

कल्याण भारती

—मुनि न्यायविजयः

क ल्या ण भा र ती

न्यायविशारद - न्यायतीर्थ-
मु नि श्री न्या य वि ज य-
वि र चि ता
[दूसरी आवृति]

स्वोपज्ञगुजराती-अंग्रेजीअनुवाद-संयुक्ता ।

वीर सं. २५०२]

ॐ

[वि. सं. २०३२]

मूल्य : १० रूप्यकाः

प्रकाशक :

श्री हेमचंद्राचार्य जैन सभ

पाटण

उत्तर गुजरात)

Kalyana - Bharati

By

Nyāyavishārda, Nyāyatīrtha

Muni Nyāyavijaya

With

Translation in Gujarati and English
by Himself.

A. D. 1965

मुद्रक :

शाह गिरधरलाल कुलचंद

साधना मुद्रणालय,

दाणपीठ-भावनगर

પ્રકાશકનું નિવેદન

એતો સુવિદીત છે કે પૂજ્ય મુનિ મહારાજ ન્યા ન્યા. શ્રી ન્યાયવિજયજીના અધ્યાત્મ તત્ત્વાલોક, સુબોધવાણી પ્રકાશ, જૈન દર્શન તથા કલ્યાણ ભારતીની ખીજી આવૃત્તિ પ્રકાશિત કરવાનો સુયોગ અમને પ્રાપ્ત થયો છે. એમનું “જૈન દર્શન” પુસ્તક ગુજરાતી અને હિન્દીમાં સારી પ્રસિદ્ધી પામ્યું છે. તે શ્રી મહાવીર જૈન વિદ્યાલય તથા એજ્યુકેશન બોર્ડના અભ્યાસક્રમમાં ચાલે છે. તેની ઘણી આવૃત્તિઓ બહાર પડી ચૂકી છે. આ પુસ્તક સરળ તેમજ સુબોધ હોઈ જૈન દર્શનના તત્ત્વો અને સિદ્ધાંતોને સુયોગ્ય રીતે સમજાવતું હોઈ તેની માંગ વધુ રહે છે.

“કલ્યાણ ભારતી”ની ખીજી આવૃત્તિ છપાવવા માટે અમોને અંધેરી જૈન ચંદ્રપ્રભુ જૈન જ્ઞાન ખાતામાંથી રૂા. ૫૦૦૦) પાંચ હજાર રૂપીયાની સહાય મળી તેથી તેમના ટ્રસ્ટી મંડળનો આ તકે અમો હાર્દિક આભાર માનીએ છીએ. આ પુસ્તક સંસ્કૃત-ગુજરાતી તથા અંગ્રેજીમાં હોઈ તે બહોળા વાંચક સમુદાયને પ્રિય થઈ પડ્યું છે. તે ઘણા લાંબા સમયથી અપ્રાપ્ય હોઈ તેની ખીજી આવૃત્તિ છપાવી જ્ઞાન પ્રચાર કરવાનો સભા દ્વારા સુયોગ પ્રાપ્ત થયો છે તે બદલ સભા ગૌરવ અનુભવે છે.

લી. શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય જૈન સભા-પાટણ
ડોક્ટર સેવંતિલાલ મો. શાહ-પ્રમુખ
ભોગીલાલ ચુ. કાપડીયા-મંત્રી
દલપતભાઈ પ્રેમચંદ શાહ-મંત્રી

મજ્જલ-સ્મૃતિ:

દ્યૂતાદેકાદે નિવૃત્ય મુનિતાં યો યૌવનોપક્રમે
 શિક્ષામ્યાસમલબ્ધપૂર્વ્યધિગતઃ સંકૂલ્પશક્ત્યોજસા ।
 વૈદુષ્યં ક્રમિકપ્રયત્નબલતઃ સમ્પાદ્ય સત્તેજસા
 લોકવ્યાપિયશઃ પ્રકાશગુરુણા સત્કર્મયોગોઽવકાત્ ॥ ૧ ॥
 સૂરેર્વિજયધર્મસ્ય ગુરોસ્તસ્ય મહાત્મનઃ ।
 મહોપકારિણઃ કુર્વે સ્મરણ મજ્જલાવહમ્ ॥ ૨ - ૧

—ન્યાયવિજયઃ

[જેમણે બાળવયમાં સ્કુલ કે નિશાળનું શિક્ષણ નહિ
 મેળવેલું અને જેઓ બુગારની લતમાં પડેલ-એવા
 જેમણે બુગારમાંથી એકદમ ઓગિતો ખસીને જુવાનીના
 ઉદયકાળમાં મુનિદીક્ષા ગ્રહણ કરેલી અને, સુદૃઢ સંકલ્પ-
 બળવાળા જેમણે મહેનત અને અભ્યાસબળથી કેમશઃ
 વિદ્યાભ્યાસમાં આગળ વધતા જઈ વિશિષ્ટ પાંડિત્ય પ્રાપ્ત
 કર્યું, અને પ્રશસ્ત કર્મયોગમાં વિહરણુશીલ એવા જેઓ
 લોકવ્યાપી યશઃપ્રકાશથી ગૌરવાન્વિત પોતાના અન્તઃ-
 જીવનના શુભ તેજથી દેદીપ્યમાન બન્યા એવા ગુરુદેવ
 શ્રી વિજયધર્મસૂચિ મહારાજનું આ સ્થળે મંગલ-
 કારક સ્મરણ કરું છું.]

અન્યકાર મુનિજના શુરુ

વિશ્વપ્રસિદ્ધ પ્રભાવક મહાન્ જ્ઞેનાચાર્ય
શ્રી વિજયધર્મસૂરિ મહારાજ

પહેલી આવૃત્તિનું પ્રાકૃત્યન

જીવન અનન્ત છે. તેની આદિ નથી, અન્ત નથી. આજનું સો વર્ષનું આયુષ્ય પૂરું થયા પછી-મર્યા પછી પણ જીવનની ધારા નિરન્તર ચાલુ રહે જ છે. માટે એ ધ્યાનમાં રાખવું અત્યન્ત જરૂરનું છે કે માણસે આ જિન્દગીનું સુખ એવી રીતે નહિ મેળવવું જોઈએ કે મરણોત્તર જિન્દગી દુઃખના ગર્તમાં પટકાઈ પડે. આ જિન્દગીના સુખ પાછળ મરણોત્તર જીવન દુઃખ-ચસ્ત થવા પામે એવા પ્રમત્ત યા ઉન્મત્ત થવું એ મૂર્ખતાની પરાકાષ્ઠા છે. સાચું ડહાપણ એવી રીતે જીવવામાં છે કે અહીં પણ સુખશાન્તિ રહે અને મરણોત્તર જીવનમાં પણ સુખશાન્તિની પરંપરા નિરન્તર રહે. આ વર્તમાન જીવનમાં વિકાસનાં વાવેતર એવાં થવાં જોઈએ કે મરણોત્તર જીવનપ્રવાહ અધિકાધિક વિકસિત થતો જાય.

આ માટે આપણે આપણા વર્તમાન જીવનને ગુણ-સમ્પન્ન બનાવવું જોઈએ. મહાન્ કવિનું સ્પષ્ટ વાક્ય છે કે—

“ગુણાઃ પૂજાસ્થાનં ગુણિષુ ન ચ લિङ્ગ ન ચ વયઃ”

અર્થાત્ ગુણી જનમાં રહેલા ગુણો પૂજનીય છે, તેનો વેષ નહિ, તેની ઉમ્મર નહિ. આ ઉપરથી સ્પષ્ટ

૬

અમલ શકાય છે કે ગુણવત્તા એ જ ધર્મ છે. ગુણ-
વત્તાનો સંક્ષિપ્ત નિર્દેશ સત્ય, સંયમ અને સેવા.
આ ધર્મની જ સાધનામાં જીવનની કૃતાર્થતા છે અને
હમેશાંને માટેની, મરણોત્તર અનન્ત જીવન માટેની
કલ્યાણસિદ્ધિ છે.

卐

卐

卐

મારી ઉમ્મર સત્તોતેર વર્ષની છે, દીક્ષા અકુવન
વર્ષની થઈ ચૂકી છે. મેં દેશાટન (પદયાત્રા) ધણું
કયું છે. કાશીનિવાસ અને જંગલયાત્રા કરી છે,
મહારાષ્ટ્રમાં વિહર્યો છું.

ગુરુ (પૂજ્યપાદ શ્રી વિજયધર્મસૂરિજી મહારાજ)ના
અવસાન પછી હું મોટે ભાગે એકાકી વિહર્યો છું; અને
હવે છેલ્લાં છએક વર્ષથી માંડલમાં સ્થિર થઈ બેઠો છું;
અને માંડલના જૈનો મારી સેવા-લક્ષિમાં જે તત્પરતા
દાખવે છે તે માટે મને પરમ સન્તોષ છે.

મને એકલતા પચી ગઈ છે અને બાહ્ય વ્યાસંગ
પરથી ઉદાસીનતા આવી છે. શરીર વૃદ્ધ તથા રોગગત
છતાં મારા મન પર શાન્તિ અને સન્તોષ વર્તે છે.
ખરેખર આ ભગવાનની કૃપા સમજીું છું.

પુસ્તકવ્યાસંગમાં મારો વખત પસાર થાય છે. જ્ઞાનરસ એ મારો જીવનરસ બની ગયો છે. મારા આત્મ-હિતનો આધાર જ્ઞાનરસ પર મુકાયો છે. જ્ઞાનરસ અને માનસિક શાન્તિના આનન્દમાં કેટલીક વાર મારાથી બોલી જવાય છે કે—“ I am very happy.”

મારા જ્ઞાનરસના સ્રોતમાં આ પુસ્તકનું નિર્માણ થયું છે, અને તે મારા સ્વાન્તઃસુખાય-મારા પોતાના આન્તરિક સુખને માટે, બીજાને લાભકારક થાય તો એ આનુષંગિક લાભ. પરન્તુ આ સ્વાધ્યાયથી એ તો હું ઈચ્છું જ છું કે—

प्रज्ञाः प्रसन्ना मयि सन्तु सन्तः ।

કાર્તિક શુદ્ધિ પંચમી,
વિ. સં. ૨૦૨૨,
માંડલ
(વીરમગામ)

સત્કૃપૈવી
ન્યાયવિજય

अ र्प ण म्

विद्याक्षेत्रसमर्पितैर्गुरुतम-प्राचीन-विद्याकर-
ग्रन्थोद्धारण-शोधन प्रकटनासक्तैर्ग्रहाप्रजितैः ।
एतद्देशविदेशवासिविबुधस्तोतव्यसाहित्यिकाऽऽ-
यासैःसद्गुणगौरवोदितयशःश्रोवैभवालकृतैः ॥१॥

श्रीयुक्त-पुण्यविजयैः समुपक्रियेऽहं
सद्भावसौहृदमुधारससेचनेन— ।
भूयोऽपि भूय इति तत्सुपवित्रपाणौ
भक्त्या लघुं कृतिमिमां विनतोऽर्पयामि ॥२॥

नववर्षप्रथममङ्गलदिनम्,

वि. स. २०२२

मांडल

(वीरमगाम)

—न्यायविजयः

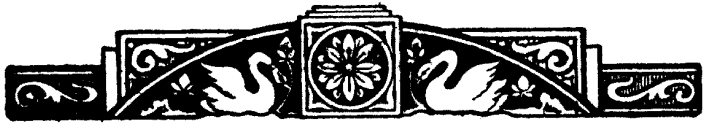

पूज्यपाद प्रवर्तक श्री १००८ श्री कान्तिविजयजी महाराजना
शिष्यरत्न

मुनिप्रवर श्री १०८ श्री यतुरविजयजी महाराजना शिष्य

विद्वन्मूर्धन्य, आगमप्रलाकर, मुनिरत्न

श्री पुण्यविजयजी महाराज

જેમણે પોતાના જીવનને વિદ્યાક્ષેત્રમાં અર્પિત કર્યું છે, જેઓ વિદ્યાના ખજાના જેવા પ્રાચીન મહત્તમ ગ્રંથોના ઉદ્ધારણ, સંશોધન અને પ્રકાશનના કાર્યમાં નિમગ્ન રહે છે, જેઓ મહાન્ પ્રજ્ઞાના ધારક છે, જેમના સાહિત્યિક કાર્યને આ દેશ તેમજ વિદેશના ઉચ્ચ કેટીના વિદ્વાનો પ્રશંસે છે અને જેઓ સદ્ગુણ-ગૌરવથી અભ્યુદિત એવા યશોલક્ષ્મીવૈભવથી અલંકૃત છે—

એવા પુણ્યમૃતિ^૧ મુનિરત્ન શ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજ પોતાના સદ્ભાવપૂર્ણ સૌહાર્દરૂપ સુધાના સિંચન દ્વારા મારા પર વારેવારે ઉપકાર કરતા રહે છે, એ માટે હું નમ્ર યની આ મારી લઘુ કૃતિ એમના સુપવિત્ર કરકમલમાં ભક્તિભાવે અર્પું છું.]

પ્રાસ્તાવિક

કલ્યાણ ભારતી :

આ પ્રસ્તુત ગ્રંથ જ વસ્તુતઃ “કલ્યાણી ચા સૌ ભારતી ચ” અર્થાત્ માનવ માત્રને યોગનું અવંચકત્વ પ્રાપ્ત કરાવીને ક્રિયા શુદ્ધિનું શુદ્ધ ભાન કરાવનાર બનવા પામશે.

આ ગ્રંથનો એક એક પાદ જુઓ. “તેમાં નીતિ, ધર્મ આગમ માર્ગાનુસારી કે શ્રાવક ધર્મના સૂત્રો જ ઠસી ઠસીને ભરેલા છે. કોઈપણ શ્લોક આગમસાક્ષી વિનાનો નથી; અને એક પણ અક્ષર માણસને ઉન્માર્ગે લઈ જવા વાળો નથી. સંપ્રદાયથી હજારો માઈલ દૂર આ ગ્રંથ માણસમાત્રને સાચા અર્થમાં જૈનત્વ, વૈષ્ણત્વ, શૈવત્વ, માર્ગાનુસારિત્વ અને છેવટે માનવીયત્વને પ્રાપ્ત કરાવનાર બનશે.

આ એક જ ગ્રંથમાં હજારો આગમીય સૂક્તો સંગ્રહાયેલા છે. જે મોતીની જેમ પ્રત્યેક પાદમાં કે પ્રત્યેક શ્લોકમાં સ્પષ્ટ રૂપે ચમકી રહ્યા છે. આહક જે રાગદ્વેષ કે પૂર્વગ્રહ વિનાનો હશે તો આ કલ્યાણ ભારતી ગ્રંથ સૌને માટે દીવાદાંડી બનીને ઈષ્ટ ધ્યેયને પ્રાપ્ત કરાવશે. સુષુપ્ત આત્મામાં જાગૃતિ, મનમાં સંયમ, આંખોમાં નિર્વિકારિતા, દિલ અને દિમાગમાં શીતળતા તથા સંયમમાં શુદ્ધતા લાવવા માટે આ ગ્રંથ જ સર્વ શ્રેષ્ઠ ઉપાદેય ગ્રંથ છે. આ ઝડપી જમાનામાં માનવને ધર્મ ગ્રંથોના નામ જ યાદ રહેવા પામતા નથી પછી તેને વાંચવા અને મનન કરવાનું લગભગ અશક્ય જ બનેને.

આ ગ્રંથના રચયિતા
ન્યા. ન્યા. મુનિશ્રી ન્યાયવિજયજી મહારાજ

માટે યશોવિજયજીનો જ્ઞાનસાર, અધ્યાત્મોપનિષદ હરિ ભદ્રસૂરિના અષ્ટકો, સિદ્ધસેનસૂરિની દ્વાત્રિંશિકાઓ તથા આગમીય નવે તત્ત્વોનો વિશાળ સંગ્રહ આ એક જ ગ્રંથમાં થઈ ગયેલો હોવાથી પૂજ્ય સાધુ, સાધ્વીઓ માટે આ એક જ ગ્રંથ વિશિષ્ટ સ્વાધ્યાયની ગરજ સારે છે ત્યારે ગૃહસ્થાશ્રમિઓને માટે તેા ઉત્તમમાં ઉત્તમ અને મહામૂલ્યવાન આભૂષણ તરીકે સિદ્ધ થશે.

ગ્રંથ નિર્માતા :

સર્વથા નાની વયમાં જ સરસ્વતીના ઉપાસક બનવા માટે કલકત્તા શહેરમાં શાસ્ત્રવિશારદ, જૈનાચાર્ય, નવયુગ પ્રવર્તક, સ્વ. શ્રી વિજયધર્મસૂરીશ્વરજી મહારાજના ચરણ સાન્નિધ્યમાં મહાત્મોને ધારણ કરનારા પૂજ્ય ન્યાય વિશારદ ન્યાયતીર્થ મુનિરાજ શ્રી ન્યાયવિજયજી મહારાજને સો કોઈ બરાબર ઓળખે છે. જેઓએ મહાત્મોને સ્વીકારીને પણ જીવનની છેલ્લી ક્ષણ સુધી નૈષ્ઠિક પ્રહારચારી અને સરસ્વતી માતાની આરાધનામાં સર્વથા એક મના રહ્યા છે.

પ્રહારચર્યની સાધના સિવાય આન્તર જીવનની પવિત્રતા હોતી નથી અને તેના અભાવમાં એકાગ્રતા સધાતી નથી. અને એકાગ્રતા વિના કલમ અને જીભમાં સરસ્વતીનો વાસ હોતો નથી. પૂ. ન્યાયવિજયજી મહારાજ પૂર્ણરૂપે સરસ્વતી પુત્ર હતા, માટે જ નૈષ્ઠિક પ્રહારચારી હતા. ત્યારે જ તેા જીન્દગીની છેલ્લી ક્ષણે રુચ્છુ અવસ્થામાં પણ ખાન-પાન નિદ્રા

૧૨

આદિની પણ પરવા કર્યા વિના ગમે તે પળે કાગળ ઉપર શ્લોક ઉતરી પડતો હતો.

દ્વિશ્વિત થયા પછી ઘણી જ નાની ઉંમરમાં મોટા છ દોમાં ‘અધ્યાત્મ તત્ત્વલોક’ નામનો ગ્રંથ જેમાં તેમની આધ્યાત્મિકતા ઝળકી રહી છે તેની તેઓશ્રીએ રચના કરી હતી.

મહાવીરના અનન્ય ભક્ત બનીને પરમત ખંડન અને સ્વમતનું સ્થાપન જેમાં થાય છે તે ‘ન્યાય કુસુમાંજલિ’ ગ્રંથ દેવાધિદેવની સ્તુતિરૂપે સર્વથા પ્રશંસનીય છે. પોતાના ગુરુ-દેવના વરદ હસ્તે રચાયેલ “પ્રમાણુ પરિભાષા”, અન્ય ઉપર ભલભલા તાકિંકાને પણ હીલોળે ચઢાવી દેનારી ટીકા જેમણે જોઈ હશે તેઓ અનન્ય ભાવે પણ શ્રી ન્યાયવિજયજી મંના પ્રશંસક બન્યા વિના નહીં રહે. ‘દીના કન્દન દ્વાત્રિંશિકા’માં પૂજ્ય મુનિરાજશ્રીનો આત્મા જાણે પરમાત્માના ચરણોમાં ધૂન કરતો હોય તેમ લાગ્યા વિના રહેતો નથી. આના જેવા બીજા પણ અન્યો લગભગ નાના મોટા છન્દોમાં ૨૫૯૪ સંખ્યાના શ્લોકો રચાયા છે. સંસ્કૃત ટીકાઓ, વ્યાખ્યાનો ઉપરાંત ગુજરાતી, હિન્દી સાહિત્યની વિપુલ સામગ્રી તેમણે જૈન સમાજને ભેટ આપી છે. અને તેમની જીન્દગીની છેલ્લી પળોમાં રચાયેલી કલ્યાણભારતીમાં પૂજ્ય ન્યાયવિજયજી મ.નો આત્મા જ રેડાઈ ગયો છે.

મને પણ યાદ છે ત્યાં સુધી આ બ્રન્ધની રચનાના સમયે ૧૫-૨૦ દિવસ સુધી હું પણ માંડલ મુકામે તેમની સેવામાં

હાજર હતો. મને સારી રીતે ખ્યાલ છે કે ચોવીસ કલાક તેમની પાસે કાગળ પેન્સીલ હાજર જ રહેતાં હતા. પાપી પેટને પોષવા માટે ખાતા હોય કે પીતા હોય અથવા ગુણુ શરીરને કંઈક આરામ આપતા હોય પણ તેમનું આંતર મન તો સ્વાધ્યાયમાં જ મસ્ત રહેતું હતું, તેથી જ શ્લોક અને તેનો ભાવ સ્ફૂર્યો કે ઉઘમાંથી પણ ઝખકીને શ્લોક કાગળ ઉપર ઉતારી લેતા હતા અને તેમનો આત્મા અનંત આનંદમાં મસ્ત બની જતો હતો, જાણે સૂર્ય ક્યાં ઉગે છે? ક્યાં આથમે છે? તેની પણ તેમને ખબર પડતી નહીં. ન મળે સંસારની ઉપાધિ ન મળે પૌદ્ગલિક સુખશાન્તિની આહના, નિંદા સ્તુતિને સર્વથા પચાવી દીધેલા આ મહાપુરુષે જ્ઞાનમસ્તીમાં જ જીવનને સંપન્ન કર્યું છે. આજે તેમના પ્રશંસકો પણ ઘણા છે અને નિંદકો પણ ઘણા છે. નિંદકવૃત્તિમાં તો અસહિષ્ણુતા અને તપોદ્વેષ જ કામ કરતું હોય છે, જ્યારે પ્રશંસકોમાં ગુણુઆહિતા કામ કરે છે.

છેલ્લે માંડલના સંઘને હજારોવાર ધન્યવાદ છે કે છેલ્લી પળ સુધી પણ તેમની વૈયાવચ્ચમાં ક્યાંય પણ કસર રહેવા દીધી નથી, પાટણમાં પણ તેઓએ સોળ વર્ષ રહી બારેક ગ્રંથોની રચના કરી છે.

છેવટે વધારે પડતું લખાયું હોય તો તેની ક્ષમા યાચના સાથે મારું વક્તવ્ય પૂરું કરું છું.

સાંતાકૃત જૈન ઉપાશ્રય,
૨૦૨૨ મહાવીર જયંતી

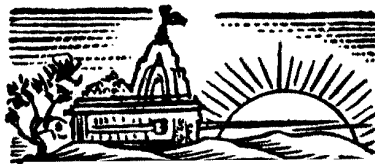
લી. પં. પૂર્ણનંદવિજય
(કુમાર શ્રમણ)

विषयानुक्रम

	श्लोकसंख्या	पृष्ठम्
प्रथम प्रकाशः [Good Character]	२१	१
द्वितीयः प्रकाशः [Good Warning]	१३	२२
तृतीयः प्रकाशः [Self-restraint]	९	३५
चतुर्थः प्रकाशः [The Supremacy of Dispassion]	१९	४६
पंचमः प्रकाशः [The Best Wealth]	३४	६४
षष्ठः प्रकाशः [कषायजयः]	६२	९८
सप्तमः प्रकाशः [धर्मबलम्]	१८	१५८
अष्टमः प्रकाशः [विवेकः]	१०	१७६
नवमः प्रकाशः [उदात्तता]	८	१८७
दशमः प्रकाशः [संभ्यग्दर्शनम्]	४७	१९५
एकादशः प्रकाशः [अन्तःस्वास्थ्यम्]	१६	२४१
द्वादशः प्रकाशः [सत्त्वोत्कर्ष]	१०	२५७
त्रयोदशः प्रकाशः [प्रोत्साहनम्]	१३	२६७
चतुर्दशः प्रकाशः [मङ्गलचर्या]	२४	२७९
पञ्चदशः प्रकाशः [अहिंसा]	४४	३००
षोडशः प्रकाशः [पञ्चव्रती]	२३	३५१

१५

	श्लोकसंख्या	पृष्ठम्
सप्तदशः प्रकाशः [जीवनप्रकाशः]	२२	३७३
अष्टादशः प्रकाशः [गृहिविवेकः]	११	३९५
एकोनविंशः प्रकाशः [आरोग्यम्]	६	४०५
विंशः प्रकाशः [जीवनशिक्षणम्]	१०	४११
एकविंशः प्रकाशः [संघटनम्]	१३	४२१
द्वाविंशः प्रकाशः [अनेकांतदृष्टिः]	२६	४३४
त्रयोविंशः प्रकाशः [आत्मसिद्धिः]	३८	४६७
चतुर्विंशः प्रकाशः [उपदेशस्मृतिः]	२९	५०८
पञ्चविंशः प्रकाशः [अन्तिम उद्गारः]	२३	५३४

न्यायविशारद-न्यायतीर्थ मुनिश्री न्यायविजयल म.नी रचनाये।

संस्कृत

संख्या	नाम	युगसंतीत्यर्थयुक्त श्लोकसंख्या
१	अध्यात्मतत्त्वालोकः	५००
२	महात्मविभूतिः	१०८
३	जीवनामृतम्	३२
४	जीवनहितम्	॥
५	जीवनभूमिः	॥
६	अनेकान्तविभूतिः	॥
७	दीनाक्रन्दनम्	॥
८	भक्तगीतम्	॥
९	विजयधर्मसूरिश्लोकाञ्जलिः	॥
१०	महामानव-महावीरः	११३
११	कल्याणभावना	३२
१२	कल्याणमार्गमीमांसा	॥
१३	वीरविभूतिः	१०२
१४	जीवनपाठोपनिषद्	॥
१५	भक्तभारती	५०
१६	विद्यार्थिजीवनरश्मिः	१६
१७	आश्वासनम्	१५
१८	आत्महितोपदेशः	१७

૧૭

સંખ્યા	નામ	ગુજરાતી અર્થ યુક્ત શ્લોક સંખ્યા
૧૬	ઉપદેશસાર:	૧૬
૨૦	ન્યાયકુસુમાઞ્જલિ:	૧૮૫
૨૧	આત્મતત્ત્વપ્રકાશ:	કેવલ ગદ્યસંસ્કૃત —
૨૨	આર્તનાદ:	ગુજરાતી અર્થ યુક્ત ૩૨
૨૩	ન્યાયાલંકાર:	(સંસ્કૃત ટીકા) —
૨૪	કલ્યાણભારતી	ગુજરાતી અંગ્રેજી યુક્ત ૫૫૦

પ્રાકૃત

૨૫	અજ્ઞતતત્ત્વલોભો	૫૦૦
----	-----------------	-----

ગુજરાતી

૨૬	જૈનદર્શન (૧૧ આવૃત્તિ)	પૃ. ૬૦૦
૨૭	કલ્યાણસાધનદિશા	
૨૮	ધર્મની સમજ	
૨૯	શ્રીકૃષ્ણ	
૩૦	ગીતાના પ્રારંભ પર એક સમીક્ષમાળુ દષ્ટિ	
૩૧	ગીતાનું નિષ્કામ કર્મ	
૩૨	પ્રકાશની હડફેટમાં અન્ધકાર	
૩૩	તપોવનવિહાર	
૩૪	શ્રીગુવનની વિકાસદિશા	
૩૫	વાણીવિહાર	
૩૬	પવિત્ર સન્દેશ	
૩૭	મંગલ સન્દેશ	

૧૮

સંખ્યા	નામ
૩૮	મહાવીરદેવનો ગૃહસ્થાશ્રમ [અનુવાદ]
૩૯	ઉપદેશસરિતા
૪૦	વૃદ્ધાવસ્થામાં શાંતિ
૪૧	ધન્ય મૃત્યુ

हिन्दी

૪૨	વર્મશિક્ષા
૪૩	ન્યાયશિક્ષા
૪૪	જૈનસિદ્ધાંતદિગ્દર્શન
૪૫	કલ્યાણભાવના
૪૬	કલ્યાણમાર્ગમીમાંસા
૪૭	વિદ્યાર્થીજીવનરશ્મિ

English

૪૮	The Nectar of Life
૪૯	The Salutary Instruction
૫૦	The Devotional Song
૫૧	The Reflections on the Auspicious Path
૫૨	The Good Contemplations
૫૩	A Ray to the Student Life
૫૪	The Homage to the Memory of the great saint Vijayadharma Suri
૫૫	A Cry before God
૫૬	The Auspicious Discourse
૫૭	Lord Mahavira
૫૮	કલ્યાણભારતી સંસ્કૃત, ગુજરાતી, અંગ્રેજીમાં

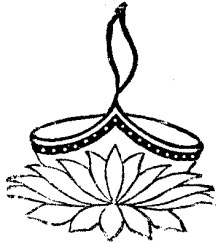
क ल्या ण भा र ती

**The
Auspicious Discourse**

પ્રથમ-પ્રકાશ:

CHAPTER I

(૧)

ईश्वरं श्रद्धाधानस्य कर्मसिद्धान्तवेदिनः ।
विषादार्तं मनो मा भूत् तव दुःख उपस्थिते ॥

* તને ઈશ્વરમાં શ્રદ્ધા છે અને કર્મના સિદ્ધાંતને
તું જાણે છે, માટે દુઃખ આવતાં વિષાદગ્રસ્ત ન થા. ૧

* You have faith in God and know the
Karma-philosophy. So be not dejected or grieved
at the approach of distress. 1

(૨)

અધીરો ભવ મા કષ્ટે સત્પથં વિજહીહિ મા ।
નશ્યદાવરણો હીત્થં ભવિષ્યસિ સદા સુખી ॥

* કષ્ટ કે સંકટ આવતાં અધીરો ન થા અને
સન્માર્ગથી ચલત ન થા. સન્માર્ગ પર અડગ રહીશ
તો તારાં આવરણો (અન્તરાયો) નષ્ટ થતાં જશે અને
તું હમેશાંને માટે સુખી થઈશ. ૨

* Do not be impatient when calamities befall
you and never deviate from the path of rectitude.
By this way your veils of evil Karmas will be
vanishing and you will be happy for ever. 2

(૩)

વિજ માનસદૌર્બલ્યં સ્થિરીભવ દૃઢીભવ ।
 હહામુત્ર સુખપ્રાપ્ત્યૈ ચર સત્કર્મવર્તમા ॥

* માનસિક નબળાઈને કાઢી નાખ. મનને સ્થિર
 તથા દૃઢ બનાવ. અહીં અને આગળ સુખી થવા માટે
 સત્કર્મના માર્ગે (વહુર. ૩

* Shake off your mental weakness and be of
 a firm and resolute mind, and move on the path
 of virtuous action for the acquisition of happiness
 here as well as hereafter. 3

(૪)

સદાચારવતાં દુઃખં દુરાચારવતાં સુખમ્ ।
વિચ્છોક્ત્ય મા મુહો મા ચ શઙ્કિષ્ઠાઃ સત્યગૌરવે ॥

* સદાચારણી માણસોની દુઃખી હાલત અને
દુરાચારણીઓની સુખી હાલત જોઈ ખોટો વિચાર
ખાંધીશ નહિ અને સત્યની મહત્તા વિષે શંકાશીલ
થઈશ નહિ. ૪

* Seeing virtuous persons unhappy and
wicked people happy, do not fall into misunder-
standing and do not be doubtful about the
greatness of truth. 4

(૫)

भवान्तराशुभोद्भूतं सतां दुःखं परीक्षणम् ।
कनुषप्राच्यपुण्योत्थं सुखं दुःखाय पापिनाम् ॥

* પૂર્વભવનાં અશુભ કર્મોના ઉદયથી સજ્જનોને પણ દુઃખ આવે છે, પણ એ એમની પરીક્ષા છે-એમના જીવનની કસોટી છે. પૂર્વભવના કલુષિત પુણ્યના ઉદયથી પાપીઓ પણ સુખ પ્રાપ્ત કરે છે, પણ એમનું એ સુખ (થોડો વખત ચમક્યા પછી) દુઃખમાં પરિણમે છે.

[પુણ્ય એ પ્રકારનું : શુભ અને અશુભ બન્ને સુખસામગ્રી આપે છે, પણ પહેલાથી મળે છે સદ્બુદ્ધિ અને બીજાથી દુર્બુદ્ધિ.] ૫

* Even good people have to undergo calamities as a result of inauspicious Karmas incurred by them in their previous lives. But they consider their calamities as a touch-stone for ascertaining their manliness (and endure them calmly).

On the other hand, even sinful men enjoy happiness as a result of evil *merit earned by them in their previous lives, but their happiness is, no doubt, to end in pain. 5

* Punya [merit] is of two kinds : good and evil. Both give articles of happiness, but particularly the former tends to goodmindedness, while the latter, to evilmindedness.

(૩)

अर्जयेन्यायतो द्रव्यमुचितव्यवहारतः ।

प्रतियन् सत्यसिद्धान्तं सन्देशं परमेश्वरम् ॥

* સત્યનો સિદ્ધાન્ત પરમેશ્વરનો સન્દેશ છે એવો વિશ્વાસ રાખી વ્યવહારનું ઔચિત્ય જાળવવા સાથે ન્યાયથી-ઇમાનદારીથી દ્રવ્યોપાર્જન કર. ૬

* Having believed the principle of truth as the divine message, earn money in conformity with justice and honesty through proper avocational dealings. 6

પ્રથમ-પ્રકાશ:

૭

(૭)

ન કસ્યાપિશુભં વાઙ્છેનપિકુર્યાંચ કિઙ્ચન ।
પ્રયત્નસ્વ થયાશક્તિ પરેષાં હિતસાધને ॥

* કોઈનું ખુરું ઇચ્છીશ મા ! કોઈનું ખુરું કરીશ
મા ! બીજાઓનું બલ્લું કરવામાં જ યથાશક્તિ હિત
રહે. ૭

* Neither do not wish ill to anyone, Try
according to your ability for the benefit of others.

7

(૮)

લૌકિકાલૌકિકશ્રીણાં યનૌ નિર્યાતિ પદ્ધતિઃ ।

एक एव सदाचारः सतां सर्वस्वमेव सः ॥

* એ એક સદાચાર જ છે, જેમાંથી લૌકિક અને અલૌકિક લક્ષ્મીનો માર્ગ નીકળે છે. એ સજ્જનોનું સર્વસ્વ છે. ૮

* It is only good conduct from which comes out the way to wealth-worldly as well as spiritual. It is the all-in-all of the good 8

(૯)

દરિદ્રસ્ય પરા લક્ષ્મીઃ શ્રીમતો બલમદ્ભુતમ્ ।
રક્ષિતવ્યઃ સદૈવાસૌ સ્વસર્વસ્વવ્યયાદપિ ॥

* સદાચરણુ દરિદ્રની મહાન લક્ષ્મી છે અને શ્રીમંતનું અદ્ભુત બળ છે. પોતાના સર્વસ્વના ભોગે પણ એને સદા સુરક્ષિત રાખવું જોઈએ. ૯

* It (good conduct) is the best wealth to the poor and wonderful power to the rich, It ought to be always preserved by a person even at the sacrifice of all his belongings. 9

(૧૦)

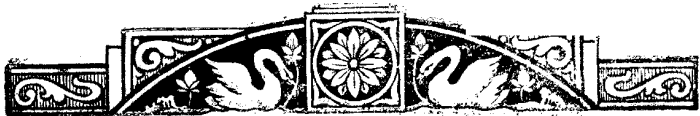
મનઃગ્લાનિક્ષયસ્તસ્માત્ તસ્માત્ સદ્ભાવનીદયઃ ।
 દૌર્ભાગ્યાવગમસ્તસ્માત્ તસ્માદાનન્દિ જીવનમ્ ॥

* સદાચરણના બળે માનસિક ગ્લાનિ નષ્ટ થાય છે,
 સદ્વિચારો જાગૃત્ રહે છે, દુર્ભાગ્ય દૂર થાય છે
 અને જીવન આનન્દિત બને છે. ૧૦

* By virtue of good conduct mental depression
 is destroyed, pious thoughts or reflections are
 inclined to rise, misfortune is dispelled and life
 becomes joyful. 10

(૧૧)

एतदूनिभूषितो रङ्कोऽप्येतद्धीनान्महेभ्यतः ।

नरेन्द्राच्च सुरेन्द्राच्च भागधेये प्रकृष्यते ॥

* રંક પણ જો સદાચરણથી વિભૂષિત હોય તો તેનું
ભાગ્ય ધનાઢ્ય, રાજા અને ઇન્દ્ર કરતાં—સદાચરણ
વગરના એ બધા કરતાં—ચડિયાતું છે. ૧૧

* Even a poor man, if endowed with good conduct, is much more fortunate than a man possessing great opulence, and even a king and an Indra (king of gods) destitute of good conduct. 11

(૧૨)

યશસ્વી ચ મહસ્વી ચ વર્ચસ્વી ચ ભવિષ્યસિ ।
અવશ્યં સચ્ચરિત્રસ્ય પ્રભાવેણ મહીયસા ॥

* સચ્ચરિતના પ્રબળ પ્રભાવે તું જરૂર યશસ્વી,
તેજસ્વી અને ઓજસ્વી બનીશ.

* Through the great power of good conduct
you will certainly be famous, glorious and
vigorous. 12

(૧૩)

મનઃશુદ્ધે સદાચારઃ સદાચારાદસૌ પુનઃ ।

इत्यन्योन्याश्रयाशङ्कां त्यक्त्वा कुत्राद्यमन्यतः ॥

* મનશુદ્ધિથી સદાચાર અને સદાચારથી મનશુદ્ધિ-
એવા ‘અન્યોન્યાશ્રય’ દોષની શંકા થતી હોય તે
તે કાઢી નાખ અને સદાચાર દ્વારા મનશુદ્ધિને સાધ.
(સદાચારણીપણું જેમ જેમ ખીલતું જશે તેમ તેમ
મનની શુદ્ધિ વધતી જશે. અલબત્ત, સદાચારણુ પર
સ્થિર રહેવા માટે માનસિક બળની જરૂર છે જ.) ૧૩

* Good conduct is formed by mental purification and mental purification is achieved by good conduct: thus arises an objection namely +Anyonyashraya. But abandon this doubt of +અન્યોન્યાશ્રય and try to purify your mind by virtue of good conduct. (The more good conduct develops, the more purity of mind increases, Of-course, it is first necessary to have mental courage to be firm on the line of good conduct.) 13

+ Reciprocal relation of cause and effect (a term in Nyaya).

(૧૪)

ઉપાસ્તિઃ પરમેશસ્ય તદાજ્ઞાપાલનં લેલુ ।
તદાજ્ઞાપાલનં નામ સમ્યક્ ચારિત્રપાલનમ્ ॥

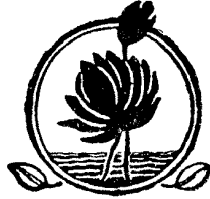

* ભગવાનની લક્ષિત યા ઉપાસના વસ્તુતા એની
આજ્ઞાના પાલનમાં રહેલી છે, અને એની આજ્ઞાનું
પાલન સમ્યક્ચારિત્રના પાલનમાં છે. ૧૪

* The worship of God is, in reality, the
execution of His orders; and the execution of
His orders is the observance of right conduct
(સમ્યક્ચારિત્ર). 14

(૧૫)

ભગવત્સ્મરણં સંગઃ સતાં સદ્ગ્રન્થવાચનમ્ ।
પ્રેરણાદાનધામાનિ સચ્ચરિત્રસ્ય નિર્મિતૌ ॥

* ભગવત્સ્મરણ, સત્સંગ અને સદ્ગ્રન્થોનું વાચન
એ સચ્ચરિત્રના ઘડતર માટે પ્રેરણા મેળવવાનાં
સાધન છે. ૧૫

* Remembrance of the Supreme Being, company of the good and reading good books are the means whereby a man is inspired to form his good conduct. 15

(૧૬)

ભગવદ્દર્શનં પુણ્યં તદ્ગુણસ્મૃતિલબ્ધયે ।
તદનુગ્રહમુત્કૃષ્ટં પ્રતિ વ્યક્તુઃ ચ નમ્રતામ્ ॥

* ભગવાનનું દર્શન તેના ગુણોને સ્મરવા તેમ જ પોતાના જીવનમાં ઉતારવાનો અભ્યાસ કરવા માટે છે, અને તેણે જગત્ પર કરેલો જે મહાન્ ઉપકાર તેના પ્રત્યે નમ્રતા દાખવવા માટે છે. ૧૬

* The purpose of having ભગવદ્-દર્શન (Bhagavad-Darshana) is to remember His virtues as well as to try to manifest them in one's own life, and also to pay homage to the best obligation that He did to the universe. 16

(૧૭)

તત્પવિત્રચરિત્રાનુસ્મરણેન બલીયસા ।

સર્વદૈવ વયં સ્યામ મનઃશુદ્ધીક્રિયાપરાઃ ॥

* ભગવાનના પવિત્ર ચરિત્રનું સ્મરણ સતેજ રાખીને
એ દ્વારા આપણે આપણી મનશુદ્ધિની સાધનામાં
હમેશાં ઉદ્યત રહેવાનું છે. ૧૭

* Through the powerful remembrance of His
purest life we are to be always devoted to
attempt for purifying our mind. 17

(૧૮)

વિદ્વાન્ ધન્યધિકારી વા ભવિતું શક્નુયાન્ન વા ।
સદાચરણશાલી તુ ભવિતું શક્નુયાજ્જનઃ ॥

* માણસ વિદ્વાન, ધની કે હોદ્દદાર થઈ શકે કે ન થઈ શકે, પણ સદાચરણશાલી બનવું એ તો એના હાથની વાત છે. ૧૮

* A person can be or cannot be learned, rich or high-ranked, but it is at his disposal to be well-conducted. 18

(૧૯)

નિકૃષ્ટમોહાત્મકદુર્વિચારાન્ નિર્વાસય દ્રાગ્ વિશતઃ સ્વચિત્તમ્ ।
પ્રવિશ્ય હિ ઘ્નન્તિ મનઃસુવૃત્તિ ચરિત્રહાનિ ચ વિતન્વતે તે ॥

* અધમ મોહવૃત્તિના બુરા વિચારોને તારા મનમાં
પેસતા રોક. તેઓ અન્દર ધૂસીને મનની સદ્વૃત્તિને
હણે છે અને ચરિત્રને બગાડે છે. ૧૯

* Drive away evil thoughts arising from evil
passions, let not them enter your mind, since,
having entered the mind, they destroy the good-
ness of mind and corrupt character. 19

(૨૦)

ક્રોધાભિમાનૌ વિજહત્ પુષાણ સર્વત્ર મૈત્રીં સહનો મૃદુઃ સન્ ।
પરોપકારે યદિ ન ક્ષમઃ સ્યાઃ પરાપકારં તુ ન જાતુ કુર્યાઃ ॥

* ક્રોધ તથા અભિમાન છોડી દઈ અને સહિષ્ણુ
તેમ જ નમ્ર બની બધા પ્રત્યે મૈત્રી રાખ. તારાથી
બીજાનું હિતસાધન જો ન બની શકે તો કંઈ નહિ,
પણ બીજા સાથે અન્યાયથી તો કદિયે વર્તીશ નહિ-
બીજાનું બુરું તો કદિયે કરીશ નહિ. ૨૦

* Discarding anger and arrogance, and being
forbearing and gentle, cherish friendliness to-
wards all.

Even though you are not able to benefit others,
yet you should, at least, refrain from doing ill to
others. 20

(૨૧)

ધર્મો મહાન્ દુઃખિતદીનસેવા સા ચાસ્તિ સેવા પરમેશ્વરસ્ય ।
સત્યં ચ સેવાં ચ સુશીલતાં ચ ધર્મસ્ય સર્વસ્વમવેહિ ધીમન્ ! ॥

* દીન-દુઃખીની સેવા એ મહાન્ ધર્મ છે. એમની સેવા એ પરમાત્માની સેવા છે. હે બુદ્ધિશાલિન્ ! ધર્મનું સર્વસ્વ સત્ય, સેવા અને શુશીલતામાં છે એ સમજી રાખ ! ૨૧

* The service to those who are poor and distressed, is a great performance of Dharma. This service is the service to God. Oh intelligent one, know that the essence of Dharma consists in truthfulness, service and good behaviour. 21

द्वितीय-प्रकाशः

CHAPTER II

(१)

एकस्मिन् दिवसेऽवश्यं मर्तव्यं देहधारिणा ।
तस्माद् विवेकमाधाय जनो जागरितो भवेत् ॥

* प्रत्येक प्राणीએ એક દિવસ જરૂર મરવાનું છે,
માટે માણસ વિવેકદષ્ટિ પ્રગટાવી જાગૃત રહે. ૧

* Every embodied being is sure to die at one
time, so being discreet a man should be wakeful. 1

(૨)

ત્યક્ત્વા પ્રમાદં કર્તવ્યપરો ન સ્યાજ્જનો યદિ ।
તદા સુખં કિમાધારં પરલોકે લભેત સઃ ? ॥

* માણુસ પ્રમાદને ત્યજી કર્તવ્યપરાયણ ન બને તો
પરલોકમાં તેને કયા આધાર પર—કઈ બાબત પર
સુખ મળે ? ૨

* If a person does not abandon his negligence
and does not become intent on his auspicious
duties, whence will he attain happiness in the
next world ? 2

(૩)

પાથેયં સહ ગૃહ્ણાતિ ગચ્છન્ ગ્રામાન્તરં જનઃ ।
તથા પાથેયસંયુક્ત એવ ગચ્છેદ્ ભવાન્તરમ્ ॥

* માણસ ળીજે ગામ જતાં પોતાની સાથે ભાતું
લે છે, તેમ માણસે ભાતાની સાથે જ પરલોકગમન
કરવું જોઈએ. ૩

* As a person takes viaticum with him,
while going to another village, so a person should
be endowed with viaticum, while going to the
next world. 3

દ્વિતીય પ્રકાશ:

૨૫

(૪)

પાથેયં ચતુ સદ્વૃત્તં પરલોકહિતાવહમ્ ।
ઇહલોકસુખાયાપિ પરમાવશ્યકં ચ તત્ ॥

* પરલોક માટેનું ભાતું ખરેખર સદ્વર્તન છે, જે
અહીંના સુખ માટે પણ અત્યંત જરૂરી છે. ૪

* The viaticum beneficial to the next world,
is good conduct which is, indeed, highly necessary
to be happy even in this life. 4

(૫)

સદ્વૃત્તં સદ્ગુણપ્રાપ્તિઃ સદ્ગુણાઃ સત્યસંયમૌ ।
પરોપકારો નમ્રત્વં શમઃ સદ્ગુણસત્ક્રિયા ॥

* સદ્વૃત્તં એટલે સદ્ગુણોની પ્રાપ્તિ, અર્થાત્ સદ્ગુણમય આચરણ. સદ્ગુણોમાં મુખ્યતયા સત્ય, સંયમ, પરોપકાર, નમ્રતા, શમ અને ગુણીના ગુણો તરફ આદરભાવ. ૫

* Good conduct consists in the acquisition of good virtues such as truthfulness, continence, benevolence, humility, calmness and respect for the virtues of others. 5

દ્વિતીય-પ્રકાશ:

૨૭

(૬)

અસ્મિન્ કલ્યાણમાર્ગે યઃ પ્રગચ્છતિ યથા યથા ।
તથા તથા તત્કલ્યાણં ભવત્યુત્કર્ષગામુકમ્ ॥

* આ કલ્યાણમાર્ગે માણસ જેમ જેમ પ્રગતિ કરે
છે, તેમ તેમ તેનું કલ્યાણ ઉત્કર્ષગામી બને છે. ૬

* This (the above-mentioned) is the auspicious
path where-upon the more one advances, the
more one's welfare is elevated. 6

(૭)

ऐहिकल्पसुखायाऽज्ञो हन्ति भावि सुखं महत् ।
भाव्यनन्तसुखाय ज्ञो भोगासक्तिं विमुञ्चति ॥

* અણુસમગ્ર માણસો ઐહિક અલ્પ સુખને માટે
ભવિષ્યના મહાન્ સુખને નાશ કરે છે, જ્યારે સુર
મનુષ્યો ભવિષ્યના અનંત સુખને માટે ઐહિક વૈષયિક
ભોગવિલાસને ત્યાગ કરે છે. ૭

* Unwise persons destroy the unbroken series of happiness to be attained in their future lives for the sake of the worldly scanty happiness of this life, while the wise forsake the worldly pleasures of this life for the purpose of the future infinite bliss. 7

(૮)

અન્યાયચૌર્યક્રૌર્યાદૈર્દુઃખી સ્યાદ્ બહુજન્મસુ ।

સત્યસંયમકારુણ્યૈઃ સર્વકાલં સુખી ભવેત્ ॥

* અન્યાય, ચોરી અને કૂરતાના પાપે માણસને
મરણોત્તર ઘણા જન્મોમાં ઘણાં દુઃખો ભોગવવાં પડે
છે, જ્યારે સત્ય-સંયમ-કરુણાના પુણ્ય પ્રભાવે માણસ
હમેશાંને માટે (સદાકાળ) સુખી બની જાય છે. ૮

* Those who are addicted to sins-injustice, theft and cruelty, have to suffer terrible miseries in their numerous births to come, while those who are devoted to virtues such as truthfulness, self-restraint and compassion, become happy at all times. 8

(૯)

સંત્યજેર્મોગલામ્પટચં બહુક્લેશાવહં હિ તત્ ।
તતો જીવનદૌર્ગત્યમત્રામુત્ર ચ દુર્ગતિઃ ॥

* લોગલંપટપણું બહુ દુઃખકર છે-પોતાને અને બીજા અનેકોને પણ. (એકનું લોગલંપટપણું બીજાએને પણ દુઃખજનક બને છે.) અને એ ઘણાં પાપોથી ઘેરાયેલું છે એમાં જીવનની ખરાબી છે અને પરલોકમાં દુર્ગતિ છે (લોગના સ્વામી થઈએ, પણ લોગના દાસ ન થઈએ.) ૯

* Avoid your addiction to sensual pleasures, since it is harmful to you and also to many others. It is also sinful. Thereby men ruin their lives and make their future lives miserable. [Never be a slave to sensual pleasures if you wish to be happy serenely.] 9

(૧૦)

આત્માનં દેહયાત્રાયાં મા વિસ્માર્ષીઃ કદાચન ।
સ્વક્ષેમમાત્મનઃ ક્ષેમમહમાત્મૈવ ચેતનઃ ॥

* શરીરની સંભાળમાં પોતાને અર્થાત્ આત્માને ભૂલીશ નહિ. પોતે અથવા 'હું' ચૈતન્યરૂપ આત્મા જ છે. માટે પોતાનું કલ્યાણ એટલે આત્માનું જ કલ્યાણ અથવા આત્માનું કલ્યાણ એ જ પોતાનું કલ્યાણ. ૧૦

* Never forget your soul while attending on your body. 'અહમ્' (I) is only the soul whose innate nature is consciousness. So, one's happiness or welfare consists merely in one's soul's happiness or welfare, or the sole happiness or welfare of the soul is one's happiness or welfare.

10

(૧૧)

શરીરેન્દ્રિયચિત્તાનાં સમીચીનોપયોગતઃ ।
હૃત્વાન્તર્મલમાત્માનં પૂર્ણશુદ્ધત્વમાનય ॥

* શરીર, ઇન્દ્રિયો અને ચિત્ત એ સાધનોનો સુચેત્વ ઉપયોગ કરીને આન્તરિક દોષોને નષ્ટ કર અને એ રીતે આત્માને પૂર્ણ શુદ્ધિમાં લાવ. ૧૧

* Purify your soul absolutely through the removal of all the internal impurities by the right use of your body, senses and mind. 11

(૧૨)

સિદ્ધે તત્પૂર્ણશુદ્ધત્વે પૂર્ણા કલ્યાણસાધના ।
સર્વોત્તમપદારુઢ એવંભૂતો હિ માનવઃ ॥

* આત્માની પૂર્ણ શુદ્ધતા સધાઈ કે કલ્યાણસાધના પૂરી થઈ. આવે (પૂર્ણ શુદ્ધ) મનુષ્ય સર્વાત્તમ પદ પર આરૂઢ છે. ૧૨

* Absoluté purification of the soul being accomplished, the course of the practice of welfare is finished. Such a man is indeed, seated on the highest status of spiritual elevation. 12

(૧૩)

विनापि सम्बोधनमन्यतो निजां
 दधाति यः सन्ततमूर्ध्वगामिताम् ।
 प्रपन्नवान् योगरहस्यमुत्तमं
 बिभर्त्यसौ विश्वविलक्षणं बलम् ॥

* જે ખીજની પ્રેરણા યા ખીજના ઉપદેશ વગર પણ
 પોતાનો ઊર્ધ્વ (આધ્યાત્મિક) વિહાર સતત ચાલુ
 રાખે છે એ ખરેખર યોગરહસ્યનો ઉત્તમ વેત્તા છે,
 એટલું જ નહિ, એણે સાચી યોગક્રિયા સિદ્ધ કરી છે.
 આવે મહાત્મા, (નઃસન્દેહ, જગત્પ્રી વિલક્ષણ બળ
 ધરાવે છે. ૧૩

* He who is incessantly and rightly devoted
 to the process of (spiritual) evevation even with
 no help of any other's instruction or inspiration,
 has practically secured the sublime essence of
 Yoga and is possessed of such a spirit as is
 above or beyond what is human. 13

તૃતીય-પ્રકાશ:

CHAPTER III

(૧)

મોહક્ષેત્રે બહુ કાલમારમ્ય સ્વલુ જન્મતઃ ।
વિહૃતોઽસિ, પરં તત્ર દુઃખં પ્રાપ્તોઽસિ કેવલમ્ ॥

* તું જન્મ્યો ત્યારથી આજ સુધી-આટલા લાંબા
વખત સુધી મોહના ક્ષેત્રમાં ભ્રમતો રહ્યો છે. પણ
એમાં તે કેવળ દુઃખ જ ભાળ્યું છે. ૧

* You have been wandering for a long time
in the field of Moha (illusory attachment or
infatuation) since you were born. But you have
been only suffering pain there. 1

(૨)

इदानीं तत् परित्यज्य संयमक्षेत्रमाश्रय ।
तत्फलं च विलोकस्व धैर्यसम्पन्नचेतसा ॥

* હવે એને (મોહક્ષેત્રને) છોડી હઈ સંયમક્ષેત્રને
આશ્રય હો અને તેનું ફળ ધીરજ રાખીને જો. ૨

* Now forsake that field and resort to the
field of self-restraint, and perceive its fruit with
patience. 2

(૩)

અન્વયવ્યતિરેકાભ્યાં ભવેત્ કાર્યપરીક્ષણમ્ ।
દૃષ્ટં મોહફલં મોહત્યાગં પશ્ય ચ સમ્પ્રતિ ॥

* અન્વય અને વ્યતિરેકથી કાર્યનું પરીક્ષણ કરાય છે. મોહનું ફળ તેં જોયું, હવે મોહને ખાંખેરી નાખી તેનું ફળ કેવું મળે છે તે જો. ૩

* An affair is examined with the help of અન્વય and વ્યતિરેક (positive and negative assertion, agreement and contrariety). You have already experienced the fruit of Moha, now perceive the results of its avoidance. 3

રૂપકીકરણ : અન્વય એટલે અમુક વસ્તુ હોતાં જ અમુક વસ્તુનું હોવું, અને વ્યતિરેક એટલે એ વસ્તુ ન હોતાં એ વસ્તુનું ન જ હોવું. દાખલા તરીકે, અગ્નિ હોતાં જ ધૂમનું હોવું એ થયો અન્વય, અને અગ્નિ ન હોતાં ધૂમનું ન જ હોવું એ થયો વ્યતિરેક. આમ અગ્નિ અને ધૂમ વચ્ચેનો અન્વય—વ્યતિરેક એ બંનેની વચ્ચે કારણકાર્યભાવનો સંબંધ સિદ્ધ કરે છે, અર્થાત્ અગ્નિ કારણ અને ધૂમ તેનું કાર્ય એ વાત સાબિત કરે છે. આ બાબતને હવે પ્રસ્તુતમાં ઘટાવીએ. નિર્મોહત્વ હોતાં જ સુખ હોય છે એ અન્વય અને નિર્મોહત્વ ન હોતાં અર્થાત્ મોહથી આવૃત દશામાં સુખ નથી જ હોતું એ વ્યતિરેક. આમ નિર્મોહત્વ અને સુખ વચ્ચેનો અન્વય—વ્યતિરેક એ બંનેની વચ્ચે કારણકાર્યભાવનો સંબંધ સિદ્ધ કરે છે, અર્થાત્ નિર્મોહત્વ એ કારણ અને સુખ એનું કાર્ય એ વાત સાબિત કરે છે. વસ્તુસ્થિતિ આમ હોવાથી સુખના અર્થોએ સુખને માટે સુખના કારણભૂત નિર્મોહત્વનો આશ્રય લેવો જોઈએ. તો જ તે સુખી થઈ શકે. પણ નિર્મોહત્વને પ્રાપ્ત ન કરતાં, અર્થાત્ મોહની હવામાં વિહરતા કેમ કરીને સુખી થઈ શકે ? આ જ વાત પ્રસ્તુત શ્લોકમાં કહેવામાં આવી છે કે તેં મોહનું ક્ષણ જોયું—મોહની હવામાં વિહરતા તારી શી સ્થિતિ થતી રહી એ તેં જોયું અને તને જણાયું કે મોહની હવામાં સુખ પ્રાપ્ય નથી, તો હવે નિર્મોહત્વનો માર્ગ અનુભવી જો.

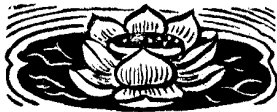

NOTES :—

Smoke is the effect of fire which it (smoke) inevitably accompanies and in the absence of which, it (smoke) does not exist as a rule, So is ascertained the relation of cause and effect between fire and smoke, Similarly is ascertained the relation of cause and effect between निर्मोहत्व (freedom from illusory attachment or infatuation) and happiness. So one aspirant to happiness, should resort to the way of निर्मोहत्व; but you have been, upto this time, fast sticking in मोह contrary to निर्मोहत्व and you have had full perception of its fruit. So, having fully experienced that there is no happiness in being swayed by Moha, you should now avoid it and perceive the results of its avoidance.

(૪)

દુઃખં સગેઽપ્યસગેઽપિ મનોવ્યાકુલતા સદા ।
રાગાદિદોષસંવૃદ્ધિઃ સત્ત્વનાશઃ ચ મોહતઃ ॥

* મોહદશાનાં પરિણામ આ છે; મોહનો વિષય પાસે હોય તોયે દુઃખ, દૂર હોય તોયે દુઃખ, અને મનનું હમેશાં વ્યાકુલપણું, રાગ-દ્વેષ વગેરે દોષોની વૃદ્ધિ અને સત્ત્વનો નાશ (બળનો નાશ, ગૌરવનો નાશ, નિસ્તેજપણું.) ૪

* It is owing to Moha that a person is pained when his desired object is either near or remote, his mind always remains dejected or afflicted, his evil passions are increasing and his Sattva (power, dignity or lustre) is being destroyed. 4

(૫)

इत्थं स्याद् बहुमूल्यस्य वैयर्थ्यं नरजन्मनः ।
परत्र बहुदुःखा च दूर्गतिः पापकर्मभिः ॥

* આમ (મોહની દુનિયામાં રખડવાથી) મહામૂલ્ય માનવજીવન એળે જાય છે અને પરલોકમાં પાપકર્મોના પરિણામે બહુ દુઃખવાળી દુર્ગતિ પ્રાપ્ત થાય છે. ૫

* Thus the precious human birth is wasted and in consequence of one's sinful actions one has to fall into a miserable bad grade in the next world. 5

(૬)

સંયમે નિરપેક્ષત્વં શુદ્ધસ્વાતન્ત્ર્યચેતના ।

અન્તઃસ્ફૂર્તિસુખં ભવ્યં તેજોધામ ચ જીવનમ્ ॥

* અને સંયમમાં પારતન્ત્ર્ય હોતું નથી, ચેતના શુદ્ધ સ્વાતન્ત્ર્યની અનુભૂતિ ધરાવતી હોય છે, અન્તરૂની સ્ફૂર્તિનું—આન્તરિક ઉલ્લાસનું ભવ્ય સુખ હોય છે અને જીવન તેજનું ધામ બને છે. ૬

* The life of self-restraint is an independent life where pure consciousness is free from dependent attitude, the happiness of inner energy is excellent and the course of living is an abode of splendour. 6

(૭)

પરત્ર પુણ્યોત્કર્ષેણ સદા સુખપરમ્પરા ।
 इत्थं श्रेयस्करिं नूनं सम्यक् संयमसाधना ॥

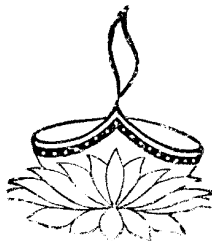

* અને પરલોકમાં પુણ્યના ઉત્કર્ષના પરિણામે સુખની
 પરંપરા અખંડ રૂપે વહેતી રહે છે. આમ વિવેકપૂત
 સંયમસાધના અહીં તેમ જ પરલોકમાં કલ્યાણકારી છે
 એમાં કોઈ શક નથી. ૭

* And in the next world there is a perpetual
 series of happiness to one of self-command
 owing to one's elevation of merit. Thus the good
 observance of self-restraint is, no doubt, auspici-
 ous (here and here-after). 7

(૮)

મનોવાક્કાયસાધુત્વં ચિત્તેન્દ્રિયવશીક્રિયા ।
ક્રોધલોભાદિ-હિંસાદિવિરતિર્વાસ્તિ સંયમઃ ॥

* મન-વચન-કાયાનુ પાવિત્ર્ય ચિત્ત તથા ઇન્દ્રિયોને
વશીકાર અથવા ક્રોધ, લોભ વગેરે દોષો તથા હિંસા
વગેરે પાપોથી હઠવું એ સંયમ છે. ૮

* Samyama (self-restraint) is the goodness of thought, speech and action, or subjugation of mind and senses, or abstinence from passions such as anger, greed etc. and vices such as injury etc. 8

તતીય-પ્રકાશ:

૪૫

(૯)

અયં હિ ચારિત્રમયં ચ ધર્મો યોગસ્ય ચાયં પ્રતિ પત્તિમાર્ગઃ ।
જ્ઞાનસ્ય ભક્તે^૨ચ ફલં પ્રપક્વમુપાસનાસત્ક્રિયયોરયં ચ ॥

* આ (સંયમ) જ ચારિત્ર છે, એ જ ધર્મ છે, એ જ યોગનો માર્ગ છે અને એ જ જ્ઞાન, ભક્તિ, ઉપાસના, કર્મ એ બધાંનું પરિપક્વ ફળ છે. ૯

* This very Samyama is right conduct, right Dharma (religion) and the primary and essential way to Yoga, and the ripened fruit of knowledge, worship devotion and the performance of virtuous acts or religious rites. 9

चतुर्थ-प्रकाशः

CHAPTER IV

(१)

महाविशालं तृष्णास्यं पूर्यते तद् यथा यथा- ।

अर्थः प्रभूतैरप्यर्घ्यैः स्फारितं स्यात् तथा तथा ॥

* તૃષ્ણાનું મોઢું બહુ મોટું છે. એને મહામૂલ્ય ઘણી ઘણી ચીજોથી પણ જેમ જેમ પૂરવામાં આવે તેમ તેમ તે વધુને વધુ ફાટતું જાય છે-પહોળું થતું જાય છે. ૧

* The mouth of avarice is extremely gigantic. The more it is filled even with valuable numerous things, the more it is widened. 1

(૨-૩-૪)

તૃષ્ણાસ્યપૂરણાર્થં ચ સમાચ્છિદ્ય ઘનાદિકમ્ ।
 ક્ષિપ્યન્તે દુઃખગર્તેઽન્યે વ્યાપાદ્યન્તે ચ નિર્દયમ્ ।
 મૃષાવાક્ચૌર્યંહત્યાદિપાપાનિ સકલાન્યપિ ।
 સર્વાણ્યપિ ચ દુઃખાનિ તૃષ્ણામૂલાનિ વિષ્ટપે ॥
 રોઘકં સર્વપાપાનાં સર્વદુઃખનિવારકમ્ ।
 પ્રભવઃ સ્થાયિસૌખ્યાનાં વૈતૃષ્ણ્યં જીવનામૃતમ્ ॥

* તૃષ્ણાનું મોં પૂરવા માટે બીજાઓનાં ધન વગેરે
 ઝુંટવી લઈ તેમને દુઃખના ખાડામાં ફેંકી દેવામાં આવે
 છે અને અત્યંત નિર્દયતાથી મારી નાખવામાં પણ
 આવે છે ૨

* મૃષાવાદ, ચોરી, હત્યા વગેરે બધાં પાપો જગત્માં
 એક માત્ર તૃષ્ણામાંથી ઉદ્ભવ પામે છે, અને બધાં
 દુઃખોનું મૂળ પણ એ (તૃષ્ણા) જ છે. ૩

* આ ઉપરથી સમજી શકાય છે કે પાપો તેમ જ દુઃખોથી મુક્ત થવાનો એક માત્ર માર્ગ તૃષ્ણાથી મુક્ત થવું એ છે; અને અત એવ સ્થાયી સુખોનું નિર્માણ એના જ આધાર પર અવલંબિત છે. ખરેખર એ જીવનનું અમૃત છે. ૪

* To fill the mouth of avarice. others' wealth etc. are snatched, they are thrown into the pit of misery and are even killed mercilessly. 2

* The source of all sins—falsehood, theft, killing etc. and of all the miseries in the world, is avarice.

3

* The great virtue of unavariciousness which stops all sins from being incurred, which keeps all pains away and which is the source of permanent happiness, is the nectar of life. 4

(૫)

તથાઽધિકા ભવેત્ તૃષ્ણા ભોગભોગા યથાધિકાઃ ।
તૃષ્ણોપશમકં સત્ત્વં સમ્યગ્દર્શનસમ્ભવમ્ ॥

* જેમ જેમ વિષયભોગોમાં વધુ આસક્ત થવાય છે તેમ તેમ તૃષ્ણા વધુ લબૂકતી જાય છે. એનું ઉપશમન સમ્યગ્દર્શનથી પ્રગટ થનાર સત્ત્વથી (અન્તરૂ બળથી) સાધ્ય છે. ૫

* The more one enjoys sensual pleasures, the more one's desire of worldly enjoyments, is increasing. The spirit arising from right understanding of truth, is capable of cooling down that desire. 5

(૬)

સમ્યગ્દર્શનસામર્થ્યલબ્ધસંસ્કારસૌઠવઃ ।

સન્નિધાનેઽપિ ભોગાનાં ન ક્ષુમ્બતિ મનોબલી ॥

* સમ્યગ્દર્શનના સામર્થ્યવડે જેના સંસ્કાર સખળ બન્યા છે એ મનોવીર મનુષ્ય ભોગો પાસે આવવા છતાં ક્ષુબ્ધ થતો નથી. ૬

* A person who has acquired powerful impressions through the power of right perception (સમ્યગ્દર્શન), is so mentally vigorous that he is not at all ruffled up even in the vicinity of objects of enjoyment. 6

चतुर्थ-प्रकाशः

५३

(७)

ईदृक् सामर्थ्यसम्पन्नो बुद्धत-त्वो महामनाः ।
क्रमेणाऽभ्युन्नमन्नुच्चैः परं कल्याणमश्नुते ॥

* आवो शक्तिशाली અને તત્ત્વવિત્ એવો મહામના
માનવ ક્રમશઃ ઊંચે ઊંચે ચડતો જાય છે અને છેવટે
કલ્યાણની ઉચ્ચતમ ભૂમિ પર પહોંચે છે. ૭

* Such a powerful person who has perceived truth and who is high-minded, is gradually rising high and high, and eventually attains the highest status of welfare. 7

(૮)

કલ્યાણસમ્પદાં પન્થાં ઇન્દ્રિયાણાં સુવર્તનમ્ ।
 દુર્વર્તનં પુનસ્તેષામાપદામેકમાસ્પદમ્ ॥

* ઇન્દ્રિયોના સુવર્તન એ કલ્યાણસમ્પત્તિનો માર્ગ છે, જ્યારે એમના દુર્વર્તનના પરિણામે માણસ અનેક દુઃખોથી ઘેરાય છે. ૮

* The good activities of senses are the source of happiness or welfare, while the bad ones cause reverse results. 8

(૯)

इन्द्रियार्थसमासक्त आत्मानं पातयत्यधः ।
इन्द्रियाणामधीशान ऊर्ध्वमूर्ध्वं प्रगच्छति ॥

* ઇન્દ્રિયોના વિષયોમાં આસક્ત માણસ પોતાને નીચે પાડે છે અને ઇન્દ્રિયો પર સ્વામિત્વ ધરાવનાર જાયે જાયે ચડે છે-એનું ઊર્ધ્વારોહણ વધતું જાય છે. ૯

* He who is intensely attached to sense-objects, is badly reduced to degradation, while he who gets mastery over his senses, goes on making his real and auspicious progress. 9

(૧૦)

નેન્દ્રિયાણિ વિલાસાય પરં કુશલકર્મણે ।
તેષાં સ્વાન્યહિતે યોગો યોગો નિઃશ્રેયસાવહઃ ।

* ઇન્દ્રિયો વિષયવિલાસ કરવા માટે નથી, પણ સત્કર્મો કરવા માટે છે. સ્વ-પરના હિતસાધનમાં તેમનો યોગ (ઉપયોગ) એ મોક્ષસાધક યોગ છે. ૧૦

* Organs of sense are not meant for the purpose of worldly pleasures, but for the performance of good and auspicious actions. To employ them (organs of sense) in the course of accomplishing benefit and welfare of one's self as well as of others, is the Yoga conducive to the highest bliss or final emancipation. 10

ચતુર્થ-પ્રકાશ:

૫૫

(૧૧)

जनो दर्शयति स्वीयान् विश्वेऽद्भुतपराक्रमान् ।
परन्तु तादृशोऽप्यक्षनिर्जये कातरायते ॥

* માણસ દુનિયામાં પોતાનાં અદ્ભુત પરાક્રમે દેખાડે છે, દેખાડીને જગતને છક્ક કરી દે છે, પરન્તુ એવો પણ મનુષ્ય (મહાન્ ચમત્કારદર્શક પણ અથવા મહાન્ યોદ્ધો પણ) પોતાની ઇન્દ્રિયોને વશ રાખવામાં કાયર બને છે. ૧૧

* A man can surprise the world by showing his marvellous prowess or exploit, but even such a man becomes cowardly in curbing his senses. 11

(૧૨)

વીરોઽસ્તિ યુદ્ધભૂમીજિદ્ વીરઃ સિંહાભિભાવકઃ ।
સ તુ વીરોઽસ્તિ વીરાણાં યો મહાશય આત્મજિત્ ॥

* યુદ્ધભૂમિને જીતનાર વીર છે, સિંહને પરાસ્ત કરનાર વીર છે, પણ પોતાની જાત પર જે જીત મેળવે છે તે વીરોના વીર છે. જે આત્મજિત્ છે તે મહાવીર છે. ૧૨

* A conqueror of battle-fields and a vanquisher of lions are, no doubt, heroes, but the hero of heroes is he who gains victory over his self. 12

चतुर्थ प्रकाशः

५७

(१३)

सत्योपासि-महावीरा युध्यन्तेऽन्तद्विषा सह ।
उत्कर्षं च लभन्ते तद्विजेतारो महत्तमम् ॥

* सत्यना उपासक मोटा वीरो पोताना आन्तर
शत्रुओ साथे लडे छे अने ओभां विजयी जनी महत्तम
उत्कर्षने प्राप्त करे छे. १३

* The great heroes devoted to truth, fight against
their internal enemies and obtain the highest
exaltation by the victory over them. 13

(૧૪)

તે પરાક્રમિમૂર્ધન્યા બાહ્યાન્તર્જીવનોજ્જ્વલાઃ ।
પવિત્રજીવનજ્યોતિર્વિતન્વન્તિ પદે પદે ॥

બાહ્ય અને આન્તર જીવનમાં ઉજ્જ્વલ એવા તે
મહાપરાક્રમી મહાયુરુષો પોતાના પવિત્ર જીવનની
પવિત્ર જ્યોતને પગલે પગલે પ્રસરાવતા હોય છે. ૧૪

* The greatest of the valorous whose outer as well as inner lives are pure, spread their bright light of life at their every step. 14

(૧૫)

મનોવિકારસમ્માર્ષ્ટા વિશ્વજેતૃશિરોમણિઃ ।
જગદ્વિજયતો હ્યાત્મવિજયઃ સુમહત્તરઃ ॥

* મનના વિકારોને જેણે સાફ કરી નાખ્યા છે તે જગત્ના વિજેતાઓમાં શિરોમણિ છે. નિઃસન્દેહ, જગત્ના વિજય કરતાં આત્માનો વિજય ઘણો જ મહાન છે. ૧૫

* He who has washed off all his impurities of mind, is the greatest of all the conquerors in the world, since the victory over the self is much higher than the victory over the world. 15

(૧૬)

અન્તરસ્તિ સુખસ્થાનં ન બર્હિવિદ્યતે સુખમ્ ।
અન્તરદ્વાટચ સંપશ્ય નિધિ કી દશમીશિષે ॥

* સુખતું સ્થાન અન્તર છે. સુખ બહાર નથી. અન્તરને
ખોલીને જો કે તું કેવા નિધાનનો માલિક છે. ૧૬

* The real abode of happiness is inside, not outside. Unveil inside and realize what kind of treasure you own. 16

(૧૭)

न तत् सुखं महत्त्वं च विश्वभोगपतेरपि ।
यदस्ति वीतरागस्य शुद्धचेतनतेजसः ॥

* જેનો આત્મપ્રકાશ શુદ્ધ છે એવા વીતરાગને જે સુખ અને મહત્ત્વ છે તે સુખ અને મહત્ત્વ જેણે દુનિયા-લરના લોગો પ્રાપ્ત કર્યા છે એને પણ, મોટા સમ્રાટને પણ નથી. ૧૭

* Even he who is the master of all objects of enjoyment, or even a paramount lord, has not such happiness and greatness as are possessed by a dispassionate man possessing the unsullied lustre of the soul, 17

(૧૮)

પ્રાપ્તિતઃ સર્વભોગાનાં પરિત્યાગો મહત્તરઃ ।
વિશ્વવિશ્વમણિસ્ત્યાગી, ભોગી પતિતવાનધઃ ॥

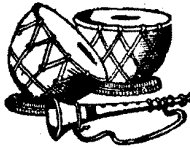

* સર્વ પ્રકારના ભોગોની પ્રાપ્તિ કરતાં તેમનો ત્યાગ કયાંય ચડિયાતો છે. ત્યાગી સમગ્ર જગતનું રત્ન છે, જ્યારે ભોગી 'કીચડ'માં ફસાયેલો હોઈ નીચે પડેલો પામર પ્રાણી છે. ૧૮

* The renouncement of all worldly enjoyments is much greater than their acquisition. He who has left worldly enjoyments. (i.e. ત્યાગી) is, indeed, a gem of the whole universe, while he who sticks fast in sensual pleasures (i.e. ભોગી) is fallen down. 18

(૧૯)

પદારવિન્દેષ્વત એવ નિઃસ્પૃહ-

પ્રશાન્તચિત્તસ્ય મહાત્મનોઽનમન્ ।

‘સિકન્દરા’દ્યાઃ સુવિશાલમેદિની-

ઘનાધિરાજા ઇતિહાસવિશ્રુતાઃ ॥

* માટેજ, બહુ વિશાળ પૃથ્વીના અધિપતિ ઇતિહાસ-
પ્રસિદ્ધ બાદશાહ ‘સિકન્દર’ વગેરે મહારાજાઓ પ્રશાન્ત
-નિઃસ્પૃહ મહાત્માનાં ચરણોમાં નમ્યા હતા. ૧૯

* For this very reason, Alexander the Great and
other great kings bowed at the lotuslike feet of
a passionless ascetic. 19

પન્ચમ-પ્રકાશ:

CHAPTER V

(૧)

અન્યસ્ય સુખદાનેન સુખં ત્વમુપયાસ્યસિ ।

અન્યસ્ય દુઃખદાનેન દુઃખં ત્વમુપયાસ્યસિ ॥

* જીજ્ઞાસે સુખ આપવાથી તું સુખ પામીશ. બીજાને
દુઃખ આપવાથી તું દુઃખમાં પડીશ. ૧

* You will get happiness by your giving happiness
to others. You will get misery by your giving
misery to others. 1

(૨)

સહકારસ્ય વાપેન સહકારફલં યથા ।
અન્યસ્ય સુખદાનેન સુખં સમ્પદ્યતે તથા ॥

* આંખે! વાવવાથી કેરી મળે તેમ ખીજને સુખ
આપવાથી સુખ મળે. ૨

* As by sowing a mango tree the mango fruit
is acquired, so by giving happiness to others,
happiness is acquired. 2

(૩)

યથા બઢ્ઢૂલવાપેન પ્રાપ્યન્તે ખલુ કણ્ટકાઃ ।
અન્યસ્ય દુઃખદાનેન દુઃખમાસાદ્યતે તથા ॥

* ળાવળ વાવવાથી કાંટા મળે, તેમ ખીજને દુઃખ
આપવાથી દુઃખ મળે. ૩

* As by planting a babul tree, thorns are acquired, so by giving misery to others, misery is acquired. 3

पञ्चम-प्रकाशः

६७

(४)

न हि बबूलवापेन माकन्दफलमाप्यन्ते ।
अन्यस्य दुःखदानेन सुखं नासाद्यते तथा ॥

* पावण वाववाथी डेरी न भणे तेम भीजने दुःख
आपवाथी सुख न भणे. ४

* As by planting a babul tree the mango fruit
is never acquired, so by giving misery to others
happiness is never acquired. 4

(૫)

उपपद्यत एतच्च कार्यकारणनीतितः ।

सुखं स्यात् सुखदानेन दुःखं स्याद् दुःखदानतः ॥

* કાર્યકારણભાવના ન્યાયથી આ વાત સ્પષ્ટ રીતે સિદ્ધ થાય છે કે બીજને સુખ આપવાથી સુખ મળે અને બીજને દુઃખ આપવાથી દુઃખ મળે. ૫

* It is rightly proved by the law of cause and effect that happiness is obtained by giving happiness to others and misery is acquired by giving misery to others. 5

(૬)

✽ એક આત્માસ્તિ સર્વત્ર સર્વત્રાપ્યહમસ્મિ હિ- ।
 ઇતિ દૃષ્ટિરહિસાયાઃ પ્રતિષ્ઠાયાં ખવત્યલમ્ ॥

* સર્વત્ર એક આત્મા છે. “અધામાં અહમસ્મિ
 (‘હુ’ છુ’)” એવી દૃષ્ટિ જ્યારે પ્રગટે ત્યારે જીવનમાં
 અહિંસાની પ્રતિષ્ઠા થાય. ૬

* Everywhere is the one soul. When arises the realization of the truth-“ ‘I’ (my soul) am everywhere ” then is established the great virtue of Ahinsa. 6

✽ “ એગે આચા । ” ઠાળંગસૂત્રે દ્વિતીયં સૂત્રમ્ ।

(૭)

સર્વત્રાઽહમિતિ પ્રજ્ઞઃ કુર્યાત્ કસ્યાપિ નાહિતમ્ ।
પ્રવર્તેત સુહૃદ્ ભૂત્વા સર્વેષાં હિતસાધને ॥

* “અધે ‘હુ’ છું” એવી પ્રજ્ઞાવાળો કોઈનું બુદ્ધિ નહિ કરે. એ બધાનો સુહૃદ્ (મિત્ર) બની બધાના હિતમાં પ્રવર્તમાન રહેશે. ૭

* He who is endowed with the vision that “I” (my soul) am everywhere, never does ill to any one; and he being a friend of all, is engaged in doing good to all. 7

(૮)

આત્માઃ સુખસ્વભાવોઽસ્તિ દુઃખિતસ્તત્ કથં ભવેત્ ? ।
પરન્તુ દુશ્ચરિત્રેણ દુઃખાક્રાન્તો ભવત્યસૌ ॥

* આત્મા વસ્તુતઃ સુખસ્વભાવવાળો છે, અર્થાત્ સુખ એનો સ્વાભાવિક ગુણ છે, એટલે પછી એને દુઃખી થવાનું બને જ કેમ ? છતાં દુરાચરણમાં ફસાઈ હાથે કરી પોતે દુઃખી થાય છે. ૮

* The soul is naturally possessed of happiness. Hence how would it be miserable ? But owing to its being led astray it is or would be overcome with misery. 8

(૯)

बयमत्रागताः सर्वे मैत्र्या सम्भूय जीवितुम् ।
जातिधर्मादिभेदांस्तत् त्यक्त्वा सर्वसुहृद् भवेत् ॥

* આપણે બધા અહીં મિત્રભાવથી સાથે રહી-
સમ્મિલિત રહી જીવન પસાર કરવા આવ્યા છીએ.
માટે જાતિભેદ, કુળભેદ, વર્ણભેદ, દેશભેદ, ધર્મભેદ
એવા ભેદોને દૂર કરી પરસ્પર મિત્ર બની રહેવું જોઈએ.

૯

* As we all have come here to live unitedly and harmoniously, we should friendly behave with one another, abandoning the unequal view about caste, creed, colour, country, religion and the like. 9

(૧૦)

જીવિતં સ્વલ્પકાલં નઃ સહાગામિ ન કિઞ્ચન ।
પુનર્જન્મ યથાકર્મ તત્ સત્કર્મા સદા ભવેત્ ॥

* આપણું જીવિત (આ ભવનું) ખહુ ટૂંકા સમયનું છે, અને કંઈ સાથે આવવાનું નથી, વળી પોતાના પુનર્જન્મ પોતાના કર્મ પ્રમાણે પ્રાપ્ત થાય છે, માટે માણસે સત્કર્મા (સદ્ગુણી તથા સદાચરણી) થવું ઘટે. ૧૦

* The period of our present life is very short, nothing is to accompany us and our rebirth is dependent upon our actions, so we should be and always remain righteous or meritorious. 10

(૧૧)

આરોગ્યાદિત્રયે ભક્ત્યા યાચ્યમાને પુરોઽર્હતઃ ।
આરોગ્યમાદ્યં પરમં જીવને હ્યુપકારિ તત્ ॥

* અહતની આગળ લક્ષિતથી માગવામાં આવતી
(આરોગ્ય, સમ્યગ્દર્શન અને સમાધિ એ) ત્રણ વસ્તુ-
ઓમાં પહેલી વસ્તુ આરોગ્ય છે. કેમકે જીવનયાત્રામાં
એ પરમ ઉપકારક છે. ૧૧

* Health is first among the three x things that
are devotedly asked for before Lord Arhat, be-
cause it is the most beneficial in life. 11

x Health, right understanding of truth and tranquillity
of mind.

(૧૨)

આરોગ્યં દ્વિવિધં બાહ્યમાન્તરં તત્ર ચાદિમમ્- ।
શારીરિકં દ્વિતીયં ચ ચિત્તનૈર્મલ્યલક્ષણમ્ ॥

* આરોગ્ય એ પ્રકારનું: બાહ્ય અને આન્તર. શારીરિક
આરોગ્ય એ બાહ્ય આરોગ્ય અને માનસિક નૈર્મલ્યરૂપ
આરોગ્ય એ આન્તર આરોગ્ય. ૧૨

* Health is of two kinds : outer and inner. The
former is bodily and the latter, the purified state
of mind 12

(૧૩)

મનઃસ્વાસ્થ્યવપુ સ્વાસ્થ્યે અન્યોન્યમુપયોગિની ।

તતઃ સ્વપરકલ્યાણક્રિયાઽમુત્ર ચ સદ્ગતિઃ ॥

* માનસિક સ્વાસ્થ્ય અને શારીરિક સ્વાસ્થ્ય એક-બીજાને ઉપકારક છે, અને એમનાથી સ્વ-પરનું હિત સાધી શકાય છે, તેમ જ પારલૌકિક સદ્ગતિ પ્રાપ્ત થાય છે. ૧૩

* The health of mind and that of body are mutually useful and thereby is performed beneficence towards one's self as well as others, and is achieved a good grade in the next world. 13

(૧૪)

અસ્મિન્ દ્વિવિધ આરોગ્યે સાવધાનો વિવેકભાક્ ।
સુખકલ્યાણલાભાય પરિપૂર્ણાય કલ્પતે ॥

* આ બન્ને પ્રકારના આરોગ્ય વિષે જે સુઝ જન
સાવધાની રાખે છે તે પૂર્ણ સુખ તથા પૂર્ણકલ્યાણના
લાભનો અધિકારી બને છે. ૧૪

* A wise person who is careful of his health of
these two kinds, is entitled to the achievement
of perfect happiness as well as perfect welfare.

14

(૧૫)

પ્રાણી નિર્માતિ ભાગ્યં સ્વં સ્વપ્રવૃત્ત્યનુસારતઃ ।
યથાભાગ્યં ચ સામગ્રીં જીવનસ્યોપગચ્છતિ ॥

* પ્રાણી પોતાની પ્રવૃત્તિ અનુસાર પોતાનું ભાગ્ય
ધડે છે અને પોતાના ભાગ્ય અનુસાર જીવનસામગ્રી
મેળવે છે. ૧૫

* The phenomenal soul moulds its fate according to its actions, and as it moulds its fate so it gets the means for living. 15

(૧૬)

અવશ્યં સ્વલુ ભોક્તવ્યં કૃતં કર્મ શુભાશુભમ્ ।
 इत्येवं भाग्यसामर्थ्यं लोक-शास्त्रेषु विश्रुतम् ॥

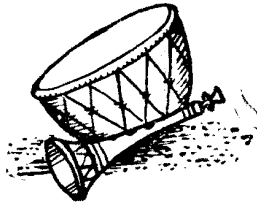

* બાંધેલું શુભ કે અશુભ કર્મ અવશ્ય લોગવવું
 પડે છે એમ ભાગ્યનું સામર્થ્ય જગજાહેર છે (લોકમાં
 તથા શાસ્ત્રોમાં પ્રસિદ્ધ છે). ૧૬

* Karma, good or bad, ought to be inevitably
 experienced Thus the power of fate is well-known
 to the people of the world as well as is discribed
 in the scriptures. 16

(૧૭)

किन्त्वभेद्यं च भेद्यं च कर्मोक्तं तत्र चादिमम्- ।
अवश्यमेव भोक्तव्यमभेद्यं पौरुषेण हि ॥

* પણ કર્મ બે પ્રકારનું છે; અભેદ્ય અને ભેદ્ય. જે કર્મ અભેદ્ય છે (જેને જૈનશાસ્ત્ર 'નિકાચિત' કહે છે) તે અવશ્ય ભોગવવું પડે છે. કેમ કે તે પુરુષાર્થથી દૂરી શકતું નથી. ૧૭

* But Karma is of two kinds: incapable and capable of being dispelled. The former is such as cannot be destroyed by any effort whatsoever. So it being invulnerable, has to be unavoidably experienced 17

(૧૮)

ભેદ્યં ચ શક્યતે ભેદ્યું યોગ્યયત્નપ્રભાવતઃ ।
અભેદ્યમલ્પં નઃ પ્રાયો ભેદ્યમેવાસ્તિ ભૂયસા ॥

* અને જે કર્મ લેદ્ય છે તે યોગ્ય પ્રયત્નથી લેદી શકાય છે. સામાન્યતઃ આપણા આત્મા સાથે જડાયેલાં કર્મોમાં અલેદ્ય કર્મો થોડાં હોય છે, લેદ્ય કર્મો જ મોટા પ્રમાણમાં હોય છે. ૧૮

* And the latter which is capable of being dispelled, can be destroyed by well-directed efforts. Among the Karmas connected with the souls of ours, invulnerable Karmas are generally few, while vulnerable ones are always plentiful. 18

(૧૯)

उदितं दुःखदं कर्म भेद्यं वाऽभेद्यमेस्ति वा ।
इत्यज्ञेयं ततो भेत्तुं तद् भवेत् सम्यगुद्यतः ॥

* ઉદયમાં આવેલું દુઃખદ કર્મ ભેદ્ય કેટીનું છે કે અભેદ્ય પ્રકારનું છે એ આપણે જાણી શકતા નથી. માટે તેને ભેદવા માટે યોગ્ય રીતે પ્રયત્નશીલ થવું ઘટે. ૧૯

* It is impossible for us to know whether the evil distressful Karma is vulnerable or invulnerable. So we should be duly intent upon destroying that Karma. 19

(૨૦)

તત્ત્વેદ્ ભેદ્યં ભવેત્ તર્હિ યોગ્યયત્નપ્રભાવતઃ ।
 ભેત્સ્યતે, તત્સમુત્થં ચ દુઃખં દૂરીભવિષ્યતિ ॥

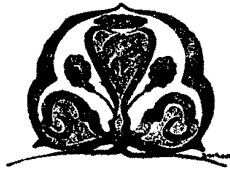

* ઉદયમાં આવેલું તે દુઃખકર્મ જો લેધ પ્રકારનું હશે તો યોગ્ય પ્રયત્નના પ્રભાવથી દૂટી જવાનું અને એનાથી આવેલું દુઃખ દૂર થવાનું. ૨૦

* If that Karma is of the vulnerable type, it will be destroyed through proper efforts, and at the destruction of that Karma, the misery originated from that Karma, will also vanish. 20

(૨૧)

इत्थं जनोऽलं प्रायेण सम्यक् पौरुषयोगतः ।

उच्छेत्तुमशुभं कर्म तेतुं वा शुभरूपताम् ॥

આમ મનુષ્ય પોતાના ધર્મપૂત સખળ પુરુષાર્થથી
પ્રાયઃ પોતાના અશુભ કર્મને ઉચ્છેદી શકે છે અથવા
એને શુભ રૂપમાં પલટાવી શકે છે. ૨૧

* Thus, a person can mostly destroy his evil Karma or turn it into a good one by his sustained efforts well-directed. 21

(૨૨)

સ્વકર્મતઃ સુખં દુઃખં, સત્કર્મેવ સુખપ્રદમ્ ।
તસ્માત્ સુખાર્થી દુષ્કર્મ ત્યક્ત્વા સત્કર્મભાગ્ ભવેત્ ॥

* સુખ-દુઃખ પોતાનાં કર્મથી જ છે, અને સત્કર્મથી જ સુખની પ્રાપ્તિ છે. માટે માણસે દુર્વર્તન ત્યજી સદ્વર્તની થવું ઘટે-જે તેને સુખ જોઈતું હોય તે.

૨૨

* Happiness and misery rest with one's own actions, and good action alone is the giver of happiness. So persons having abandoned bad actions, should incessantly adhere to good conduct if they long for happiness. 22

(૨૩)

કસ્ય નાઽપતિતં દુઃખં મહતોઽપિ તદાઽપતત્ ।
શાન્તિતસ્તત્ સમુત્તીર્ય દીપ્યતે માનવોઽધિકમ્ ॥

* દુઃખ કેના પર નથી આવ્યું? મહામાનવોને પણ દુઃખોમાંથી પસાર થવું પડ્યું છે. પરંતુ માણસ જ્યારે દુઃખને શાન્તિથી પાર કરે છે ત્યારે તે અધિક દીપ્તિમાન બને છે. ૨૩

* Whom did not misery befall? It has befallen even great or high-souled men. But he who crosses it patiently, shines out more brilliantly. 23

(૨૪)

ઉપાયં વિદધાનોઽપિ હન્તું દુઃખમુપસ્થિતમ્ ।
યાવત્ તિષ્ઠેત્ સહેદ્ ધૃત્યા વીરતેયં ગરીયસી ॥

* ઉપસ્થિત દુઃખને દૂર કરવા માટે ઉપાય લેવા છતાં એ ન મટે ત્યાં સુધી ધૈર્યથી શાન્તભાવ રાખી સહન કરવું એ વિશેષ ગૌરવશાલી વીરતા છે. ૨૪

* Even adopting means to remove his misery, a person should endure it patiently so long as it subsists. This is, indeed, a higher heroic deed. 24

(૨૫)

નિજકર્મનિસારેણ સુખદુઃખે *ઇતો જનમ્ ।
કિન્તુ ન સ્યાત્ સુખે મત્તો દુઃખે ચ વ્યાકુલો ન હિ ॥

* દરેકને પોતપોતાનાં કર્મ અનુસાર સુખ-દુઃખ
આવ્યાં કરે છે, પણ સુખ જન સુખની હાલતમાં ઉછાં-
છળો થતો નથી અને દુઃખી હાલતમાં વ્યાકુળ થતો
નથી. ૨૫

* Happiness and misery pursue creatures owing
and according to the fructification of varying
kinds of their Karmas, but a prudent person be-
comes not infatuated with pride at the attainment
of happiness, nor does he become agitated at the
approach of misery. 25.

* ક્રિયાપદમ ।

અસ્ય પञ्चविंशलोकस्य पूर्वार्धमित्यमवसेयम्—

सुखं दुःखं जनो याति निजकर्मानुसारतः ।

(૨૬)

સુખં બાહ્યવિકાસાયોપયોગિ યદિ સમ્મતમ્ ।
 દુઃખમન્તર્વિકાસાય તદા ભવિતુમર્હતિ ॥

* સુખને બાહ્ય વિકાસ માટે ઉપયોગી માનીએ તો સાથે સાથે એ પણ જાણવું જરૂરી છે કે દુઃખ આન્તર વિકાસ માટે ઉપયોગી થઈ શકે છે. ૨૬

* If happiness is considered to tend to an outer progress, then even misery which has come, can be admitted as useful in achieving the inner elevation. 26

(૨૭)

કરોતિ લોકસેવાયામુપયોગં સુખસ્ય યઃ ।
દુઃખસ્ય ચાત્મસંશુદ્ધૌ સ પ્રજ્ઞઃ પુણ્યજીવનઃ ॥

* જે પોતાના સુખનો ઉપયોગ લોકસેવામાં અને
પોતાના દુઃખનો ઉપયોગ પોતાના આત્માના શુદ્ધી-
કરણમાં કરે છે તે પુણ્યાત્મા જ્ઞાની છે. ૨૭

* He is a blessed truth-knower who uses his happiness in serving the people (Creatures) and his misery which has befallen him, in his spiritual purification. 27

(૨૮)

સુખસ્ય સ્પૃહણીયત્વં સુપ્રસિદ્ધં જગત્ત્રયે ।
યસ્તુ જાનાતિ દુઃખસ્ય મહિમાનં સ તત્ત્વવિત્ ॥

* સુખની સ્પૃહણીયતા (ઇષ્ટતા) તો દુનિયાભરમાં પ્રસિદ્ધ છે, પણ જે દુઃખનું મહત્ત્વ સમજે છે તે ખરે તત્ત્વવેત્તા છે. ૨૮

* The desirability of happiness is well-known in the whole world, but he is a real philosopher who has realized the importance of misery. 28

(૨૯)

ભૂયિષ્ઠપાપનાશેન શાન્ત્યા દુઃસ્વસ્ય મર્ષણાત્ ।
આસાદયતિ નૈર્મલ્યમાત્મા કલ્યાણમન્દિરમ્ ॥

* દુઃખને શમભાવથી સહન કરવાથી ઘણાં પાપ-કર્મેની નાશ થાય છે અને એના પરિણામે આત્મા કલ્યાણરૂપ નિર્મલતા પ્રાપ્ત કરે છે. ૨૯

[દુઃખ અશુભ કર્મેની ભાર (આત્મા ઉપરથી) ઉતારવા માટે આવે છે, અને એને શમભાવથી સહન કરવાથી એ ભાર ઊતરી જાય છે અને આત્મા એટલો હળવો થાય છે.]

* A person's plentiful evil Karmas are destroyed by virtue of enduring misery with patience and equanimity, and as a result of this he obtains such spiritual purity as is an abode of welfare.

[Misery comes to shake off the load of the dust of Karma collected in the soul and by enduring it (misery) patiently the load is shaken off and the soul becomes light in proportion to it (the removal of the load).] 29

(૩૦)

यो हि वीतस्पृहः सौख्ये दुःखे बिभ्रत् परं शमम् ।
सर्वभूतहितोद्युक्तः स महात्मा महोदयः ॥

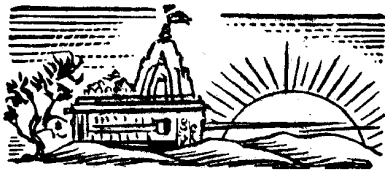

* જે (ભૌતિક) સુખ તરફ નિઃસ્પૃહ છે અને દુઃખ આવતાં પૂર્ણ શમભાવને ધારણ કરે છે, તેમજ સર્વ પ્રાણીઓના હિતસાધનમાં ઉદ્યત છે તે મહાવિભૂતિ મહાત્મા છે. ૩૦

* He is a great one of high elevation, who is indifferent to his (worldly) happiness and fully tranquil at an adverse time, and also is devoted to doing good to all creatures. 30

(૩૧)

અભવન્ યે મહાન્તસ્તે દુઃખં તીર્ત્વેવ ધૈર્યતઃ ।
 इत्थं दुःखं सुसोढं सद् भवेत् कल्याणसम्पदे ॥

* જે જે મહાન્ થયા છે તે બધા આવેલા દુઃખને
 ધૈર્યથી તરી જઈને જ મહાન્ થયા છે. આમ ઉપસ્થિત
 દુઃખને શમભાવથી સહન કરવું એ કલ્યાણકારક પ્રક્રિયા
 છે. ૩૧

* All those who have become great or supreme,
 have become so only after crossing misery
 courageously and tranquilly. Thus misery which
 has come, if endured patiently, brings on the
 great ground of welfare. 31

(૩૨)

દુઃખે વિદ્ધિ 'મયા સાર્થં વતતે પરમેશ્વરઃ' ।
 એતદ્ભાવનયા દુઃખં ત્વદીયમુપરંસ્યતિ ॥

* દુઃખની હાલતમાં એમ સમજ કે પરમેશ્વર મારી સાથે છે. આ પ્રકારની આન્તરિક ભાવનાથી તારું દુઃખ દૂર થશે, તારું અન્તઃકરણ પ્રસન્નતાથી સભર બનશે.

૩૨

* In the condition of misery, believe that God is with you. By the force of this reflection your misery will end and your mind will be filled with pleasure. 32

(૩૩)

ચિત્તરત્નમસંકલિષ્ટમાન્તર પરમં ધનમ્ ।
તદાસાદિતવાન્ મર્ત્યોઽકિઞ્ચનઃસન્ મહેશ્વરઃ ॥

* કલેશોથી મુક્ત એવું ચિત્તરત્ન એ મોટામાં મોટું
આન્તરિક ધન છે. એ જોણે પ્રાપ્ત કર્યું છે તે અકિંચન
(નિર્ધન) છતાં મહેશ્વર (મહાન્ ઐશ્વર્યશાલી) છે. ૩૩

* The gem-like mind free from all the impurities
of passions, is the internal wealth of the highest
type. He who has gained this gem, is, indeed,
+Maheshvara though penniless. 33

+ The greatest of the rich, a great lord or a supreme one,

(૩૪)

મુખે ચ દુઃખે ચ સમત્વશાલિનો
મહાત્મનો જ્ઞાનવિહારિ જીવનમ્ ।
કલ્યાણરૂપં કુશલપ્રકાશકં
પ્રત્યક્ષદૃશ્યં યત્નુ મુક્તજીવનમ્ ॥

* સુખ-દુઃખમાં સમત્વશાલી એવા મહાત્માનું જ્ઞાન-વિહારી જીવન, જે સ્વયં કલ્યાણરૂપ છે અને અન્યને કલ્યાણમાર્ગ બતાવનારું છે, અહીં જ પ્રત્યક્ષ નિહાળી શકાય એવું મુક્ત જીવન છે. ૩૪

* The life of a high-souled man possessed of equanimity in happiness and misery, which is engrossed in auspicious knowledge and which being itself pure as well as pious, throws the light of welfare to others, is an Emancipated life perceptible to the eyes just here. 34

षष्ठ-प्रकाशः

कषायजयः

CHAPTER VI

Victory over Passions

(१-२)

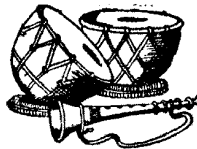
आत्मैव परमं तत्त्वमनन्तानन्दचिन्महाः ।
विशुद्धीभवने तस्य प्रादुःष्यात् परमात्मता ॥
वीतरागीभवत्येव xसम्यक्चारित्र्ययोगतः ।
प्राकट्यमात्मन्यायाति स्वरूपं परमात्मता ॥

* सन्धिदानन्दतेजोभय आत्मा જ પરમ તત્ત્વ છે.
એના સમગ્ર દોષો ક્ષીણ થયા કે એની પૂર્ણ શુદ્ધતા
થઈ અંતે એ થતાં જ એનું પરમાત્મપણું પ્રકટ થાય છે. ૧

x સપ્તમી ।

* આત્મા સમ્યક્ચારિત્રયોગના બળે વીતરાગ થતાં જ એનામાં એનું પોતાનું વાસ્તવિક સ્વરૂપ-પરમાત્માપણું- પ્રકટ થાય છે. ૨

* The soul alone is the highest and most excellent element which is naturally the embodiment of the infinite lustre of knowledge and bliss. When all its impurities are washed off and its purity is manifested absolutely, its natural Godhood is revealed. 1

* As soon as a soul becomes passionless by virtue of the full elevation of right conduct, its real nature-Godhood is revealed. 2

(૩)

વસ્તુતઃ પરમાત્માનમાત્માનં સમનુવ્રજન્ ।
જડમોહનિરાસાય પ્રયત્નપ્રવળો ભવેત્ ॥

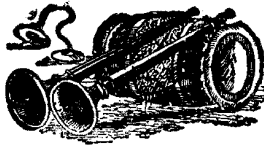

* આત્મા વસ્તુતઃ એના મૂળ સ્વરૂપમાં પરમાત્મા છે, એના ઉપાસક બની જડમોહ(વિષયમોહ)ને દૂર કરવાની દિશામાં સુસ્થ જને પ્રયત્નશીલ થવું ઘટે. ૩

* The (every) soul is, in its real or intrinsical nature, the Supreme Soul (God). A prudent person having followed his soul which is really the Supreme Being, should be devoted to removing the attachment to materialism. 3

(४-८)

कामाविष्टो हि भूयांसं संचिनोति परिग्रहम् ।
आत्मानं स्वल्पकालेन मरिष्यन्तं विदन्नपि ॥

परिग्रहाभिवृद्धचर्यं भूत्वा निष्ठुरमानसः ।
अधिकाधिकपापानि कुर्वन् पुष्पात्यधोगतिम् ॥

धर्मद्रव्यविहीनोऽसौ मृत्वा यत्र गमिष्यति ।
कीदृशी भाविनी तत्र दशा तस्य दुरात्मनः ॥

दुखं पापात् सुखं पुण्यादिति सर्वसतां मतम् ।
जन्मान्तरहितार्थं तत् सदा सच्चरितो भवेत् ॥

सच्चरित्रं परो धर्मस्तेनाऽत्रापि स्थिरं सुखम् ।
उत्तरोत्तरकल्याणा परलोकगतिस्तथा ॥

* કામાવિષ્ટ માણસ પોતે થોડા જ વખતમાં મરી જવાનો છે એમ નિઃશંકપણે જાણવા છતાં પરિશ્રદ્ધને વધારવામાં રચ્યોપચ્યો રહે છે. ૪

* અને પરિશ્રદ્ધ વધારવા પાછળ એ નિષ્કુરમના બની વધુને વધુ પાપ કર્યે જાય છે અને પોતાની અધોગતિ વધાર્યે જાય છે. ૫

* ધર્મરૂપ દ્રવ્ય વગરનો એ કંઝાલ માણસ મરીને જ્યાં જશે ત્યાં એ દુરાત્માની શી દશા થશે ? ૬

* પાપાચરણથી દુઃખ અને પુણ્યાચરણથી સુખ એ દુનિયાભરના બધા મહાત્માઓનો સિદ્ધાંત છે. માટે પારલૌકિક હિત માટે સદા સદાચરણી રહેવું જોઈએ. ૭

* સચ્ચરિત એ જ મહાન્ ધર્મ છે. એનાથી આ જિન્દગીમાં અખંડ સુખ પમાય છે અને પરલોકગતિ ઉત્તરોત્તર કલ્યાણશાલી બને છે. ૮

* Slaves to sensual pleasures are engrossed in hoarding property, though they know that they are to die in a short time. 4

* And being hard-heartedly addicted to hoarding property, they commit more and more sins and increase their downfall. 5

* How wretched will those wicked persons devoid of the wealth of Dharma, be in the next birth where they will go after death ? 6

* It is unanimously admitted by all the wise men of the universe that misery results from sin (bad actions) and happiness, from merit (good actions). So one should be endowed with good character to be happy in the next world, 7

* The greatest Dharma is right conduct whereby is attained steady happiness in this very life, and also all the future lives are gifted with progressive happiness as well as welfare. 8

(૯)

ક્રોધાદિદોષાધીનત્વમજ્ઞાનાબલસમ્ભવમ્ ।
તેષાં સંયમનં શ્રેયઃ, ફલં બુદ્ધેશ્ચ તત્ પરમ્ ॥

* ક્રોધ આદિ દોષોને વશ થવું એ અજ્ઞાન અને નિર્બળતાનું પરિણામ છે. એમના ઉપરનું સંયમન સુખકર અને હિતકર છે, અને એ સમજદારીનું મુખ્ય ફળ છે. ૯

* To be subject to faults-anger, and others, is due to ignorance and mental weakness. The subjugation of them is the best way to well-being, and it is the chief fruit of wisdom. 9

ષષ્ઠ-પ્રકાશ:

૧૦૫

(૧૦)

વૈરોત્પાદી શમધ્વંસી ક્રોધ આરોગ્યવાધકઃ ।
સુખશ્રેયોઽભિલાષી તન્નહિ ક્રોધવશો ભવેત્ ॥

* ક્રોધ વૈર ઊભું કરે છે, શાંતિ(શમભાવ)ને નષ્ટ કરે છે અને આરોગ્યને બગાડે છે. માટે સુખ તથા કલ્યાણના અર્થોએ ક્રોધને વશ થવું ન ઘટે. ૧૦

* One desirous of happiness and well-being, should not be subject to anger which generates enmity, destroys peace and impairs health. 10

૧૦૬

કલ્યાણભારતી

(૧૧)

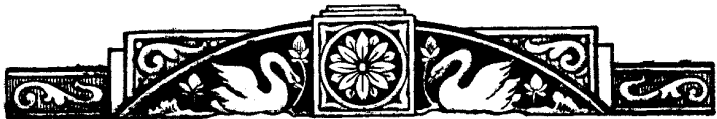
ક્રોધસ્તપસ્ત્રિકયાઘાતી ક્રોધોઽપ્રીતિપ્રરોહકઃ ।
આત્મનો વલમુત્કુષ્ટં ક્ષમા કલ્યાણમન્દિરમ્ ॥

* ક્રોધ તપ અને ક્રિયાનો ઘાતક છે અને ક્રોધને
લીધે માણસ લોકોમાં અળખામણો થાય છે. ક્ષમા
આત્માનું ઉત્કૃષ્ટ યજ છે અને કલ્યાણનું મંદિર છે. ૧૧

* Wrath destroys religious austerities and religious rituals and it makes one disagreeable to the people. Forgiveness is the highest power of the soul and an abode of spiritual welfare. 11

(૧૨)

ન કાર્યે ક્રોધસિદ્ધેઽપિ સુષ્ટુત્વમનુવચ્યતે ।
રોષાવેશાત્ તતઃ શ્રેયાનુદાત્તત્વસ્ય સંશ્રયઃ ॥

* ક્રોધથી કાર્ય બની જાય તો એ તેમાં સારપનો
સંબંધ કેટલો ? માટે રોષાવેશ કરતાં ઉદાત્તપણું ધારણ
કરવું એ વધારે ઠીક છે. ૧૨

* There is no fragrance in the fulfilment of an object if it is done by anger. To resort to generosity is far better than to be subject to the excitement of anger. 12

૧૦૮

કલ્યાણભારતી

(૧૩)

સ્વકર્મ દુઃખકૃત્ત્વ સ્વસ્ય ન તુ તત્પ્રેરિતો જનઃ ।

ક્રોધવ્યં કર્મણે તસ્માન્નહિ તત્પ્રેરિતાય તુ ॥

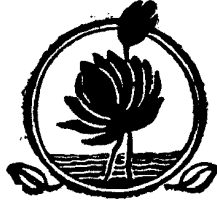

* પોતાને દુઃખ આપનાર પોતાનું (અશુભ) કર્મ છે. આપણને દુઃખ આપનાર વ્યક્તિ આપણા કર્મથી પ્રેરાઈને જ આપણને દુઃખ આપે છે, અર્થાત્ આપણું કર્મ એવી વ્યક્તિને પોતાનું હથિયાર બનાવીને આપણને દુઃખ આપે છે. એટલે આપણને દુઃખ આપનાર આપણું પોતાનું કર્મ જ છે, નહિ કે આપણા કર્મથી પ્રેરાઈને આપણને દુઃખ આપનાર વ્યક્તિ. માટે આપણા કર્મ પર જ આપણે ક્રોધ થવું ઘટે, નહિ કે તે વ્યક્તિ પર કે જે આપણા કર્મથી પ્રેરાઈને આપણને દુઃખ આપે છે, આપણા કર્મના ફલપ્રયોગમાં નિમિત્તભૂત બને છે. ૧૩

* One's own Karma distresses one, but not that person who has been forced to do so (to distress one) by that Karma. So one should be angry with one's own Karma, but not with that individual. 13

(૧૪)

પુરઃ ક્રોધસ્ય મા ક્રુધ્ય સ્વકાર્યં કુર શાન્તિતઃ ।
શમાન્ને શામ્યતિ ક્રાધી ચિત્તે ચાપ્યનુતપ્યતે ॥

* ક્રોધની સામે ક્રોધ ન કર અને તારું કામ શાંતિથી કર્યા કર. શાંતભાવની આગળ ક્રોધી ઠંડો પડી જાય છે અને એને પોતાના મનમાં પોતે કરેલા ક્રોધ માટે પશ્ચાત્તાપ પણ થવો સંભવે છે. ૧૪

* Do not be angry before anger and continue your work quietly. An angry person subsides before forbearance and also likely repents in his mind for his having been angry. 14

(૧૫)

દૃષ્ટવાઽન્યવિમુખીભાવં રુઢ્યન્નુપચિનોતિ તમ્ ।
પરન્તુ શાન્તભાવસ્યાઽઽલમ્બાદપચિનોતિ તમ્ ॥

* ખીઝની અર્થાત્ પોતાના મિત્ર અથવા પરિચિત વ્યક્તિની-પોતાની તરફ-વિમુખ સ્થિતિ જોઈને જેને રોષ ચડે છે તે તેમ કરીને તેનું-પોતાની તરફનું-વિમુખપણું વધારે છે; પણ જે એ વખતે (એનું વિમુખપણું જોઈને) શાંતભાવને ધારણ કરે છે તેના એ શાંતભાવનું પરિણામ એ આવે છે કે પેલા માણસનું વિમુખપણું નબળું પડવા લાગે છે. ૧૫

* A person who gets angry on seeing his relative's or friend's unwillingness towards himself, increases that person's unwillingness towards himself; but if he holds the attitude of calmness at that time, that person's unwillingness (towards himself) would decrease. 15

(૧૬)

ન કુજલ્પે જ્વરાક્રાન્તે દયયા કુર્મહે ક્રુધમ્ ।
તથા ક્રોધજ્વરો દુર્વાગ્ દ્રષ્ટવ્યઃ કરુણાદૃશા ॥

* જેમ જ્વરાતુર માણસ યદ્વા તદ્વા પ્રલાપ કરતો હોય, તો યે તેના પર આપણે ક્રોધ કરતા નથી, બલકે તેના પર આપણને દયા આવે છે, તેમ જે માણસ ક્રોધરૂપ જ્વરની હાલતમાં જેમ તેમ લવારો કરે તેને પણ કરુણાની નજરથી જોવો જોઈએ. ૧૬

* Just as we do not become angry with a fever-stricken person uttering bad words, but on the contrary we feel pity for him, so a person speaking evil words, being under the influence of the fever of anger, should be treated with pity. 16

(૧૭)

નિર્બલોઽકારણં વાલ્પકારણં વા યદા-તદા- ।
 ક્રુધયતિ, વિલશ્યમાનં ચ કરોતિ નિજજીવનમ્ ॥

* નિર્બળ માણસ વગર કારણે યા નજીવા કારણે
 બ્યારે ત્યારે ક્રોધને વશીભૂત થાય છે, જેના પરિણામે
 પોતાના જીવનને દુખિયારું બનાવે છે. ૧૭

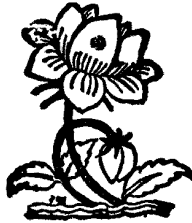

* A weak-minded person gets angry now and then unnecessarily or by a trifling cause, and thus he (by falling a victim to various faults) renders his life miserable. 17

ષષ્ઠ-પ્રકાશ:

૧૧૩

(૧૮)

જનઃ ક્રોધાન્ધલીભૂયાનિષ્ટં સદ્યઃ કરોતિ યત્ ।
તત્ સ્યાલ્લજ્જાકરં તસ્ય દુઃખદં ચ રુષઃ શમે ॥

* માણસ ક્રોધાન્ધ બની ઉતાવળથી એકદમ અવળું કામ જે કરી નાખે છે તે રોષ ઠંડો પડતાં તેને શરમ-ભરેલું થઈ પડે છે અને તેને મુસીબત પણ જીભી કરે છે ૧૮

* The undesirable act which a man blinded by wrath, does in haste, tends, on the subsidence of anger, to bring shame and distress or difficulties.

[Oh ! accursed is the ignorance !] 18

(૧૯)

મહાતપશ્ચરા ઉગ્રક્રિયાઃ શાસ્ત્રવિદોઽપિ ચ ।
ક્રોધાવેશેન દોષેણ મૃત્વા દુર્ગતિમવ્રજન્ ॥

* મોટા તપસ્વીઓ, ઉગ્ર ક્રિયાકાંડીઓ અને શાસ્ત્ર-
વેત્તા પંડિતો—આવા મોટાઓ પણ ક્રોધાવેશના દોષે
મરીને દુર્ગતિમાં આલ્યા ગયા. ૧૯

(તપ, ક્રિયાકાંડ અને જ્ઞાન વગેરેનાં પ્રખર બળો પણ
ક્રોધની જ્વાળા આગળ નબળાં પડી જઈ એ બળોના
ધારકને બચાવી શકતાં નથી.)

* Even those who were practising severe austerities, intense religious rites and possessed of great scriptural knowledge, fell down-by their wrathful disposition-into a bad grade after their death. 19

[Even the great powers of austerities, rituals and knowledge, etc., become so enfeebled before the blazing fire of wrath that they cannot save those possessing the above-said powers.]

ષષ્ઠ-પ્રકાશ:

૧૧૫

(૨૦)

ફલોદ્ગમૈર્દ્રુમા નમ્રાઃ સજ્જના વિભવોદ્ગમૈઃ ।
પ્રશસ્યતે મૃદુત્વં ચ માન આભાત્યરોચકઃ ॥

જેમ વૃક્ષો ફળો આવવાથી નમ્ર બને છે, તેમ સજ્જનો સમ્પત્તિ વધતાં નમ્ર બને છે. મૃદુતા લોકોની પ્રશંસા પામે છે, જ્યારે અભિમાન તરફ લોકોને અણુગમે થાય છે. ૨૦

* As trees become bent by load of fruit, so good men become humble by the acquisition of riches. Gentleness is praised, while arrogance is disliked. 20

૧૧૬

કલ્યાણભારતી

(૨૧)

प्रत्यक्षमवलोक्यन्ते विश्व एकैकतोऽधिकाः ।
इदं संविदतो न स्यादभिमानः सुचेतसः ॥

* દુનિયામાં એક-એકથી ચડિયાતા જોવાય છે. આ
ધ્યાનમાં દેવાય તો અભિમાન આવે નહિ. ૨૧

* It is a matter of direct experience in the world that every man somewhere encounters another who is superior to, or more than a match for him. He who knows this properly, is not touched by pride. 21

(૨૨)

માનો હ્યદૂરદશિત્વં માદેવં ચ વિવેકિતા ।
મૃદુત્વે ચાન્તરી શાન્તિર્માનો ભારશ્ચ પીડકઃ ॥

* અભિમાન જે દૂરદર્શી ન હોય તેને આવે છે અને
જ્યાં વિવેકદષ્ટિ છે તેને મૃદુતા વરે છે. મૃદુતામાં
આન્તરિક શાન્તિ છે, જ્યારે અભિમાન એક પીડાક્રમ
ભાર છે. ૨૨

* Arrogance results from little understanding,
while gentleness is the out-come of discretion.
There is internal peace in tenderness, while arro-
gance is a troublesome load on the mind. 22

૧૧૮

કલ્યાણભારતી

(૨૩)

વિરાડ્બ્રહ્માણ્ડશક્ત્યગ્રે ન સ્મસ્તૃણસમા અપિ ।
અત્યલ્પે તદહંકારીભવન' મૌર્ચ્યમુત્કટમ્ ॥

* વિરાટ પ્રહ્માંડની વિરાટ શક્તિએ આગળ આપણે
તૃણમાત્ર પણ નથી. કેટલી પામર હાલત આપણી !
છતાં અતિઅલ્પ પ્રાપ્તિમાં અભિમાન કરવો એ મૂર્ખાઈ
નહિ તે શું ? ૨૩

* Before the supreme powers of the Brahmanda
we are not even like a blade of grass. So it is,
indeed, much foolishness of ours to be arrogant
over a very little or very scanty thing. 23

(૨૪)

મહૈશ્વર્યા મહાત્માનો ભવન્ત્યુત્તમમાર્દવાઃ ।
તત્પુરો નોઽતિહીનાનાં કિ યુક્તાઽલ્પાઽપ્યહંક્રિયા ? ॥

* મહાન્ ઐશ્વર્યના ધારક મહાત્માઓ ન્યારે ઉચ્ચ ક્રાંતીની મૃદુતા ધરાવે છે, ત્યારે આપણે તો એમની આગળ અત્યન્ત હીન છીએ. તો પછી થોડો પણ અહંકાર આપણને છાજે ? ૨૪

* When the high-souled men of high supremacy, are possessed of the quality of gentleness of the best kind, is it then proper for us who are extremely low before them, to entertain even the least arrogance ? 24

(૨૫)

સ્વસ્ય પચ્ચેદપૂર્ણત્વં હીનત્વં ચ પરિસ્ફુટમ્ ।
તતો નમ્રીભવેત્ સુજ્ઞો નિજક્ષેમં ચ સાઘ્નુયાત્ ॥

* પોતાની અન્દર અપૂર્ણતા અને હીનતા નિહાળવી,
એથી પોતાના ક્ષતિપૂર્ણ જીવન માટે નમ્રતા આવે છે,
જેથી કુશલસાધનમાં જામત્ થઈ શકાય છે. ૨૫

A person should duly observe his imperfection and deficiency existent in himself; upon this the person would feel humbleness for his being deficient and become alert to make his life good and righteous 25

(૨૬)

વિચક્ષણો ભવેન્નૂનં ન તુ ધૂર્તઃ કદાચન ।
માયા માયાવિનં દુઃખીકૃત્ય ક્ષિપતિ દુર્ગતૌ ॥

* માણુસે વિચક્ષણુ તેા થવું જ, રહેવું જ, પણ ધૂર્ત
કદિ નહિ થવું. માયા માયાવીને દુઃખી કરી દુર્ગતિમાં
પટકે છે ૨૬

* A person should certainly be clever, but never
a deceiver. The deceitful behaviour of a deceitful
person makes him miserable here and hurls him
down into a bad grade in the next birth. 26

(૨૭)

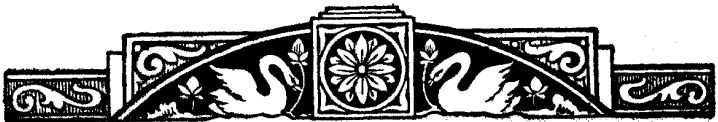
નહિ સંગચ્છતે ધર્મક્રિયા વચ્ચનકર્મણા ।
વચ્ચનાકર્મસક્તસ્ય ભવેદ્ ધર્મક્રિયા વિષમ્ ॥

* માયા-કપટ સાથે ધર્મક્રિયાનો મેળ બેસે જ નહિ.
ઠગારાની ધર્મક્રિયા વિષરૂપ બને છે. ૨૭

* The evil practice of deceit does not agree with religious rites. Those rites of a deceitful person become poisonous to him. 27

(૨૮)

માયાવિની મનોવૃત્તિર્નહિ ક્ષેમાય કલ્પતે ।
તસ્યાં નિર્દમ્ભશલ્યાયાં શ્રેયોબીજં પ્રરોહતિ ॥

* મનોવૃત્તિ જ્યાં માયાવી હોય ત્યાં ક્ષેમ-કુશલને
અવકાશ નથી. મન જ્યારે દંભરૂપ શલ્યથી મુક્ત બને
છે ત્યારે તેમાં વાવેલું કલ્યાણબીજ અંકુરિત-પલ્લવિત
થાય છે. ૨૮

* Deceptive mind is not fit for welfare. The seed
of welfare sown in the mind, when cleared by the
uprooting of deceit, tends to sprout forth. 28

(૨૯)

દમ્ભચ્છિદ્રા ભવોત્તારે નાલં ભવતિ ધર્મનૌઃ ।
યાન્તિ દુઃસ્વોદધેઃ પારં નિર્ભયાઃ સત્યસુન્દરાઃ ॥

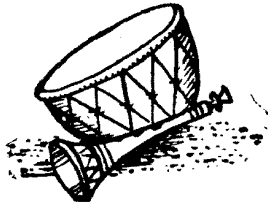

* ધર્મરૂપ નાવમાં જે દંભરૂપ છિદ્ર હોય તો તેનાથી ભવસાગર ઊતરી શકાતો નથી. જેઓ નિર્ભય અને સત્યના સૌન્દર્યથી સુશોભિત છે તેઓ દુઃખનો દરિયો તરી જાય છે. ૨૯

* If there is a hole in the shape of hypocrisy in the ship of Dharma, then thereby the ocean of Samsara is impossible to cross. Those who are fearless and shining with the splendour of truthfulness, are able to go to the opposite shore of the ocean of misery. 29

(૩૦)

વિભવો ન્યાયસમ્પન્નઃ સુખાય કુશલાય ચ ।
અન્યાયાધિગતસ્ચાસૌ દુઃખાયકુશલાય ચ ॥

* ન્યાયસમ્પન્ન ધન સુખકારી તેમ જ કલ્યાણકારી છે, જ્યારે અન્યાયથી મેળવેલું ધન એથી વિપરીત છે, અર્થાત્ એ ધન અનેકવિધ દુઃખો લાવે છે અને જીવનની અધોગતિ કરે છે. ૩૦

* Wealth earned by fair means, brings on happiness as well as well-being, while that acquired by deceptive ways, proves painful and inauspicious.

30

(૩૧)

સન્તિ શાન્તિસુખૌજાંસિ ન્યાય્યે શુષ્કેઽપિ ભોજને ।
મિષ્ટાન્નમપિ દૌર્જન્યપાપોદ્ભૂતં વિષાયતે ॥

* સમ્યાઈની લૂખી-સૂકી પણ રોટીમાં સુખ છે, શાંતિ અને ઓજસ છે, જ્યારે અનીતિ-અન્યાયની કમાણીના યા બદમાશીથી ઝુંટવી લીધેલા પૈસાના માલ-મલીદા પણ ઝેર સમાન છે. ૩૧

* Even the dry bread, if earned by truthfulness, contains peace, happiness and strength, while even sumptuous and rich food, if earned or obtained by wickedness, serves as poison to life. 31

(૩૨)

માયા-ધનં સ્થિરં ન સ્યાન્નોપભોગ્યં સુખેન ચ ।
અનેકોપદ્રવાક્રાન્તં નેતૃ ચામુત્ર દુર્ગતિમ્ ॥

* માયા-કપટ યા અન્યાયથી પેદા કરેલું યા મેળવેલું
ધન ટકતું નથી અને સુખથી લોગવી શકાતું નથી;
એવા લોહિયાળા પૈસાથી માણસ અનેક સંકટોમાં
ચટકાય છે અને મરણોત્તર દુર્ગતિમાં પડે છે. ૩૨

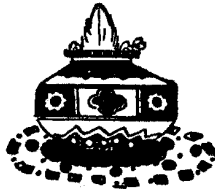

* Wealth obtained hypocritically, does not last long and cannot be enjoyed happily; it also gives rise to a series of misery here and a bad grade in the next world. 32

૧૨૮

કલ્યાણભારતી

(૩૩)

પુણ્ણન્તિ માયિનો હિંસામાત્માનં પાતયન્તિ ચ ।
સદૈવ સુખિનઃ સન્તિ ન્યાય્યવ્યાપારકૌશલાઃ ॥

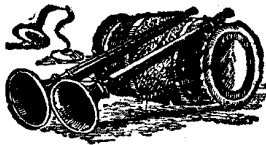

* દગાબાજ માણસો દગાબાજીથી હિંસાને પોષે છે અને પોતાના આત્માની અધોગતિ કરે છે, જ્યારે જેમની વ્યાપારિક કુશલતા ન્યાયસર છે તેઓ હમેશાં સુખી અને આનન્દી છે. ૩૩

* Those who are fraudulent, nourish sin of Hinsa and degrade rhemselves, whereas those whose avocational cleverness is just and honest, are always happy. 33

(૩૪)

લોભાન્નરો ભવેદ્ રક્ષો લોભાત્ પાપવરમ્પરા ।
લોભી કર્પદ્રિકામૂલ્યો લોભી મૃત્વેતિ દુર્ગતિમ્ ॥

* લોભને લીધે માણસ રાક્ષસ જેવો કૂર બને છે.
લોભ ખીજાં અનેક પાપોને જન્મવા લાગે છે. લોભી માણસ
કોડીનો લાગે છે. લોભિયાની મરણોત્તર ગતિ દુર્ગતિ
હોય છે. ૩૪

* A person blind with greed, becomes cruel like a demon. From greed springs a series of sins. A greedy person is worth a cownie and falls into a bad state after death. 34

(૩૫)

પ્રભવન્ત્યલિલા દોષા લોભાલ્લોભે ચ નશ્યતિ- ।
નશ્યન્તિ, લોભનિર્જેતા વિશ્વજિત્ પુરુષોત્તમઃ ॥

* બધા દોષો લોભમાંથી જન્મે છે અને લોભનો નાશ થતાં બધા દોષોનો નાશ થઈ જાય છે. નિઃસન્દેહ, લોભને જીતનાર વિશ્વજિત છે, પુરુષોત્તમ છે. ૩૫

* Greed is the source of all vices. The destruction of the former leaves no scope for the advent of the latter. He who is the conqueror of greed, is the conqueror of the world and is a man of the supreme type 35

(૩૬- ૭)

અહો ! કિયદ્-વિરાટ્ સૃષ્ટિરનન્તા વા કિયત્પહો ! ।
 इदं संविमृशन् नम्रः शान्तो धीरश्च जायते ॥
 अनन्तवैभवे विश्वे क्व विश्वोर्वीधना अपि ? ।
 तस्मात् कथं घनाद्यर्थं भाव्यमस्माभिरुन्मदैः ? ॥

* અહો ! સૃષ્ટિ કેટલી વિશાળ ! કેટલી અનન્ત !
 આ ઉપર ધ્યાન આપતાં માણસ નમ્ર, શાન્ત અને
 ધીર બને છે.

* વિશ્વની અનન્ત વિભુતા આગળ માણસ કયાં ?
 અરે ! આખી પૃથ્વીનો રાજા પણ શા હિસાબમાં ?
 માટે આપણે ધન તથા ભોગોની પાછળ શા માટે
 ઉન્માદી બનવું ? અને એની પ્રાપ્તિ પર અભિમાની
 પણ શું કામ થવું ? ૩૬-૩૭

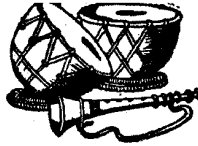

* How big and infinite the universe is ! Pondering over this, one becomes humble, tranquil and patient.

* The magnitude of the universe is measureless. In such a world how little a human being, nay, even a king of the entire earth is ! Hence why should we be hankering or mad after wealth and objects of sensual pleasure ? and why should we be conceited at their attainment ? 36-37

(૩૮)

દરિદ્રત્વેઽપિ યસ્યાસ્તિ ધર્મારાધનમક્ષતમ્ ।

સ સ્વં ધનાઢ્યં સંવેત્તિ દૈન્યં તસ્ય સતઃ કુતઃ ? ॥

* ગરીબ હાલતમાં પણ જેનું ધર્મારાધન નિર્ભાધપણે પ્રવર્તે છે તે પોતાને ધનાઢ્ય સમજે છે. એ મહાભાગને દીનતા કેમ હોય ? ૩૮

* Even a poor man whose performance of Dharma uninterruptedly continues, perceives himself to be rich. There is no possibility of sorrow for him advanced in wisdom and spirit. 38

(૩૯)

बहुदुःखी बहूपाधिरल्पोपाधिरनाकुलः ।
सन्तुष्टो निर्धनोऽपीष्टे कर्तुं जनहितं वरम् ॥

* ઘણી ઉપાધિવાળો ઘણો દુઃખી અને ઉપાધિ ઓછી તેમ શાન્તિ વધારે. નિર્ધન છતાં જે સન્તુષ્ટ છે તે જનસેવા વધુ સારી કરી શકે છે. ૩૯

* The more a person's exertions to satisfy his avarice, expand, the more his agony increases, while the person whose such troubles are less, is happy and peaceful. A contented person, though without wealth, can better do service to the people 39

ષષ્ઠ-પ્રકાશ:

૧૩૫

(૪૦)

સ્યાગિનો નિર્ઘનસ્યાપિ વદાન્યધનિદાનતઃ ।
સુજસ્યોચ્ચતરં દાનં લોકકલ્યાણકર્મણિ ॥

* લોકકલ્યાણની દિશામાં મોટા ઉદાર ધનાઢ્ય મનુષ્યની દાનવૃષ્ટિ કરતાં જેની પાસે કંઈ પૈસો-ટકો નથી એવા સુજ પવિત્ર ત્યાગીની દાનધારા ઘણી ચડી જાય. (મોટા શ્રીમન્ત યા ધરાધીશ કરતાં પવિત્ર ત્યાગી સન્ત જગતનું બહુ વધારે કરી શકે છે.) ૪૦

* Gifts for public good, from a wise and pious man who has no property owing to his renouncement thereof, are much higher than those gifts generously offered by an opulent man. [That is to say, a wise good saint who is free from worldly desires, benefits mankind much more than a rich man or even a paramount king can do.]

40

(૪૧)

લોકસેવાર્પિતો ધન્યો નિઃસ્પૃહઃ સૂનૃતવ્રતી ।
સેવાકાર્યે ચ ભૂયાંસો યુજ્યન્તે તત્પ્રવર્તિતે ॥

* જેણે લોકસેવાના સત્કાર્યમાં પોતાની જાતને અર્પણ કરી છે એવો સત્યવ્રતી નિઃસ્પૃહ મનુષ્ય ધન્ય છે. અને એણે પ્રવર્તવેલા સેવાકાર્યમાં પોતાના અન્તરૂના ઉત્સાહથી ધણા જોડાય છે. ૪૧

* He who has been given away to the best work of public good and who is truthful as well as free from worldly desires, is blessed. And many are zealously devoted to all-serving undertakings started by him. 41

ષષ્ઠ-પ્રકાશ:

૧૩૭

(૪૨-૪૩)

ગતિમ્યો ભિન્નભિન્નામ્યો વયમત્ર સમાગતાઃ ।

ભિન્નભિન્નાસુ ભૂમીષુ ગમિષ્યામોઽચિરેણ ચ ॥

લિપ્યેમહિ તતઃ કુત્ર રાગેનાત્મનિપાતિના ? ।

ન સ્વસ્ય રાગકારાયાં યન્ત્રણં પૌરુષોચિતમ્ ॥

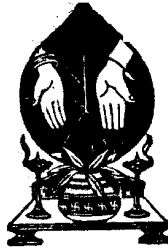
(યુગ્મમ્)

* આપણે બધા લિન્ન-લિન્ન ગતિમાંથી અહીં આવ્યા છીએ અને થોડા જ વખતમાં લિન્ન-લિન્ન ગતિમાં ચાલ્યા જવાના.

(પોતપોતાનો સમય આવ્યે બધાને ચાલી નીકળવું જ પડે છે)

તો પછી આપણે ક્યાં, કેના પર આત્માને નીચે પાડ-
નાર રાગ કરી (રાગથી) લેવાયું? રાગના કારાવાસમાં
ચોલાને કેદ કરી દેવો એ મર્દાનગી તો નથી જ. ૪૨-૪૩

* Every one of us has come here from a different birth-place and will depart to a different birth-place in a short time.

* So, to which or to whom are we to be besmeared with illusory attachment which degrades the soul? It does not behoove a manly person to restrain himself in the prison of attachment. 42-43

(૪૪)

સર્વેઽલ્પકાલાઃ સંયોગાઃ સર્વે સ્વાર્થપરાયણાઃ ।
 ન રાગીભવનં ક્વાપિ કલ્યાણાય સુખાય ચ ॥

* બધા સંયોગો-સંબંધો થોડા જ વખતના છે.
 સામાન્યતઃ સર્વત્ર સ્વાર્થપરાયણતાનાં જ દર્શન થાય
 છે. અતઃ કયાંય રાગબદ્ધ થવું નથી સુખકારક કે નથી
 કદ્યાણુકારક. ૪૪

* All relative connections are transitory. All are
 self-seeking. So to be subjected to illusory attache-
 ment to any, brings on neither welfare, nor
 happiness. 44

(૪૫)

रागो हि मोहावरणं विघ्नभूतं सुखस्य तत् ।
यथा यथा तद्विलयः सुखप्राप्तिस्तथा तथा ॥

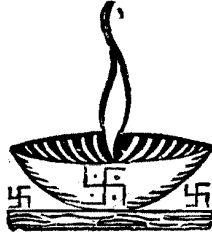

* રાગ મોહરૂપ આવરણ છે. એ વાસ્તવિક સુખમાં વિઘ્નભૂત છે. એ આવરણ જેમ જેમ ખસે છે, તેમ તેમ અધિક અધિક સુખ પ્રાપ્ત થાય છે. ૪૫

* Raga (attachment) is a veil in the form of Moha which interrupts happiness. The more it is removed, the more happiness is attained. 45

(૪૬)

વ્યાવહારિકકર્માણિ કુર્વાણોઽપિ મહામનાઃ ।
અન્તસ્તુ વર્તમાનઃ સ્યાત્ સ્ફુરદ્વૈરાગ્યભાવનઃ ॥

* મહામના સજ્જન વ્યાવહારિક કાર્યો કરવા છતાં
અન્તરમાં વૈરાગ્યભાવ ધરાવતો હોય છે. ૪૬

* A wise-minded person even performing worldly affairs, inwardly remains endowed with the good sentiment of dispassion. 46

(૪૭)

ભોજનાદીનિ કર્માણિ કુર્વાણોઽપિ સુદૃષ્ટિમાન્ ।
અનાસક્તો જગન્મિત્રમમતત્વાય કલ્પતે ॥

* ખાવું-પીવું વગેરે ક્રિયાઓ કરવા છતાં વિવેક-
દૃષ્ટિવાળો અને અનાસક્ત તેમ જ બધા પ્રત્યે મૈત્રીભાવ
ધરાવનાર મનુષ્ય અમૃતપદનો અધિકારી છે. ૪૭

* He who is discreet, free from undue attach-
ment and friendly to the world, is entitled to the
immortal divine state of the soul, even though he
does actions such as eating etc.. 47

(૪૮)

મનઃપ્રભુત્વં વિભ્રાણો દાસીભૂતાક્ષમણ્ડલઃ ।
દૂરેણ વર્તેતે મોહાદ્ આત્મસૌન્દર્યભાવનઃ ॥

* આત્માના વાસ્તવિક સૌન્દર્યની ભાવનામાં જે રમણ છે તે પોતાની બધી ઇન્દ્રિયોને પોતાની દાસી બનાવીને પોતાના મન પર સ્વામિત્વ ધરાવતો હોય છે. એવો મહામના માનવ મોહ(રાગ-દ્વેષ)થી દૂર જ હોય છે. ૪૮

* He who is disposed to ponder over the spiritual glory, having kept all his senses under his control, gets mastery over his mind. Such a person is, no doubt, far off from infatuation or attachment. 48

(૪૯)

છેદાય રાગરોગસ્ય મહાદુઃખવિધાયિનઃ ।

રાગ ઔષધકલ્પઃ સ્યાદ્ દેવે સતિ ચ નિર્મલઃ ॥

* મહાદુઃખકારક રાગરૂપ રોગને છેદવા માટે પરમાત્મા અને પવિત્ર સંત ઉપરનો નિર્મલ રાગ ઔષધસમાન છે. ૪૯

[પવિત્ર સંત કે સાધુજન પર ગુણમૂલક રાગ થવો એ સારો છે. કેમકે એ કલ્યાણલાવનાને જન્મત કરવામાં સહાયક બને છે, અને એ પ્રશસ્ત રાગ કલુષિત રાગને હટાવવામાં ઉપયોગી થાય છે. વિષનું ઔષધ વિષ, તેમ કલુષિત રાગનું ઔષધ પવિત્ર રાગ.]

* Good and spotless love for God and pious sages or ascetics, serves as a medicine to remove the disease of attachment which is the source of misery. 49

[Good and unsullied love for pious sages or ascetics, serves to arouse propitious sentiments leading to the path of welfare. Pious love becomes useful in discarding evil attachment. As one poison proves a medicine for another poison, so a pious love proves a medicine for an evil love.]

ષષ્ઠ-પ્રકાશ:

૧૪૫

(૫૦)

દ્વેષસ્તુ મૂર્ખતાચિહ્નં સ્વયં દ્વેષી સદાઽઽકુલઃ ।
ઉદાત્તમનસો વિશ્વે દ્વેષો ભવતિ ન ક્વચિત્ ॥

* દ્વેષ રાખવો એ મૂખતાનું ચિહ્ન છે. દ્વેષી પોતે
પોતાના દ્વેષના દોષે હંમેશાં વ્યાકુલ રહે છે. મોટા
મનના માણસને જગતમાં કોઈ પર દ્વેષ ન હોય. ૫૦

* To cherish hatred (against others) is a sign
of foolishness, One of hostile attitude, oneself
always remains confused because of one's hatred.
To a noble-minded person, none is an object of
hatred in the world. 50

૧૪૬

કલ્યાણભારતી

(૫૧)

ન દ્વેષઃ સ્વસ્ય લાભાય, પ્રાયઃ સ્યાદન્યહાનયે ।
પરહાનિઃ સુખં યસ્ય મોહરોગી સ કીદશઃ ! ॥

* દ્વેષ પોતાને કંઈ જ લાભકારક થતો નથી, હા, બીજાને કદાચ હાનિકર્તા થાય છે પણ બીજાનું નુકસાન કરવામાં જેને આનન્દ જણાય છે તેનો મોહરોગ કેવો ભીષણ ! ૫૧

* One's aversion is not advantageous to oneself. It may be perhaps harmful to others. Oh ! how terrible is the disease of delusion (Moha) of the man who delights in injuring others ! 51

(૫૨)

સ્વસ્મિન્ સ્વદુર્વિચારાણાં પ્રત્યાઘાતઃ પ્રજાયતે ।
સ્વં પાતયતિ દુર્બુદ્ધિરન્યપાતનતત્પરઃ ॥

* પોતાના જુરા વિચારોનો પ્રત્યાઘાત પોતા પર પડે છે. બીજાને પાડવાની કેશિશ કરનાર, પોતાને પાડે છે. પર

* Evil thoughts cherished against another, rebound on one's own self. He who is intent on hurling another down, falls down himself. 52

(૫૩)

કરોત્યમઙ્ગલં સ્વસ્યાન્યસ્યાઽમઙ્ગલચિન્તકઃ ।
કરોતિ મઙ્ગલં સ્વસ્યાન્યસ્ય મઙ્ગલચિન્તકઃ ॥

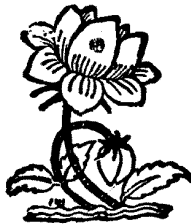

* જે ખીજનું અનિષ્ટ ચિંતવે છે તે પોતાનું અનિષ્ટ
કરે છે. જે ખીજનું લઘુ ચિંતવે છે તે પોતાનું લઘુ
કરે છે. ૫૩

* He who thinks ill of others, does ill to him-
self; he who thinks good of others, does good
to himself. 53

(૫૪)

ભક્તેઃ સ્નેહસ્ય કારુણ્યોપક્ષયોઽસ્તિ પાત્રતા ।
 ન ભવેદ્ દ્વેષપાત્રં તુ કોઽપ્યઙ્ગી ભુવનેઽસ્તિલે ॥

* ભક્તિનું પાત્ર છે, સ્નેહનું પાત્ર છે, કરુણાનું પાત્ર છે અને ઉપેક્ષાનું પાત્ર છે, પણ સમગ્ર વિશ્વમાં દ્વેષ-પાત્ર કોઈ પ્રાણી હોઈ શકે નહિ. ૫૪

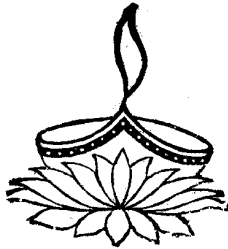

* There is an object of devotion, affection, compassion or indifference, but in the whole world there is no embodied being which may be an object of hate. 54

૧૫૦

કલ્યાણભારતી

(૫૫)

પાપઃ પતતિ પાપેન સ્વકીયેનૈવ દુર્ગતૌ ।
ધિક્કારં મા સ્મ ધાસ્તત્ર કરુણાભાજને જને ॥

* પાપી પોતાના પાપે જ પડે છે. તેમના તરફ
ધિક્કારની વૃત્તિ ન રાખ. કેમકે તેઓ અજ્ઞાનરૂપ
માંદગીમાં પટકાયેલા હોઈ દયાને પાત્ર છે. ૫૫

* Sinful persons fall down owing to their own
sins. Do not cherish hate towards them, since
they are pitiable on account of their sickness of
ignorance. 55

(૫૬)

સ્વકર્મજન્યં શત્રુત્વં જાનઞ્જશત્રોરદોષતામ્ ।
અપરાધિ ચ કર્મં સ્વં ક્ષમાશક્તયા જયત્યમુમ્ ॥

* શત્રુનું શત્રુપણું પોતાના કર્મથી પેદા થયું છે એમ સમજનાર, શત્રુને અપરાધી સમજતો નથી, પણ પોતાના કર્મને જ અપરાધી સમજે છે, અને ક્ષમાશક્તિથી એ કહેવાતા શત્રુને જીતી લે છે. ૫૬

* A wise person who understands that the enmity of his enemy towards him, is owing to his own Karma, does not believe his so-called enemy as guilty, but takes his own Karma so; and wins the heart of his so-called enemy by his power of forbearance. 56

૧૫૨

કલ્યાણભારતી

(૫૭)

उप प्रेम बलानीह जगत्यान्तर-निर्मलम् ।
नम्रीभवन्ति सर्वेऽपि पुरस्तस्य महोजसः ॥

* જગત્માં આંતરિક નિર્મળ પ્રેમ એ સહુથી મોટું બળ છે. બધાં બળો એનાથી ઊતરતાં છે. એ મહાન બળની આગળ બધા નમ્ર બને છે. ૫૭

* Sincere and pious love is the best among all the powers in the world. All become humble before the great strength there-of. 57

(૫૮)

વિવેકલોચનોન્મેષસમુજ્જ્વલિતમાનસઃ ।

સર્વત્ર પશ્યન્નાત્માનં ભવેત્ સર્વત્ર વત્સલઃ ॥

* વિવેકદષ્ટિના વિકાસે જેનું મન ઉજ્જ્વલ બન્યું છે એ મહાનુભાવ બધામાં પોતાને જોતો હોઈ સર્વત્ર વાત્સલ્યભાવ ધરાવતો હોય છે. ૫૮

* He whose mind has been brightened by the expansion of the eye of discrimination, sees himself everywhere and is affectionate to all. 58

૧૫૪

કલ્યાણમાસ્તી

(૫૯)

पश्यति प्राणिमात्रे यः सुमेधाः परमेश्वरम् ।
स एव वेत्ति तं सम्यक् साक्षात्कर्तुं क्षमेत च ॥

* જે સુર જન પ્રાણીમાત્રમાં ઇશ્વરને જુએ છે તે
જ ઇશ્વરને યથાર્થરૂપે સમજ્યો છે, અને તે જ ઇશ્વરને
પૂર્ણ સાક્ષાત્કાર કરવા સમર્થ અને છે. ૫૯

* He alone who perceives God's existence in every being, has rightly understood Him and will be able to realize Him absolutely. 59

ષષ્ઠ-પ્રકાશ:

૧૫૫

(૬૦)

ईशभक्तिबलं प्राप्य त्यक्तमोहरसः सुधीः ।
निःस्पृहः शान्त-सौम्यश्च सदानन्दाय कल्पते ॥

* ભગવદ્ભક્તિબળં પ્રાપ્ય ત્યક્તમોહરસઃ સુધીઃ ।
નિઃસ્પૃહઃ શાન્તતા, સૌમ્યતા અને નિઃસ્પૃહતાના
સદ્ગુણોને પ્રાપ્ત કર્યા છે એવો મહાભાગ મનુષ્ય
શાશ્વત આનન્દનો અધિકારી બને છે. ૬૦

* He who has removed the sentiment of in-
fatuation by virtue of devotion to God and has
been serene, gentle and desireless, is fit for the
imperishable supreme bliss. 60

૧૫૬

કલ્યાણભારતી

(૬૧)

સ ધન્યઃ પુણ્યજન્મા ચ યઃ સચ્ચેતા જિતેન્દ્રિયઃ ।
 ઉદારહૃદ્ ગુણગ્રાહી શાન્તોઽન્યકુશલોચ્ચતઃ ॥

* તે ધન્ય અને પુણ્યાવતાર છે, જેનું ચિત્ત પવિત્ર તથા સાન્નિધ્ય છે અને જે જિતેન્દ્રિય, ઉદારમના, ગુણગ્રાહી, શાંત તેમ જ અન્યના હિતસાધનમાં ઉદ્યત છે. ૬૧

* He is blessed and his birth is auspicious and highly successful, who is of a mind noble and pious, who has got mastery over his senses, whose heart is broad and generous, who is an appreciator of others' merits, who is tranquil and who is devoted to doing good to others. 61

(૬૨)

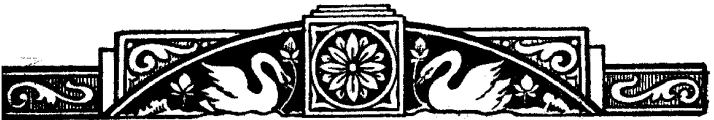
एवंविधः स्वं सफल विधाय पुण्याजितं मानवजन्म सम्यक् ।
अखण्डशर्माभ्युदयं प्रयाति पुण्यैककर्मा परलोकधाम ॥

* આવો સજ્જન, જેની પ્રવૃત્તિ કેવળ પુણ્યરૂપ છે, પોતાના પૂર્વપુણ્યોપાર્જિત માનવજન્મને રૂઢી રીતે સફળ કરીને પરલોકમાં અખંડ સુખવૈભવને વરે છે. ૬૨

* Such a good person who is endowed with only righteous activities, having well fructified his human birth acquired by the power of previous merit, attains the best grade full of sublime happiness unbroken and endless in the next world. 62

સત્તમ-પ્રકાશ:

ધર્મવલ્લભ

CHAPTER VII

Spirit of Dharma

(૧)

सर्वे सुखीबुभूषन्ति प्रयतन्ते च तत्कृते ।
परन्तु दुःखिनः सन्ति सत्यमार्गविवर्जनात् ॥

* જાધા સુખી થવા ઇચ્છે છે અને તે માટે પ્રયત્ન કરે છે, પણ એમ છતાં-દુઃખી છે, કેમકે સુખનો માર્ગ (ખરો માર્ગ) છોડીને અવળે રસ્તે ચાલે છે. ૧

* All wish and try to be happy, yet are unhappy, because they deviate from the right path leading to happiness. 1

સત્તમ-પ્રકાશ:

૧૫૯

(૨)

યત્નઃ સાધ્યાનુકુલચેત્ સંજાયેત ફલેન્નહિઃ ।
અન્યથા તુ ભવત્યેવ નિષ્ફલો દુષ્ફલોઽથવા ॥

* પ્રવૃત્તિ જો સાધ્યને અનુકૂળ હોય તો સફળતાને વરે છે, નહિ તો—અવળી પ્રવૃત્તિ નિષ્ફલ જાય છે યા જીવું પરિણામ નિપજાવે છે. ૨

* An effort if directed to the aim, fructifies, otherwise becomes fruitless or troublesome only.

2

૧૬૦

કલ્યાણભારતી

(૩)

અનુકૂલેન માર્ગેણ વ્રજન્ યાતીપ્સિતં સ્થલમ્ ।

પ્રતિકૂલેન માર્ગેણ વ્રજન્ દૂરે ભવેત્ તતઃ ॥

* અનુકૂળ (સાચા) માર્ગે ચાલનાર ઇચ્છિત સ્થળે પહોંચી જાય છે, જ્યારે અવળે માર્ગે ચાલનાર ઇચ્છિત સ્થળથી દૂર થતો જાય છે. ૩

* He who goes along the right path, reaches his desired place, while walking along a reverse one, he is becoming more remote from his aim.. 3

સતમ-પ્રકાશ:

૧૬૧

(૪)

પન્થાઃ સુખસ્ય સમ્પ્રાપ્તેઃ સૌજન્યમિતિ નિશ્ચિતમ્ ।
 દૌર્જન્યં કેવલં નાનાપરિકલેશનિબન્ધનમ્ ॥

* એ નિશ્ચિત વાત છે કે સુખની પ્રાપ્તિનો માર્ગ
 સૌજન્ય છે અને દૌર્જન્ય કેવળ અનેકવિધ કષ્ટોને
 જન્માવે છે. ૪

* The path to happiness is goodness, while
 wickedness is the source of miseries only. This
 is the fact unanimously admitted. 4

(૫)

વાગ્વર્તનવિચારાણાં વૈમલ્યે યત્નશીલતા ।
સૌજન્યમથ દૌર્જન્યમન્યાયાચારદુષ્ટતા ॥

* વિચાર-વાણી-વર્તનના નિર્મલીકરણમાં પ્રયત્નશીલ રહેવું એ સૌજન્ય છે, અને અન્યાય, ઠગાઈ, દગાખાજ, ચોરી, અત્યાચાર એવાં દુષ્ટ કામ દૌર્જન્ય છે. ૫

* Goodness signifies to be devotedly diligent in purifying mind, speech and actions. Wickedness is involved in committing of injustice, deception, treachery, fraudulence, theft or such any other bad or heinous action. 5

(૬)

સમ્પદ્યતે ન કલ્યાણં જ્ઞાનિનો જ્ઞાનમાત્રતઃ ।
કિન્તુ તત્કલભૂતેન સમ્યક્ચારિત્રતેજસા ॥

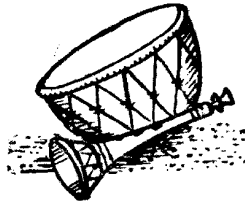

* જ્ઞાનીનું કલ્યાણ ક્રિયા એના જ્ઞાનથી થઈ શકતું નથી, પણ જ્ઞાનનું ક્રિયા જે સમ્યક્ ચારિત્ર (સમ્યક્ જ્ઞાનના આધાર પર પ્રવર્તમાન જે સમ્યક્ ચારિત્ર) તેનાથી થાય છે. ૬

* He who is possessed of great knowledge, is not able to get his spiritual welfare on the strength of his mere knowledge, but he can obtain that by right conduct originated from right knowledge 6

(૭)

અત્યત્પં વિશ્વપાણિહત્યં વિશ્વસામ્રાજ્યશર્મં ચ ।
આત્મશુદ્ધિભુવોઽમ્યગ્રે જ્ઞાનસ્ય ચ સુખસ્ય ચ ॥

* આત્મશુદ્ધિમાંથી જે જ્ઞાન અને જે સુખ પ્રગટે છે તેની આગળ જગતને આવરી લેતું પાંડિત્ય અને વિશ્વના સામ્રાજ્યનું સુખ અત્યંત અદ્ય છે. ૭

The erudition pervading the universe and the happiness of the sovereignty of the world, stand very low in comparison with the knowledge and the happiness arising from the spiritual purity. 7

સત્તમ-પ્રકાશ:

૧૬૫

(૮)

શ્રેયઃસાધનસારોઽયં સ્વાધ્યાયરસસક્તતાઃ ।
વિચારશુદ્ધીકરણં સદાચરણતા તથા ॥

* કલ્યાણસાધનનો સાર સંક્ષેપમાં આ ત્રણ બાબતોમાં છે. સ્વાધ્યાયપરાયણતા, વિચારનું શુદ્ધીકરણ અને સમ્યચરિત્ર. ૮

* The essence of instruction regarding spiritual welfare is briefly involved in these three things : devotion to sacred study, purification of thought and good character. 8

(૯)

તત્ત્વં ધર્મસ્ય સુસ્પષ્ટં મૈત્રીભાવવિકાસનમ્ ।
પરોપકારશીલત્વં તથા સંયમસાધનમ્ ॥

* ધર્મનું તત્ત્વ ખુલ્લું છે અને તે છે મૈત્રીભાવનું
વિકાસન, પરોપકારશીલતા અને સંયમસાધના. ૯

* What is the essence of Dharma, can be easily
and clearly understood. It is developing all-
pervading love, being disposed to do good to
others and cultivating the virtue of continence. 9

(૧૦)

અસ્થિરં ભૌતિકં સૌખ્યં તત્ર સમ્મુહ્ય નોચિતમ્ ।
સનાતનસુખાદ્વાનં પ્રતિ વૈમુખ્યધારણમ્ ॥

* ભૌતિક સુખ સ્થિર નથી, માટે તેમાં મોહિત બની
શાશ્વત સુખના માર્ગ પ્રત્યે વિમુખ બનવું ઠીક નથી. ૧૦

* Material happiness is unsteady, so it is not proper for a person to be affected by illusory attachment to it and consequently to be averse to the path leading to permanent happiness. 10

(૧૧)

एकजन्मविकासेन भाविनिःशेषजन्मनाम् ।
सुखपूर्णत्वनिर्माणं कौशलं परमावधि ॥

* આ એક વર્તમાન જન્મને જ સુધારવામાં આવે
તો ભવિષ્યના સમગ્ર જન્મો સુખી થઈ જાય. આમ
આ વર્તમાન જન્મને સારું અર્થાત્ પવિત્ર બનાવીને—
સમગ્ર ભાવી જીવનને સુખસમ્પન્ન બનાવવું એ કુશલ-
તાની પરાકાષ્ઠા ગણાય. ૧૧

* To make all the future lives full of happiness
by means of improving or elevating of only this
present life, is the climax of cleverness. 11

સત્તમ-પ્રકાશ:

૧૬૯

(૧૨)

एकजन्मावपातेन भाविभूयिष्ठजन्मनाम् ।
दुःखपूर्णत्वनिमुणं मूर्खता परमावधिः ॥

* અને આ એક વર્તમાન જન્મને ખગાડવામાં આવે
તો ભવિષ્યના અસંખ્ય જન્મો દુઃખપૂર્ણ બની જાય.
આમ, આ જન્મને ખગાડીને (દુરાચરણથી કલુષિત
બનાવીને) ભાવી જીવનના મહાન વિસ્તારને દુઃખની
આગમાં પટકવું એ મૂર્ખતાની પરાકાષ્ટા નહિ તો
બીજું શું? ૧૨

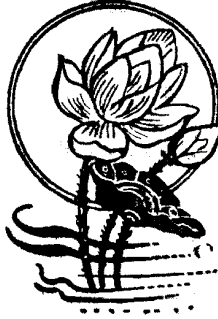

* Is it not the climax of folly to make the future
innumerable lives full of misery by degradation of
this one present life through immoral deeds? 12

૧૭૦

કલ્યાણમારતી

(૧૩)

સૌજન્યશાલી મનુજઃ સુખીહ ચ પરત્ર ચ ।
 દુર્જનો હન્તિ જન્મ સ્વં વર્તમાનં ચ ભાવિ ચ ॥

* સૌજન્યશાલી મનુષ્ય આ લોકમાં અને પરલોકમાં
 સુખી છે, જ્યારે દુર્જન આ લોક અને પરલોક બન્નેનો
 ઘાણ વાળે છે. ૧૩

* He who is good, is happy here and hereafter;
 and he who is wicked, ruins both his lives pre-
 sent and future. 13

સત્તમ-પ્રકાશ:

૧૭૧

(૧૪)

સુખં પુણ્યોદયાધીનં દુઃખં પાપોદયોદ્ભવમ્ ।
તસ્માત્ સદા સુખાકાંક્ષી પુણ્યકાર્યપરો ભવેત્ ॥

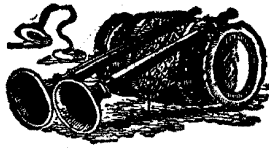

* સુખ પુણ્યોદયથી છે અને દુઃખ પાપોદયથી. માટે
સતત સુખી રહેવાના અભિલાષીએ સતત સત્કર્મશીલ
રહેવું ઘટે. ૧૪

* Happiness and misery are dependent upon the rise of merit and demerit respectively. So a person desirous of permanent happiness, should always be devoted to doing meritorious acts. 14

(૧૫)

ન્યાય્યોદ્યમશ્ચ સન્તોષી પરોપકૃતિતત્પરઃ ।

ઉદારઃ સદ્ગુણો ધીરઃ સત્કર્માઽસ્તિ સદા સુખી ॥

* ન્યાયનીતિથી ઉદ્યમ કરનાર, સન્તોષી, પરોપકાર-
પરાયણ, ઉદાર, સહિષ્ણુ, ધીર અને સત્કર્મશીલ મનુષ્ય
હમેશાં સુખી છે. ૧૫

* He is always happy who is honestly diligent,
contented, devoted to benevolence, generous,
enduring, courageous (or steadfast) and disposed
to do good deeds. 15

સત્તમ-પ્રકાશ:

૧૭૩

(૧૬)

ઉત્કટે દુઃખ આયાતે પ્રપત્તવ્યા સુમેધસા ।
આલમ્બ્ય પરમાત્માનં શરણં ધર્મભાવના ॥

* ઉત્કટ દુઃખ આવતાં સુર જને [યોગ્ય ઉપાય લેવા સાથે] પરમાત્માનું આલંબન લઈ ધર્મભાવનાનું શરણુ ગ્રહણ કરવું. ૧૬

* At the approach of calamity, one having resorted to God, should take refuge with the auspicious reflection on Dharma.

૧૭૪

કલ્યાણભારતી

(૧૭)

શાન્તિતઃ શક્યતે સોદુઃ દુઃખં ધર્મવિભાવનાત્ ।
વ્યપેતિ દુઃખં પાપં ચ પુણ્યં ચાસાદ્યતે તતઃ ॥

* ઉપસ્થિત દુઃખ ધર્મભાવનાના બળે શાન્તિથી
સહન કરી શકાય છે; અને એથી દુઃખ તથા પાપનો
અન્ત આવે છે તેમ જ પુણ્યસમ્પત્તિનું ઉપાર્જન થાય
છે. ૧૭

* The present misery can be quietly endured by
virtue of good reflections on Dharma; and hence
misery as well as sin comes to an end and also
merit is earned. 17

(૧૮)

મહદ્ બલં ધર્મવિભાવનાબલં
 ધૈર્યં સમાયાતિ તતઃ સમુન્નતમ્ ।
 સહિષ્ણુતા તેન તતશ્ચ ચેતસઃ
 સ્થૈર્યં તતો ધ્યાનમુદેતિ ચોત્તમમ્ ॥

* ધર્મભાવનાનું બળ મોટું બળ છે. એથી ધૈર્ય આવે છે, ધૈર્યથી સહિષ્ણુતા આવે છે અને સહિષ્ણુતાથી ચિત્તની સ્થિરતા પ્રાપ્ત થાય છે. ચિત્તની સ્થિરતા પ્રાપ્ત થતાં ઉત્તમ ધ્યાનમાં સ્થિર થઈ શકાય છે. ૧૮

* The good reflection on Dharma is a great power which arouses courage and courage engenders the strength of forbearance whereby is found the steadiness of mind whereupon can be accomplished good meditation. 18

અષ્ટમ-પ્રકાશ:

વિવેક:

CHAPTER VIII Discrimination

(૧)

યાદૃશેનૈવ ભાવેન કાર્યમાતનુતે જનઃ ।
અશુભં વા શુભં વાપિ ફલં પ્રાપ્નોતિ તાદૃશમ્ ॥

* માણસ જેવા શુભ કે અશુભ ભાવથી કામ કરે છે તેવું શુભ કે અશુભ ફળ પામે છે. ૧

* A person acquires the good or bad fruit of his action according to his good or bad attitude of mind in doing it. 1

અષ્ટમ-પ્રકાશ:

૧૭૭

(૨)

તસ્માન્નિજ્ઞમનોભાવો રક્ષણીયઃ સદા શુભઃ ।
વિવેકસ્ય ચ યોગેન શુભત્વં તસ્ય વર્તતે ॥

* માટે યોતાનો મનોભાવ હમેશાં શુભ રાખવો.
અને મનોભાવનું શુભપણું વિવેક પર આધારિત છે
એ ધ્યાનમાં રાખવું ઘટે. ૨

* Therefor a person should always keep his attitude of mind good; but it should be borne in mind that its goodness is dependent upon the discriminative faculty. 2

(૩)

શુભત્વં નિવિવેકસ્ય મનોભાવસ્ય નો ભવેત્ ।
યાગાદૌ વશુહિસાયાં વશૂત્કષેસ્પૃશો યથા ॥

* વિવેકહીન મનોભાવ શુભ નથી. દાખલા તરીકે, યજ્ઞાદિની વશુહિસામાં મનોભાવ વશુતું હિત કરવાનો હોય તો યે તે અજ્ઞાનથી ભરેલો હોઈ અશુભ જ છે. ૩

[વિચારમાં ખીજનું ભણું કરવાની વૃત્તિ હોય, પણ એ વિચાર સમજ યા વિવેક વગરનો હોઈ ખીજનું અહિત કરનાર અથવા ખીજને ઘાતક થતો હોય તો તે કહેવાતી સારી ભાવના ખરી રીતે સારી નથી, પણ અશુભ છે. આમ ઉપલક નજરથી સારી લાગતી ભાવના વાસ્તવમાં ખુરી પણ હોઈ શકે છે અને એનો અમલ અનિષ્ટકારક થાય છે. એ જ પ્રમાણે, ભાવના ખુરી હોય, પણ એનાથી થતું કામ ખીજના લાભમાં આવે તો યે તે ખુરી ભાવના ખુરી જ ભાવના છે અને પાપાસ્પદ છે.]

अष्टम-प्रकाशः

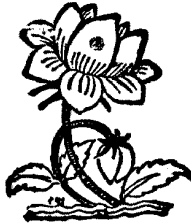
१७६

* If the attitude of mind is devoid of wisdom, it is not good. As for instance, at sacrificial or such other rites or ceremonies when an animal is killed, the disposition of mind is not good, eventhough the mind has the idea that the animal is being led to rise by means of such a sacrifice there-of. The reason is clear that such an idea is wrong, full of ignorance or misleading.

3

(૪)

વિવેકેન વિના જ્ઞાનં વિવેકેન વિના તપઃ ।
વિવેકેન વિના ધર્મો ન ભવેત્ કુશલાસ્પદમ્ ॥

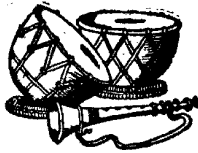

* વિવેક વિનાનું જ્ઞાન, વિવેક વિનાનું તપ, વિવેક વિનાનો ધર્મ કલ્યાણકારક થતાં નથી. (સર્વત્ર વિવેકનું પ્રાધાન્ય છે.) ૪

* Knowledge, austerities and religious practices, if devoid of wisdom or discrimination, never prove auspicious. 4

(૫)

કર્મબન્ધો મનોઽધીનો વાગ્દેહૌ તત્સહાયકૌ ।
વિવેકોજ્જ્વલિતં ચિત્તં સમ્પાદ્યં કૃશલાય તત ॥

* કર્મબન્ધ મનને અધીન છે. વચન અને શરીર એમાં મનને સહાયક બને છે. માટે વિવેક વડે ચિત્તને ઊજળું રાખવું. કેમકે કલ્યાણલાભનો આધાર એવા મન પર જ છે. ૫

* The bondage of the soul with Karma depends on the mind, to which the activities of body and speech, are almost helpful in the bondage. So in order to gain welfare the mind should be rendered and kept purified with discretion. 5

(૬)

અશુદ્ધચિતાદ્ વાગ્દેહૌ પ્રવર્તેતે અશુદ્ધિકૌ ।
શુદ્ધચિતાચ્ચ તૌ શુદ્ધૌ સર્વાનુભવસમ્મતમ્ ॥

* ચિત્તની અશુદ્ધ સ્થિતિમાં વચન અને શરીરની પ્રવૃત્તિ પણ અશુદ્ધ બને છે, અને ચિત્તની શુદ્ધ સ્થિતિમાં વચનપ્રવૃત્તિ તથા શરીરપ્રવૃત્તિ શુદ્ધરૂપે વર્તે છે. આ બધાના અનુભવની વાત છે. ૬

* It is well-known to all that the mind being impure, the activities of body and speech too become impure, and the mind being pure, they too become pure. 6

અષ્ટમ-પ્રકાશ:

૧૮૩

(૭)

શરીરવચસી ચિત્તે વિવેકવિમલે સત્તિ ।
અનિવાર્યસમારમ્ભે અપિ સ્યાતામદૂષિતે ॥

* ચિત્ત વિવેકના બળે નિર્મળ હોતાં વચન યા શરીર
દ્વારા કોઈ સદોષ પ્રવૃત્તિ અનિવાર્ય કર્તાવ્યરૂપે કરવી
પડે, કરવામાં આવે તો તે દોષિત થતી નથી. ૭

* The mind being purified with discrimination, the body and the speech remain faultless even though they have exceptionally and inevitably to do such deeds as are generally or ordinarily prohibited. 7

(૮)

સદોષમપિ તત્ કુર્યાદ્ યત્ર દોષાદ્ ગુણોઽધિકઃ ।
વિચાર્ય લાભાલાભૌ હિ વિદધીતોચિત્ સુધીઃ ॥

* જેમાં દોષ કરતાં ગુણ અધિક હોય તે સદોષ પણ કાર્ય કરવું. સમજી માણસ લાભ-અલાભનો વિચાર કરી ઉચિત (લાભનું) કામ કરે. ૮

* One should perform that act which is more virtuous than faulty. [It is desirable and advisable to perform that act where gain preponderates over loss.] It is the nature of a wise person that pondering over the gain and the loss, he does such an act as deserves to be done. 8

(૯)

* ऊचे चोत्पद्यतेऽवस्था देशकालामयान् प्रति ।
यस्यां कार्यमकार्यं स्यात् कर्म कार्यं च वर्जयेत् ॥

* કહ્યું છે; દેશ કાળ અને રોગને અંગે એવી પરિસ્થિતિ ઉત્પન્ન થાય છે, જ્યારે સામાન્યતઃ નિષિદ્ધ હોય તે કરવું પડે છે, અને કરવા યોગ્ય હોય તે મૂકી દેવું પડે છે. ૯

* It is also said (in the Charakasamhita) : Due to a place, time and disease such circumstances happen to come when what is unworthy to be done, has to be done, and what is worthy to be done, has to be avoided. 9

* આ આખો શ્લોક ચરકસંહિતા, અન્તિમ સિદ્ધિસ્થાન, ખીન્ને અધ્યાય, નંબર ૨૬ ઉપર છે, જેનું પ્રથમ ચરણ 'ઉત્પદ્યતે હિ સાવસ્થા' છે, જે અહીં 'ऊचे चोत्पद्यतेऽवस्था' એ પ્રમાણે મૂકવામાં આવ્યું છે.

આ શ્લોક હરિશ્ચંદ્રસૂરિના ૨૭મા અષ્ટકના પાંચમા શ્લોકની વૃત્તિમાં જિનેશ્વરસૂરિએ, બૃહત્કલ્પનીટીકામાં (ચોથા ભાગના ૬૩૬મા પૃષ્ઠમાં) મલયગિરિએ અને હેમચન્દ્રાચાર્યની દ્વિત્રિશિકાના ૧૧મા શ્લોક પરની ટીકા સ્યાદાદમંજરીમાં મલ્લપેણ્ડસૂરિએ ઉદ્ધૃત કર્યા છે.

૧૮૬

કલ્યાણમારતી

(૧૦)

इयं च सापेक्षदृशोऽप्युदाहृति-

विवेकतोऽमूमवलम्ब्य बुद्धिमान् ।

समन्वयं भिन्नमतेषु साधयन्

मनुष्यसेवासुकृतं समर्जति ॥

* આ સાપેક્ષદૃષ્ટિનું (અનેકાંતદૃષ્ટિનું) પણ રૂપદૃષ્ટિહારણ છે. આ વ્યાપક દૃષ્ટિનું વિવેકપૂર્વક અવલંબન લઈ સુર સજ્જન ભિન્ન-ભિન્ન મતો વચ્ચે યોગ્ય સમન્વય સાધી શકે છે, અને એમ કરીને એ લોકસેવાનું ઉત્તમ પુણ્ય ઉપાર્જે છે. ૧૦

* This is also a distinguished example of the relative or many-sided (Anekanta) view, in exact accordance with which a prudent man can make a proper reconciliation between different or apparently contradictory views and by doing so he earns the best merit of human service. 10

નવમ-પ્રકાશ:

ઉદાત્તતા

CHAPTER IX

Nobility

(૧)

દેહેન ભાવ્યં દીપેન શ્રેયોમાર્ગપ્રકાશિના ।
ન તુ દૌર્ગત્યનિર્માતૃતમોવૃદ્ધિવિઘાયિના ॥

* આપણો દેહ કલ્યાણમાર્ગનો પ્રકાશ વેરે એવો
હીવો બનવો જોઈએ, નહિ કે દુર્ગતિના દુઃખો સર્જે
એવા તમસ્સને વધારનારો. ૧

Our body should be a lamp spreading the light illuminating the path to welfare, but should not be a means for increasing the terrible darkness (in the form of ignorance, infatuation and misconduct) creating a distressful grade. 1

(૨)

દોષદર્શનમન્યેષાં કદમસ્પર્શનં ક્ષતુ ।
ગુણદર્શનમન્યેષામાત્મદર્શનભૂમિકા ॥

* બીજના દોષ જોવા એ એના કાદવને ચુંથવા જેવું
છે અને બીજના ગુણનું દર્શન એ આત્મદર્શનની
ભૂમિકા છે. ૨

* Finding faults with others is tantamount to sporting in their dirt; and appreciating the virtues of others is, indeed, the way to the realization of the soul. 2

(૩)

સ્વદોષમાર્જનાકાર્યતત્પરઃ સ્યાજ્જનો યદિ ।
તદાઽન્યદોષત્રીક્ષાયાં સાવકાશો ભવેત્ કુતઃ ? ॥

* પોતાના દોષોના માર્જનમાં માણસ જે તત્પર
બને તો બીજાના દોષ જેવાની પંચાતમાં પડે જ નહિ,
પડવાનો વખત જ એને મળે નહિ. ૩

* If a person be engaged in cleaning his faults,
whence would he find leisure to find faults with
others ? 3

(૪)

ચિત્રં નાનાદ્યવિદ્યાનાં દોષવત્ત્વે શરીરિણામ્ ।
તન્નિરાસપ્રયાસસ્તુ સ્તુત્યો નવપદક્રમઃ ॥

* પ્રાણીઓ અનાદિ અવિદ્યાથી ઘેરાયેલા હોઈ તેમનામાં દોષો હોય અથવા દોષો ઉદ્ભવે એમાં આશ્ચર્ય નથી, પણ દોષોને દૂર કરવાનો પ્રયત્ન કરવો એ જ જીવન-પ્રકરણમાં નવું પગલું ભર્યું ગણાય, જે એવું સ્તુત્ય છે કે એનાથી વધુ રૂઝું ખીરું શું હોઈ શકે ? ૪

* As all embodied beings are enshrouded by delusion from time beginningless, it is quite probable for them to be affected by faults, and that is not astonishing, but it is, indeed, calculated a new step commenced in the sphere of life to be diligent in discarding them (faults), which is most admirable and than which nothing is better or more auspicious. 4

(૫)

અતો દોષવતાં દોષાઃ કરુણાવિષયઃ સ્વલુ ।
પ્રમોદસ્ય પ્રશસ્તેશ્ચ વિષયો ગુણિનાં ગુણાઃ ॥

* માટે દોષવાળાઓના દોષો કરુણનો વિષય છે
અને ગુણી જનના ગુણો પ્રત્યે આપણે પ્રમુદિત થઈએ
અને પ્રશંસા અપીએ. ૫

* So the faults of the faulty are an object of compassion, while the virtues of the virtuous are an object of delight as well as eulogy. 5

(૬)

શક્યં ચેત્ પ્રતિબોદ્ધવ્યો દોષવાનર્હયા ગિરા ।
 ઉચિતા ન પુનસ્તસ્ય યત્ર-તત્રાવહેલના ॥

* દોષવાળા માણુસને, શક્ય હોય તો યોગ્ય શબ્દોથી
 સમજાવી શકાય, પણ જ્યાં-ત્યાં દુષ્ટ ભાવથી તેની
 અવહેલના કરવી ઉચિત નથી. ૬

* One may, if it is possible, persuade a faulty man to improve morally by proper instruction, but to revile him with evil mind here and there, is not becoming. 6

(૭)

દુર્જનોદ્બોધનામાર્ગો નહિ તં પ્રતિ ધિવકૃતિઃ ।
પરન્ત્વાન્તરસદ્ભાવપૂર્વકં પ્રતિબોધનમ્ ॥

* દુર્જનને સમજાવવાનો માર્ગ તેના તરફ ધિક્કાર
સેવવામાં નથી, પણ આન્તરિક સદ્ભાવપૂર્વક તેને
સમજાવુ આપવામાં છે. ૭

* The way of improving a wicked man is not
hateful behaviour to him, but it is advising him
with goodmindedness. 7

૧૯૪

કલ્યાણભારતી

(૮)

અસાધ્યબોધા મનુજા ભવન્તિ
 સતાં પ્રયત્નૈરપિ ધીનિધીનામ્ ।
 સન્તસ્તમસ્તદ્ વિકટં વિભાઠ્ય
 મહાશયાસ્તે ન ચલન્તિ સામ્યાત્ ॥

* એવા પણ માણસો હોય છે કે જેમને પ્રજ્ઞામૂર્તિ
 સન્તોના પ્રયત્નોથી પણ બોધ લાગતો નથી, છતાં એ
 મહાનુભાવ સન્તો તે માણસોનું એ વિકટ તમોબળ
 સમજીને પોતાના સમલાવથી ચલિત થતા નથી. ૮

* There are even such as cannot be enlightened
 even by attempts of saints possessed of wisdom
 and knowledge of the best kind, yet those high-
 minded saints do not swerve from their equani-
 mity of mind, having perceived their terrible
 ignorance. 8

दशम-प्रकाशः

CHAPTER X

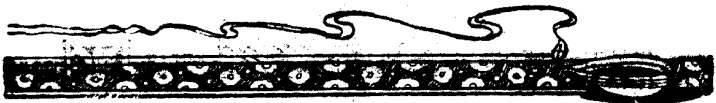
सम्यग्दर्शनम्

Right Understanding

(१-२-३)

निष्क्रियत्वं न संन्यासः किन्तु सत्कर्मशीलता ।
 स्वयं प्रकाशमाना हि प्रकाशयति या परान् ॥
 अज्ञानतिमिरं भिन्दन् जनानभ्युदयाध्वनि- ।
 नियोजयति संन्यासी जगत्कुशलभावनः ॥
 लोककल्याणकर्माणि सन्तः श्रेयोविहारिणः ।
 शोभयन्ति स्वसाधुत्वं नृलोकं सुखयन्ति च ॥

* સંન્યાસ એટલે નિષ્ક્રિયતા નહિ, પણ સત્કર્મ-શીલતા, જે સ્વયં પ્રકાશમાન હોવા સાથે બીજાઓને પણ પ્રકાશ આપે છે. ૧

* સંન્યાસી લોકોના અજ્ઞાનતિમિરને લેદડતો તેમને અભ્યુદયના માર્ગ પર ચડાવે છે. એ વિશ્વકલ્યાણની ભાવનાવાળો હોઈ તેની લોકહિતપ્રવૃત્તિ વ્યાપક હોય છે. ૨

* શ્રેયોવિહારી અને લોકહિતાવહ-સત્કર્મશીલ એવા સાધુઓ પોતાની સાધુતાને દીપાવે છે અને સાથે જ માનવ-જગતને સુખરૂપ અને છે. ૩

* Samnyasa (asceticism) is not inactivity, but it is disposition to do good, noble and auspicious actions, which being shining of its own accord, also enlightens others. 1

* A Samnyasi (ascetic) desirous of good of the universe, dispelling the darkness of ignorance of the people, directs them towards the path of advancement. 2

* Monks or ascetics who are engrossed in the auspicious performance of spiritual welfare and whose activities are beneficial to mankind beautify their monk-life and lead the people to the path to happiness. 3

(४-५-६-७)

साम्प्रदायिकसम्मोहो हेयस्त-त्वविवित्सुना ।
मूढस्य शास्त्रं शस्त्रं स्याच्छ्रेयस्कारि च सन्मतेः ॥

कुर्यादपक्षपातेन धर्मग्रन्थपरीक्षणम् ।
यत् स्यादसंगतं तत्र श्रेयोर्थी तत् परित्यजेत् ॥

समुज्झति त्वचं बीजं खादन् स्वादुफलं यथा ।
अधीयानस्तथा धर्मग्रन्थान् दध्याद् विवेकिताम् ॥

यथा निजनिकेतस्याऽवस्करः समपास्यते ।
तथा स्वधर्माऽऽपतितं त्यजेदनुपपन्नकम् ॥

* તત્ત્વજિજ્ઞાસુએ સામ્પ્રદાયિક મોહથી દૂર થવું ઘટે. મૂઢ માણસને શાસ્ત્ર શાસ્ત્ર બને છે. સદ્બુદ્ધિશાલી મનુષ્ય શાસ્ત્રને યથાર્થરૂપે જાણવા-સમજવા પ્રયત્ન કરે છે અને શાસ્ત્રનો કલ્યાણભૂત સાર પામે છે. ૪

* નિષ્પક્ષપણે પોતાની ધર્મ-પરંપરા અને ધર્મ-અન્યનું પરીક્ષણ કરવું, અને એમાં અસંગત હોય તે ત્યજી દેવું. ૫

* (સંતરાં વગેરે) સારાં સ્વાદિષ્ટ પણ કૃળ ખાતાં જેમ તેની છાલ અને બીને ફેંકી દેવાય છે, તેમ ધર્મ-અન્યનું અધ્યયન કરતાં પોતાની વિવેકબુદ્ધિનો ઉપયોગ કરવો ઘટે. ૬

* જેમ સહુ કોઈ પોતાના ઘર પર મમત્વ રાખવા છતાં ઘરના કચરા પર મમત્વ નથી રાખતા અને એને બહાર ફેંકી દે છે, તેમ પોતાના ધર્મસંપ્રદાયમાં પણ જે અયુક્ત આવી ગયું હોય તે ત્યજી દેવાનું. ૭

* He who wishes to know truth, should avoid sectarian infatuation or bigoted orthodoxy in regard to his religion and indiscriminate adherence to it. A scripture proves as a weapon to him who is ignorant, whereas a wise man tries to know and understand it rightly and is enabled to gain the scriptural essence leading to auspiciousness. 4

* One should examine one's own system of religion and religious scriptures with impartial attitude and shun inappropriate usages which have crept in therein (during the long course of time).

5

* As a man while eating a sweet fruit, shuns its rind and seed, so one studying religious scriptures, should use one's discriminative intellect, 6

* Every person though loving his house, throws away its refuse, so a person though loving his religion, should discard inappropriate usages which have crept in there-in. 7

દશમ-પ્રકાશ:

૨૦૧

(૮-૯)

રોચતે હિ મનુષ્યેભ્યઃ કર્તૃત્વં પરમેશિતુઃ ।
 તેન રુપેણ તે ભક્ત્યા તં ગાયન્તિ સ્તુવન્તિ ચ ॥
 તદ્ રુપેણાપિ ત શ્રિત્વા સ્વચારિત્રોજ્જ્વલીક્રિયા ।
 યદિ નિર્મીયતે તર્હિ શ્રેયો હિ તદુપાસનમ્ ॥

- * ઈશ્વરનું કર્તૃત્વ (ધણ) માણસોને ગમે છે, અને તેઓ ભક્તિથી તેને તે રૂપે ગાય છે અને સ્તવે છે. ૮
- * તે રૂપે પણ તેની ઉપાસના કરીને પોતાના ચારિત્રની વિશુદ્ધિ કરવામાં આવે તો તે ઉપાસના શ્રેયસ્કર જ છે. ૯

- * The people like the Creatorhood of God and devotedly sing and praise Him as such. 8
- * If God even as such is resorted to and thereby one's conduct is purified, this devotion too is, no doubt, auspicious. 9

૨૦૨

કલ્યાણભારતી

(૧૦)

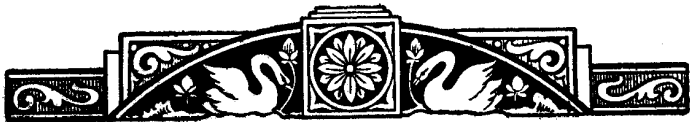
જ્ઞાનસ્ય ભક્તેસ્તપસઃ ક્રિયાયાશ્ચ પ્રયોજનમ્ ।
શોધનાચ્ચિત્તવૃત્તીનામાત્મકલ્યાણસાધનમ્ ॥

* જ્ઞાન, ભક્તિ, તપ અને ક્રિયા એ બધાનું એક-
માત્ર પ્રયોજન ચિત્તની વૃત્તિઓના સંશોધન દ્વારા
આત્મકલ્યાણ સાધવું એ છે. ૧૦

* The sole object of knowledge, devotion, au-
sterities and religious rites, is the achievement of
spiritual well-being through the purification of
mind. 10

દશમ-પ્રકાશ:

૨૦૩

(૧૧)

ભક્તિર્માતા પિતા જ્ઞાનં ચારિત્રં તનયસ્તયોઃ ।
ભક્તિર્હિ વન્ધ્યા ચારિત્રપ્રસવેન વિના મતા ॥

* ભક્તિ માતા છે, જ્ઞાન પિતા છે અને ચારિત્ર
એમનો પુત્ર છે. ચારિત્રને જન્મ ન આપે એ ભક્તિ
વન્ધ્યા છે. ૧૧

* Worship and knowledge are the parents of
good conduct. Worship if unable to give birth to
good conduct, is barren. 11

૨૦૪

કલ્યાણભારતી

(૧૨-૧૩)

જના અર્ચંન્તિ યાન્ દેવાન્ દ્રવિણાદ્યુપલબ્ધયે ।
 વીતરાગં સમર્ચંન્તિ તેઽપિ ભક્ત્યા પ્રભૂતયા ॥
 इत्थं महिम्नो देवानां महैश्वर्यभूतामपि ।
 वीतरागस्य माहात्म्यं वर्तते सुमहत्तरम् ॥
 (યુગ્મમ્)

* જગતના માણસો ધન વગેરેની પ્રાપ્તિની પોતાની
 ઇચ્છા પૂરી કરવા માટે જે દેવોને પૂજે છે તે દેવો
 પણ વીતરાગ માનવને પૂજે છે-ધણા ભક્તિભાવથી.
 આમ, મહાન્ શૈશ્વર્યના ધારક દેવો કરતાંય વીતરાગ
 માનવનું માહાત્મ્ય ઘણું મોટું છે. ૧૨-૧૩

[બાહ્ય અને આત્મિક એમ બે પ્રકારની સમ્પત્તિઓમાં આત્મિક સમ્પત્તિ ઊંચી (પરમ ઉચ્ચ) છે. એના શિખરને સર કરવું એતું જ નામ વીતરાગતા, અને એ જ સાચું ઐશ્વર્ય, એ જ પારમેશ્વરી સ્થિતિ.]

* Persons worship gods in order to gain wealth and the like, but those very gods worship a dispassionate man with great devotion. Thus the greatness or grandeur of a passionless man is much higher than that of even gods. 12-13

૨૦૬

કલ્યાણમારતી

(૧૪-૧૫)

વીતરાગમુપસ્થાતુર્ભવેદ રાગનિવારણમ્ ।
 યથાઽનલમુપસ્થાતુર્ભવેચ્છીતનિવારણમ્ ॥
 કલ્યાણસાધનં ભક્તિર્વીતરાગેઽપ્યતુષ્યતિ ।
 અશુભાયાઽવમાનશ્ચ વીતરાગેઽપ્યરુહ્યતિ ॥

* વીતરાગની ઉપાસનાથી રાગનું નિવારણ થવા પામે છે, જેમ અગ્નિના સાન્નિધ્યમાં ઉપસ્થિત થવાથી શીતનું નિવારણ થાય છે તેમ. ૧૪

* વીતરાગ દેવ રાગદ્વેષરહિત હોવાથી તુષ્ટ કે રુદ્ધ થતો નથી, છતાં, અર્થાત્ વીતરાગદેવ તુષ્ટ નથી થતો. તો એ તેના પરની ભક્તિ કલ્યાણકારી બને છે; અને તેનું અપમાન, તે રુદ્ધ નથી થતો તો એ અનિષ્ટકારક નીવડે છે. (કેમકે મનનું શુભત્વ શુભપરિણામી અને અશુભત્વ અશુભપરિણામી બને છે.) ૧૫

* As by standing near fire one's cold disappears, so by attending upon the dispassionate One, one's illusory attachment goes on decreasing. 14

* Devotion to the passionless. One is the cause of welfare though He is not pleased; similarly, disrespect towards Him is the cause of evil, though He is not displeased.

[It is the mind that makes good or ill. It being good, good is made, it being evil, evil is made.]

15

૨૦૮

કલ્યાણભારતી

(૧૬)

વીતરાગ ઉપાસ્યેત વીતરાગીબુભ્રુળા ।
રાગો હિ રાગિતો વીતરાગતા વીતરાગતઃ ॥

* વીતરાગ બનવાના અભિલાષીએ વીતરાગને ઉપાસવો
ઘટે કેમકે રાગીના સંસર્ગે રાગ પોષાય અને વીત-
રાગના સંસર્ગે વીતરાગતાનો અભ્યાસ થાય. ૧૬

* One who wishes to be passionless, should worship the passionless One, since by the company of an impassioned one, passion is increased, while by attending upon the dispassionate One, the way leading to the dispassionate status, becomes easy. 16

દશમ - પ્રકાશ:

૨૦૧

(૧૭)

વીતરાગમતોષ્ટારમપિ યો ભજતો ભવેત્- ।
ભાવોલ્લાસસ્તતઃ પુણ્યાદિષ્ટલાભોઽપિ જાયતે ॥

* વીતરાગ દેવ તુષ્ટ થતો નથી, તો એ તેના ઉપાસકને તેની ભક્તિને લાવોદ્ધાસ ને પ્રાપ્ત થાય છે તેના પુણ્ય-બળે તેને પોતાનું અભીષ્ટ પણ પ્રાપ્ત થાય છે. ૧૭

* A person's wishes are also crowned with success on account of the merit accruing from his excellent devotion to the dispassionate One though He is not pleased. 17

૨૧૦

કલ્યાણભારતી

(૧૮-૧૯-૨૦)

ન હાનિઃ સચ્ચરિત્રસ્ય પરલોકો ભવેન્ન ચેત્ ।
 સુખપ્રાપ્તિઃ સદા તત્ર પરલોકો ભવેદ્ યદિ ॥
 દુર્ગતિદુશ્ચરિત્રસ્ય પરલોકો ભવેદ્ યદિ ।
 સુખં નેહાપ્યસદ્વૃત્તે પરલોકો ભવેન્ન ચેત્ ॥
 ઉપયોગ્યેવ સદ્વૃત્તં પરલોકોઽસ્તુ મા સ્તુ વા ।
 સુખં સંપદ્યતે તસ્માદૈહિકં પારલૌકિકમ્ ॥

* જો પરલોક ન હોય તો એથી સદાચરણશીલ
 મનુષ્યને કાઈ હાની નથી, કંઈ શુભાવવાનું રહેતું નથી;
 બદકે એને એના સચ્ચરિતના પ્રભાવે અહીં આરોગ્ય
 તેમ જ યશ, પ્રતિષ્ઠાના લાભ જ છે. અને પરલોક હશે
 તો એ ત્યાં વિશેષતઃ સુખી થવાનો. ૧૮

* અને પરલોક હોતાં દુરાચરણી માણસનું તો આવી જ બનવાનું-એની ઘેર દુર્ગતિ થવાની; અને જો પરલોક નહિ હોય તો યે એ આ જિન્દગીમાં પણ એના સ્વચ્છંદતાના દોષે સુખી નહિ થવાનો. ૧૯

* પરલોક હોય કે ન હોય, સદાચરણીપણું હમેશાં ઉપયોગી જ છે. એનાથી અહીં સુખ અને પરલોક હોતાં ત્યાં પણ સુખ. ૨૦

[સદાચરણીપણું આ લોકમાં (વર્તમાન જિન્દગીમાં) પણ વ્યક્તિગત લાભ તેમ જ સામાજિક સ્વાસ્થ્ય માટે કેટલું ઉપયોગી અને કેવું સુખરૂપ છે એ સમજી શકાય એવી વાત છે]

* If there be not rebirth, a well-conducted person is not at any loss. (Owing to his goodness he would always enjoy renown and health peace and happiness.) And if there be rebirth, that person will be permanently happy in the next world by the good character preserved by him in his present life. 18

* And, on the other hand, if there be rebirth, the person who is ill-conducted, will fall into a terrible abyss of misery. And if there be not rebirth even then the person without improving his character cannot be happy in his present life.

19

* Rebirth may exist or may not, good character is always completely useful. It leads to happiness here as well as here-after. 20

[It is easy to understand how useful good character is in the achievement of well-being individual as well as social.]

(२१-२२-२३)

रागद्वेषादिदोषाणां हिंसाऽलीकादिपाप्मनाम् ।

निषेधमादिशत्, साम्यशमादिगुणपोषकम् ॥

सत्यसंयमसौहार्दपरोपकृतिदेशकम् ।

शास्त्रं स्यान्मोहरोगघ्नं मोक्षमार्गप्रकाशकम् ॥

ईदृगालम्बमानस्य शास्त्रं कल्याणभावना- ।

उदेति याति वृद्धि च स्याच्च जन्मकृतार्थता ॥

(त्रिभिर्विशेषकम्)

* શાસ્ત્ર તે છે જે રાગદ્વેષ આદિ દોષો અને હિંસા અસત્ય આદિ પાપોને નિષેધ કરમાવતું હોય, સમત્વ, શમ આદિ ગુણોનું પોષક હોય,

સત્ય, સંયમ, સૌહાર્દ, પરોપકારનું ઉપદેશક હોય અને મોહ-રોગ પર પ્રહાર કરનારું હોય, તેમ જ મોક્ષમાર્ગનો પ્રકાશ કરનારું હોય. આ શાસ્ત્ર છે

૨૧-૨૨

* એના આ પ્રકારના ઉપદેશ પ્રમાણે જે ચાલે છે તેનામાં કલ્યાણભાવના જન્મતૂ થાય છે અને વૃદ્ધિ પામે છે; અને તેની કલ્યાણયાત્રાના પરિણામે તેનો જન્મ કૃતાર્થ થાય છે. (તે દુઃખસાગર તરીકે જાય છે અને શાશ્વત કલ્યાણધામ પ્રાપ્ત કરે છે.) ૨૩

* Shastra is that which enjoins to avoid vices such as attachment, aversion etc., as well as sins -injury, falsehood etc, which corroborates the virtues of equanimity, tranquillity etc., which advises truthfulness, continence, friendship and benevolence, and which strikes the disease of Moha (infatuation) and also brings to light the path to Beatitude. 21-22

* In the heart of the person who follows such a Shastra, arise good auspicious reflections and they go on increasing, and consequently his course of life being exemplary in righteousness, his birth reaches the top of success 23

૨૧૬

કલ્યાણભારતી

(૨૪)

અનુદારમના ન સ્યાત્ પરધર્મનુયાયિનિ ।
સિદ્ધાન્તા મૂલભૂતાસ્તુ સર્વત્રાપિ ચકાસતિ ॥

* અન્ય ધર્મના અનુયાયી તરફ અનુદાર (સંકુચિત) ન બનીએ. ધર્મના મૂળભૂત સિદ્ધાંતો તો બધા ધર્મોમાં વર્ણવાયા છે. ૨૪

* Do not be narrow-minded towards the followers of other religions. In every religion are described the same fundamental principles of Dharma. 24

(૨૫)

ચેત ક્રિયેત મનોભેદો જાત્યન્તર-મતાન્તરેઃ ।
 ન કુત્રાપિ ભવેદૈક્યં દ્વયોરપિ મનુષ્યયોઃ ॥

* જો બીજા સાથે તેના જાતિભેદ અથવા મતભેદને
 કારણે મનભેદ કરીએ તો ક્યાંય-એ માણસોમાં (એ
 મિત્રો કે એ ભાઈઓમાં) પણ એકત્ય થઈ શકશે નહિ.

૨૫

* If we assume hostile attitude towards others
 owing to their being different in caste or religion
 (or thoughts), then nowhere will be done unity-
 not even between any two men 25

(૨૬)

મતભેદે મનોભેદો નહિ સૌજન્યલક્ષણમ્ ।
સૌમનસ્યં વિપક્ષેઽપિ વિવેકિચરિતોચિતમ્ ॥

* મતભેદના કારણે મનભેદ રાખવો એ સૌજન્ય ન
ગણાય. મતિભિન્નતાવાળા સાથે પણ સૌમનસ્ય ધારણ
કરવું એ જ વિવેકોચિત આચરણ છે. ૨૬

* It is not a sign of goodness to be adverse to-
wards a holder of different views. The wise are
noble-minded even towards the opponent. 26

(૨૭)

નિર્ગત્ય ભિન્નભિન્નોર્વ્યા લીયન્તે સરિતોઽમ્બુઘૌ ।
ભિન્નભિન્નાસ્તથા ધર્માઃ પરં સત્યં વિશન્તિ હિ ॥

* નદીઓ બુદા બુદા પ્રદેશમાંથી નીકળી સમુદ્રમાં
હીન થાય છે, તેમ ભિન્ન-ભિન્ન રીતે નીકળેલા ભિન્ન-ભિન્ન
ધર્મસમ્પ્રદાયો પરમ સત્યમાં સમાવિષ્ટ થાય છે. ૨૭

As the rivers having come out from different
places embrace the ocean, so different religions
which have come out by different ways are absor-
bed in the supreme truth. 27

(૨૮)

ઉત્પશ્યતાં સતાં સામ્યાન્જનપૂરિતચક્ષુષા ।
પ્રાયેષ સુલભો ભિન્નશાસ્ત્રાર્થાનાં સમન્વયઃ ॥

* સમત્વરૂપ અંજનથી પૂરિત દષ્ટિથી નિરીક્ષણ કરનાર
સમજનોને ભિન્ન-ભિન્ન શાસ્ત્રોના ઉપદેશોનો મેળ
બેસાડવો પ્રાયઃ સુલભ છે. ૨૮

* If people examine with the eye besmeared with
the collyrium of balanced judgment, they will
realize that it is almost easy to reconcile different
Shastras. 28

(૨૯)

યત્ર યત્ર શુભં પશ્યેત્ તત્ર કુર્યાત્ તદાદરમ્ ।
યત્ર યત્રાશુભં પશ્યેત્ તત્રોદાસીનતાં ધરેત્ ॥

* જ્યાં જ્યાં શુભ-સારું દેખાય ત્યાં તેટલે અંશે
આદર રાખવો ઘટે, અને જ્યાં અનુચિત દેખાય ત્યાં
તેટલે અંશે ઉદાસીન રહીએ. ૨૯

* Wherever there exists good to any extent, to that extent the good is to be respected, and wherever there exists wickedness or impropriety to any extent, to that extent one should adopt the attitude of indifference towards it. 29

(૩૦)

વિરુદ્ધત્વમન્તવ્યે ન સ્યાદુત્તેજિતાશયઃ ।

પ્રેમ્ણા પ્રબોધયેત્ તં વા તૂષ્ણીં વા સહનો ભવેત્ ॥

* વિરુદ્ધ મંતવ્ય ધરાવનાર પ્રત્યે ઉત્તેજિત ન થઈએ. તેને પ્રેમથી સમજાવવાનો પ્રયત્ન કરીએ. અને જો તે શક્ય ન હોય તો સહિષ્ણુ બની મૌન રહીએ. ૩૦

* We should not be agitated over the opposite views held by others. Either we should lovingly try to expostulate with them, or if that be not practicable, we should observe tolerance or forbearance and remain silent: 30

દ્વયમ પ્રકાશ:

૩૨૩

(૩૧)

નૈકમત્યં જગત્યાસીન્નાસ્તિ નૈવ ભવિષ્યતિ ।
જગત્પ્રભાવો હીદૃક્ષસ્તત્ત્વ સ્વસામ્યં ન લુપ્તયેત્ ॥

* એક મત જગત્માં થયો નથી, થાય નહિ અને
થશે પણ નહિ. જગત્નો એ સ્વભાવ છે. માટે અન્યના
કારણે પોતાની સમવૃત્તિની સમ્પત્તિને શા માટે
લુપ્તાવા દેવી? ૩૧

* In this world unanimity of views has never
existed, does not exist at present, nor will it
exist in future. Seeing that such is the natural
and ordinary course of the world, one should not
allow one's treasure of mental equanimity to be
looted 31

૨૨૪

કલ્યાણભારતી

(૩૨)

યત્ર ક્વાપિ સ્થિતો ધર્મે સદાચારપરો યદિ ।
યાયાદવશ્યં કલ્યાણમિતિ દ્રષ્ટિઃ સુદર્શનમ્ ॥

* કેઈ પણ 'ધર્મશાળા' (ધર્મ-સમ્પ્રદાય)માં રહેનાર
જો સદાચરણપરાયણ હશે તો જરૂર તેનું કલ્યાણ થશે.
આ પ્રકારની સમજ એ સાચું દર્શન છે. ૩૨

* If a person, no matter to what school of
thought (system of religion) he belongs, is
always inclined towards good conduct, he will,
without doubt, attain beatitude. This sort of vision
or perception is right Darshana (faith or under-
standing). 32

દશમ - પ્રકાશ:

૧૨૫

(૩૩)

આત્મશ્રેયસ્કરો નૂનં પરલોકાત્મમોક્ષધીઃ ।
તત્ત્વદ્ધાવિરહેઽપિ સ્યાત્ સદાચારવતઃ શુભમ્ ॥

* પરલોક, આત્મા અને મોક્ષની બુદ્ધિ-તે વિષેની શ્રદ્ધા અત્યન્ત ઉપયોગી છે અને અવશ્ય કલ્યાણકર છે. પરંતુ જે સજ્જનને તે વિષે પ્રામાણિકપણે વિચાર-વિમર્શ કરવા છતાં શ્રદ્ધા જન્મતી નથી, છતાં ય તે જો બરાબર સદાચરણપરાયણ હશે તો તેનું પણ કલ્યાણ થવાનું જ; નહિ, તે કલ્યાણના માર્ગ પર જ ચાલી રહ્યો છે. ૩૩

* Belief in the existence of soul, the other world and liberation of soul, is, indeed, conducive to, and accelerates, beatitude. Yet, even in the absence of such belief if a person is devoted to right conduct, he will, surely attain beatitude, nay, he has already been treading the path to beatitude. 33

૨૨૬

કલ્યાણભારતી

(૩૪)

સત્યસયમસૌહાર્દસત્ત્વસ્વાધ્યાયસામ્યતઃ ।

આત્મસંસ્કરણં ધર્મં હિતિ દર્શનમુત્તમમ્ ॥

* સત્ય, સંયમ, સૌહાર્દ, સત્ત્વ, સ્વાધ્યાય અને સામ્યના સદ્ગુણોથી આત્માને સંસ્કારવો એ ધર્મ છે. આ જાતની સમજ એ સમ્યગ્દર્શન છે. ૩૪

* Dharma consists in polishing the soul with the virtues of truth, self-restraint, friendliness, mental spirit, sacred study and equanimity of mind. This sort of understanding is the best Darshana.

34

(૩૫)

સામ્પ્રદાયિકસાંકીર્ણ્યાદ્ વૃથા ક્લિશ્નાતિ માનવઃ ।
ધર્મભેદધિયાઽન્યોન્યવિરોધો મૌર્ખ્યમુત્કટમ્ ॥

* સામ્પ્રદાયિક સંકીર્ણતાથી માણસ વ્યર્થ હેરાન થાય છે અને બીજાઓને હેરાન કરે છે. ધર્મભેદની સંકુચિત દષ્ટિને લઈ પરસ્પર વિરોધ કરવો કે બધાંબધું એ મોટી મૂર્ખતા છે. ૩૫

* A person unnecessarily makes himself and others miserable by his narrow views due to undue partiality towards his own system of religion. To create mutual dissensions by resorting to narrowness of vision in regard to the apparent differences existing in different religious systems is an act of highest folly. 35

(૩૬)

ઘમાન્તરઘ્વસકોર્ણિ વિશ્વબન્ધુત્વદર્શનાઃ ।
બન્ધવન્ત્યેવ સર્વત્ર સન્તઃ સ્વપથગા અપિ ॥

* અન્ય ધર્મો તરફ જેમનાં દિલ સાંકડાં નથી અને
જેઓ વિશ્વબંધુત્વની અનુભૂતિ ધરાવે છે તેઓ પોતાના
ધર્મસમ્પ્રદાયમાં રહીને પણ બધા સાથે બંધુભાવ
રાખે છે. ૩૬

* Those who are liberal in views towards other
religions and realize in their heart universal brother-
hood, eventhough adhering to their own religion,
maintain friendly relations with all. 36

(૩૭)

વિવેકધિષણા એવ સર્વત્રોદારવર્તિનઃ ।

ધર્મ પ્રભાવયન્તિ સ્વં દ્યોતયન્તિ ચ દર્શનમ્ ॥

* બધા સાથે ઉદારભાવથી વર્તનારા વિવેકી સજ્જનો
જ ખરી રીતે પોતાના ધર્મની પ્રભાવના કરે છે અને
પોતાના દર્શનનો ઉદ્યોત કરે છે. ૩૭

* Only those good-hearted and wise persons
who are liberal in their behaviour towards others,
dignify their own religion in the eyes of others,
and add lustre to their Darshana. 37

(૩૮)

बाह्यरूढिप्रणालो च धर्मश्च भवतः पृथक् ।
साध्यसाधनयोर्भेददर्शनाद् दर्शनं भवेत् ॥

* બાહ્ય રીતરિવાજ અને ધર્મ નોખા છે. [ધર્મ સાધ્ય છે અને રીતરિવાજોની ઉપયોગિતા એને (ધર્મને) અનુકૂળ થવામાં છે.] આમ, સાધ્ય અને સાધનનો ભેદ સમજવો એમાં સમ્યક્દર્શન રહ્યું છે. ૩૮

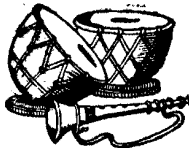

* Practice of true Dharma and observance of external rituals are two different things. (The former is the end and the latter, the means.) Proper realization of the distinction between the end and the means, leads to Darshana (correct understanding). 38

દશમ-પ્રકાશ:

૨૩૧

(૩૯)

ધર્મસ્યારાધનં યુક્તમુચિતૈ રુઢિકર્મભિઃ ।
કુર્વતસ્તદયોગ્યૈસ્તુ પરિમ્લાયતિ દર્શનમ્ ॥

* વ્યવહાર અને નિશ્ચય જોડાયેલા છે, એટલે વ્યવહારનું અનુસરણ તો ધર્મ સાથે જ છે, પણ ઉચિત રીતિ, પ્રણાલી કે રૂઢિનો આશ્રય લેવાથી ધર્મનું આરાધન થાય, અનુચિત રૂઢિના માર્ગે ન થાય. અયોગ્ય રૂઢિ-ઓને અનુસરવાથી તો દર્શન મલિન થાય. ૩૯

* It is proper to perform Dharma by doing actions sanctioned by traditional usages which are not improper, But if it is sought to be done by actions which are improper, the Darshana (understanding) becomes blurred and soiled. 39

(૪૦)

ધર્મંત-ત્ત્વં ન કર્માણિ ધર્મો જીવનશોધનમ્ ।
અતઃ સ સમ્ભવત્યેવ વિભિન્નેષ્વપિ કર્મસુ ॥

* વસ્તુતઃ કર્મકાંડ એ ધર્મંતત્ત્વ નથી. એ તો ધર્મસાધન માટેનું બાહ્ય સાધન છે. ધર્મ તો (એની મહદૃથી) જીવનનું શુદ્ધીકરણ કરવું એ છે. માટે ભિન્ન ભિન્ન પ્રણાલીનાં ક્રિયાકાંડો હોય ત્યાં પણ ધર્મંતત્ત્વ સંભવે જ. ૪૦

[વિભિન્ન પણ વિશુદ્ધ ક્રિયાકાંડ આંતરિક ભાવોદ્ધાસ જગાવી શકે છે તેમ જ એ દ્વારા સચ્ચરિત્રનું નિર્માણ કરી શકે છે અને એથી એની સફલતા અંકાય છે આમ, શુદ્ધ ભાવોદ્ધાસ તથા સચ્ચરિત્રનિર્માણ એ જ વસ્તુતઃ ધર્મ છે, અને એ ધર્મમાં ઉપયોગી થવું એમાં જ ક્રિયાકાંડની સફલતા છે.]

* The religious rites which are performed for the purpose of Dharma, are not by themselves Dharma, but Dharma, in its real significance, is the act of purifying life with their aid. Hence it would be clear that Dharma is not confined to some special modes of rituals, but it may even exist among those who follow diverse rites or ceremonies. 40

[Any diverse religious rites if pure and spotless, can arouse inner sentiments of welfare and thereby can form good character; and just then they (those rites) are considered to be fruitful. Thus, the rise of pure and unsullied reflections and forming of good conduct consequent on those reflections, is really Dharma, and the fruitfulness of outward rites consists only in being useful in the attainment of this Dharma.]

(૪૧)

नहि कर्मविशेषस्य युक्तो धर्माथेमाग्रहः ।

धर्मप्रतिष्ठा सच्चित्ते, कर्मभेदो न बाधकः ॥

* ધર્મને માટે કોઈ અમુક ચોક્કસ ક્રિયાકાંડને આગ્રહ રાખવો એ ચોગ્ય નથી. ધર્મની પ્રતિષ્ઠા છે શુદ્ધ ચિત્તમાં-ચિત્તના શુદ્ધીકરણમાં. માટે ક્રિયાભેદને વાંધારૂપે લેખી શકાય નહિ. (વિભિન્ન ક્રિયાપ્રણાલી પણ ચિત્તશોધનમાં સહાયક થઈ શકે છે, માટે ધર્મ સાધનમાં ક્રિયાભેદ બાધક નથી) ૪૧

* It is not meet to be obstinate for some special modes of rites as the means of performing Dharma. Dharma, in fact lies in the state of unsullied mind or in the act of purifying mind Hence differences in diverse rituals cause no impediment.

41

(૪૨)

સામ્પ્રદાયિકશાખાસુ ભવન્ત્યેવ ક્રિયાભિદઃ ।
નહિ તત્રાઽઽગ્રહો યુક્તો ન વિરુદ્ધ્યેત ત્વા તતઃ ॥

* સામ્પ્રદાયિક શાખાઓમાં ક્રિયાભેદો હોય જ અને રહેવાના જ. એને લઈ હઠવાદ રાખવો ઠીક નથી. એને અંગે વિરોધ ન કરીએ. ૪૨

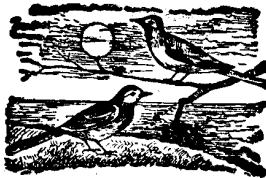
[જુદા જુદા ધર્મોમાં દેશ, કાળ, પરિસ્થિતિ તથા સંસ્કારને લીધે ક્રિયાકાંડની પ્રણાલી ભિન્ન-ભિન્ન હોય એ સ્વાભાવિક છે. અને એમાં કંઈ અનુગતું પણ નથી.]

Different systems of religion have undoubtedly different observances and rituals, and such differences will always remain. This is a thing which is not to be wondered at. Obstinacy in regard to the practice of any of them alone is unreasonable and improper. So we should not quarrel with the differing rituals practised by others. 42

[The styles of rituals naturally differ among different religions owing to the differences of country, time, situations and culture.]

(૪૩)

ભગવત્સ્તવનં સ્વાંહોર્ઘ્ણા શુભભાવના ।

યત્ર સન્તિ ક્રિયા કાપિ સતી સાત્મહિતા ભવેત્ ॥

* જેમાં ભગવત્સ્તવન હોય, પોતાનાં પાપોની નિંદા હોય અને શુભ (આત્મકલ્યાણકારી) ભાવના હોય તે કોઈ પણ પવિત્ર ક્રિયા આત્માને હિતાવહ જ છે. ૪૩

* Any religious pure rites which contain in themselves, praise of God, disdain towards one's own sins and high thinking, pure reflections or good ideas of doing good, always prove beneficial to a man. 43

(૪૪)

पापप्रक्षालनं चेतःशोधो गुणविकासनम् ।

अयं हि वास्तवो धर्मः, क्रिया तत्रास्ति साधनम् ॥

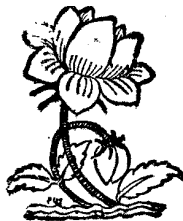

* પાપનું પ્રક્ષાલન, ચિત્તનું શોધન અને ગુણોનું વિકાસન એ જ વસ્તુતઃ ધર્મ છે, અને ક્રિયા તેમાં સાધનભૂત છે. (એટલે આ સાચા ધર્મ તરફ જે કંઈ ક્રિયા લઈ જાય તે કલ્યાણકારક છે.) ૪૪

* Dharma consists in the cleansing of sins, purification of heart and expansion of merits. Religious rites are merely means to this end. So whatever be the style of rituals, if they lead to true Dharma, they are beneficial. 44

(૪૫)

इत्थं क्रियासु साध्ये च जीवनस्यामलीकृतौ ।
विवेककरणं सम्यग्दर्शनं सम्मतं सताम् ॥

* આમ, જીવનનું નિર્મલીકરણ એ સાધ્ય અને એનું સાધન ક્રિયા એમ એ બે વચ્ચેનો સાધ્ય અને સાધનરૂપે વિવેક કરવો એ સમ્યગ્દર્શન છે. ૪૫

* Thus, to make life good and pure is the end and the religious rites are the means to the end. Proper discrimination in regard to these two i.e, the end and the means, constitutes what is called Samyag Darshana (right understanding). 45

(૪૬)

ન નિષ્ક્રિયઃ કશ્ચન દેહધારી
 ન નઃ ક્રિયા સ્વાપરવાધિકા સ્યાત્ ।
 સેવાસ્મિકા વા ભજનાસ્મિકા વા
 વિશુદ્ધચિત્તા કુશલાવહા સ્યાત્ ॥

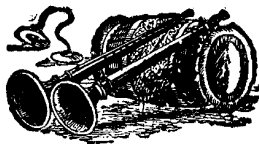

* કેઈ પ્રાણી નિષ્ક્રિય હોતો નથી. પણ મુદ્દાની વાત એ કે આપણી ક્રિયા પોતાને કે અન્યને અહિતકર ન થવી જોઈએ. ક્રિયા સેવારૂપ હોય કે ભજનરૂપ હોય, જો એની પાછળ ચિત્તવૃત્તિ વિશુદ્ધ હોય તો કલ્યાણકારક બને છે. ૪૬

* Any one can never be actionless. But it is to be borne in mind that no action of ours should be injurious to one's or another's good. Actions either of service or of worship, if endowed with mental purity, become auspicious. 46

(૪૭)

મનો વચ્ચાચરિતં નિરન્તરં
પવિત્રતાવાહિ યદા ભવિષ્યતિ ।
તદા યથાર્થં ભવિતોન્નતો જનઃ
કૃતાર્થજન્મા પરમપ્રસાદભાક્ ॥

* માણસનાં મન, વચન અને આચરણ જ્યારે નિરન્તર પવિત્રતાને ધારણ કરતાં થશે ત્યારે એની સાચી ઉન્નતિ થશે, એનો જન્મ કૃતાર્થ થશે, અને એ અખંડ પ્રસન્નતાને વરશે. ૪૭

* When a person's mind, speech and actions will be rendered ceaselessly stainless, he will be really elevated and of the successful birth as well as of great cheerfulness. 47

एकादश-प्रकाशः

अन्तःस्वास्थ्यम्

CHAPTER II

Inner Serenity

(१)

जलबुद्बुदवत् सर्वः प्रपञ्चोऽयं विनश्वरः ।
तत्र सम्मुह्य सन्मार्गं कदाचिन्मा स्म विस्मरः ॥

* आ अधो लौतिक विस्तार पाणीना परपोटानी जेम
नाशवान् छे. येमां मोहित थर्ध सन्मार्ग (कस्याखु
साधनमार्ग) ने लूदी न ज. १

* All this worldly expansion is transitory like the
bubbles of water. Be not infatuated towards it
and never forget to follow the righteous path. 1

२४२

कल्याणभारती

(२-३-४)

माभिलाषीः किमप्यन्यदीश्वरस्य कृपां विना ।
सा तत्प्रसादनात् तच्च नूनमात्मप्रसादनम् ॥

आत्मप्रसादनं नाम विशुद्धीकृतिरात्मनः ।
सा च सम्पद्यते रागद्वेषयोः परिहारतः ॥

इत्थं स पूर्णनैर्मल्ये निरभ्ररवितोऽधिकम् ।
अनन्तशक्त्याविर्भावाद् दीप्यतेऽनन्ततेजसा ॥

(त्रिभिर्विशेषकम्)

* ઇશ્વરની કૃપા વિના બીજું કંઈ તું ન ચાહે. એની કૃપા એના આરાધનથી પ્રાપ્ત થાય છે. એનું આરાધન એટલે આત્માનું આરાધન. (આત્માનું આરાધન અર્થાત્ પ્રસાદન એ જ ઇશ્વરનું પ્રસાદન છે. આત્માની પ્રસન્નતા એ જ ઇશ્વરની પ્રસન્નતા.) આત્માનું આરાધન અથવા પ્રસાદન એના વિશુદ્ધીકરણમાં છે. એનું વિશુદ્ધીકરણ એટલે રાગદ્વેષના મળોને દૂર કરવા. આમ આત્મા પૂર્ણ નિર્મળ થતાં એની અનંત શક્તિઓ પ્રગટ થવાથી એ પોતાના અનંત તેજથી પ્રકાશમાન થાય છે. વાદળ વગરના સૂર્ય કરતાં કયાંય વધારે. ૨-૩-૪

* Long for nothing but God's grace which is obtained by the propitiation of Him. His propitiation is nothing else but the propitiation of the self, which really consists in purifying the soul. The purification of the soul is achieved by the removal of attachment and aversion.

Thus, the soul being completely purified, Its infinite powers are manifested and it shines out in its infinite splendour intensely more brilliantly than the cloudless sun. 2-3-4

(५)

निःस्पृहस्य सुवृत्तस्य स्वाध्यायरसिकस्य च ।
लोकादरेण किं कार्यं श्रेयोविघ्नात्मको हि सः ॥

* निःस्पृહ, સદાયરણી અને સ્વાધ્યાયરસિક એવાને
લોકાદરનું શું કામ ? કેમ કે કલ્યાણસાધનામાં એ
બાધારૂપ થઈ પડે એવું બને છે. ૫

* Of what use is honour from the people to him who is indifferent to worldly attachment, well-conducted and devoted to sacred study ? On the contrary, it may probably be an obstacle to the practice of spiritual welfare. 5

(૬)

ન તે યદ્યાદરો લોકાત્ તદા લિલ્લસ્વ મા હૃદિ ।
સત્પથેન ભજન્નીશં સુજ્ઞસ્તુચ્છમવૈતિ તમ્ ॥

* લોકો તરફથી આદર તને જો ન મળતો હોય તો
એથી મનમાં ખેદ ન કર. કેમકે સન્માર્ગ દ્વારા ઇશ્વરને
ઉપાસનાર સુજ્ઞ જન સન્માર્ગ વિહારૂપ ઇશ્વરભક્તિના
આનંદમાં રમીશું હોઈ લોકસન્માનને તુચ્છ ગણે છે. ૬

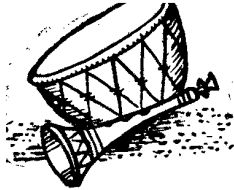

* Do not sorrow if you do not get honour from
the people. He who follows the auspicious path
of rectitude, being really devoted to God-being
immersed in the joy of devotion to God, considers
such an honour as trifling. 6

एकादश-प्रकाशः

२४७

(७)

ब्रूह्यल्पं कुरु चानल्पं भव सौम्यश्च सात्त्विकः ।
स्वप्रशंसामकुर्वाणः प्रशस्यो भव कर्मणा ॥

* થોડું બોલ અને ઘણું કર. સૌમ્ય તથા સાત્ત્વિક
બન, અને આત્મપ્રશંસા નહિ કરતાં કાર્યથી પ્રશંસનીય
થા. ૭

* Speak less and do more. Be gentle as well as
virtuous. And abandoning self-praise be praise-
worthy by work. 7

(૮)

મા વિકારવિચારાણાં વિવશીભૂઃ કદાચન ।
અઘઃપાતિ તમસ્તે હિ, સદ્વિચારઃ સુઘાઽઽત્મનઃ ॥

* વિકારના વિચારોને વશ થા માં. એવા વિચારો
નીચે પાડનારું તમસ્ છે. સદ્વિચાર એ જ આત્માનું
અમૃત છે. ૮

* Be not subject to alluring or seductive thoughts
which is such a darkness as hurls one down. Good
thought is, indeed, the nectar of the soul. 8

(૯)

અજ્ઞા યેન શરીરેણ કર્મં કુર્વન્તિ પાતકમ્ ।
સુજ્ઞાસ્તેન શરીરેણ કુર્વન્તિ કુશલાવહમ્ ॥

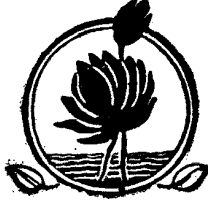

* અજ્ઞાની જે શરીરવડે પાપકર્મ કરે છે તે શરીર
વડે સુજ્ઞ જન કલ્યાણકારી કર્મ કરે છે. ૯

* The ignorant utilize their bodies in committing
sinful acts, whereas the wise use their bodies in
performing auspicious acts, 9

(૧૦)

વિવેકશાલિનો દેહં બલવદ્ ધર્મસાધનમ્ ।

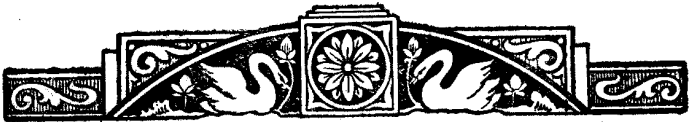
નિર્વિવેકધિયો દેહં બલવત્ પાપસાધનમ્ ॥

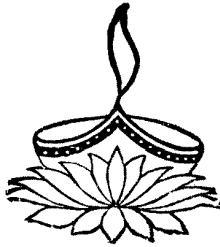

* વિવેકીને માટે એનું શરીર ધર્મનું સખળ સાધન છે, જ્યારે અજ્ઞાનીને માટે એનું શરીર પાપનું સખળ સાધન છે. ૧૦

* A wise person's body serve's for him as a strong instrument for performing Dharma, while an unwise person's body serves for him as a strong instrument for committing sinful acts. 10

(૧૧)

देवालयं श्मशानं वा स्वदेहं कर्तुंमर्हसि— ।
 देवो भूत्वा शुभैः कार्यैः, पतित्वा वा कुकर्मसु ॥

* તારા શરીરને તું દેવાલય બનાવી શકે છે—સત્કાર્યો
 દ્વારા દેવ બનીને, અથવા શ્મશાન બનાવી શકે છે—
 કુકર્મોમાં ગરક રહીને. ૧૧

* It is at your disposal to make your body as a temple deifying your self through good and righteous actions, or as the cemetery by indulging in bad actions. 11

૨૫૨

કલ્યાણભારતી

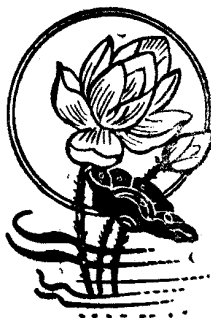
(૧૨-૧૩)

સમ્યગ્જ્ઞાનં હિ કલ્યાણસિદ્ધેરાદ્યાસ્તિ ભૂમિકા ।
 શ્વદ્ય પ્રમાદ્યપિ જ્ઞાની શ્વોઽવશ્યં જાગરિષ્યતિ ॥
 જાગરિત્વા ચ તેજસ્વિવીર્યેણોત્થાસ્યતે મહાન ।
 ભવિતાઽલ્લં ચ મોહાય વિશ્વલુણ્ટાક-રક્ષસે ॥
 (યુગ્મમ્)

* સમ્યક્જ્ઞાન એ જ કલ્યાણસિદ્ધિની આદ્ય ભૂમિકા છે. જ્ઞાની આજ પ્રમાદી હશે તો કાલે જાગવાનો જ, અને જાગીને એ મહાત્મા પોતાના પ્રબળ વીર્ય સાથે સર્વ જથથે અને, જગતનો મોટામાં મોટો ડાકુ, મોટામાં મોટો રાક્ષસ જે મોહ-તેનો સામનો કરશે અને તેને પરાસ્ત કરશે ૧૨-૧૩

* Right knowledge is the first foundation of welfare. A person having right knowledge, even if he is indolent today, will surely awake tomorrow, and being awakened, that great soul will rise up putting forth his powerful energy, and will resist and defy Moha (infatuation or delusion) which is the greatest dacoit and the greatest demon in the world, and will be able to overcome it.

12-13

(૧૪)

અલ્પબાહ્યતપા વાઽપિ સ્તોકબાહ્યક્રિયોઽપિ વા ।
જ્ઞાનાલોકવિહારી સન્નાત્મક્ષેમાય કલ્પતે ॥

* જ્ઞાનવિહારી સન્નત્ત એનાં બાહ્ય તપ અને બાહ્ય ક્રિયા અલ્પ હોય તોયે પોતાના નિર્મલ જ્ઞાનથી પવિત્રિત જીવનયાત્રાના બળે આત્મકલ્યાણની પૂર્ણ સિદ્ધિએ પહોંચે છે. ૧૪

* A good man who is guided in his movements by the light of knowledge, even though his performing external austerities and observing external religious rites, are little, attains (in course of time) perfect welfare of the Atman. 14

(૧૫)

परमेशात्म सत्यस्यानुभूतिरूपजायते ।

विवेकात् परमाच्चास्त्रात् सर्वकल्याणमन्दिरम् ॥

* વિવેક એ પરમ શાસ્ત્ર છે, એના આશ્રયથી પરમેશ્વર-
રૂપ પરમ સત્યની અનુભૂતિ થાય છે, જે સર્વ કલ્યાણનું
મહામન્દિર છે. ૧૫

* Viveka(Discrimination)is the best Shastra (scrip-
ture), by resorting to which. the highest reality
in the form of the supreme Soul is realized. This
realization is the abode of absolute welfare. 15

૨૫૬

કલ્યાણભારતી

(૧૬)

અન્તર્દૃશઃ સચ્ચરિતોજ્જ્વલસ્ય

વિરક્તિભાજો જગતશ્ચ બન્ધોઃ ।

આનન્દિનો જ્ઞાનસુધાવગાહ-

ઇહૈવ મોક્ષઃ સમતારતસ્ય ॥

* જે અન્તર્દૃષ્ટિ, સચ્ચરિત, વિરક્તિસમ્પન્ન તથા વિશ્વમન્ધુ છે અને જે પવિત્ર જ્ઞાનામૃતના અવગાહનમાં આનન્દ માણે છે, તેમ જ સમતામાં રમણાણુ રહે છે એને અહીં જ મોક્ષ છે. ૧૬

* His Emancipation is just here-in this very visible life of his who is with the inner eye turned inwards, who is right-conducted. whose mind is averse to the worldly delusive atmosphere, who is a friend of the world, who takes delight in the immersion in the nectar-like knowledge and who remains engrossed in equanimity. 16

દ્વાદશ-પ્રકાશ:

સત્ત્વોત્કર્ષ:

CHAPTER 12

Elevation of Mind

(૧)

અનાદિચેતનસ્યાયં દુઃસ્વપૂર્ણો ભવભ્રમઃ ।
રાગદ્વેષાદિસંક્લેશસમાલેષસમુદ્ભવઃ ॥

* ચેતન(આત્મા)નું આ દુઃખપૂર્ણ લવભ્રમણ અનાદિ-
કાળથી ચાલી રહ્યું છે, જે તેના રાગદ્વેષ આદિ કલેશોને
આભારી છે. ૧

* This miserable wandering of the phenomenal soul in the transmigratory cycle is carried on from beginningless time. This wandering of it, is owing to its embracing passions-attachment, aversion and others. 1

(૨)

રાગદ્વેષાદયો દોષા અસ્માકં વાસ્તવા દ્વિષઃ ।
તાન્ નિહન્તિ મહાન્ વીરઃ સ એવ પુરુષોત્તમઃ ॥

* રાગ, દ્વેષ વગેરે દોષો આપણા ખરા દુશ્મનો છે.
એમને મહાન્ વીર જ નષ્ટ કરી શકે છે, અને એ જ
ઉત્તમોત્તમ પુરુષ છે. ૨

* Passions like attachment, aversion and others
are our real enemies. Them a great hero destroys.
And he alone is really a great or supreme man. 2

(૩)

ईदृगेव महानात्मा बिभ्राणः पौरुषं परम् ।
कल्याणमूर्तिः प्रभवेद् विश्वकल्याणकर्मणे ॥

* આવો પ્રબળ પૌરુષશાલી અને કલ્યાણમૂર્તિ મહાન્
આત્મા જ વિશ્વકલ્યાણનું મહત્ કાર્ય કરવા સમર્થ છે.

૩

* Only such a great man who possesses great
heroism and who is leading a highly auspicious
life, is capable of doing good to the universe. 3

૨૬૦

કલ્યાણભારતી

(૪)

સર્વેનાપિ મનુષ્યેણ સાધુના ગૃહિણાઽથવા ।
રાગદ્વેષતનૂકારે યતિતવ્યં સુખૈષિણા ॥

* સાધુ હોય કે ગૃહસ્થ બધાએ રાગ-દ્વેષને પાતળા
પાડવા પ્રયત્નશીલ થવું ઘટે. કેમકે સુખની પ્રાપ્તિ
એમાં જ રહેલી છે. ૪

* Every person whether he be a monk or a house-
holder, should strive to thin his illusory attachment
and hatred, if he wishes to be happy. 4

(૫)

મેત્રીપ્રમોદકારૂપ્યમાધ્યસ્થ્યગુણભૂષિતઃ ।
સચ્ચેતાઃ સચ્ચરિત્રશ્ચ ગૃહસ્થોઽપિ વિશુદ્ધયતિ ॥

* મૈત્રી, પ્રમોદ, કારુણ્ય અને માધ્યસ્થ્યના ગુણોથી ભૂષિત, તેમ જ શુભમના તથા સચ્ચરિત ગૃહસ્થ પણ આત્માની વિશુદ્ધ સ્થિતિને પ્રાપ્ત કરી શકે છે. ૫

* Even a house-holder being endowed with firend-ship, reverence for any person's virtue, compassion and indifference or impartiality—માધ્યસ્થ્ય, and being pious-minded as well as well-conducted, can attain the purified state of the Self. 5

૨૬૨

કચ્છાણભારતી

(૬)

ઉપસ્થિતા વૈ વિષયા ભવન્તોન્દ્રિયગોચરાઃ ।
કિન્તુ તત્ર ભજેત્ સામ્યં* રાગદ્વેષવિવર્જનાત્ ॥

* રૂપ આદિ વિષયો આપણી પાસે ઉપસ્થિત થાય ત્યારે ઈન્દ્રિયગોચર થયા વગર રહે જ નહિ, પણ ત્યારે ધીર મનુષ્ય તેમાં રાગ-દ્વેષ કરે નહિ અને સામ્યને ધારણ કરે. ૬

* Objects of senses certainly become perceptible to our senses when they are in the presence of ours. But being unaffected by attachment to and hatred against those objects, one should keep equanimous attitude to them, 6

(૭)

પ્રલોભકૈશ્યસ્સ્વર્થેમ્યો દૂરે તિષ્ઠેત્ સજાગરઃ ।
કુર્વન્ત્યાશુ મનોમ્લાનિ ચઞ્ચલାନીન્દ્રિયાણિ હિ ॥

* સુર માણસે જાગ્રત્ રહી લલચાવનારા વિષયોથી દૂર જ રહેવું, કેમકે ઇન્દ્રિયો એવી ચંચળ છે કે મનને તત્કાળ બગાડી મૂકે છે. ૭

* Being watchful one should remain far away from seductive objects, because the organs of sense are fickle and defile the mind at once. 7

(૮)

સર્વણાં વિદિતં સમ્યક્ કીદૃશં ચિત્તચાપલમ્ ।
વિહરેત્ કુશલેચ્છુસ્તન્નિરપાયાસુ ભૂમિષુ ॥

* ચિત્ત કેવું ચંચળ છે એ બધાને વિદિત છે. માટે કુશલની કામનાવાળાએ વિદ્ય વગરનાં (કુશલબાધક ન થાય તેવાં) સ્થાનોમાં વિહરવાનું લક્ષમાં રાખવું ઘટે.

૮

* All know well how fickle the mind is. So a person desirous of his good, should move in such places as are free from evil. 8

દ્વાદશ-પ્રકાશ:

૨૬૫

(૯)

લોભક-ક્ષોભકાણાં ચેત્ સયોગઃ સ્વાદુપસ્થિતઃ ।
તદા ધૈર્યેણ રક્ષેત્ સ્વં સત્ત્વસ્યેદં પરીક્ષણમ્ ॥

* લોભક કે ક્ષોભક વિષયોનો સંયોગ ઉપસ્થિત થાય ત્યારે અડગ ધૈર્યથી પોતાનું રક્ષણ કરવું. સત્ત્વની કસોટી એવા જ વખતે થાય છે. ૯

* When an occasion tempting or ruffling, happens to come, a person should protect himself with courage This is the test of his manliness. 9

૨૬૬

કલ્યાણભારતી

(૧૦)

સ એવ ધીરો બલવાન્ સ એવ
 સ એવ વિદ્વાન્ સ પુનર્મહાત્મા ।
 નિજેન્દ્રિયાણામુપરિ પ્રભુત્વં
 સંસ્થાપિતં યેન મમોજયેન ॥

* તે જ ધીર છે, તે જ બલવાન છે, તે જ વિદ્વાન છે
 અને તે જ મહાન્ આત્મા છે, જેણે પોતાના મનને
 વિજય સાધીને પોતાની ઇન્દ્રિયો પર પોતાનું પ્રભુત્વ
 સ્થાપિત કર્યું છે. ૧૦

* He alone is courageous, he alone is vigorous.
 he alone is learned and he alone is a saint who
 has got mastery over his senses by subduing his
 mind. 10

ત્રયોદશઃ પ્રકાશઃ

પ્રોત્સાહનમ્

CHAPTER 13

Encouragement

(૧-૨)

અલ્પસામર્થ્યભાક્ સર્વઃ સર્વો દુઃખેન ચાવૃતઃ ।
કો હનિષ્યતિ તે દુઃખમન્તરેણ સ્વપૌરુષમ્ ॥
તસ્માદ્ દુઃખનિરાસાય યોગ્યોપાયાઞ્શ્રયન્નપિ ।
ધર્મોપાસી સદૈવ સ્યા લોકોત્તરબલો હિ સઃ ॥

- * બધા પરિમિત સામર્થ્યવાળા છે અને દુઃખના જાળમાંથી ઘેરાયેલા છે. તારું દુઃખ તારા પોતાના પુરુષાર્થ માર્ગ બીજો કોણ હલશે ? ૧
- * માટે દુઃખના નિવારણ માટે યોગ્ય ઉપાય લેવા સાથે ધર્મપરાયણ રહેવું જોઈએ. કેમકે ધર્મનું બળ એ લોકોત્તર બળ છે. ૨

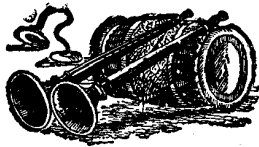

* All are of little power and overcome with miseries. Who else will destroy your agonies, except your own endeavour ? 1

* So, taking befitting remedies or means to remove agonies, you should also have recourse to Dharma at the same time. For it is of the highest power. 2

[Dharma which really means purity of character, is always to be practised in life. To be good and virtuous is our natural duty and other than this there is no way to lead to pure and perfect happiness.]

(૩-૪-૫)

યદિ દૂરીકૃતોઽસિ ત્વં યદ્વા પ્રાપ્તોઽસિ દુર્દશામ્ ।
 હાસ્યાસ્પદં વા જાતોઽસિ મા દુઃખી ભૂસ્તથાપિ ભોઃ ! ॥
 ભૂયો ભવ કટીબદ્ધઃ પરિહૃત્ય નિરાશતામ્ ।
 ધૈર્યમાધાય સોત્સાહં ભવ યત્નપરઃ પુનઃ ॥
 નિશ્ચિતો ભવ હે ભદ્ર ! તવાન્તે વિજયોઽસ્તિ હિ ।
 વૃથા નાત્રાગતોઽસિ ત્વં કિન્ત્વમ્બુદયકર્મણે ॥

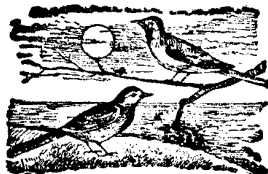

* જો તને દૂર કરી દેવામાં આવ્યો હોય કે તું ફેંકાઈ
 ગયો હોય, તું જો દુર્દશામાં પડકાઈ પડ્યો હોય અથવા
 તું જો હાસ્યપાત્ર (કે નિન્દાપાત્ર) બન્યો હોય, તો
 પણ તું દુઃખી થા માં. ૩

* નિરાશ ન થતાં ફરી કમર કસ અને ધૈર્ય ધારણ
 કરી ઉત્સાહભેર આગળ વધ. ૪

* અન્તે તારો વિજય છે એ નક્કી સમજ. અહીં તું
 ફેગટ આવ્યો નથી, પણ ઊંચે ચડવા-અભ્યુદયના
 માર્ગનો પ્રવાસી થવા આવ્યો છે. ૫

* If you are badly dismissed. if you have come into a miserable condition, or if you have been an object of ridicule (or censure), nevertheless do not be grieved. 3

* Again gird up your loins having discarded your hopelessness and being courageous try zealously (renew your efforts in the direction of elevation).

4

* Be sure of your victory, oh good one ! You have come here not aimlessly, but your coming here is with the object of performing good, grand deeds, and thus to be really prosperous. 5

(૬-૭)

પતિતોઽપિ સમુત્થામહંત્યેવાત્મશક્તિતઃ ।

દુઃખિતઃ સુખિતાં પ્રાપ્તું શક્નોત્યેવાત્મદૃષ્ટિતઃ ॥

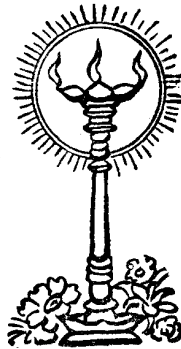
અઘર્મી ભવિતું ધર્મી ક્ષમ એવાત્મયોગતઃ ।

આસાદ્ય સમ્યક્ ચારિત્રં સર્વોઽમ્યુદયમશ્રુતે ॥

* પડેલો પણ આત્મશક્તિના બળે પાછો ઊભો થઈ શકે છે. દુઃખી પણ આત્મદૃષ્ટિને જગાવી સુખી થઈ શકે છે. અઘર્મી પણ આત્મજ્ઞાન થતાં ધર્માચરણી બની શકે છે. કોઈ પણ માણસ સમ્યક્ ચારિત્રને પ્રાપ્ત કરી પૂર્ણ કલ્યાણ સાધી શકે છે, સુખના ઉચ્ચતમ શિખરે પહોંચી શકે છે. ૬-૭

* Even a degraded person can again rise by his spiritual power. Even an unhappy person can be happy by his self-vision. Even a sinful person can be pious or righteous by his following the spiritual path. Every person is entitled to secure real elevation and perfect happiness by endowing himself with right conduct. 6-7

ત્રયોદશ:- પ્રકાશ:

૨૭૩

(૮)

નિર્ધનોઽપિ ધનાઢયોઽસ્તિ યસ્યાસ્તિ હૃદયં ધનિ ।
ધનાઢયોઽપિ દરિદ્રોઽસ્તિ દરિદ્રો હૃદયેન યઃ ॥

* જેનું હૃદય ધનાઢ્ય છે તે નિર્ધન છતાં ધનાઢ્ય છે;
અને જેનું હૃદય દરિદ્ર છે તે ધનાઢ્ય છતાં દરિદ્ર છે.

૮

* He whose heart is rich, is rich, even though he be poor. and he whose heart is poor, is poor, even though he be rich. 8

૨૭૪

કલ્યાણભારતી

(૯)

ઘનહીનોઽપિ સુખ્યસ્તિ સમ્યગ્બોધે ચકાસતિ ।

ઘનવાનપિ દુઃખ્યસ્તિ સમ્યગ્બોધેઽચકાસતિ ॥

* ધન વગરનો પણ સુખી છે-જે એના ચિત્તમાં સમ્યગ્બોધ પ્રકાશે છે; અને ધનાઢ્ય પણ દુઃખી છે-જે એ સમ્યગ્બોધ પામ્યો નથી. ૯

* Right knowledge being shining even an indigent person is happy, otherwise even a rich person is miserable. 9

ત્રયોદશ-પ્રકાશ:

૨૦૫

(૧૦)

હસ્ત એવાસ્તિ સિદ્ધિસ્તે, આત્મશ્રદ્ધાં પુષાણ મો: ! ।
અનન્તશક્તિસ્ત્વમસિ સ્ફારય સ્ફારપૌરુષમ્ ॥

* સિદ્ધિ તારી હથેળીમાં છે, આત્મશ્રદ્ધાને ઉત્તેજિત કર. તું અનન્ત શક્તિનો ધણી છે, તારા મહાન્ પુરુષાર્થને ફેરવ. ૧૦

* Accomplishment is at your disposal. Maintain your self-confidence. You are possessed of infinite power. Expand your high prowess. 10

૨૭૬

કલ્યાણભારતી

(૧૧)

તવ મિત્રં ત્વમેવાસિ કિં તદન્વેષસે બહિઃ ? ।
આત્મશક્ત્યા સ્વયં સાધ્ય ત્વયૈવ કુશલં નિજમ્ ॥

* તારો મિત્ર તું જ છે. બહાર મિત્રને શું શોધે છે ?
તારું કલ્યાણ—આત્મબળ ફેરવીને—તારે પોતે જ સાધ-
વાનું છે. ૧૧

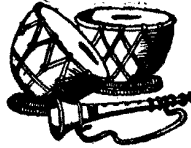

* You alone are your friend. Why do you seek a
friend outside ? Your welfare is to be achieved by
you alone through your spiritual power. 11

ત્રયોદશ-પ્રકાશ:

૨૭૭

(૧૨)

અન્યાગ્રતો દુઃખનિવેદનેન

ન ભાવિની તેઽભિમતાર્થસિદ્ધિઃ ।

સ્વદુર્બલત્વં પ્રકટં તતઃ સ્યાત્,

સમ્પદ્યતે સા નિજપૌરુષેણ ॥

* બીજાની આગળ દુઃખ રડવાથી તારું કંઈ વળવાનું નથી. એથી તો ઉલટું, તારું દૌર્બલ્ય બહાર થશે. ઇષ્ટસિદ્ધિ સાંપડે છે પોતાના પૌરુષ પર. ૧૨

* You lament your troubles of difficulties before others. but thereby your desired object will not be accomplished, on the contrary, your weakness will be disclosed. Desired objects would be accomplished by one's own well-directed efforts, 12

૧૭૮

કલ્યાણભારતી

(૧૩)

ન કોઽપિવા નેતા નારકં ન વા દિવં
 ન કોઽપિ વા મોચયિતા ભવાવટાત્ ।
 સ્વકર્મણાઽઽત્મા લભતે સુખાસુખં
 સ્વપૌરુષાદ્ ધામ ચ પારમેશ્વરમ્ ॥

* નથી કોઈ નરકમાં લઈ જનાર કે નથી કોઈ સ્વર્ગ આપનાર, તેમ જ નથી કોઈ પ્રાણીને ભવચક્રમાંથી છૂટો કરનાર. પ્રાણી પોતાના જ કર્મથી શુભ-અશુભ ગતિ યા સુખ-દુઃખ પામે છે, અને પોતાનું જ પ્રખર આત્મબળ દેશવીને પારમેશ્વરી સ્થિતિને પ્રાપ્ત કરે છે. ૧૩

* There is none to lead us to hell or to heaven, and none to emancipate us from the cycle of rebirths. It is because of one's acts alone that one goes to varying birth-places good or bad and gets happiness or misery; and one attains Godship (the final emancipation) only through one's own (spiritual) efforts of the best kind. 13

चतुर्दशः प्रकाशः

मङ्गलचर्या

CHAPTER 14

Way to Auspiciousness

(१)

देवेभ्योऽपि महान् देवो यतो भवितुमर्हसि ।
पशुतोऽप्यधमीभूय नृदेहे तत्र वर्तसे ! ॥

* જે આ મનુષ્ય શરીરથી તું દેવ કરતાં પણ મોટો
દેવ બની શકે છે તે શરીરથી તું જાનવર કરતાં ય
જુડો જાનવર બની રહ્યો છે ! અફસોસ ! ૧

* Through this human body by means of which
you are entitled to be a god-superior to gods,
alas, you become worse than the beast ! 1

૨૮૦

કલ્યાણભારતી

(૨)

શ્રીમતઃ સંયમાદ્યત્વમાત્મસામર્થ્યમુત્કટમ્ ।
અસંયમિત્વં નિઃસ્વસ્ય દૌર્ભાગ્યં કરુણાસ્પદમ્ ॥

* શ્રીમાનુનું સંયમશાલીપણું એ જળરુનું આત્મબળ છે; અને દરિદ્રનું અસંયમીપણું એ હયાપાત્ર દૌર્ભાગ્ય છે. ૨

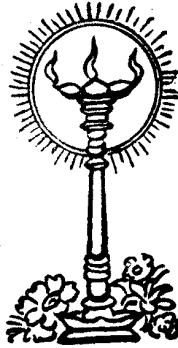

* It is a great spiritual power to be possessed of self-restraint on the part of a rich man; and it is a piteous ill-luck to deviate from self-restraint on the part of an indigent man. 2

चतुर्दश - प्रकाशः

२८१

(३-४-५)

‘प्रयोजनमनुद्दिश्य न मन्दोऽपि प्रवर्तते’ ।
इति प्रवृत्तिर्भवति ध्येयकामनयान्विता ॥

ध्येयं कल्याणरूपं स्यात् कार्येषु महतां खलु ।
तत्कामनाप्रयुक्तास्ते प्रवृत्तिं कुर्वन्ते सतीम् ॥

प्रवृत्तौ सफलायां च भवेन्मुदपि सात्त्विकी ।
निष्फलायां तु खेदेन तेषां नाव्रियते मनः ॥

* ‘ પ્રયોજનના ઉદ્દેશ વગર મન્દ માણસ પણ પ્રવૃત્તિ કરતો નથી ’ એ પ્રસિદ્ધ ઉક્તિ અનુસાર સમજી શકાય છે કે કોઈ પણ પ્રવૃત્તિ સાથે ધ્યેયની કામના જોડાયેલી હોય છે. ૩

* મહાત્માઓનાં કાર્ય પણ ધ્યેય સાથે સમ્બન્ધ રાખતાં હોય છે, પણ તેમનું ધ્યેય કલ્યાણરૂપ હોય છે; અને કલ્યાણરૂપ ધ્યેયની કામનાથી પ્રેરાયેલા તેઓ તે માટે જે પ્રવૃત્તિ આચરતા હોય છે તે સત્પ્રવૃત્તિ જ હોય છે. ૪

* પ્રવૃત્તિ સફલ થતાં તેમના હૃદયમાં આનન્દ પણ થાય છે, પણ તે આનન્દ સાત્ત્વિક આનન્દ હોય છે. પરંતુ પ્રવૃત્તિ નિષ્ફળ જતાં તેમના હૃદયને ખેદ સ્પર્શતો નથી. ૫

* 'Even a dull-witted man does no action to no purpose.' According to this maxim, it is clear that every business is with intention to effect some object. 3

* Even the business of high-souled men is with an object, but that object is, certainly, good and noble, and actuated by intention to effect such an object, they perform purely noble effort for it. 4

* Effort being successful, even in their heart, arises a joy, of course, Sattvika (auspicious), but it being fruitless, no dejection can room in their heart. 5

(૬)

अनन्तानन्दसामर्थ्यं पश्यामो नात्मवैभवम् ।
अतो वयं दरिद्राः स्मो महैश्वर्यधरा अपि ॥

* આત્માનો વૈભવ જે અનન્ત આનન્દરૂપ અને
અનન્ત સામર્થ્યરૂપ છે, તેની આપણને બાણ નથી.
(તે બાળતનો વિચાર સરખો પણ આપણા દિલમાં
ઉદ્ભવતો નથી.) આ આપણી કંગાલિયત છે. મહાન્
ઐશ્વર્યનો ધણી પણ આ ટાઈપનો હોય તો કંગાલ છે.

૬

* We do not observe the magnificence of Self
consisting in infinite delight and infinite power,
hence we are poor, nay, even he is poor who
possesses the great supremacy, if he is such. 6

ચતુર્દશ-પ્રકાશ:

૨૮૫

(૭)

યત્ર તત્ર ભ્રમામશ્ચ તુચ્છેચ્છાપૂરણાકુલાઃ ।
નહિ પૂર્યત આકાંક્ષા, દૈન્યદુઃખં તુ વર્ધતે ॥

* તુચ્છ ઇચ્છાઓને પૂરી કરવા આપણે વ્યાકુલ બની જ્યાં-ત્યાં ભ્રમીએ છીએ, પણ આકાંક્ષા પૂરી થતી નથી, અને દીનતા વધ્યે જાય છે, દુઃખ વધ્યે જાય છે. ૭

* We wander here and there, being anxious to satisfy trifling desires, but those desires are not fulfilled, and our poverty and troubles go on increasing. 7

૨૬૬

કન્યાગમારતી

(૮)

इच्छान्दोलनमूलानि दुःखानि वृजिनानि च ।
शूरोऽपि कातरोऽनेन विद्वानपि च बालिशः ॥

* બધાં દુઃખો અને પાપોનું મૂળ ઇચ્છાનો ઉત્પાત છે. શૂરો માણસ પણ કાયર બને છે અને વિદ્વાન પણ બાલિશ બને છે-એ ઉત્પાતમાં ક્ષમાઈને. ૮

* The source of all miseries and all sins is the storm of desire whereby even a warrior becomes cowardly and a learned man foolish. 8

चतुर्दशः-प्रकाशः

२८७

(९)

इच्छाव्याकुलितस्वान्ता महान्तोऽपि हि दुःखिताः ।
श्रमप्रतिष्ठाः सन्तोषी निश्चिन्तः परमः सुखी ॥

* જેમનાં મન ઇચ્છાના વાવાઝોડે ધૂમતાં છે તે મોટા
માણસો ઉપરથી વૈભવશાલીપણાને લીધે સુખી દેખાવા
છતાં દુઃખી છે, જ્યારે શ્રમનિષ્ઠ સંતોષી મનુષ્ય નિશ્ચિન્ત
અને સુખી છે. ૯

* Those who are agitated by the intensity of desire, are unhappy however great they are, while he who is devoted to labour and contented, is free from anxiety and very happy. 9

૧૮૮

કલ્યાગમારતી

(૧૦)

इच्छास्वाम्यं महाशक्तिर्महांश्च विजयस्ततः ।
 निर्लेपरूपा कल्याणी भवतीच्छा महात्मनाम् ॥

* પોતાની ઇચ્છા પર સ્વામિત્વ હોવું એ મોટી શક્તિ છે, અને એ મોટો વિજય છે. મહાત્માઓની ઇચ્છા નિર્લેપ અને કેવલ કલ્યાણરૂપ હોય છે. ૧૦

* Getting mastery over desire is a great power where-by is achieved a great victory. High-souled men have wishes such as are free from illusory attachment and merely auspicious. 10

चतुर्दश:-प्रकाशः

२८९

(११)

इच्छान्दोलननिर्मुक्त आत्मदर्शनकृद्धिमान् ।

अन्तः शान्तिसुखाढयोऽत्र मुक्तं जीवति जीवनम् ॥

* જે ઇચ્છાના આન્દોલનથી નિર્મુક્ત છે અને આત્મ-
દર્શનની સમૃદ્ધિથી ભરપૂર છે તે-અન્તઃશાન્તિના
સુખનો ધણી અહીં જ (આ દેહે જ) મુક્ત જીવન જીવે
છે. ૧૧

* He who is free from the swing of desire, rich
in Self-realization and abounding in happiness of
internal tranquillity, is living an emancipated life
just here-just in this embodied state. 11

(१२-१३-१४-१५-१६)

निजपुण्यानुसारेण लाभः सम्पद्यते नृणाम् ।
भवन्ति दुर्लभा लाभाः संकुचत्पुण्यसम्पदाम् ॥

अपूर्ताविभिवाञ्छानां जनो ग्लायति, शोचति ।
जनानननुकूलाश्च प्रति क्रुध्यति, रुष्यति ॥

किंतु स्वपुण्यमाद्यं स यदि सम्यग् विचिन्तयेत् ।
तदा व्याकुलितो न स्याच्छान्तिं धर्तुं च शक्नुयात् ॥

अधिकायोद्यतेनापि निजे तोष्टव्यमल्पके ।
परन्त्वधिकलाभार्थं नात्मा पात्यः कदाचन ॥

नेतुं च भाग्यमुत्कर्षं भवेत् सत्कर्मतत्परः ।
एवं हि सुधियः सम्यगुन्नतिं प्राप्तुमीशते ॥

ચતુર્દશ:-પ્રકાશ:

૨૧૧

* પોતાના પુણ્ય અનુસારે માણસને લાભ પ્રાપ્ત થાય છે. પુણ્યહીન માણસને લાભની સુલભતા ઓછી રહે છે. ૧૨

* ઇચ્છાની પૂર્તિ ન થતાં માણસનું મન વિષાદમાં પડે છે, અને જેઓ પોતાને અનુકૂળ થતા ન હોય તેમના પર તે ગુસ્સે થાય છે. ૧૩

* પરંતુ માણસ પોતાની પુણ્યની નબળાઈ પર જો બરાબર ધ્યાન આપે તો તે વ્યાકુળતાને વશ થાય નહિ અને શાન્તિને ધારણ કરવા સમર્થ થાય. ૧૪

* માણસ પોતાની જરૂરીઆતને અનુરૂપ વિશેષ મેળવવા ઉદ્યમશીલ થાય એ યોગ્ય જ છે, કિન્તુ એ માટે ઉદ્યમ કરતા જવા સાથે અન્તઃકરણમાં સન્તોષનું બળ કેળવવું ખરેખર હિતાવહ છે. પણ અધિક મેળવવા માટે પોતાના આત્માને નીચે ન પાડવો જોઈએ. ૧૫

* અને પોતાના ભાગ્યને સુધારવા માટે માણસે સત્કર્મપરાયણ થવું ઘટે, અર્થાત સદ્ગુણી થવારૂપ ધર્મમાં રત થવું ઘટે. એ સાર્વભૌમ ધર્મસિદ્ધાન્તના માર્ગે જ સુજ્ઞ જન પ્રશસ્ત ઉન્નતિના પથ પર ગતિમાન થઈ શકે છે ૧૬

* Men get gains according their merits. To those who are luckless, gains are difficult to be attained,

12

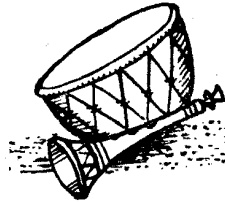
* Desires not being fulfilled, a person grieves or laments, and gets angry with those who are not favourable or are averse to him. 13

* But if he ponders over his ill-luck, he would not be melancholy and would be able to hold his mental quietude. 14

* It is proper for a man to be diligent to gain more if it is necessary, but he should also learn to be satisfied in his present condition of poverty and should never do such an action as hurls him down 15

* And in order to improve one's fate it is necessary for one to be devoted in pious acts and to adhere to the auspicious line of virtue. In this way good-witted persons are able to obtain a good fortune 16

(१७-१८-१९-२०)

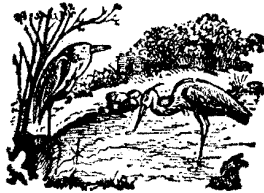
अन्यनिन्दामसूयातो मौर्ख्यतो वा वितन्वता ।
विचारणीयं को लाभस्तव सम्पद्यते ततः ॥

तया नहि स्यात् स्वोत्कर्षः केवलं पापबंधनम् ।
सर्वे सदोषाः संसारे कस्य निन्दां करोतु कः? ॥

परनिन्दाक्रियास्थाने निजदोषावलोकनम् ।
तच्छोधनं च कर्तव्यमेतत् सौजन्यसंगतम् ॥

निन्दन्तमपि नो निन्देन्न क्रुध्येत् क्रूध्यतेऽपि च ।
न विरोधिसमीपेऽपि विचलेच्छान्तभावतः ॥

* જે ઇર્ષ્યા અથવા મૂર્ખતાને લીધે બીજાની નિન્દા કરે છે તેણે વિચારવું ઘટે કે એથી એને પોતાને શો લાભ? ૧૭

* એથી કંઈ પોતાનો ઉત્કર્ષ થતો નથી, કેવળ પાપ-બન્ધન થાય છે. સંસારમાં બધા દોષયુક્ત છે, પછી કોણ કોને નિન્દે? નિન્દક કોને કોને નિન્દતો કરશે?

૧૮

* પરનિન્દાની જગ્યાએ પોતાના દોષોનું અવલોકન અને શોધન કરવું ઘટે. એ છે સજ્જનોચિત કાર્ય. ૧૯

* નિન્દા કરતાં પણ ન નિન્દીએ, ક્રોધ કરતા તરફ પણ ક્રોધ ન કરીએ. વિરોધી માણસનો ભેટો થતાં પણ તેને જોઈ-શમભાવથી ચલિત ન થઈએ. ૨૦

- He who censures another because of his malicious attitude of foolishness, should think; 'Is there any profit to me thereby?' 17
- No height is attained thereby, only sin is incurred. All are defective in the universe, who would then censure whom? 18
- Instead of censuring others one should observe one's own faults and should try to remove them. It is consistent with goodness, 19
- Let us not censure those who censure us. Let us not be angered with those who get angry with us. And let us not swerve from our tranquillity of mind even if the vicinity of a man of hostile attitude, happens to become to us. 20

(૨૧-૨૨)

આત્મપ્રશંસાં કિં કુર્યાજ્જનો દુર્બલતાવૃતઃ ? ।

આત્મપ્રશંસાં કિં કુર્યાદ્ વિજ્ઞઃ પૂર્ણપદેષિતા ? ॥

પરસ્ય નિન્દાં કિં કુર્યાત્ સ્વયં દોષાકરો જનઃ ? ।

પરસ્ય નિન્દાં કિં કુર્યાત્ પુણ્યઘ્નીઃ પૂર્ણસૌહદઃ ? ॥

* જે માણસ પોતે નૈતિક દુર્બલતાથી ઘેરાયેલો છે તે આત્મપ્રશંસા શું કરશે ? અને જે વિજ્ઞ છે-પોતાના દોષોને સમજે છે અને ઉચ્ચતમ ભૂમિકાએ પહોંચવાનો અભિલાષ ધરાવે છે તે આત્મપ્રશંસા શું કરશે ? ૨૧

* જે માણસ પોતે દોષોથી ભરેલો છે તે બીજાની નિન્દા શું કરશે ? અને જે પૂર્ણ (વ્યાપક) મૈત્રી ધરાવે છે એવો પુણ્યબુદ્ધિ મનુષ્ય બીજાની નિન્દા શું કરશે ?

૨૨

* How does a man who is full of moral weakness, do self-praise ? and how does a man who is wise and desirous of the divine status, do self-praise ? 21

* How does a man who himself is a mine of vices, do censure of another ? and how does a man who is of pure intelligence and of wide friendliness, do censure of another ? 22.

૨૯૮

કલ્યાણભારતી

(૨૩)

સુસ્વભાવો ધનં શ્રેષ્ઠં લોકવાલ્લભ્યસર્જકમ્ ।

અન્તઃશાન્તેરધિષ્ઠાનં સુલસાધનયોજકમ્ ॥

* સારો સ્વભાવ એ શ્રેષ્ઠ ધન છે, જેથી માણસ લોકપ્રિય બને છે, જેના પર આન્તરિક શાન્તિનો આધાર છે અને જેના યોગે સુખસમવડની સુલભતા રહે છે. ૨૩

* Good nature or disposition is the best wealth which makes one popular to the people, which is a basis of inner peace and which provides one with means of happiness. 23

चतुर्दशः-प्रकाशः

२९९

(२४)

सम्यग्गुणोपासनसम्भवं बलं

यथा यथा वृद्धिमुपैति सन्मतेः ।

तथा तथाऽध्यात्मबलं समुन्मिषेद्

अन्ते परं मङ्गलधाम याति सः ॥

* સદ્ગુણોના અનુશીલનથી પ્રગટનારું અન્તર બળ જેમ જેમ વૃદ્ધિ પામે છે, તેમ તેમ અધ્યાત્મબળનો વિકાસ વધે છે, જેનું અન્તિમ ફળ પરમ કલ્યાણપદની પ્રાપ્તિ છે. ૨૪

* The more the inner power arising from the exercise of good virtues, is increasing, the more is spiritual spirit expanded; it's ultimate result is the attainment of the Supreme summit of welfare or bliss 24

પચ્ચદશઃ પ્રકાશઃ

અહિંસા

CHAPTER 15

Non-Injury

(૧)

પરેઽશુભસ્ય વાઙ્છાયાં સ્વસ્ય સમ્પદ્યતેઽશુભમ્ ।

પરે શુભસ્ય વાઙ્છાયાં સ્વસ્ય સમ્પદ્યતે શુભમ્ ॥

* બીજાનું અશુભ ઇચ્છવાથી પોતાનું અશુભ થાય છે. બીજાનું શુભ ઇચ્છવાથી પોતાનું શુભ થાય છે. ૧

* He who desires ill of another, falls into ill himself. Good occurs to him who desires good of another. 1

(૨)

પ્રિયા યથા નઃ સ્વપ્રાણાઃ પશ્ચાદેઃ પ્રાણિનસ્તથા ।
તત્સ્માત્ પ્રાણિવધસ્ત્યાજ્યઃ સર્વોઽપિ હિ જિજીવિષુઃ ॥

* જેમ આપણને પોતાના પ્રાણુ પ્રિય છે, તેમ પશુ
વગેરે પ્રાણીઓને પણ પોતાના પ્રાણુ પ્રિય છે. પ્રાણી
માત્ર જીવવા ઇચ્છે છે. માટે પ્રાણીહિસાના પાપમાં
પડવું ન જોઈએ. ૨

* Just as our life is dear to us, so the life of
every beast, every creature is dear to it, and every
embodied being has extreme desire to live. So
taking another's life is avoidable. 2

(૩)

सुखं प्रियं यथाऽस्माकमस्ति दुःखं च विप्रियम् ।
तथाऽङ्गभाजां सर्वेषां तत् त्यजेत् परपीडनम् ॥

* જેમ આપણને સુખ પ્રિય છે અને દુઃખ અપ્રિય છે, તેમ બધા પ્રાણીઓને પણ તેમ જ છે. માટે બીજાને પીડવાનું પાપ કરવું ન ઘટે. ૩

* Just as we like happiness and dislike misery, so do all others also. So one should refrain from distressing others. 3

(૪)

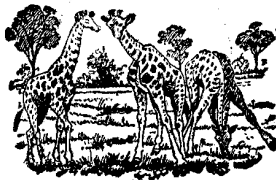
અન્યતો દુઃખસમ્પાતં નહીચ્છામો વયં યથા ।
તથા નેચ્છન્તિ સર્વેઽપિ, નાન્યો દુઃખીક્રિયેત તત્ ॥

* જેમ ખીન્ને કોઈ આપણને દુઃખ આપે એ આપણે ઇચ્છતા નથી, તેમ ખીન્ન કોઈથી દુઃખી થવું કોઈ ઇચ્છતું નથી, માટે કોઈને દુઃખી નહિ કરવો જોઈએ. ૪

[આપણે ખીન્નને દુઃખમાં નાખીએ એમાં જો કંઈ ખોટું ન હોય તો ખીન્ને આપણને દુઃખમાં નાખે એ પણ ખોટું ન ગણાવું જોઈએ. જેવું આપીએ એવું મળે. મીઠાશ આપીએ તો મીઠાશ મળે અને કડવાશ આપીએ તો કડવાશ. સુખ આપ્યેથી સુખ મળે અને દુઃખ આપ્યેથી દુઃખ એ અટલ સિદ્ધાન્ત છે. જે વાવીએ તે જ મળે.]

* As we do not wish to be pained by anyone,
so none wishes. So we must not pain anyone. 4

[As we sow so will we reap.

Good begets good.

Evil begets evil.

To offer happiness to another is to offer it to one-
self, to offer pain to another is to offer it to
oneself. [

(૫)

કિઞ્ચિત્કણ્ટકવેધેઽપિ ભવામો દુઃખિનો વયમ્ ।
 દેહિનો માર્યમાણસ્ય દુઃખં જાયેત કીદૃશમ્ ॥

* એક કાંટે પગમાં વાગતાં આપણે દુઃખી થઈએ
 જીએ તો પ્રાણીને વધ કરતાં એ પ્રાણીને કેવું-કેટલું
 દુઃખ થતું હશે ? ૫

* We are pained, when even a thorn is pierced
 in a part of our body, how much then would a
 being which is being killed, be tortured ? 5

(૬-૭)

ભોજ્ય-પેયાનિ ભૂરીણિ શાકદુગ્ધાદિકાનિ હિ ।
 તસ્માત્ પાપાસ્પદં માંસં નાદદીત મલીમસમ્ ॥
 વનસ્પત્યશનં સ્વચ્છં સ્વાદુ પ્રાકૃત પોષકમ્ ।
 ન દુષ્યતિ જનો ગૃહ્ણન્ સજીવમપિ જીવિતુમ્ ॥
 (યુગ્મમ્)

* ખાવા-પીવા યોગ્ય શાકરૂપ (વનસ્પતિરૂપ) અને દૂધ વગેરે ચીજો ધરતી પર પુષ્કળ છે. (માંસાહારની કોઈ જરૂર નથી.) માટે મલિન તેમજ પાપરૂપ માંસાહાર કરવો ન ઘટે.

* વનસ્પત્યાહાર સ્વચ્છ છે (કારણ કે એમાં રુધિરાદિ કોઈ મલિન નથી) અને સ્વાદિષ્ઠ તેમજ સાત્ત્વિક છે, વળી પુષ્ટિકારક પણ છે. યદ્યપિ એમાં જીવ છે, પણ તે અત્યન્ત સૂક્ષ્મ છે; અને એટલો ય આધાર જો ન લેવાય તો માણસ જીવી શકે નહિ. માટે એ પ્રાકૃતિક (Natural) અને પવિત્ર આહાર લેતાં માણસ દોષિત થતો નથી. ૬-૭

× ન હિ ઘાન્યં ભવેન્માસં રસરક્તવિકારજમ્ ।

અમાંસમોજિનસ્તસ્માન્ન પાપા ઘાન્યમોજિનઃ ॥

(આચાર્ય હેમચન્દ્ર, યોગશાસ્ત્ર, તૃતીય પ્રકાશના
૩૩મા શ્લોકની વૃત્તિમાં.)

અર્થાત્-માંસ રસરક્તવિકારજન્ય છે, ઘાન્ય એવું નથી, માટે તે માંસ નથી જ. અતઃ ઘાન્યાહારી માંસાહારી નથી જ.

એ જ પ્રમાણે દૂધ પણ માંસાહાર યા લોહીથી તદ્દન બિન્ન અને સ્વચ્છ તથા શુદ્ધ તરવ છે, માટે એ લેવામાં દોષ નથી. ગાય વગેરેને તેનું દૂધ લેવામાં કષ્ટ થતું નથી, બદકે કાઢી ન લેવામાં જ તેને કષ્ટ સંભવે. માતાનું દૂધ પ્રાણિજન્ય છે એથી એ લેનાર બાળક કંઈ દોષિત થતો નથી. ચુમ્બનરસ પ્રાણિજન્ય છે એથી ચુમ્બન કરનાર દોષિત થતો નથી. માણસનો પેશાબ પ્રાણિજન્ય છે એથી એનો ઉપયોગ કરનાર દોષિત થતો નથી. હા. ગાય વગેરેના બચ્ચાને અન્યાય કરી તેનું દૂધ લેવું એ ખરેખર પાપ છે. બાકી એના બચ્ચાને યોગ્ય રીતે સંતોષવા સાથે દૂધ લેવામાં કંઈ જ વાધો નથી.

ધઉં, દૂધ, ઘી, મલાઈ, માખણ વગેરે તથા વિશેષ પ્રકારનાં ફળો અને શાકોમાં પૌષ્ટિક તરવે અને બલાધાયક સામગ્રી પુરતા પ્રમાણમાં છે, જે માટે માંસાહારનો ધોર આપત્તિજનક માર્ગ લેવાની કશી જ જરૂર નથી. એ માર્ગ વૈયક્તિક જીવન અને સમાજ તથા રાષ્ટ્રના કુશલ માટે ખરેખર ખૂબ ખતરનાક છે. સહનશક્તિ, અંતઃપ્રસન્નતા, વિવેકદષ્ટિ અને બૌદ્ધિક હઠાપણની ભૂમિકા વનરપત્યાહારમાંથી સર્જાય છે. અને જીવનની સાચી શાંતિ તેમ જ આધ્યાત્મિક અવ્યુદયને અનુકૂળ વાતાવરણ પણ એ જ આહારમાંથી મળી શકે છે. માંસાહારનું મૂળ (જાનવરોનો સંહાર) જ કેટલું ભયંકર છે! અને એથી એની પ્રકૃતિમાં ભયંકરતા જ ભરી હોય એ સરળતાથી સમજી શકાય એવી વાત છે. નિઃસંદેહ, વનરપત્યાહાર, જેમાં દૂધ વગેરે સરસ પદાર્થોનો પણ સમાવેશ છે, એ ચિત્તપ્રસાદક સાર્વિક આહાર જ માનવને ઉચિત છે અને સમજી માનવજુદિ એ આહારને જ પોતાનો જીવનાધાર બનાવે.

‘ જીવો જીવસ્ય જીવનમ્ ’ એ વચનનો અર્થ એમ કરવામાં આવે છે કે જીવ જીવનું જીવન છે, એટલે કે એક જીવ બીજા જીવ (બીજા જીવની હિસા) પર નભે છે.

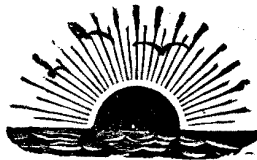

પ્રત્યેક કાર્યમાં હિંસા રહેલી છે, દેહધારણ હિંસા વગર શક્ય જ નથી, એટલે એક જીવનું જીવન બીજા જીવની હિંસા પર પ્રતર્તે છે એ વાતને જણાવતું ઉપરનું વચન વસ્તુસ્થિતિની નોંધ છે, ધાર્મિક ફરમાન નથી. ધાર્મિક ફરમાન તો એ છે કે ઓછામાં ઓછી હિંસાથી જીવનયાત્રા ચલાવવી, બની શકે એટલી હિંસા ટાળવી. આ જ ઉત્તમમાં ઉત્તમ જીવન છે જીવનની કૃતાર્થતા અહિંસામાં જ છે. હિંસાનો આશ્રય તો ન છૂટકે લેવો પડે છે. જીવનયાત્રા માટે વનરપતિઆદાર પુરતો છે-પૂર્ણ છે, એટલે વનરપતિથી આગળના હાલતા-ચાલતા જીવો નાના કે મોટા-ની હિંસાથી હટી જવું જોઈએ. એ જ સાચી દૃષ્ટિ છે, એ જ ધર્મમાર્ગ છે.

પણ ઉપરના વચનનો બીજો પણ અર્થ છે, જે ખાસ ધ્યાનમાં લેવા યોગ્ય છે. તે આ : એક જીવ બીજા જીવના જીવનમાં (બીજાની જીવનયાત્રામાં) ઉપયોગી છે, સહાયરૂપ છે, મિત્રરૂપે ઉપકારક છે. આવો અર્થ 'જીવનમ્'નો કરવાનો છે, પણ એવો અર્થ નહિ કે જીવ જીવનો કાળિયો બનવારૂપે ઉપકારક છે. આમ, પ્રસ્તુત વચન પ્રાણીઓ પરસ્પર ઉપકારક છે એમ જણાવીને એ દ્વારા એમ સૂચવે છે કે માણસોએ પરસ્પર સહૃદયતાથી વર્તવું જોઈએ, તેમ જ પશુ પ્રાણીઓ પ્રત્યે કડુણાભાવ ધારણ કરવો જોઈએ. આમ વ્યાપક મૈત્રીનો બોધપાઠ માણસોમાં પ્રસરે તો મનુષ્યલોક કેવો મહાન લોક બને !

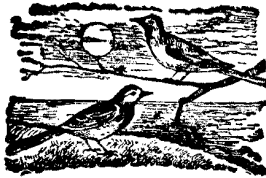

* In this world there is abundance of vegetables and drinks to eat and to drink. Hence flesh which is useless and also dirty as well as sinful, must be avoided.

* Vegetable food is unsullied, sweet, natural and nourishing as well as tending to the goodness of mind. Vegetables are, no doubt, endowed with life, but that life is the minutest, of the least development; and if man does not take even vegetables as the support of life, he cannot live. So taking that food, man is tainted with no sin.

6-7

(૮)

માંસાહારો હિ હિંસાજઃ ક્રૌર્યજઃ ક્રૌર્યવર્ધનઃ ।

શ્રેયોઘાત્યજ્ઞભૃદ્ધાતોત્તેજકસ્ત્યાગમર્હતિ ॥

* માંસાહાર હિંસાથી પેદા થાય છે. તે કૂરતામાંથી પેદા થઈ કૂરતાને વધારે છે. તે શ્રેયસૂનો નાશ કરનાર છે અને પ્રાણિહિંસાને ઉત્તેજનાર છે. માટે તે ત્યાજ્ય છે. ૮

* Meat-diet accrues from animal-slaughter. It has its origin in cruelty, and further engenders and enhances cruelty, It is a destroyer of well-being and stimulant of animal-killing. It therefor. deserves to be shunned. 8

(૯)

વાચાહીનાઃ પરાધીના નિર્બલાઃ પશુપક્ષિણઃ ।
તત્ર નાક્રમણં યુક્તં માંસાહારાદિવાઙ્છયા ॥

* પશુ-પક્ષિઓ અવાચક છે, પરાધીન છે અને નિર્બળ છે એ ખીયારાઓ ઉપર માંસાહારાદિ ઇચ્છાથી દૂટી પડવું એ વાજબી નથી. ૯

* It is quite improper to fall, in order to eat flesh, upon beasts or birds which are dumb, subject to another and weak. 9

(૧૦)

નિજક્ષણિકસૌહ્યાયં પરપ્રાણવિદારણમ્ ।
અત્યન્તઘોરં સુસ્પષ્ટં વિમૃશન્તુ સુમેધસઃ ॥

* પોતાના ક્ષણિક રસાસ્વાદ માટે, ક્ષણિક સુખ માટે
બીજાના પ્રાણ હણી નાખવા એ સ્પષ્ટ ઘોર કૃત્ય છે.
બુદ્ધિમાનો વિચારે. ૧૦

It is, indeed, clearly terrific or heinous to destroy the lives of other animals only for the sake of one's own transitory taste or happiness. Let the intelligent ponder over this. 10

૩૧૪

કલ્યાણભારતી

(૧૧)

ભૂયિષ્ઠભોજ્યસત્ત્વેઽપિ પરપ્રાણિપલાદનમ્- ।
સ્વમાંસપુષ્ટયે નૂનં જાયતે પાપપુષ્ટયે ॥

* ખાવા-પીવા માટે અન્ન-પાન સારા પ્રમાણમાં
મોજૂદ છતાં પોતાના માંસને પોષવા માટે બીજા
પ્રાણીનું માંસ ખાવું એ ખરેખર પાપપોષણનું દારુણ
દુષ્કૃત્ય છે. ૧૧

* In spite of the availableness of plentiful eatables and drinks, to eat another's flesh for the purpose of nourishing one's own flesh, indeed, creates the sore nourishment of sin. 11

(૧૨)

પલાદા અપિ યુજ્યન્તે પશુઘાતનપાપ્મના ।
તદર્થં હિ પ્રવર્તન્તે પશુઘાતપ્રવૃત્તયઃ ॥

* માંસલોજી માણસો પશુવધની ક્રિયામાં સીધા ન જોડાતા છતાં પશુવધના પાપથી ઘેરાયજ છે. કેમકે પશુવધની પ્રવૃત્તિઓ એ લોકોને માટેજ પ્રવર્તતી હોય છે. (ખાનારા હોય ત્યારેજ હતલની પ્રવૃત્તિ ચાલે ને.) ૧૨

* Even those who eat flesh, are united with sins of animal-slaughter though taking no direct part in it, because the act of animal-Slaughter proceeds for those persons. [No flesh-eater, no slaughter.] 12

(૧૩)

યદિ પાપમન્યદીયકમ્બલાદ્યર્થચૌરિકા ।

પરપ્રાણાપહારસ્તુ સ્પષ્ટમેવ મહત્ તમઃ ॥

* જો બીજાની કાંબળ કે બીજી કોઈ ચીજનું હરણુ કે અપહરણુ કરવું પાપ છે, તો બીજાના પ્રાણોનું અપહરણુ પાપ નહિ? અરે! એ તો સ્પષ્ટ જ ધોર તમસ્-ધોર પાપ છે. ૧૩

* If it is sin to steal or snatch another's blanket or any other thing, it is, certainly, the severest sin or a terrible delusion to take another's life. 13

(૧૪)

તપોજપાર્ચનાદાનબ્રહ્માદીન્યખિલાન્યપિ ।
પ્રાણિધાતમહાપાપવહ્નિના યાન્તિ ભસ્મતામ્ ॥

* તપ, જપ, પૂજા, દાન, બ્રહ્મચર્ય વગેરે બધાં
ધર્મચરણો પ્રાણિવધના મહાપાપરૂપ અગ્નિની જ્વાળામાં
ભસ્મીભૂત થાય છે. ૧૪

* All religious practices such as austerities, Japa (repeating prayers), worship, gifts, Brahmacharya (chastity), etc., are reduced to ashes by the connection of the blazing fire of the terrible sin of killing. 14

૩૧૯

કલ્યાણભારતી

(૧૫)

ન કેવલ' વધો હિંસાઽન્યસ્ય દુઃસ્ત્રીક્રિયાઽપિ હિ- ।
દુશ્ચેતસા પ્રમાદાદ્ વા હિંસૈવાઘનિકેતનમ્ ॥

* કેવળ પ્રાણિવધ જ હિંસા નથી, પણ બીજાને
દુર્બુદ્ધિથી અથવા પ્રમાદથી દુઃખ આપવું એ પણ
પાપરૂપ હિંસા જ છે. ૧૫

* Not only killing of another is Hinsa. but to
distress another through evil-mindedness or ignor-
ance or negligence, is also, no doubt sinful Hinsa.

15

(૧૬)

દુર્વિચારઃ સ્વયં હિંસા તત્પ્રત્યાઘાત આત્મનિ ।
સદ્વિચારો મનોયોગઃ સ્વાન્યક્ષેમાય કલ્પતે ॥

* દુષ્ટ વિચાર (દુર્બુદ્ધિ યા બીજાનું બુરું ચિંતવવું)
એ પોતે જ હિંસા છે. એનો પ્રત્યાઘાત પોતા પર
પડે છે. સદ્વિચારપૂત મનોવૃત્તિ જ સ્વ-પરને માટે
ક્ષેમકર છે. ૧૬

* Thinking ill of another is itself Hinsa. It has
a reaction against one's own self. One's good-
mindedness results in well being of one's self as
well as of others. 16

(૧૭)

दुर्विचारेण दुःशब्दैर्दुष्कृत्यैश्चान्यपीडनम् ।
कुर्वन्तोऽर्जन्ति हिंसाया अशुभायति कल्मषम् ॥

* ખરાબ વિચાર, કટુ શબ્દો અને દુષ્કૃત્યથી (આમ મનથી, વાણીથી અને કાયથી) બીજાને દુઃખ દેનારા હિંસાનું પાપ ઉપાજે છે, જેના પરિણામે તેમનું ભવિષ્ય દુઃખગ્રસ્ત બને છે. ૧૭

* Persons distressing another by evil thoughts, words and deeds. incur sin of Hinsa which results in their miserable future. 17

(૧૮-૧૯)

ત્વત્સુખં કોઽપિ હન્યાચ્ચેત્ તદા ત્વં વ્યથસે કિયત્ ? ।

તથા ભવતિ દુઃખી સ વિદારયસિ યત્સુખમ્ ॥

સ્વદુઃખિત્વાનુમાનેન વિભાવ્ય પરદુઃખિતામ્ ।

નાન્યદ્રોહે પ્રવર્તેથાઃ કરુણાર્દ્રમનીભવન્ ॥

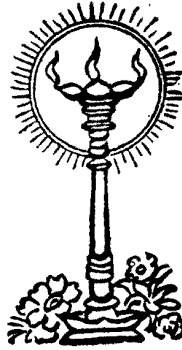
(યુગ્મમ્)

* જો કોઈ તારા સુખને હણે તો તને કેટલું દુઃખ થાય ! એ પ્રમાણે જેના સુખને તું નષ્ટ કરે તે પણ દુઃખી થાય એ સ્પષ્ટ જ છે.

* પોતાના દુઃખના અનુભવ પરથી બીજાનું દુઃખ પણ સમજી શકાય છે. અતઃ દિલમાં કરુણા ધારણ કરીને પરદ્રોહનું પાપ-બીજાનું બગડે એવું હુકુત ન કરીએ. ૧૮-૧૯

* How miserable you become when some one destroys your some happiness, similarly that man also becomes miserable whose happiness you destroy, perceiving another's unhappiness on the ground of your own unhappiness, do not commit ill to anyone, being of compassionate attitude.

18-19

(૨૦)

નિષેમાત્રં નાહિસા પરોપકૃતિરપ્યસૌ ।
સમતા સર્વભૂતેષુ મૈત્રી, વત્સલતા હિ સા ॥

* અહિંસા એ માત્ર નિષેધરૂપ નથી, અર્થાત્ હિંસા ન કરવી એટલી જ માત્ર મર્યાદાવાળી નથી, પણ વિધિરૂપ-પ્રવૃત્તિરૂપ પણ છે, અર્થાત્ પરહિતપ્રવૃત્તિ-રૂપ પણ છે.

સર્વ પ્રાણીઓ તરફ સમભાવ, મૈત્રી અને વાત્સલ્ય એ અહિંસા છે. ૨૦

* Ahinsa is not only negative, but it is also positive, that is to say, it is also benevolence (doing good to others). It is defined as equal-mindedness to all living beings and all-pervading friendship or universal love which is sure to induce one to benefit others. 20

[Only negative Ahinsa is an incomplete Ahinsa. The entity of Ahinsa is completely achieved in the combination of both kinds of Ahinsa-negative and positive.]

પઞ્ચદશ:-પ્રકાશ:

૩૨૫

(૨૧)

અહિંસાનવધાનત્વમપિ હિંસાત્મદૂષણમ્
અહિંસાસાવધાનસ્તત્ કુર્વીત સકલાં ક્રિયામ્ ॥

* અહિંસાના પાલન પ્રત્યે સાવધાની ન રાખવી એમાં
પણ હિંસાનો દોષ છે. માટે શ્રેયાર્થી મનુષ્યે કંઈ પણ
પ્રવૃત્તિ કરતાં અહિંસાનો ખ્યાલ રાખવો ઘટે. ૨૧

* Negligence in the observance of Ahinsa, is also
Hinsa. So being careful in every action one
should take all possible precautions to avoid Hinsa.

21

(૨૨)

પરોપકારિ સત્ કર્મ ન હિસા કષ્ટકાર્યપિ ।
પ્રબુદ્ધસ્ય હિ સચ્ચિત્તં પ્રભવઃ ક્ષેમસમ્પદામ્ ॥

* બીજાનું ભલું કરનારું સત્ કર્મ એને કષ્ટદાયક થવા છતાં હિસા નથી. (ઉદાહરણ તરીકે ઓપરેશન વગેરે.) જાત્રાત્ મનુષ્યનું શાણું ચિત્ત કલ્યાણ (વલવની ઉર્વરા છે. ૨૨

* No sin of Hinsā is involved in a good act benevolent to another, even if it causes pain (to him). The good mind of the man who is enlightened, is the fertile soil for the wealth of welfare.

22

(૨૩-૨૪)

ઘયં સર્વેઽજ્ઞિનો બાલા ઈશ્વરસ્ય જગત્પિતુઃ
તદન્યદેહિનો હિસા શ્રાતુહિસેવ કિં નહિ ? ॥
ઈશ્વરઃ કથં તુષ્યેત્ તદ્બાલં ઘનતિ દેહિનમ્ ? ।
તોષાયાપિ તતસ્તસ્ય પ્રાણિઘાતં પરિત્યજેત્ ॥
(યુગમમ્)

• આપણે બધા પ્રાણીઓ જગત્-પિતા ઇશ્વરના બાળ
છીએ તો બીજા પ્રાણીની હિંસા બ્રાતાની હિંસા સમાન
ગણાય નહિ ?

અને, ઇશ્વર પોતાના બાળની હલ્યા કરનાર પર શું
રાજ થશે કે ? માટે ઇશ્વરના સન્તોષ માટે પણ પ્રાણિ-
હત્યા ત્યજ દેવી ઘટે. ૨૩-૨૪

* We all are world-father God's children and thus we all—all His creatures—are brothers. So if we give pain to any man or animal, is it not like giving pain to our brother ?

And how is God pleased with the person who pains or kills His child in the form of an animal or a creature ? So even in order to satisfy Him one should avoid to kill or pain another. 23-24

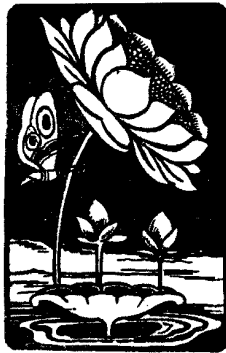
(૨૫-૨૬)

યથા દ્રુમસ્ય પુષ્પેષુ પિબતિ ભ્રમરો રસમ્ ।
 નત્વસૌ કલમયેત્ પુષ્પમાત્માનં ચ પ્રતોષયેત્ ॥
 તથાઽશ્વનાદિકં પ્રાપ્યં નરપશ્વાદિતસ્તથા ।
 યથા તે દુઃખિનો ન સ્યુર્નોદ્વિગ્ના નાપિ નિર્બલાઃ ॥
 (યુગ્મમ્)

* જેમ ભમરો વૃક્ષનાં પુષ્પો પર જોસી તે પુષ્પોનો
 રસ પીએ છે, પણ એ પુષ્પોને કિલામણા થાય કે
 હાનિ પહોંચે તેમ કરતો નથી, અને પોતાને સન્તુષ્ટ
 કરી લે છે, તેમ માણસોએ માણસો કે પશુ વગેરેની
 પાસેથી ભોજનાદિ એવી રીતે મેળવવું કે જેથી
 આપણા એ સહાયકો, મિત્રો દુઃખી, નિર્બલ કે ઉદ્વિગ્ન
 થવા ન પામે ૨૫-૨૬

* As the bee sucks the juice of flowers and satisfies itself without withering or injuring them, so men ought to gain food etc, from men and animals in such a way that those men and animals (clearly helpful friends of human beings) may not be pained, weakened or dejected. 25-26

પઞ્ચદશ:-પ્રકાશ:

૩૩૧

(૨૭)

મૃષાભાષણમન્યાય: પરનિન્દાન્યવઙ્ચનમ્ ।
દ્વેષદષ્ટિ: ક્રુદાવેશ: સર્વં હિંસા ભવત્યદ: ॥

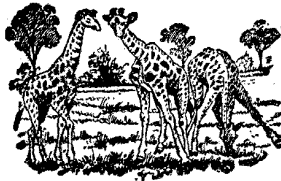

* મૃષાભાષણ, અન્યાય, પરનિન્દા, ખીલને ઠગવું,
દેષદષ્ટિ, ક્રોધાવેશ એ બધું હિંસા છે. ૨૭

* Falsehood, injustice, censuring another, cheating, hatred, wrath-all these are included in sinful Hinsa. 27

(૨૮)

કઠોરવાણીજલ્પેન વૈરં ભવતિ દુઃખદમ્ ।
તત્સંસ્કારા વહન્તશ્ચાન્યભવેષ્વપિ દુઃસદા ॥

* કઠોર વાણી બોલવાના પરિણામે દુઃખદ વૈર
બંધાય છે અને એના સંસ્કારો ભવિષ્યમાં (આગામી
જન્મો)માં પણ ચાલ્યા આવે છે, જે પ્રગટ થઈ દુઃખ
કાયક બને છે ૨૮

* Bad or harsh words generate distressful animosity and its impressions may flow even in future births and become painful. 28

(૨૯)

મિષ્ટશિષ્ટાભિભાષિત્વામ્યસન' બહુલામકૃત્ ।
જનપ્રીતિર્મનઃશાન્તિઃ શ્રેયઃચ પ્રાપ્યતે તતઃ ॥

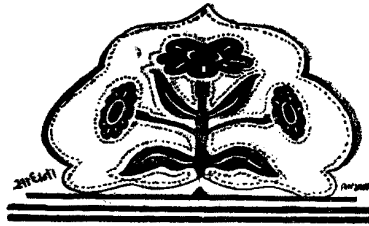

* મિષ્ટ-શિષ્ટ વાણીનો અભ્યાસ બહુ લાભકારક છે.
એથી જનાનુરાગ, માનસિક શાન્તિ અને શ્રેયસ્
પમાય છે. ૨૯

* Practice of uttering sweet as well as polite words is very advantageous. Thereby are acquired popularity (affection of the people), mental quiet and welfare. 29

(૩૦)

जीवनस्योत्तमं तत्त्वं करुणा चेन्न चेतसि ।
महीयसोऽपि सम्राजो धूलिकल्पं हि जीवितम् ॥

* જીવનનું ઉત્તમ તત્ત્વ કરુણા છે, એ જો અત્યઃ-
કરુણમાં નથી તો મોટા સમ્રાટનું જીવન પણ ધૂળ-
સમાન છે. ૩૦

* The best quality of life is compassion which
being absent, the life of even a paramount king
is dust-like. 30

(૬૩)

ક્રૂરતાઽન્તર્મહારોગો મહાદુઃખાય જાયતે ।
કરુણા ચાન્તરી સમ્પદાત્મદર્શનદીપિકા ॥

* ક્રૂરતા એ અન્તરૂનો મહારોગ છે, જે મહાદુઃખનો સર્જક છે, જ્યારે કરુણા એ અન્તરૂની સમ્પત્તિ છે, જે આત્મદર્શન માટે દીપિકાનું કામ બજાવે છે. ૩૧

* Cruelty is an internal terrible disease causing severe calamities, while compassion is an internal wealth which serves as a lamp to enlighten Self.

31

(૩૨)

પીડનં પ્રાણિનો હન્ત ! વિશ્વેશાદેશખંડનમ્ ।
હિતસમ્પાદનં તસ્ય વિશ્વેશાદેશપાલનમ્ ॥

* પરપીડન એ વિશ્વેશ્વરના આદેશનું ખંડન છે,
અને પ્રાણીનું ભલું કરવું એ વિશ્વેશ્વરના આદેશનું
પાલન છે. ૩૨

* To kill or injure another is disdain of God's
order and to benefit another is carrying out of
His order. 32

(૩૩)

તનુધ્વમીશ્વરપ્રેમ્ણે પ્રેમ તસ્ય પ્રજાઃ પ્રતિ ।
કુરુધ્વં તસ્ય બાલેષુ તદ્દયાપ્રાપ્તયે દયામ્ ॥

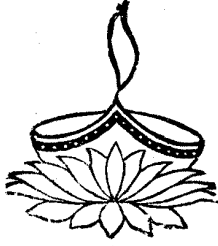

* ઇશ્વરનો પ્રેમ મેળવવો હોય તો એના બાળકો
પ્રત્યે પ્રેમ કેળવો. એ પરમ પિતાની દયા ચાહતા હો
તો એના બાળકો પ્રત્યે દયાપૂર્ણ વર્તન રાખો. ૩૩

* If you wish to gain God's love, cultivate love
for His children (living beings). If you desire
that Great Father's mercy show mercy to His
children (living beings). 33

(૩૪)

દુઃખિસેવાં મહાત્માન ઈશસેવાં પ્રચક્ષતે ।
પ્રભુરૂપાત્મનાં સેવા પ્રાણિનાં નયતીશ્વરમ્ ॥

* દુઃખીઓની સેવાને મહાત્માઓ ઇશ્વરની સેવા કહે છે. કેમકે એ ઇશ્વરની આજ્ઞાનું પાલન છે. બધા પ્રાણીઓમાં જે આત્મા છે તે તેના તાત્ત્વિક સ્વરૂપે પરમાત્મા છે, એટલે એ રીતે પણ પ્રાણીઓની સેવા એ પરમાત્માની સેવા છે, અને એ સેવા સેવકને ઇશ્વરની પાસે અર્થાત્ ઇશ્વરીય સ્થિતિએ પહોંચાડે છે. ૩૪

* Service to the afflicted is service to God, because it is the carrying out of the order of God. The soul in a living being is, in its real nature, the Supreme Being (God), according to this stand-point also, service to embodied beings is service to God. Thus service to the afflicted deifies the server (leads the server to the state of Godhood).

34

૩૪૦

કલ્યાણભારતી

(૩૫-૩૬)

સ ત્વમેવાસિ યં હન્ત ! હન્તવ્ય ઇતિ મન્યસે ।
 સ ત્વમેવાસિ યં કર્તુમભિવાઙ્છસિ દુઃખિનમ્ ॥
 સ ત્વમેવાસિ યસ્ય ત્વમનિષ્ટં ચ ચિકીર્ષસિ ।
 પરદ્રોહવિચારૈસ્તન્માત્માનં નય દુર્ગતિમ્ ॥

(યુગમમ્)

* હે ભદ્ર ! તે તું જ છે જેને તું હણવાનો-મારવાનો
 વિચાર કરે છે; તે તું જ છે જેને તું પીડવાનો-સંતાપ-
 વાનો વિચાર કરે છે; તે તું જ છે જેનું તું અનિષ્ટ
 કરવા ઇચ્છે છે. તે તું બીજાને હણવાના કે પીડવાના
 દુષ્ટ વિચારો કરીને તારા આત્માને અધોગતિમાં ન
 પાડ. ૩૫-૩૬

* O good one ! he whom you wish to kill, is
 just you; he whom you wish to harass, is just
 you; he whom you wish to injure, is just you-
 So do not drive yourself to downfall by thinking
 to kill or distress others. 35-36

પચ્ચદશ:-પ્રકાશ:

૩૪૧

(૩૭)

અહિંસા પરમો ધર્મઃ સર્વવાત્સલ્યલક્ષણઃ ।
અન્યે સર્વે તદાત્માનો ગુણાઃ કલ્યાણકારિણઃ ॥

* અહિંસા પરમ ધર્મ છે. બધા તરફ વાત્સલ્યભાવ
એ એનું લક્ષણ છે. બીજા બધા કલ્યાણકારી ગુણો
અહિંસા રૂપ છે-એમના ગર્ભમાં અહિંસાનું જ તત્ત્વ
પ્રાણરૂપે રહેલું છે. ૩૭

* Ahinsa (non-injury) is the greatest Dharma
(religion) which is defined as the universal love.
It is the soul of all the other auspicious virtues
or they are founded on the basis of it. 37

(૩૮)

जीवनस्य भवेच्छुद्धिः शुद्धौ वाक्कर्मचेतसाम् ।
सा चाहिंसा महोत्कर्षा सर्वकल्याणमन्दिरम् ॥

* વિચાર, વાણી અને વર્તનની શુદ્ધિ એ જ જીવન-
શુદ્ધિ છે, અને એ જ અહિંસા છે, જે ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિએ
પહોંચીને સર્વ પ્રકારના કલ્યાણનું મન્દિર અથવા
(બધા પ્રાણીઓને હિતાવહ હોઈ) બધાઓના કલ્યાણનું
મન્દિર બને છે ૩૮

* Purity of life consists in the purity of mind, speech and actions, and this is Ahinsa which being of the highest type, is, indeed, an abode of all kinds of welfare, or propitious to all owing to its being advantageous to all living beings. 38

(૩૯)

હિંસા પરસ્યાઽકુશલૈષણેઽપિ

પરાપકારે પુનરુચ્યતે કિમ્ ? ।

વિશ્વાઙ્ગિમૈત્રીરતિલક્ષણાં યોઽ

જાનાદહિસાં સ હિ વેદ તત્ત્વમ્ ॥

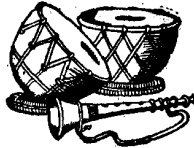

* બીજાનું બુરું ઇચ્છવામાં પણ હિંસા છે, તો પછી બીજાનું બુરું કરવા વિષે તો શું પૂછવું ? અહિંસાનું વાસ્તવિક તત્ત્વ દુનિયાભરના પ્રાણીઓ સાથે મૈત્રીભાવ અનુભવવામાં છે. અહિંસાનું આ લક્ષણ જે સમજાયે છે તે જ ખરો તત્ત્વવેત્તા છે. ૩૯

* Even wishing ill of others is Hinsa, then what to say of doing ill to others ? He who has understood Ahinsa to mean universal friendship or love, has grasped the right principle directing to the highest state of life. 39

(૪૦)

હિંસા પ્રસૂતે પ્રતિહિંસકત્વં વૈરેણ વૈરસ્ય પરમ્પરા ચ ।
જગત્યહિંસાબલમુચ્ચકોટિ વિરોધિચેતાંસ્યપિ નામયેદ્યત્ ॥

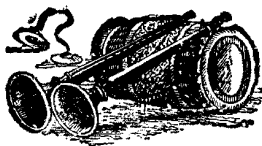

* હિંસામાંથી પ્રતિહિંસકભાવ જન્મે છે. વૈરથી વૈર જન્મે છે અને વધે છે. જગત્માં અહિંસાનું બળ એ ઉત્કૃષ્ટ બળ છે, જે વિરોધીઓનાં દુશ્મનાવટભરેલાં દિલને પણ નમાવે છે. ૪૦

* Violence begets counter-violence. An act of hostility lets loose a flood of such retaliatory acts. The force of non-violence is of a type so supreme that even hostile hearts may bend before it. 40

(૪૧)

પ્રવક્તિ શાસ્ત્રં મહતીમહિસાં
 સંન્યાસિનાં ગેહવતાં લઘું ચ ।
 સંકલ્પતઃ સ્થૂલશરીરભાજાં
 નિરાગસાં હિંસનવર્જરૂપામ્ ॥

* શાસ્ત્રમાં અહિંસાનું મહાવ્રત સાધુ-સંન્યાસી જીવન માટે બતાવ્યું છે, જ્યારે ગૃહસ્થો માટે અહિંસાનું અણુવ્રત જણાવ્યું છે. ગૃહસ્થ માટે પ્રરૂપાયેલી ‘અણુ’ અહિંસાની મર્યાદા નિરપરાધ ‘સ્થૂલ’ (‘ત્રસ’ અર્થાત્ હાલતા-ચાલતા) પ્રાણીઓની ધરિદાપૂર્વક હિંસાથી વિરમવામાં છે. ૪૧

* The scriptures have ordained the great or comprehensive vow of non-violence for ascetics and the small or limited one for householders. The latter consists in not intentionally killing innocent or unoffending animals who are Trasa (moving or mobile) beings. 41

(૪૨)

ધર્મો હ્યહિંસામવલમ્બમાનો
 હિંસાત આવિર્ભવિતા કથં નુ ? ।
 ન વારિતો હિ પ્રભવન્તિ પાથો-
 રુહાણિ વહ્નોર્જનિમાપ્નુવન્તિ ॥

* ધર્મની સિદ્ધિ અહિંસાના પાલન પર નિર્ભર છે,
 પછી તે હિંસાથી કેમ થાય ? પાણીમાં ઉત્પન્ન થનાર
 કમળ અગ્નિમાંથી કેમ પેદા થઈ શકે ? ૪૨

* Merit (Dharma) which accrues from non-injury,
 can never accrue from injury. Lotuses which grow
 in water, can never have their growth in fire. 42

(૪૩)

સ ઉચ્યતે હિંસક એવ દેહા-
દહિંસકો યો મનસા સહિંસઃ ।
દેહેન હિસાભવનેઽપિ શુદ્ધો-
પયોગચિત્તસ્તુ ભવેદહિંસઃ ॥

* જે શરીરથી અહિંસક હોવા છતાં મનથી હિંસક છે તે હિંસક છે; અને જેનું ચિત્ત શુદ્ધ ઉપયોગમાં વર્તે છે તેનાથી આકસ્મિક અથવા અનિવાર્ય રૂપની હિંસા થઈ જાય તો એ તે અહિંસક છે. ૪૩

* Those who are mentally violent, are guilty of violence even though they may be physically non-violent; while those who act with their mind piously inclined, are truly non-violent even though physical violence happens to be committed by them in so acting. 43

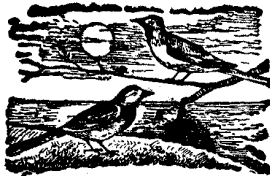
(૪૪)

एवं च नो दुर्बलचित्तवृत्ता-
अहिंसधर्मो लभते प्रतिष्ठाम् ।
अहिंसधर्मः खलु वीरधर्मो
वीरो हि संगच्छति वीरधर्मम् ॥

* આ પરથી સમજી શકાય છે કે દુર્બળ ચિત્તમાં,
અર્થાત્ ખડીકણ કાયર માણસમાં અહિંસાધર્મ પ્રતિષ્ઠિત
થઈ શકતો નથી. અહિંસા વીરધર્મ છે અને વીર જ
વીરધર્મનું પાલન કરી શકે. ૪૪

[કેઈ દુષ્ટ માણસના અન્યાયપૂર્ણ હુમલાના વખતે એની સામે આત્મબળથી ઝુઝવું અને અહિંસક રહી એના હાથે ખતમ થઈ જવું પડે તો ખતમ થઈ જવું એ બહુ મોટી અને શ્રેષ્ઠ વાત છે; પરંતુ એવા વખતે કાયર થઈ ભાગી જવું એના કરતાં તો એ હુમલાખોરનો શારીરિક બળથી સામનો કરવો અને જરૂરીઆત પ્રમાણે પ્રતીકાર કરવો એ હજાર દરજ્જે સારું છે. કેમકે કાયરપણું એ નમાલાપણું છે, જ્યારે બહાદુરી તેમજ નિર્ભયતા એ જીવનનું વીર્યપૂર્ણ સૌન્દર્ય છે.]

* Thus it is clear that those who are cowardly and wanting in courage, cannot claim to have been non-violent simply because of their refraining from the use of physical force. The path of non-violence is meant for the brave and only the brave can tread the heroic path. 44

[In the case of unjust aggression, it is much better for an individual to pit soul-force against the aggressor and, remaining non-violent, to be killed by him, or if that be not practicable, to oppose the aggressor with all the physical force at his command and, if necessary, to kill him, rather than to flee away out of cowardice to protect himself, his dependents and property. Cowardice does not form part of the pure nature of the soul while courage or freedom from fear, does.]

षोडशः—प्रकाशः

पञ्चव्रती

CHAPTER 16

Five Vows

(१)

धर्म एको हि दीनानां निधी रोगवतां सुधा ।
नाथः पुनरनाथानां दुःखिनां च सुखं महत् ॥

* એક ધર્મ જ ગરીબોનો ધનભંડાર છે, રોગીઓને માટે પીચૂષ છે, અનાથોનો નાથ છે અને દુઃખિયાઓનું મહાન્ સુખ છે. ૧

* Dharma is the treasure to the poor, Dharma is the nectar to the diseased, Dharma is the shelter to the helpless and Dharma is the best happiness to the unhappy. 1

(૨)

નહિ મુચ્યેત દુઃખેભ્યો ધર્માલમ્બનવર્જિતઃ ।
 ઇકો હિ શરણં ધર્મઃ સમગ્રસુખસમ્પદે ॥

* ધર્મના આલંબન વગરનો મનુષ્ય, પછી તે રાજા-
 મહારાજા કે સાર્વભૌમ ચક્રવર્તી હોય, યા ઈન્દ્ર, મહેન્દ્ર
 કે સમગ્ર વિશ્વનો અધિપતિ હોય, હુઃખમાંથી છૂટી
 શકતો નથી. સમગ્ર જગતમાં સમગ્ર સુખસમ્પત્તિ માટે
 એક ધર્મ જ શરણભૂત છે. ૨

* One cannot be relieved of miseries without
 resorting to Dharma. Dharma is the sole refuge
 for the purpose of the attainment of all happiness.

2

બોદ્ધશઃ-પ્રકાશઃ

૩૫૩

(૩)

ધર્મઃ કલ્યાણલાભાય સેવિતવ્યઃ પ્રયત્નતઃ ।
તમનાસેવ્ય તન્નામ્ના વૈરાયન્તે તુ દુધિયઃ ॥

* ધર્મ કલ્યાણ માટે છે, સાવધાનીથી સેવવાનો છે,
પણ દુર્ભતિ માણસો એને સેવવાનું-આરાધવાનું મૂકી
હાથ તેના નામ પર ઝઘડા કરે છે. ૩

* Dharma (religion) is intended for acquiring
welfare. So it is to be observed with assiduity.
But wicked persons instead of observing it pro-
perly create dissensions in the name of it (reli-
gion-Dharma). 3

(૪)

ધર્મશાલાં સમાશ્રિત્ય યાં કામપિ મહાશયઃ ।
ધર્મપાનં કરોત્યેવ કરોત્યેવાત્મપોષણમ્ ॥

* જે મહાશય ખરેખર ધર્મનો પિપાસુ છે તે તે
કોઈ પણ 'ધર્મશાલા'નો આશ્રય પામીને ધર્મનું
પાન કરવાનો જ અને આત્મકલ્યાણની સાધનાને
પોષવાનો જ. ૪

* That good-minded person who has real thirst
for finding out and observing real religion will
quench his thirst and achieve his spiritual bene-
fit by resorting to any school of religious thought.

4

ઘોડશ:-પ્રકાશ:

૩૫૫

(૫)

ધર્મશાલામદાવિષ્ટો ધર્મમાસ્વદતે ન યઃ ।
ન તદ્ગર્વાચ્શુભયુઃ સ્યાત્ પ્રત્યુત સ્યાત્ સ આત્મહા ॥

* પણ જોને પોતાની 'ધર્મશાળા'નો ધમંડ રાખીને
જ ફરવું છે અને ધર્મનો સ્વાદ લેવો નથી તે માણસ
પોતાની 'ધર્મશાળા'નો ગર્વ કરવાથી કંઈ જીવનનું
શ્રેય પામી શકનાર નથી. ઊલટું, એથી તો એ પોતાના
આત્માની દુર્ગતિ જ કરે છે. ૫

* But one who wants to harade with the concei-
ted notions about one's own "school of religious
thought" and who does not want to taste the
essence of religion, will never be able, on account
of one's conceited notions. to secure true welfare
of one's life, but, on the contrary, will bring ruin
upon one's Atma. 5

(૬)

भिन्नभिन्ना न वै धर्मा धर्म एको हि भद्रकृत् ।
स चास्त्यहिंसासौहार्दसत्यसंयमनम्रताः ॥

* જગતમાં ધર્મે જુદા જુદા નથી, ધર્મ તો સમગ્ર મનુષ્યોને માટે એક જ છે. (પરમેશ્વર એક છે, તો પછી ધર્મ પણ એક જ હોઈ શકે એ સ્પષ્ટ વાત છે.) એ એક ધર્મ—અહિંસા, સૌહાર્દ, સત્ય, સંયમ અને નમ્રતા (આ સદ્ગુણોથી સમ્પન્ન બનવું એ જ અભ્યુદય અને નિઃશ્રેયસની સિદ્ધિનો એક માત્ર માર્ગ છે.) ૬

* It is not true to think about Dharma that Dharmas are separate, but Dharma is one and the same, It consists in the attainment of non-injury, friendliness, truthfulness, self-restraint and humility. (This is Dharma which alone conduces to prosperity and emancipation.) 6

षोडशः-प्रकाशः

३५७

(७)

एतद्धर्मसमाचारो भवेच्चेत् प्रसृतो जने ।
तदाऽयमेव लोकः स्यात् परमानन्दमन्दिरम् ॥

* આ ધર્મનું સમ્યક્ આચરણ મનુષ્યોમાં જો પ્રચાર
પામે તો ખરેખર આ મનુષ્યલોક પરમાનન્દનું ધામ
બની જાય. ૭

■ If the observance of this Dharma is diffused in
mankind, then this human world is sure to be an
abode of great joy and happiness. 7

૩૫૮

કલ્યાણભારતી

(૮)

ધર્માચરણસમ્બન્ધિ કિઞ્ચિદત્ર નિરૂપણમ ।
ચિકીર્ષ આત્મકલ્યાણભાવનોદ્બોધનાકૃતે ॥

* ધર્મના આચરણ બાબત કંઈક નિરૂપણ અહીં કરવા ઇચ્છું છું—આત્મકલ્યાણની અવિરત સાધનાનું ઉદ્બોધન થવા પામે એ માટે. ૮

* I wish here to relate briefly about the observance of Dharma in order that one's religious interest may be awakened. 8

ષોડશઃ-પ્રકાશઃ

૩૫૯

(૯)

તથાઽઽચરત ભાષઽઽવિચારયત ચાન્વહમ્ ।
યથા પરો ન પીડયેતાઽથવાઽલ્પિષ્ઠપ્રમાણતઃ ॥

* એવા વિવેકથી કામ કરો, વચન બોલો અને વિચાર કરો કે બીજાને ઈજા થવા પામે નહિ. અથવા એાછામાં એાછા પ્રાણીએાને એાછામાં એાછી ઈજા થાય. ૯

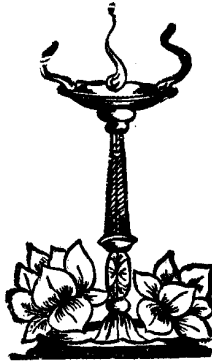

* Exercise great care in your work, speech and thought so that other may not be offended or the smallest number of beings, may be offended the least. 9

૩૬૦

કલ્યાણભારતી

(૧૦)

યથાર્થમેવ ભાષાઘ્વં વિના કિઞ્ચન મિશ્રણમ્ ।
રૂપાન્તરેણ ન બ્રૂત ભીત્યા લાભાશયાથવા ॥

* કંઈ પણ મિશ્રણ (મેળસેળ) કર્યા વગર સાચું કહો.
ભયથી કે લાભની આશાએ કંઈ પણ વાતને રૂપાન્તરિત
-વિકૃત કરી ન કહો. ૧૦

- Tell unvarnished and unadulterated truth. Expecting gain or fearing injury, do not distort truth.

10

બોડશ:-પ્રકાશ:

૩૬૧

(૧૧)

તૂળ્ણીં ભવત ગુહ્યેર્થે પૃચ્છન્તં વા નિષેધત ।
નૈર્વલ્યં નૈતિકં લૌકૈષ્ણા-ભીતિ ચ મુઞ્ચત ॥

* જાહેર કરવા જેવી બાબત ન હોય તેમાં મૌન રહો;
અથવા તે વિષે પૂછનારને તેમાં ન પડવાનું જણાવી દો.
નૈતિક નિર્બલતા, લોકૈષ્ણા અને લોકભય એ સર્વને
હર ક્રેડે. ૧૧

* Keep mum in matters which should not be
published, or tell those who are inquisitive, not
to dabble in them. Dismiss moral weakness,
desire for cheap popularity and undue fear of
public opinion. 11

(૧૨)

दुर्हासं परनिन्दां च त्यजेतानर्थकारणम् ।
सूनुतव्रतनिष्ठत्वं भजेत कुशलावहम् ॥

* ઉદ્ધત હાસ્ય અને પરનિન્દા જે રપષ્ટ અનર્થકારક છે તેને મૂકી દો. સૂનૃત વ્રત (પ્રિય-હિત સત્ય) જે કેવલ કુશલકારક છે તે પર દૃઢ રહેવાનો અભ્યાસ કરો. ૧૨

* Cast off insolent laughter and censure of others, because they are clearly harmful. Learn to be firm on the vow of truthfulness which is the giver of only happiness. 12

ષોડશઃ-પ્રકાશઃ

૩૬૩

(૧૩)

મા સ્મા દુર્વૃત્તયો ભૂતાઽનધિકારેઽન્યવસ્તુનિ ।
અધિકારં સમાચ્છેત્તું વિચેષ્ટદ્ધવં ન કસ્યચિત્ ॥

* જે વસ્તુ પર તમારો અધિકાર ન હોય તે વિશે તમારી દાનત બગાડતા નહિ. બીજાના અધિકાર પર ત્રાપ મારતા નહિ. ૧૩

• Do not covet those things on which you have no rightful claim Do not pounce on the rights of others. 13

૧૬૪

કલ્યાણભારતી

(૧૪)

મવદાસાદિતં વીર્યં સ્વપરોક્ષતિસાધકમ્ ।
 ન તદ્દુરુપયોગસ્ય ચેષ્ટાં કુરુત કહિચિત્ ॥

* તમને મળેલું વીર્ય તમારી અને બીજાઓની
 ઉન્નતિ સાધવામાં જળખર સાધન છે. તેનો દુરુપયોગ
 કરતા નહિ. ૧૪

* The virility you have inherited, is the strongest
 instrument of doing good to others as well as to
 your self. Do not dissipate it. 14

(૧૫)

परिग्रहस्य कुर्वीध्वं परिमाणं यथोचितम् ।
यतस्तृष्णा नियन्त्रयेत् पापारम्भप्रसारिणी ॥

* તૃષ્ણાનો વેગ જેમ વધે છે તેમ પાપારંભો વિસ્તરે છે. પરિબ્રહ્મનું ઉચિત પરિમાણ કરો, જેથી તૃષ્ણાનો વધતો જતો વેગ કાબૂમાં આવશે અને પાપારંભો મન્દ પડતા જશે. ૧૫

* Fix proper measure of worldly acquisitions (પરિગ્રહ), so that the velocity of momentum of the ever-increasing desire launching into extensive sinful undertakings, may be brought under effective control 15

(૧૬)

પ્રામાણિકોઞ્ચમાદ્ દ્રવ્યં ભવેચ્છેન્નિયમાધિકમ્ ।
કુર્વોઽધ્વં તદ્વ્યયં શીઘ્રં લોકકલ્યાણકર્મણિ ॥

* ઉદ્યમ પ્રામાણિકપણે કરવાનો, એ પ્રકારના વ્યવસાયમાં એ પરિગ્રહના નિયમથી વધુ ધન મળે તો તે લોકકલ્યાણના કાર્યમાં સત્વર ખર્ચી નાખવાનું. ૧૬

* If per chance by honest industry you acquire wealth more than the measure of Parigraha fixed by you, spend it at once for the benefit of mankind. 16

(૧૭)

આવશ્યકત્વં સંવધ્યં ભારાક્રાન્તીભવન્ સ્વયમ્ ।
આમન્ત્રયતિ દુઃખાનિ સ્વવિકાસં રુણદ્ધિ ચ ॥

* માણુસ જરૂરીઆતો વધારી હાથે કરી પોતે ભારા-
ક્રાન્ત બને છે અને દુઃખોને નોતરે છે, અને સાથે જ
પોતાના જીવનવિકાસને રુંધે છે. ૧૭

* A man. by multiplying his necessities and by
thus voluntarily adding to his burden, invites mi-
sery, and stifles his development of life at the
same time. 17

(૧૮)

બહુસંગ્રહશીલત્વા, વિલાસપ્રમદેષુ વા- ।
અથાપિવ્યયકર્તારોઽત્યર્થં ધનન્તિ પ્રજાહિતમ્ ॥

* બહુ સંગ્રહશીલ માણસો યા ઉચ્છ્રંખલ મોજ-
શોખમાં ધન વેડફનારા માણસો પ્રજાનું હિત હણે છે.
આમ, એવાઓ પ્રજાદ્રોહનું મોટું પાપ કરે છે. ૧૮

* By being over-covetous in the accumulation of
wealth, or by spending money in uncontrolled
luxuries, men destroy people's interests. 18

ષો ઢશઃ-પ્રકાશઃ

૩૬૯

(૧૯-૨૦)

ભોગોપાધિર્ભવેદલ્પો મનુષ્યાણાં યથા યથા ।
તથા તથાઽપચીયન્તે ચિન્તાલોભક્લમાર્તયઃ ॥
દાતું ચ નિજયોગં તે સાવકાશાસ્તથા તથા- ।
ભવેયુઃ સમહત્ત્વેષુ લોકકલ્યાણકર્મસુ ॥
(યુગ્મમ્)

* લોગની ઉપાધિઓ જેમ થોડી હશે તેમ ચિન્તા, દોભ, શ્રમ, કષ્ટ ઓછાં થવાનાં, અને તેમ લોકકલ્યાણનાં સત્કાર્યોમાં પોતાનો સહયોગ સારો આપી શકાવાનો. (આમ, આત્મશાન્તિ તેમ જ સેવા બન્નેનો અમૂલ્ય લાભ મળવાનો.) ૧૯-૨૦

* The less sensual enjoyments, the less anxiety, greed, fatigue and worry; and the more one in this condition, will be able to take part in beneficent activities for the people at large (Thus internal tranquillity and devotion to auspicious work of benevolence both would be available.)

19-20

(૨૧)

અહિંસાસૂનૃતાસ્તેયબ્રહ્મચર્યાપરિગ્રહાઃ ।

એતે પञ्च યમાઃ સન્તઃ સાર્વભૌમા મહાવ્રતમ્ ॥

* અહિંસા, સત્ય, અસ્તેય, બ્રહ્મચર્ય અને અપરિગ્રહ એ પાંચ યમે સાર્વભૌમ બ્રતતાં મહાવ્રત કહેવાય છે.

૨૧

* Non-injury, truthfulness, refraining from stealing, celibacy and renouncement of property, especially, greed of it—these five are called Yamas.x When these Yamas are not delimited by the exigences of time and place etc., they constitute the great vows (મહાવ્રત) applicable in all places and at all times (સાર્વભૌમ). 21

x Yama means self-restraint.

(૨૨)

एतस्य व्रतपञ्चकस्य विमलादाराधनाज्जायते
निर्मातुं निजचेतसो विमलतां सामर्थ्यशाली जनः ।
तस्माद् योगपथे करोति च गतिं तेजस्विनीमुत्तमे
सम्प्राप्तोत्थमुना क्रमेण च परं निःश्रेयसं मङ्गलम् ॥

* આ વ્રતપંચકના નિર્મળ આરાધનથી મનુષ્ય પોતાના ચિત્તની નિર્મળતા સાધી શકે છે, અને એના બળે એ ઉત્તમ યોગમાર્ગ પર વીર્યપૂર્ણ ગતિ કરવા સમર્થ થાય છે. આ ક્રમે એ મહાન આત્મા અન્તે પરમ મંગલરૂપ નિઃશ્રેયસને પ્રાપ્ત કરે છે. ૨૨

* A man becomes able to purify and clarify his mind by good observance of these five vows, and there-upon he begins to advance on the exalted path of Yoga, and by this order he attains beatitude supremely auspicious. 22

(૨૩)

सर्वं जगत् पतितमस्ति विमोह-पङ्के
तस्मान्निजान्तरबलाद् बहिरागतो यः ।
विश्वातिशायिबलबुद्धिमहाः स एव
सर्वोदयप्रसरणप्रवणः स एव ॥

* જગત્ આખું મોહના કીચડમાં ફસાઈ પડ્યું છે, એમાંથી જે પોતાના આન્તર બળને ફેરવીને બહાર આવ્યો છે તે પ્રશાન્ત તથા સ્થિતપ્રજ્ઞ મહાત્મા જ જગત્માં સર્વશ્રેષ્ઠ શક્તિશાલી સર્વોત્તમ બુદ્ધિશાલી અને સર્વાધિક પ્રભાવશાલી છે, અને તે જ સહુને કલ્યાણ-પથ પર ચડાવવાનું મહત્ કાર્ય કરી શકે છે. ૨૩

* The whole world has fast stuck in the mud of Moha (infatuation or illusory attachment.) He alone who has come out of it through his inner spirit, is really endowed with the highest power, intellect and lustre, and would be able to propagate a great work benefitting all. 23

સત્તદશઃ પ્રકાશઃ

જીવનપ્રકાશઃ

CHAPTER 17

Light on Life

(૧)

કૃતકર્મકલં જન્માન્તરે વા જન્મનીહ વા ।
આત્મા લક્ષ્મી ઇત્યં હિ સંસારઃ પ્રવહત્યયમ્ ॥

* પ્રાણી પોતે કરેલાં કર્મોનાં ફળ જન્માન્તરમાં પામે છે; અને આ જન્મમાં બાંધેલાં કેટલાંક સળળ કર્મોનાં ફળ આ જન્મમાં પણ પામે છે. સંસારનો પ્રવાહ આ રીતે વહ્યા કરે છે. ૧

* Souls subject to Karmas, are born in the next world as gods. as human beings, as xTiryach beings or as hellish ones according to the Karmas incurred by them and acquire fruits of the Karmas of various kinds Some Karmas incurred here by souls fructify just here (in this very birth) to them. Thus, is flowing the current of Samsara beginningless as well as endless. 1

x Tiryach beings are lower or irrational animals distinguished from human beings.

सप्तदशः—प्रकाशः

३७२

(२-३-४)

आत्मा कर्म पुनर्जन्म सुसंयुक्तमिदं त्रयम् ।

एकस्य स्वीकृतौ तत्र स्वीकृतं भवति त्रयम् ॥

आत्मनः स्वीकृतौ तस्य मोक्षोऽप्यभ्युपगम्यते ।

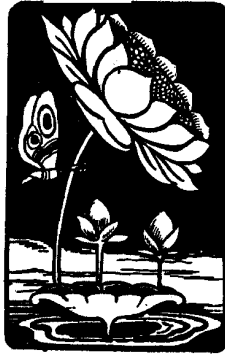
मोक्षे च स्वीकृते तद्वानीश्वरोऽप्यभ्युपेयते ॥

इत्थं पञ्चकमप्येतत् सुसम्बद्धं प्रतीयते ।

एकस्य स्वीकृतौ ह्यत्र पञ्चकं स्वीकृतं भवेत् ॥

(त्रिमिविशेषकम्)

* આત્મા, કર્મ અને પુનર્જન્મ એ ત્રણ પરસ્પર એટલાં બધાં સંયુક્ત છે કે એકને સ્વીકારતાં ત્રણેને સ્વીકારવાં પડે છે (અને એકનો સ્વીકાર ન કરતાં ત્રણેનો અસ્વીકાર થઈ જાય છે). ૨

* આત્માનો સ્વીકાર કરતાં એનો મોક્ષ પણ સ્વીકારવો પડે છે અને મોક્ષનો સ્વીકાર કરતાં મુક્ત આત્મા-પરમાત્મા-ઈશ્વર પણ સ્વીકારાઈ જાય છે. ૩

* આમ આત્મા, કર્મ, પુનર્જન્મ, મોક્ષ અને ઈશ્વર એ પાંચક પણ પરસ્પર એવું સમ્બંધ છે કે એકનો સ્વીકાર કરતાં પાંચેનો સ્વીકાર અને એકનો સ્વીકાર ન કરતાં પાંચેનો અસ્વીકાર થઈ જાય છે. ૪

सप्तदशः-प्रकाशः

३७७

* The soul, Karma and rebirth—these three are so mutually connected that one among them, being admitted all these three become admitted. 2

* The soul being admitted its final emancipation too has to be admitted, and its emancipation being admitted, the emancipated soul which has achieved Godhood by its emancipation, also, has to be admitted. 3

* Thus, these five+ elements also are perceived to be so mutually connected that among them one being admitted, all these five also have to be admitted (and among them one being omitted, all these five also have to be omitted. 4

+ The soul, Karma, rebirth, final emancipation and God (the supreme Spirit).

(૫-૩૭)

શરીરં વિક્રિયાશાલં ભૌતિકત્વેન સુસ્ફુટમ્ ।
 રોગાઽઽપાતેન સંવિલષ્ટં ભૂયો ભૂયો મવત્યદઃ ॥
 આકસ્મિકાભિધાતેન યાતનાસુ પતત્યદઃ ।
 શરીરસ્યાનુભૂયેમાં વિકારિત્વસ્વભાવતામ્ ॥
 પૂર્ણસૌહ્યૈષિભિઃ સદ્ભિઃ શરીરોપાધિમુક્તયે ।
 મોક્ષોઽવાઙ્મિચ્છ ન યત્રાહ્લાભાવે દુઃખ મનાગપિ ॥

(ત્રિભિવિશેષકમ્)

* શરીર ભૌતિક છે અને એથી સ્પષ્ટ વિક્રિયાશીલ છે. વારે વારે રોગ પેદા થવાથી તે દુઃખી થયા કરે છે. આકસ્મિક આઘાત-અભિધાતથી પણ તે મહાકષ્ટમાં પડે છે. આમ શરીર વિકારી સ્વભાવવાળું છે એમ અનુભવીને,

પૂર્ણ સુખના આકાંક્ષી પુરાતન સન્તોએ શરીરની બલા-માંથી છૂટવા માટે મેક્ષ માગ્યો. જ્યાં શરીર ન હોવાને લીધે દુઃખનું નામ જ નથી. ૫-૬-૭

सहृदयः-प्रकाशः

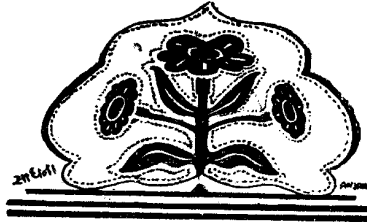
३७९

• The body is material, and hence it is evidently disposed to be disordered. It is also pained by diseases arising again and again. Also it has some times to suffer acute pains by accidents. Having perceived this aptitude of the body to bad changes—

the ancient sages desirous of perfect happiness, longed for the state of final emancipation in order to be free from the troubles of body, because in that state there is no misery in the least on account of the complete absence of body. 5-6-7

(૮)

રોગિત્વેપિં શરીરસ્ય સમ્યગ્દૃષ્ટિવિવેકતઃ ।
વિદમ્નીરોગમાત્માનં સામ્ય ધૈર્યેણ રક્ષતિ ।

* શરીરની રુગ્ધ હાલતમાં પણ સુસ્થ જન વિવેકના
પ્રકાશમાં આત્માને નીરોગી સમજી ધૈર્ય ધારણ કરી
ચોતાના સમક્ષાવને જાળવી રાખે છે. ૮

* A person of right understanding, preserves his
equanimity of mind with courage or fortitude even
in his state of being (physically) diseased, since
he knows by his wisdom that his soul is healthy. 8

(૯-૧૦)

સુચિત્તં મરણં શ્રેયો દુશ્ચિત્તં દુર્ગતિપ્રદમ્ ।
 સુમૃત્યૈ શુભસંસ્કારાઃ સમ્પોષ્યાઃ પૂર્વમેવ હિ ॥
 કલ્યાણયુક્તે મરણે જીવનં સ્યાત્ ફલેગ્રહિ ।
 આર્તે રૌદ્રે ચ તદ્ ભ્રશ્યેજ્જામ્નત્ પ્રાગેવ તદ્ ભવેત્ ॥

* શુભ ચિત્તવાળું મરણ શ્રેયસ્કર છે અને અશુભ ચિત્તવાળું મરણ દુર્ગતિમાં પાડે છે. સુમરણ માટે શુભ સંસ્કારો અગાઉથી જ પોષતા રહેવું જોઈએ.

મરણ વખતે કલ્યાણભાવના હોય તો એ જીવનની સફલતા છે, પણ મરણ જો દુઃખાર્ત ક્રોધ અને તો એ જીવનની દુર્ગતિ છે. માટે માણસે અગાઉથી જ (કુશલસાધનામાં) જાગરુક રહેવું જોઈએ. ૯-૧૦

* At the time of death, if mind is good, that death also is good; and if mind is otherwise, that death also is otherwise, i.e., bringing on a bad grade.

To attain good death a person should be diligent in rendering his mental attitude or impressions pure and pious during his living.

Death being good the life proves fruitful and death being uneasy or irascible, the life proves lost. So one should be beforehand careful of making one's life good or noble. 9-10

(૧૧)

પૃથ્વ્યાદિભૂતસમ્ભૂતો જડો દેહો વિનશ્વરઃ ।
આત્મા તદ્ભિન્ન એવાસ્તિ શાશ્વતચ્ચેતનામયઃ ॥

* શરીર પૃથ્વી આદિ ભૂતોથી બનેલું હોઈ જડ છે અને નાશવાન છે. આત્મા એથી (શરીરથી) ભિન્ન જ છે, અને એ ચૈતન્યમય શાશ્વત તત્ત્વ છે. (આ પાઠ કલ્યાણાભિલાષીએ સર્વપ્રથમ શીખી લેવાનો અને હૃદયમાં ઉતારવાનો છે.) ૧૧

* The body formed of elements-earth, water, fire and air which are certainly inanimate. It is therefore, inanimate and perishable. The soul is absolutely distinct from the body and also eternal as well as the embodiment of consciousness (Chaitanya.) 11

(૧૨)

પ્રતિજન્મ સ આદત્તે નિજકર્માનુસારતઃ ।
અનાદિકાલતો દેહં ભવે બ્રામ્યન્ નવં નવમ્ ॥

* સંસારમાં અનાદિકાળથી જન્મણ કરતો આત્મા દરેક જન્મ વખતે પોતાના કર્મ અનુસાર નવું નવું શરીર ધારણ કરે છે. ૧૨

* Wandering in the transmigratory cycle the (embodied) soul assumes a new body at its every birth according to the Karmas incurred by it in its previous birth. This course of it has been proceeding from beginningless time. 12

સત્તદશ:-પ્રકાશ:

૩૮૫

(૧૩)

અનન્તાનિ શરીરાણિ વિધૃતાનીત્યમાત્મના ।
યાવન્મોહોદયં ચાસૌ સ્થાસ્યત્યેવ શરીરભાક્ ॥

* આમ, આત્માએ આજ સુધીમાં અનન્ત શરીર
ધારણુ કર્યાં છે; અને જ્યાં સુધી એ મોહાકાંત રહેશે
ત્યાં સુધી એને એક પછી એક શરીર વળગતું
રહેવાનું જ. ૧૩

* Thus boundless bodies have been assumed by
the (phenomenal) soul; and it will surely conti-
nue to do so as long as it is under the influence
of Moha (delusion or illusion). 13

૧૮૬

કલ્યાણભારતી

(૧૪)

વિહાય દેહમોહં તત્ સર્વાસાં મૂલમાપદામ્ ।
નિજં શરીરં યોક્તવ્યમાત્મકલ્યાણકર્મસુ ॥

* માટે શરીર ઉપરનો મોહ, જે બધાં દુઃખોનું મૂળ છે, મૂકી દઈ પોતાના શરીરને કલ્યાણસાધનામાં જોડવું જોઈએ. ૧૪

* Therefore forsaking illusory attachment to the body, which is the source of all calamities, a person should employ his body in the course of accomplishing spiritual welfare. 14

સત્તદશ:-પ્રકાશ:

૩૮૭

(૧૫)

શરીરમાત્મકલ્યાણે નિયુક્તં કુશલાવહમ્ ।
 દુરાચારપ્રવૃત્તૌ ચ નિયુક્તં વિપદાવહમ્ ॥

* કલ્યાણસાધનમાં લગાવેલું શરીર કલ્યાણકારક છે
 અને દુરાચરણમાં લગાવેલું શરીર દુર્ગતિમાં પાડનાર
 છે. ૧૫

* Body employed in the course of welfare, is
 auspicious, and in committing sinful actions, is
 calamitous. (It is the body that conduces to
 good or ill.) 15

(૧૬)

પ્રાપ્તુયાદ્ વિશ્વસામ્રાજ્યં પરન્તુ યદિ હારયેદ- ।
મનુષ્યો નિજમાત્માનં તર્હિ કિઞ્ચિત્ સ નાપ્તવાન્ ॥

* મનુષ્ય દુનિયાભરનું સામ્રાજ્ય પ્રાપ્ત કરે, પણ જો
પોતાના આત્માને ગુમાવે તો ખરેખર તેણે કશું જ
મેળવ્યું નથી. ૧૬

* If a man gains the sovereignty of the world
and loses his own soul, he is certainly gainless.

16

(૧૭)

પ્રાપ્તેઽપિ બાહ્યે સ્વાતંત્ર્યે ન પ્રાપ્તં ચેત્ તદાઽઽન્તરમ્ ।
તદા મહાન્ મહીશોઽપિ ન સુખી ન પરાક્રમી ॥

* બાહ્ય સ્વાતંત્ર્ય પ્રાપ્ત થયું હોય, પણ આન્તર
સ્વાતંત્ર્ય ને પ્રાપ્ત થયું ન હોય તો મોટો ભૂપ પણ
નથી સુખી, નથી પરાક્રમી. ૧૭

* Even a great king who has possessed external
liberty, is not happy, nor valiant if he has not
secured the internal one. 17

૧૯૦

કલ્યાણભારતી

(૧૮)

મુક્તોબુધ્ધવો દુઃખાત્ પરમાનન્દમન્દિરમ્ ।
માર્ગમાધ્યાત્મિકં સુજ્ઞાં બહવઃ સમશિશ્રિયન્ ॥

* દુઃખમાંથી મુક્ત થવાની ઇચ્છાથી ઘણા સુજ્ઞ
જનોએ પરમ આનન્દના મન્દિરરૂપ અધ્યાત્મમાર્ગ
અહણ કર્યો છે. ૧૮

* Many wise persons who were desirous of
emancipation from miseries, resorted to the path
of spiritual welfare-the abode of the highest bliss.

18

સત્તદશ:-પ્રકાશ:

૩૯૧

(૧૯)

મતનાં ભિન્નભિન્નનાં ભિન્નતા તત્ત્વદર્શને ।
ધર્મસ્ત્વભિહિતઃ સર્વેરેકઃ સચ્ચરિતાત્મકઃ ॥

* લિન્નલિન્ન સંપ્રદાયોની લિન્નતા તત્ત્વજ્ઞાન (દાર્શનિક ફિલોસોફી)ને અંગે છે. સચ્ચરિતરૂપ ધર્મ તો બધા સંપ્રદાયોમાં સરખી રીતે બતાવવામાં આવ્યો છે. ૧૯

* There are many different sects or persuasions which hold philosophical doctrines contradictory from one another, but about Dharma which really consists in right conduct, all are at one. 19

૩૯૨

કલ્યાણભારતી

(૨૦)

સત્યાહિસાત્મકં ધર્મં પ્રવ્રજ્ઞાઃ સર્વમાનવાઃ ।
તત્ત્વજ્ઞાનક્રિયાકાણ્ડવિભેદેઽપિ સધર્મિણઃ ॥

* સત્ય અને અહિંસારૂપ ધર્મને વરેલા બધાય માણસો દાર્શનિક તત્ત્વજ્ઞાન અને ક્રિયાકાંડમાં જુદા હોવા છતાં-પરસ્પર સમાનધર્મા-સાધર્મિક છે. ૨૦

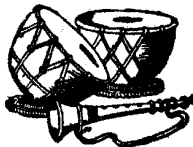
* Dharma means the observance of non-injury and truthfulness. All the followers of this Dharma can verily be called of the same Dharma (i.e co-religionists), even though they differ from one another in philosophical tenets and religious rites.

20

સત્તદશ:- પ્રકાશ:

૩૯૩

(૨૧)

અસિદ્ધ+મપિ યચ્ચશ્રેયઃસાધને પ્રેરકં ભવેત્ ।
મતં દાર્શનિકં કિઞ્ચિદ્ યસ્ય તસ્ય શુભાય તત્ ॥

* જે કોઈ દાર્શનિક મંતવ્ય યુક્તિસિદ્ધ ન હોય,
છતાં કલ્યાણસાધનમાં જેને પ્રેરક થતું હોય તેને માટે
તે શ્રેયસ્કર છે. ૨૧

• Some philosophical doctrine though logically untenable, is auspicious to him to whom that doctrine becomes useful in his accomplishing welfare 21

+ પ્રમાણસિદ્ધમ્

૩૯૪

કલ્યાણભારતી

(૨૨)

સત્યં પ્રપન્નો ગુણપૂજકશ્ચ શાંતચ્ચરિત્રે સતિx વર્તમાનઃ ।
 ભવસ્થિતઃ ક્વાપિ હિ સમ્પ્રદાયે શ્રેયોવિહાર્યેવ સુભાગધેયઃ ॥

* કેઈ પણ સંપ્રદાયનો માણસ જો સત્યનો ઉપાસક
 હોય, ખીજના ગુણોનું બહુમાન કરનાર હોય, શાંતમના
 હોય અને સચ્ચરિત હોય તો તે ભાગ્યશાલી સર્જન
 નિઃસંદેહ કલ્યાણવિહારી છે. ૨૨

* A person of whatever sect or persuasion he may be, is surely treading the path of welfare, if he is devoted to truth, respectful to the virtues of others, tranquil-minded and well-conducted. 22

x સતિ=૧ચિત્રે

અષ્ટાદશ:-પ્રકાશ:

ગૃહિવિવેક:

CHAPTER 18

House-hold Wisdom

(૧)

ગુરૂણાં માનનં કાર્યતત્પરત્વં ચ સૌહૃદમ્ ।
ગેહિગેહ ગુણેરેભિઃ સુખશોભાસ્પદં ભવેત્ ॥

* વડીલોનાં સન્માન, ઘરનાં કામ બજાવવામાં સહૃદય તત્પરતા અને પરસ્પર સ્નેહભાવ-આ ગુણોથી ગૃહસ્થનું ઘર સુખસંપન્ન તેમજ શોભાસ્પદ બને છે. ૧

* The houses of house-holders become happy as well as renowned by such virtues as respect for elders, devotion to house-hold affairs and mutual affection among the members of the house.

1

(૨)

મહોપકારી પિતરાવુપાસ્યં તીર્થમાદિમમ્ ।

પૂજ્યપૂજનતઃ પૂજાસ્પદં સંજાયતે જનઃ ॥

* માતાપિતાનો મહાન ઉપકાર છે. એ ઉપાસવા યોગ્ય પહેલું તીર્થ છે. પૂજ્યના પૂજનથી માણસ પૂજ્ય બને છે. ૨

* Parents are great benefactors. They are the first Teertha worth serving. A man becomes adorable by adoring the adorable. 2

(૩)

શ્વશ્રૂર્ભવેઽ વધૂમાતા વધૂઃ શ્વશ્રૂસુતા તથા ।
ઈદૃશે સતિ સુસ્નેહે ગૃહસ્યામ્યુદયો ભવેત્ ।

* સાસૂએ વડૂની માતા બનવાનું છે, તેમ જ વડૂએ સાસૂની દીકરી બનવાનું છે. આ પ્રકારનો સુંદર સ્નેહ હોતાં ઘર અબુદયશાલી બને છે. ૩

* The mother-in-law should become as a mother of her daughter-in-law who in her turn should become as her mother-in-law's daughter. Such a good affection (between the mother-in-law and the daughter-in-law) being cherished the house becomes happy as well as famous. 3

(૪-૫)

અન્મોન્યસ્નેહસંયુક્તસેવાકાર્યપરાયણી ।
 યાવજ્જીવં ભવિષ્યાવ, હત્યુદ્વાહક્રિયાક્ષણે ॥
 ભવતઃ સુપ્રતિજ્ઞાંતો સપ્રમોદં વધૂવરો ।
 મિથો વિશ્વાસભાજો તત્ પાલયેતાં તદક્ષતમ્ ॥
 (ગુગમમ્)

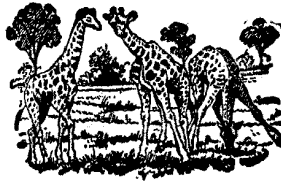

* વર-વધૂ વિવાહક્રિયાના મંગલ અવસરે આ પ્રમાણે સહર્ષં પ્રતિજ્ઞાબદ્ધ થાય છે કે આપણે બંને યાવજ્જીવ પરસ્પર સ્નેહ સાથે એકબીજાના સેવાકાર્યમાં, એકબીજાના હિતસાધનમાં તત્પર રહીશું. અતઃ પરસ્પર અખંડ વિશ્વાસ ધરાવતી એ બંને વ્યક્તિઓએ આ પ્રતિજ્ઞાને ક્ષતિ પહોંચાડ્યા વગર બરોબર પાળવી એ એમની ફરજ છે. ૪-૫

* At the auspicious time of marriage a bride and a bridegroom joyfully vow that they will throughout life remain affectionately devoted to serving each other. So, being mutually faithful they ought to observe this vow unbrokenly. 4-5

(૬)

ब्रह्मचर्यं हि पीयूषं कामलम्पटता विषम् ।
आद्याज्जीवनमानन्दि द्वितीयाद् दुःखि जायते ॥

* બ્રહ્મચર્ય અમૃત છે અને કામલમ્પટતા વિષ છે.
પહેલાથી જીવન આનંદી બને છે, જ્યારે બીજાથી
દુખિયારું. ૬

Brahmacharya is nectar and lustfulness is poison. The former makes life joyful, while the latter, miserable. 6

(૭)

વસ્તુસ્થિતિપરિજ્ઞાનાદ્ વિશ્વાસાચ્ચોત્તમે ફલે ।
અવાપ્તેન મનઃસ્થેમ્ના બ્રહ્મચર્યમવાપ્યતે ॥

* વસ્તુસ્થિતિની સાચી સમજ અને ફળ ઉચ્ચ કોટીનું પ્રાપ્ત થાય છે એવો વિશ્વાસ-આ બન્નેના બળ પર મનની સ્થિરતા સધાય છે ત્યારે બ્રહ્મચર્ય સુલભ બને છે. ૭

• On the strength of both right understanding of the nature of a thing and the confidence in the sublimity of the result, is achieved the steadiness of mind, in consequence of which the observance of Brahmacharya becomes easy. 7

(૮)

ન કેવલં ભવેદ્ ગેહી પરદારવિવર્જકઃ ।
વર્તેતાઽમાઃ સ્વપત્ન્યાઽપિ ન્યાયતસ્તદ્વિતપ્રિયઃ ॥

* ગૃહસ્થે પરદારનો સંગ તો ત્યજવાનો છે જ, પણ એ ઉપરાંત, સ્વપત્નીના હિતેચ્છુ એવા તેણે પોતાની પત્ની સાથે પણ ન્યાયથી જ વર્તવાનું છે. ૮

* Not only the illicit company of a woman who is not his lawful wife, is to be avoided by a householder, but also he is dutybound to treat his own wife justly and properly. 8

× અમા=સહ

૪૦૨

કલ્યાણભારતી

(૯)

અગારવાસભાજોઽપિ પુરુષા યોષિતોઽથવા ।
યાવદ્ બ્રહ્માચરિણ્યન્તિ ભાવિનસ્તાવદુન્નતાઃ ॥

* ગૃહવાસી પુરુષો કે મહિલાઓ બ્રહ્મચર્યનું પાલન
જેટલું વધુ કરશે તેટલી વધારે ઉન્નતિ તેમની થવાની.

૯

* Even house-holders whether they be men or
women, will be able to make their progress in life
as much as they will observe Brahmacharya. 9

(૧૦)

રૂપસ્ય બહિરાકારં જનો દૃષ્ટવા વિમુહ્યતિ ।
 વૈરાગ્યમેવ સંગચ્છેદન્તર્ભાગં તુ ચિન્તયન્ ॥

* રૂપનો બાહ્ય આકાર જોઈ માણુસ મોહિત થાય છે,
 પણ જો તેની અન્દરના ભાગને ધ્યાનમાં લે તો તેને
 તે પરથી વૈરાગ્યલાવ જ પેદા થાય. ૧૦

* A person at first sight becomes enamoured of
 the outer form of beauty, but if he meditates
 upon the inner state thereof, he is sure to be
 disattached from it. 10

(૧૧)

રક્ષન્તિ યે નિઃસ્વલનં સ્વશીલં

ચ્છન્તિ નો સુન્દરરૂપતોઽપિ ।

જયન્તિ શૌન્ડીરમતલ્લિકાસ્તે

તત્કીર્તિગાથા ગગને નદન્તિ ॥

* જેઓ પોતાના શીલને અસ્ખલિતપણે રક્ષે છે અને મોહક સુન્દર રૂપના સામીપ્યમાં પણ વિચલિત થતા નથી, તે વીરશેખર મહાશયો જ્યવન્ત છે, અને તેમની ચશોગાથાઓ ગગનમાં ગવાય છે. ૧૧

* Those good persons of pre-eminent valour are victorious and their glory is extolled in heaven, who unfalteringly maintain the vow of celibacy and never swerve from it even in the presence of intoxicating beauty. 11

एकोनविंशः प्रकाशः

आरोग्यम्

CHAPTER 19

Health

(१-२)

न केवलमयं कायः परितापनमर्हेति ।

न च मिष्टरसास्वादैर्लालनामपि भूरिभिः ॥

किन्तु स्यान्नेन्द्रियग्रामः कापथाभिमुखो यथा ।

यथा चात्महितोद्योगप्रबणः स्यात् तथा चरेत् ॥

(युग्मम्)

* આ શરીર કેવળ ભૂખે મારવાનું કે તપાવી દેવાનું નથી, તેમજ નાનાવિધ મિષ્ટ રસાસ્વાદોથી બહલાવવાનું કે પંપાળવાનું પણ નથી, પણ ઈન્દ્રિયો આડે માર્ગે ન જાય અને આત્મહિતના સાધનમાં સહાયક બની રહે એ રીતે વર્તવાનું છે. ૧-૨

* The body is neither only to be starved or tormented, nor is it to be over-fondled by many sweet-tastes, but man must behave in such a way that his senses may not be misdirected and that may be conducive to his spiritual welfare. 1-2

एकोनविंशः—प्रकाशः

૪૦૭

(૩)

देहे स्वस्थे मनः स्वस्थमिति वागनुसारतः ।
देहोऽपि पुरुषार्थाय स्वास्थ्यवान् समपेक्ष्यते ॥

જ ‘સ્વસ્થ દેહમાં રહેલું’ મન સ્વસ્થ હોય છે’ આ વચનના અનુસારે પુરુષાર્થના સાધન માટે શરીર પણ સ્વસ્થ હોવું અપેક્ષિત છે. ૩

(સન્તની વાણી લોકોને ઉદ્દ્યોધે છે કે—
શરીર આત્માનું નિવાસસ્થાન છે. જે શરીરના સ્વાસ્થ્યની પરવા નથી કરતો તે આત્માનો દ્રોહ કરે છે.)

* “Healthy mind in healthy body” proves that the body must necessarily be healthy for manly efforts. 3

૪૦૮

કલ્યાણભારતી

(૪)

આરોગ્યનિયમાન્ રક્ષણાચારેણ વિવેકિના ।
સંપુષ્ણાતિ યથા દેહં સમ્પુનાતિ તથા મનઃ ॥

* આરોગ્યના નિયમાને વિવેકશાલી આચરણથી જાળવતો માણસ જેમ પોતાના શરીરને પુષ્ટ કરે છે, તેમ પોતાનું માનસિક પાવિત્ર્ય પણ સાધી શકે છે. ૪

* Man observing the rules of health through considerate behaviour, not only strengthens his body, but also can acquire the purity of his mind.

4

एकोनविंशः-प्रकाशः

४०९

(५)

शुद्धवायुर्जलं स्वच्छं योग्याहारोऽरुणातपः ।
स्वच्छत्वं योग्यनिद्रा चारोग्याय श्रमसंयमौ ॥

* शुद्ध હવા, સ્વચ્છ જળ, યોગ્ય સાત્ત્વિક આહાર,
સૂર્યનો પ્રકાશ, સ્વચ્છતા (ચોખ્ખાઈ), યોગ્ય નિદ્રા
અને શ્રમ તથા સંયમ એ આરોગ્યની પ્રાપ્તિની સામગ્રી
છે. ૫

* Pure air, clear water, wholesome food, sun-
shine, cleanliness, proper sleep, labour and self-
control are the means of acquiring health. 5

(૬)

स्वर्गोऽपि दुःखालय आमयाविनो
 निरामयः पर्णगृहेऽपि खेलति ।
 आरोग्यमुच्चैः पुरुषार्थसाधनं
 तद्रक्षणं संयमपूतचर्यया ॥

* રોગાતર્તને સ્વર્ગ પણ દુઃખનું ઘર છે, જ્યારે આરોગ્યશાલી મનુષ્ય પર્ણકુટીમાં-ગરીબ ઝુંપડીમાં પણ લહેર કરતો હોય છે. નિઃસન્દેહ, આરોગ્ય પુરુષાર્થસાધનાનું ઉચ્ચ સાધન છે, અને તેનું રક્ષણ સંયમપૂત આચરણ પર આધારિત છે. ૬

* To the diseased even heaven is an abode of misery, while a healthy one sports gaily even in a cottage of leaves Health is no doubt, highly helpful in human activities; and its acquisition and preservation depend upon good behaviour endowed with becoming self-restraint. 6

વિંશઃ પ્રકાશઃ

જીવનશિક્ષણમ્

CHAPTER 20

Life-Instruction

(૧)

અનેકવિષયામ્યાસોઽમ્યાસકાનાં પ્રવર્તંતે ।
શિક્ષાલયેષુ નત્વસ્તિ હન્ત ! જીવનશિક્ષણમ્ ॥

* આજે વિદ્યાલયોમાં વિદ્યાર્થીઓને અનેક વિષયોનો અભ્યાસ કરાવવામાં આવે છે, પણ ખેદની વાત છે કે ત્યાં જીવનશિક્ષણની યોજના નથી કે જે વિદ્યાર્થીઓને માનવતાની ઉત્તમ ભૂમિ પર ચડવામાં સહાયક અને પ્રેરક થાય. ૧

* In schools and colleges many subjects are taught, but there is no course of studying the art of living which may well influence the students to make their lives good, noble and high-spirited. 1

(૨)

અભાવે શિક્ષણસ્યાસ્ય રાષ્ટ્રં ભવતિ દુર્દશમ્ ।
આદર્શાઽભાનતો ભૂરિનૈતિકક્ષતિવિસ્તૃતેઃ ॥

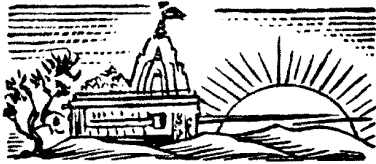

* જીવનશિક્ષણના અભાવે જીવનના આદર્શનું જ્ઞાન થાય નહિ, ભાવનાબળ પ્રગટે નહિ અને એથી અનેક નૈતિક દોષો પ્રસરવાથી માણસોનાં જીવન કલુષિત બનતાં જાય. પરિણામે દેશની દુર્દશા થાય. ૨

* In the absence of the course of life-instruction the realization of the ideal is not aroused in the people and hence moral corruptions of many kinds go on spreading in them, consequently the country is driven to downfall. 2

(૩)

મુરુયો જીવનશિક્ષાયા આધારઃ સન્તિ શિક્ષકાઃ ।
તેષામાદર્શચારિત્રં વિદ્યાર્થ્યન્તઃ પ્રકાશકમ્ ॥

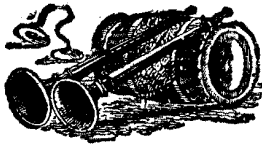

* જીવનશિક્ષણનો મુખ્ય આધાર શિક્ષકો છે. તેમનું
આદર્શ ચારિત્ર વિદ્યાર્થીઓના અંતરમાં પ્રકાશ પ્રગટાવે
છે. ૩

* It is the teachers on whom it chiefly depends
to elevate the students' lives. Their pure and spot-
less character is able to enlighten the minds of
students. 3

(૪)

વિદ્યાર્થિના વિનીતેન ભાવ્યમમ્યુદયૈષિણા ।
વિનયાત્ પ્રાપ્યતે વિદ્યા તથા ચોન્નતિશીલતા ॥

* વિદ્યાર્થી ઉન્નતિને અભિલાષી છે, માટે તેણે, વિદ્યા વિનયથી મળે છે અને વિદ્યાથી ઉન્નતિશીલ થવાય છે એ લક્ષમાં રાખી વિનયસમ્પન્ન બનવું જોઈએ. ૪

* Students are naturally desirous or anxious about making their progress, so they must be polite. The means of acquiring prosperity is knowledge and knowledge is fairly obtained by politeness. 4

વિંશ:-પ્રકાશ:

૪૧૫

(૫-૬)

સત્યાં જીવનશિક્ષાયાં પ્રજાનિર્માણમુત્તમમ્ ।
સદ્ગુણોજ્જ્વલચારિત્રનિર્માણાદુપજાયતે ॥

ધર્માર્થકામમોક્ષાણાં પુમર્થાનાં વિકાસતઃ ।
દેશો ભવત્યોજસ્વી ચ તેજસ્વી ચ યશસ્વ્યપિ ॥

* જીવનશિક્ષણના પ્રકાશમાં સદ્ગુણોથી ઉન્નત
ચારિત્રનું નિર્માણ થવા પામે છે અને એથી પ્રજાનું
ઘડતર ઉચ્ચ કક્ષાનું બને છે;

તેમજ ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ એ ચાર પુરુષાર્થોના
વિકાસ થવાથી દેશ ઓજસ્વી, તેજસ્વી અને યશસ્વી
બને છે. ૫-૬

*** It is life-instruction that becomes helpful in moulding human character shining by good qualities, and hence the creation of the nation can be best formed.**

And it is life-instruction which being elevated the country becomes famous, lustrous and valorous on account of the development of Dharma, Artha, Kama and Moksha-the four principal objects of human life. 5-6

વિંશ:-પ્રકાશ:

૪૧૭

(૭)

વિદ્યા ચ સા યયા સિદ્ધ્યેજ્જીવનસ્યોર્ધ્વગામિતા ।
જીવનસ્યોર્ધ્વગામિત્વમૂર્ધ્વગામિત્વમાત્મનઃ ॥

* વિદ્યા તે છે જેનાથી જીવન ઊર્ધ્વગામી બને; અને
જીવનનું ઊર્ધ્વગામિત્વ આત્માના ઊર્ધ્વગામિત્વમાં છે.
૭

* Knowledge is that by which life is elevated,
and the real elevation of life consists in spiritual
elevation. 7

(૮)

પિતરૌ સાપરાધૌ સ્તો ન યૌ સંસ્કૃતઃ પ્રજામ્ ।
સર્વાધિક્ષમાવાચગુરુ તત્સંસ્કરણે ચ તૌ ॥

* માતાપિતા જો પોતાનાં સન્તાનને વિદ્યા-સંસ્કારથી સંસ્કારિત બનાવતા નથી તો તેઓ અપરાધી ઠરે છે. તેઓ પોતાના સન્તાનના પ્રથમ ગુરુ હોઈ પોતાના સન્તાનને સંસ્કારશાલી બનાવવામાં સહુથી વધારે શક્તિમાન છે. ૮

* Those parents are guilty who do not properly educate and cultivate their children. And as they are the first Gurus of their children, they are the ablest of all in cultivating their children. 8

(૯)

દ્રવિણોપાર્જને લુબ્ધાઃ સ્વકર્તવ્યપરાઙ્મુલાઃ ।
શિક્ષકા અપરાધ્યન્તિ, ભાવ્ય તૈઃ સત્યશિક્ષકૈઃ ॥

* જે શિક્ષકો ધનલુબ્ધ બની અપ્રામાણિક વ્યવહાર ચલાવે છે, પક્ષપાતી વલણ રાખે છે, વિદ્યાર્થીઓને શીખવવામાં બેદરકાર રહે છે, એવા કર્તવ્યપરાઙ્મુખ શિક્ષકો મોટા અપરાધી છે. તેમણે સાચા શિક્ષક બનવું ઘટે. [શિક્ષકનું કાર્યક્ષેત્ર એવું મહાન છે કે સમાજના કે રાષ્ટ્રના ઘડતરમાં એનું સર્વાધિક મૂલ્ય છે.] ૯

* Those teachers who are covetous of money and hence remain indifferent to their duty of teaching, are greatly guilty. They must be true teachers whose service is verily most valuable. 9

૪૨૦

કલ્યાણભારતી

(૧૦)

શાલાસુ વિદ્યાર્થીજનાય શિક્ષણં
 દેયં યથા સદ્વ્યવહારકૌશલમ્ ।
 દેયં તથા માનવતાવિકાસકં
 તતો હિ લોકાભ્યુદયો ભવિષ્યતિ ॥

* શિક્ષણશાળાઓમાં વિદ્યાર્થીઓને જેમ ઉત્તમ
 વ્યાવહારિક જ્ઞાન આપવાનું છે, તેમ માનવજીવન-
 વિકાસનું શિક્ષણ પણ આપવાનું છે. તો જ માનવ-
 જાતિનો અભ્યુદય શક્ય બનશે. ૧૦

* As material or worldly education is fitly to be
 given to the students in schools and colleges, so
 instruction regarding life-elevation too must be
 necessarily given to them. Just then the way to
 the elevation of humanity will be easy. 10

एकविंशः—प्रकाशः

संघटनम्

CHAPTER 21

Union

(१)

सर्वेऽपि भिन्नकर्मणिः सममानवताधराः ।
न्याय्याधिकाररक्षाभिर्भवेद् राष्ट्रं समुन्नतम् ॥

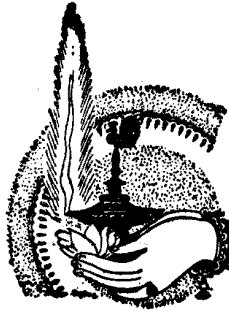

* કર્મ યા વ્યાપાર-અવસાય લોકોના લિન્ન લિન્ન જ હોય, અને એમ છતાં એ બધા એકસરખી માનવતાની ધરા પર છે. બધાએના ન્યાય અધિકારો સુરક્ષિત રહે તો જ રાષ્ટ્રની ઉન્નતિ થઈ શકે છે. ૧

* All persons though engaged in different occupations, stand on the same ground of humanity. A nation can make its progress only when the equitable rights of all citizens—all persons—are guarded, secured and upheld. 1

(૨)

सर्वे मनुष्या वर्तेरन् परस्परसुहृत्तया ।
अन्योन्यसहयोगाढ्याः, पन्था राष्ट्रोन्नतेहि सः

* યધા માણસોએ અરસપરસ સહયોગ રાખી
મિત્રતાથી રહેવું જોઈએ. રાષ્ટ્રના અશુદ્ધ્યને મુખ્ય
માર્ગ એ જ છે. ૨

* All persons should mutually co-operate and
behave in a friendly manner. It is the main path
to the prosperity of a nation. 2

एकविंशः—प्रकाशः

४२३

(३)

अलं यावत् समुन्नन्तुं ब्राह्मणः क्षत्रियोऽथवा ।
अलं तावत् समुन्नन्तुं शूद्रोऽपि महिलापि च ॥

* જેટલી ઉન્નતિ બ્રાહ્મણ યા ક્ષત્રિય કરી શકે છે,
તેટલી શૂદ્ર પણ કરી શકે છે અને નારી પણ કરી શકે
છે. ૩

* A Shudra or a woman is as much competent
to accomplish his or her advancement as is a
Brahmana or a Kshatriya. 3

(૪)

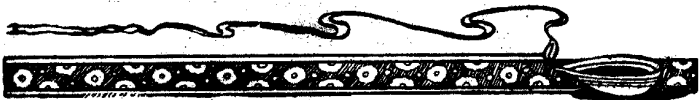
ધર્માધિકારિણઃ શૂદ્રાઃ સ્ત્રિયશ્ચ બ્રાહ્મણાદિવત્ ।
તે સર્વે પરમં શ્રેયો ધર્મેણ પ્રાપ્તુમીશતે ॥

* જેમ બ્રાહ્મણ વગેરે ધર્મના અધિકારી છે, તેમ શૂદ્રો અને સ્ત્રીઓ પણ ધર્મના અધિકારી છે. એ બધા ધર્મસાધનના બળે ઉચ્ચતમ કલ્યાણભૂમિ પર પહોંચી શકે છે. ૪

* Shudras and women are as well entitled to follow the path of Dharma, as Brahmanas and others; and all of them may be able to attain to the highest state of welfare by being rightly devoted to Dharma. 4

एकविंशः—प्रकाशः

४२५

(५)

नहि संघटनाशक्तिमन्तरेण सुयोजिताम् ।
समुत्कर्षोऽथवोत्थानं भवेद् राष्ट्रस्य कस्यचित् ॥

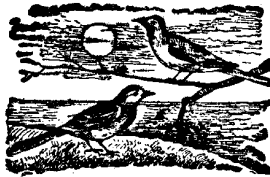

* सुयोजित संगठनमण वगर उदय के उत्थान के।
राष्ट्रनां थर् शकतां नथी. ५

* Without well-planned solidarity no nation can
either rise or advance forward. 5

(૬)

वैमनस्यं विरोधो वा स्याद् यत्र क्वापि वैमनसि ।
संघे समाजे देशे वा तस्याधःपतनं भवेत् ॥

* જે કેઈ દેશ, સમાજ, સંઘ કે ઘરમાં વૈમનસ્ય કે વિરોધ પોતાનો અહો જમાવે છે; તે દેશ, સમાજ, સંઘ કે ઘરની ચડતી થતી નથી, તેનું અધઃપતન થાય છે. ૬

* When bitterness or discord takes hold of a family, a society or a nation, they can not rise, they are driven to degradation. 6

एकविंशः-प्रकाशः

४२७

(७)

यदि संघटिता न स्युर्बलवन्तोऽपि मानवाः ।
न ते तर्हि विजेष्यन्ते न चाऽऽप्स्यन्ति स्वतन्त्रताम् ॥

* जलवान् भाषुसो पशु परस्पर संगठित नहि હશે,
ઐક્યના સૂત્રમાં બંધાયેલા નહિ હશે તો વિજય નહિ
મેળવી શકે, સ્વાધીનતાને પ્રાપ્ત નહિ કરી શકે. ૭

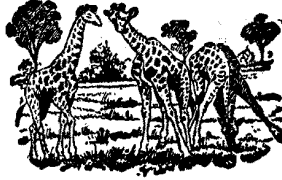

* Even the strong, If not united, not threaded
with the thread of union, will not obtain victory
and also will not achieve independence. 7

૪૨૮

કલ્યાણભારતી

(૮)

સંઘશક્તિર્મહાશક્તિર્બલવત્યા તયા પ્રજાઃ ।
મહાન્તમપિ રાજાનં નયન્તિ સ્વાનુકૂલતામ્ ॥

* સંઘશક્તિ એ મહાશક્તિ છે. તે જળરદ્ધસ્ત
શક્તિવડે પ્રજા મોટા રાજાને પણ નમાવે છે, પોતાને
અનુકૂળ બનાવી શકે છે. ૮

* "Union is strength." With this strength people
bring their king to their knees and compel him to
respect their wishes. 8

વિંશતિ-પ્રકાશ:

૪૨૯

(૯)

નિર્બલા અપિ સંયુક્તા ભવન્તિ સફલોદયમાઃ ।
વિશૃંક્ષ્ણલાસ્તુ યોદ્ધારઃ પતન્તિ બલિનોઽપિ હિ ॥

* નિર્બલ પ્રબળ પણ સંયુક્ત બળવાળી હોય તો
પોતાના ઉદ્વેગમાં સફળતા મેળવે છે, જ્યારે બલવાન
ચોદ્ધાઓ પણ કુસંપને લીધે પરાજય પામે છે અને
પડે છે. ૯

* Even efforts of a weak nation, if united, are
crowned with success, while great warriors, if
disunited, suffer defeat and fall. 9

૪૩૦

કલ્યાણભારતી

(૧૦)

ત્યક્ત્વા વિરોધં સકલં જાતિધર્મનિબન્ધનમ્ ।
અન્યોન્યસૌમનસ્યેન સર્વે સાધયતોન્નતિમ્ ॥

* જાતિ અને ધર્મના ભેદોને આગળ કરી ઉપજાવેલા
બધા વિરોધોને શમાવી દેા અને પરસ્પર મીઠા દિલથી
એક થઈ ઉન્નતિ સાધવા લાગી જાઓ. ૧૦

* Remove all quarrels engendered by putting
forth racial and religious differences, seek unity of
hearts and ascend to the path of progress. 10

एकविंशः-प्रकाशः

४३१

(११)

एकाङ्कपत्रं जयति पत्रं राजाकृतेर्यथा ।
तथा जयति राजानमेकताबलतः प्रजा ॥

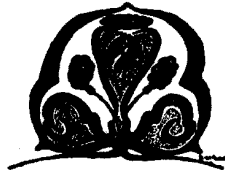

* (પાનાંની રમતમાં) “ એક્કા ” નું પાત્રું જેમ
“ બાદશાહ ” ને જીતે છે, તેમ જે પ્રજામાં એક્કો છે તે,
રાજાને પણ જીતી શકે છે. ૧૧

* As in the games of playing cards the ace conquers the king, so people endowed with the power of unity, conquer their king. 11

(૧૨)

અગ્નિપાતોન્મુખં દુગ્ધં સ્વસંગિજલનાશતઃ ।
પુનર્જલાગમે શાન્તં તદ્વત્ પ્રેમ પ્રવોષત ! ॥

* પોતાનું સોબતી જળ બળી ગયું ત્યારે (બિભરે।
આવતાં) અગ્નિમાં પડવા જતું દૂધ ફરી પાણીનો
સમાગમ થતાં શાન્ત પડે છે. આ પ્રેમનું ઉદાહરણ છે.
આ પ્રકારનો પ્રેમ પરસ્પર પ્રસરાવો ! ૧૨

* Cultivate the love of the milk which, when the
accompanying water evaporates, tries to fall into
the fire to burn itself, and when water is again
poured into it, calms down. 12

एकविंशः—प्रकाशः

४३३

(१३)

वर्धिष्यते व्यापकबन्धुभावतो
महद् बलं वः खलु पुण्यमन्दिरात् ।
धनं च धान्यं च यशश्च गौरवं
सुखं च लब्ध्वाऽभ्युदिता भविष्यथ ॥

* सङ्गो ! व्यापक बन्धुभाव જે ખરેખર પુણ્યનું
મંદિર છે તે નિષ્પન્ન થતાં તમારું બળ ઘણું વધશે,
અને એથી તમે ધન, ધાન્ય, યશ તથા ગૌરવ મેળવશો,
આખાદ થશો—સુખી થશો. ૧૩

* With the birth of all-pervading brotherhood-
the abode of merit, your strength will increase
considerably, and thereby you will get wealth,
food-grains, fame and dignity, also you will be
prosperous and happy. 13

દ્વાવિંશઃ પ્રકાશઃ

અનેકાન્તદૃષ્ટિઃ

CHAPTER 22

Anekanta view

(Manysided view or plurality of aspects.)

- Syadvada or Anekantavada ascertains an object from all possible stand-points.

The statement made about an object after considering it from every stand-point, gives us the complete as well as the true idea about it. This is the work of Syadvada or Anekantavada.

* અર્થાત્-વસ્તુનું અનેક દૃષ્ટિકોણોથી અવલોકન એનું નામ અનેકાન્તદૃષ્ટિ અને એનું નિરૂપણ એ અનેકાન્તવાદ યા સ્યાદ્વાદ.

(૧)

સત્યે અપિ મિથઃ સ્યાતાં પરસ્પરવિરોધિની ।
વસ્તુતો ન વિરુદ્ધે તે સાપેક્ષત્વેન સંગતે ॥

* બે સત્યો પણુ પરસ્પર વિરુદ્ધ હોય છે. પણુ ખરી રીતે તે વિરુદ્ધ નથી હોતાં, પણુ અપેક્ષાભેદે સંગત હોય છે. ૧

* Even two truths are contradictory to each other; but they are so only apparently, not really. They are verily consistent with each other from different stand-points 1

(૨-૩)

एकाङ्कं ज्वर आरूढश्चिन्तावृद्धिकरो भवेत् ।
 तमङ्कं चतुरङ्काच्चागतश्चिन्ताशमावहः ॥
 एकाङ्कसूचितं तुल्यमप्यौष्ण्यं ज्वरसंगतम् ।
 स्थितिभेदे भवेच्चिन्तावृद्धयै चिन्ताशमाय च ॥

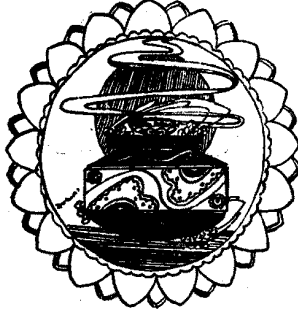

* (થર્માભીટરમાં) એક અંક પર પહોંચેલો જ્વર ચિન્તાવર્ધક થાય છે, પણ ચાર અંક પરથી ઊતરીને એક અંક પર આવેલો જ્વર ચિન્તાને હળવી કરી દે છે.

એક અંકથી સૂચવાતી જ્વરની ઉષ્ણતા (ચડાવ-ઉતારમાં) સરખી હોવા છતાં એક વખતે ચિન્તાજનક બને છે, અને બીજી વખતે ચિન્તાને હળવી કરી દે છે.

આ અનેકાન્તદષ્ટિનું સાદું ઉદાહરણ. ૨-૩

* Hundred and one degree (101°) temperature causes anxiety, but hundred and four degree temperature when reduced to hundred and one degree, decreases the anxiety. Thus hundred and one degree temperature causes anxiety at one time and decreases it at another time.

This is a simple instance of the Anekanta (relative) view. 2-3

(૪-૫)

પ્રતિકૂલં પ્રમીલાયા નાશેન ભષણં શુનઃ ।
 પલાયનેન ચૌરાણામનુકૂલં ચ જાયતે ॥
 પ્રતિકૂલાનુકૂલા ચ ભવતીત્યં ક્રિયોદિતા ।
 સાપેક્ષદૃષ્ટિબોધાર્થમિદં સ્થૂલનિર્દર્શનમ્ ॥
 (યુગ્મમ્)

* કૂતરાનું ભસવું નિદ્રાને ઉડાડનાર અને છે ત્યારે પ્રતિકૂલ લાગે છે, પણ જ્યારે ચોરોને લગાડવાનું કામ બબ્બે છે ત્યારે અનુકૂલ લાગે છે.

આમ, કૂતરાનું ભસવું પ્રતિકૂળ પણ થઈ પડે છે અને અનુકૂળ પણ થઈ પડે છે. સાપેક્ષદૃષ્ટિ સમજવા માટે આ પણ એક સ્થૂલ ઉદાહરણ છે. ૪-૫

* Bark of a dog proves unfavourable to a man by breaking his sleep, and when the man comes to know that thieves fled by it (the bark), he gets delighted. Thus one and the same bark proves both unpleasant and pleasant.

This is also a simple illustration of the Anekanta (relative) view. 4-5

(૬)

માતૃત્વમથ પત્નીત્વં પિતૃત્વમથ પુત્રતા ।
 એકસ્યાં સંગતે વ્યક્તૌ વિરુદ્ધે અપ્યપેક્ષયા ॥

* માતૃત્વ અને પત્નીત્વ અથવા પિતૃત્વ અને પુત્રત્વ એવા વિરુદ્ધ ધર્મો એક જ વ્યક્તિમાં જુદી જુદી અપેક્ષાએ ઘટે છે એ સહુના જાણવામાં છે.
 આ અનેકાન્તદર્શનનો ખ્યાલ આવે એ માટે વ્યવહાર-પ્રચલિત સાદો દાખલો છે. ૬

* The states of being a mother and a wife, or, a father and a son, even though contradictory, are compatible in one and the same individual from the different points of view.

It is also a simple example about the Anekanta view. 6

(૭)

एकमेव भवेद् वस्तु हानिकृद् गुणकारि च ।
अवस्थाभेदमाश्रित्य, भूयसीदृग्गुदाहतिः ॥

* (હૂધ વગેરે) એક જ ચીજ એક જ વ્યક્તિને એક વખતે ગુણકારી થાય છે અને બીજે વખતે હાનિકારક થાય છે. અને, ભિન્નભિન્ન વ્યક્તિની અપેક્ષાએ એક જ વસ્તુ એક જ વખતે ગુણકારી અને હાનિકારી બને છે.

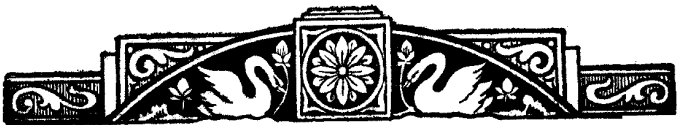
આમ, એક જ વસ્તુને ગુણકારી અને હાનિકારી બન્ને પ્રકારની કહેવી પડે છે એ અનેકાન્તવાણીનું સુગમ ઉદાહરણ છે. આવાં બીજાં અનેક ઉદાહરણો બતાવી શકાય છે. ૭

* It appears, to one and the same individual the same thing (like milk etc ,) proves beneficial at one time and injurious at another time; and with reference to different men the same thing may prove beneficial as well as injurious at the same time. Thus the same thing is indicated as both beneficial as well as injurious.

Such other examples also may be showed to take into consideration the Anekanta view. 7

(૮)

સ્પૃષ્ટવા ગજસ્યૈકૈકાઙ્ગમન્ધાસ્તં તદ્વિધં વિદુઃ ।
 એકાંશતસ્તથાઽર્થસ્ય જ્ઞાનં સમ્યક્ ન જાયતે ॥

* આંધળા માણસો હાથીના એક એક અંગને સ્પર્શીને એને તે તે અંગ જેવો કહેવા લાગ્યા. હાખલા તરીકે, હાથીના કાનને સ્પર્શનારે એને સૂપડા જેવો કહ્યો, આમ હાથીના એક એક અંગના સ્પર્શથી એમને હાથીનું યથાર્થ સ્વરૂપ જ્ઞાત ન થયું, તેમ વસ્તુના એક એક અંશને જાણી લીધાથી વસ્તુનું યથાર્થ સ્વરૂપ જ્ઞાત થતું નથી. ૮

• Each one of the blind men touched a different single limb of an elephant and thereby perceived the elephant to resemble a thing like the limb. As they could not properly perceive the elephant by touching his one limb, so an object cannot be rightly perceived by knowing its one side or attribute. 8

द्वाविंशः-प्रकाशः

४४५

(९-१०-११)

एकोऽवग् राजतं चर्म तत्पाश्र्वं वीक्ष्य तादृशम् ।
अन्यः सौवर्णमालोक्य तस्य पाश्र्वन्तरं तथा ॥

ज्ञाने अपूर्णे एते द्वे एकांशस्यावलोकनात् ।
सत्यं ज्ञानं तु तत्स्वर्णरूप्यरूपावगाहकम् ॥

अनेकधर्मसापेक्षमित्थं ज्ञानं यथार्थकम् ।
एकांशगोचरा वाचोऽसत्याः स्युः कलहावहाः ॥

(त्रिमिर्विशेषकम्)

* એક માણસ ઢાલને એની એક બાજુ ચાંદીમઢેલી
 જોધને ચાંદીની જોડ્યો, જ્યારે બીજો એની બીજી બાજુ
 સુવર્ણ મઢેલી જોધ સોનાની જોડ્યો; પરંતુ આ બન્ને
 સમજ-એક જ અંશ ખતાવતી હોઈ-અધૂરી છે. સાચી
 સમજ તો એ ઢાલને સુવર્ણ અને રૂપ્ય-ઉભયમય
 સમજવી એ છે. આમ, અનેકધર્મસાપેક્ષ (અનેક
 બાજુઓનો સમાવેશ કરતું) જ્ઞાન યથાર્થ ગણાય.
 એક એક અંશને સ્પર્શતાં-એક એક બાજુતું જ્ઞાન
 ધરાવતાં ભિન્નભિન્ન વચનોના આગ્રહો કલહનું પરિણામ
 લાવે છે. ૬-૧૦ ૧૧

* One looking at one side of a shield to be silver ,declared it to be silver, and another man looking at its other side to be golden, declared it to be golden. These two perceptions are incomplete. The true perception is to understand it to be both-silver as well as golden. Upon this it can clearly be understood that to know an object from different stand-points is right knowledge. Statements made about an object on the dependence of its one side, are wrong and perhaps result in quarrels 9-10-11

(૧૨)

ભિન્નભિન્નૈસ્તુ દૃક્કોર્ણરથં વિમૃશતઃ સતઃ ।
જ્ઞાનં તદ્વિષયં સમ્યક્પ્રકારમુપજાયતે ॥

* ભિન્નભિન્ન દષ્ટિકોણથી વસ્તુને વિચારવામાં આવે
ત્યારે તેનું જ્ઞાન યથાર્થરૂપે પ્રાપ્ત થાય છે. ૧૨

* An object can be perceived rightly when it is
considered from different points of view or when
all its possible attributes are properly known. 12

(૧૩)

મૂલતત્વાનિ નિત્યાનિ તસ્માન્નિત્યં મતં જગત્ ।
અનિત્યમપિ, તેષાં હિ પરિવર્તનશીલતા ॥

* મૂલ તત્વો નિત્ય હોવાથી જગત્ નિત્ય છે, અને
પરિવર્તનશીલ હોવાથી અનિત્ય પણ છે. ૧૩

* The world is eternal because elementary substances are eternal, and as they all are ceaselessly undergoing changes, the world is non-eternal as well. 13

(૧૪)

ભિન્નભિન્નદશાગામી નાનાયોનિષુ પર્યટન્ ।
અનિત્યઃ શક્યતે વક્તુમાત્મા નિત્યોઽપિ વસ્તુતઃ ॥

* આત્મા વસ્તુતઃ નિત્ય છે, છતાં ભિન્નભિન્ન યોનિ-
ઓમાં ભ્રમણ કરતો, ભિન્નભિન્ન અવસ્થાને ધારણ કરતો
રહે છે, જેથી એને એ દૃષ્ટિએ-એ અર્થમાં અનિત્ય
પણ કહી શકાય છે. ૧૪

* The soul is, indeed, eternal, yet as it-being
overcast by Karmas-remains wandering in birth-
places (Yonis) of many kinds and undergoing
changes of innumerable forms, it can be said as
non-eternal also in that sense. 14

દ્વાવિંશ:-પ્રકાશ:

૪૫૧

(૧૫)

આત્મોપાસ્તિદૃશાદ્દૈતં દ્વૈતં તત્ત્વવિચારતઃ ।

इत्थं सापेक्षदृष्ट्या स्याद् द्वैताद्वैतसमन्वयः ॥

* કેવળ આત્મા જ આરાધ્ય હોઈ એ દૃષ્ટિએ અદ્વૈત છે અને તત્ત્વની દૃષ્ટિથી (ચૈતન અને જડ એ બે તત્ત્વોના અસ્તિત્વની દૃષ્ટિથી) દ્વૈત છે. આમ સાપેક્ષ દૃષ્ટિથી દ્વૈત તથા અદ્વૈતનો સમન્વય થઈ શકે છે. ૧૫

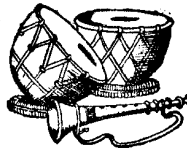
[ચૈતન્યરૂપ સમગ્ર જીવોનું મૂળ સ્વરૂપ ચૈતન્ય એકરૂપ હોવાથી બધા જીવો એકરૂપ હોઈ બધા જીવો સાથે આત્મભાવ યા આત્મીયભાવ રાખવો અત્યંત સ્વાભાવિક છે અને ઔચિત્યપૂર્ણ, આવશ્યક તેમજ શ્રેયસ્કર છે. આ છે અદ્વૈતવાદનું મૂળ.

અદ્વૈતની પાછળ બે ઉદ્દેશો રહેલા છે :

(૧) માણસ વિશ્વપ્રેમ અથવા સર્વત્ર આત્મૌપમ્યદૃષ્ટિ જગાડે,

(૨) આરાધ્ય તત્ત્વ એક માત્ર આત્મતત્ત્વ છે એ સમગ્ર આર્યદર્શન પ્રસિદ્ધ સૂત્રને ખ્યાલમાં લઈ આત્મકલ્યાણની દિશામાં પોતાનો સમગ્ર જીવનવ્યાપાર વહેતો રાખે.]

* The doctrine of Non-dualism is propounded in order to propagate the pious and auspicious advice that it is the elevation of the soul that is to be primarily attended to; and that of Dualism is dependent on the philosophical reality. Thus these two doctrines can be reconciled from the different stand-points. 15

[All the souls being the similar embodiments of Chaitanya (knowledge), are of the same nature absolutely. So it is quite natural and essential as well as auspicious to cherish the feeling of identification with each and every soul. This is the source of the doctrine of Non-dualism which may help in awakening and developing universal love and kindness, and in leading to the way to spiritual elevation as well.]

દ્વાવિંશઃ-પ્રકાશઃ

૪૫૩

(૧૬)

ક્ષણે ક્ષણે પદાર્થાનાં પરિવર્તનશીલતા ।
અતઃ ક્ષણિકવાદોઽપિ સમ્યક્ સજ્જતિમજ્જતિ ॥

* સમગ્ર પદાર્થો ક્ષણે ક્ષણે પરિવર્તનશીલ છે. માટે ક્ષણિકવાદ પણ સંગત છે. ૧૬

[ક્ષણિકવાદના સન્દર્ભમાં પણ જૌદ્વાચાર્ય ધર્મકીર્તિ અને શાન્તિરક્ષિતે પ્રવાહ-નિત્યતા સ્વીકારીને પુનઃ જન્મની વ્યવસ્થા બતાવી છે. આ અનેકાન્તદષ્ટિ છે.]

* All objects are undergoing momentary changes. Hence the theory of momentariness is also becoming. 16

૪૫૪

કલ્યાણભારતી

(૧૭)

અણોરણીયાન્; મહતો મહીયાન્, ક્ષરમક્ષરમ્ ।
વ્યક્તમવ્યક્તમિત્યાદિ સ્પષ્ટં સ્યાદ્વાદદર્શનમ્ ॥

* બ્રહ્મ અણુથી પણ અણુ છે અને મહાનુથી પણ મહાન છે, તે ક્ષર પણ છે અને અક્ષર પણ છે, વ્યક્ત પણ છે અને અવ્યક્ત પણ છે. આ પ્રકારનાં ઔપનિષદિક વચનોમાં સ્યાદ્વાદદર્શન (અનેકાન્તદર્શન) સ્પષ્ટ છે.

૧૭

Upanishads say :

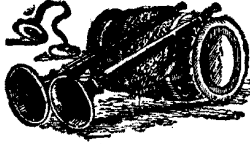
* Brahma is minuter than the minute and greater than the great; it is movable and also immovable, and manifest as well as non-manifest.

It is the clear narration of Anekanta Darshana. 17

દ્વાવિંશ:-પ્રકાશ:

૪૫૫

(૧૮)

તત્ત્વમેકમવાચ્યં ચ વાચ્યં ચાખિલસમ્મતમ્ ।
વિરુદ્ધધર્માધ્યાસોઽયમનેકાન્તપ્રકાશકઃ ॥

* એક જ તત્ત્વ વાચ્ય પણ છે અને અવાચ્ય પણ છે.
આ વાત સર્વસમ્મત છે. આમ એકમાં વિરુદ્ધ ધર્મોના
અધ્યાસ જે સ્વીકારાય છે તે અનેકાન્તદર્શનનું નિદર્શન
છે. ૧૮

• As all admit, One and the same object is simultaneously fit and unfit to be spoken of, from the different stand-points. Such observations are possible in the light of the Anekanta view. 18

(૧૯)

एकं सद् बहुधा प्राहुर्विप्रा इति हि वेदवाक् ।
समर्थयत्यनेकान्तदर्शनं न्यायसंगतम् ॥

* “ एकં સદ્ વિપ્રાં બહુધા વદન્તિ ” (ઋગ્વેદ)

અર્થાત્ સત્ એક છે, પણ કવિઓ તેને ભિન્નભિન્ન રીતે
નિરૂપે છે. આ શ્રુતિમાં ન્યાયસંગત એવા અનેકાન્ત-
દર્શનની સ્પષ્ટ રજુઆત છે. ૧૯

* The sacred Shruti “ एकं सद् विप्रां बहुधा वदन्ति ”
(Rgveda) says that the learned narrate the same
substance in many ways. This is a clear presenta-
tion of the Anekanta view. 19

દ્વાવિંશઃ-પ્રકાશઃ

૪૫૭

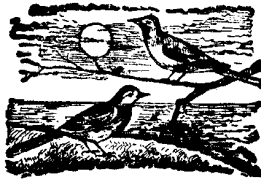
(૧૦)

વિરુદ્ધધર્માધ્યાસોઽર્થ એકસ્મિન્ યુગપત્ સ્ફુટમ્ ।
સાપેક્ષદૃષ્ટિતો દૃષ્ટ ઇત્યમત્ર સમાસતઃ ॥

* એક જ દ્રવ્યમાં મૂળ તત્ત્વની અપેક્ષાએ નિત્યપણું છે અને ફેરફારી રચનાઓની અપેક્ષાએ અનિત્યપણું છે. આમ, નિત્યપણું અને અનિત્યપણું અને એવા બીજા વિરોધી ધર્મો એક જ વસ્તુમાં એકી સાથે હોય છે. આવું વસ્તુસ્વરૂપ સાપેક્ષદષ્ટિ (અનેકાન્તદષ્ટિ)થી અનુભવાય છે. આ વાત અહીં ટૂંકમાં જોવાઈ. ૨૦

[દાખલા તરીકે, ઘટ મૂળ દ્રવ્ય માટીની અપેક્ષાએ નિત્ય છે અને એનાં ભિન્નભિન્ન રૂપાન્તરો જે થાય છે તેની અપેક્ષાએ અનિત્ય છે. વળી, એક જ વસ્તુ વક્તવ્ય છે અને અવક્તવ્ય છે, સામાન્યરૂપ છે અને વિશેષરૂપ છે. એક જ વસ્તુમાં વ્યાવહારિક રૂપો ભિન્નભિન્ન-અન્યોન્ય વિરુદ્ધ વર્તે છે. આમ, પ્રત્યેક દ્રવ્ય એકી જ સાથે ભિન્નભિન્ન રૂપાત્મક છે. આ પ્રકારની વસ્તુ-સ્થિતિનું યથાર્થ આકલન ભિન્નભિન્ન રૂપોને સ્પર્શતી વ્યાપક દૃષ્ટિથી થઈ શકે. એ વ્યાપક દૃષ્ટિ એ જ અનેકાન્તદૃષ્ટિ, જેના નિરૂપણને અનેકાન્તવાદ, સ્યાદ્વાદ, સાપેક્ષવાદ યા સમન્વયવાદ કહેવામાં આવે છે. પરંતુ વ્યવહાર તો વસ્તુસંગૃહીત અનેક રૂપોમાંથી તે તે સમયે જે અપેક્ષિત હોય તેનો કરાય છે, અર્થાત્ વ્યવહાર વસ્તુના આંશિક વિચારથી ચાલે છે, જે ‘નય’ કહેવાય છે.]

* An object (we take a pitcher for instance) is eternal from the stand-point of the substance, of which it is made, and it is also non-eternal from the stand-point of its modifications. Thus, eternity and non-eternity, and such other contradictory attributes simultaneously exist in one and the same object from the different view-points.

So it is important to look at or study an object from different stand-points. Only then attributes existing in one and the same object, though contradictory, can be reconciled; and only then an object can be rightly realized. Such a wide observation of a thing can be made through the help of many-sided or relative view. This is the Anekanta view, and the statement made in accordance with the view, is Anekantavada or Syadvada.

20

૪૬૦

કલ્યાણભારતી

(૨૧-૨૨)

વિશાલમિત્રતારૂપાર્હિસાકલ્પ્તેન ચિન્તને ।
 ન સ્યાત્ પરેષામન્યાય ઇતિ સર્વોચ્ચેતસા ॥
 સમન્વયમુખી દ્વિષ્ટિર્યત્ સ્યાત્ સત્તર્કસંગતા ।
 તદનેકાન્તદ્દગ્મૂલં પ્રતીતિમધિરોહિતિ ॥

(યુગ્મમ્)

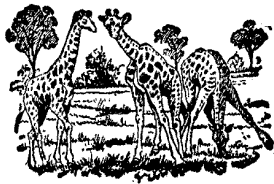

* વિશાલ મૈત્રીરૂપ અહિંસાના થોગે ખીભઓને અન્યાય
 ન થાય એવા સર્વાહિતૈષી બનેલા વ્યાપક ચિત્તથી
 વસ્તુતત્ત્વનું ચિન્તન કરતાં જે સત્તર્કસંગત સમન્વય-
 મુખી દષ્ટિ બાગરિત થાય છે તે છે અનેકાન્તદષ્ટિનું
 મૂળ. એ સમજી શકાય તેવી વાત છે. ૨૧-૨૨

દ્વાવિંશઃ-પ્રકાશઃ

૪૬૧

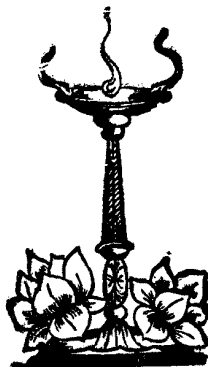
[વસ્તુને અનેક બાબુઓ છે, એટલે એ ભિન્નભિન્ન બાબુઓ જાણ્યાથી જ વસ્તુ સમ્યગ્ રૂપે જાણાઈ શકે. પણ એ સંકુચિત દૃષ્ટિથી નહિ, પણ વ્યાપક દૃષ્ટિથી જાણાઈ શકે. વ્યાપકદૃષ્ટિ અર્થાત્ અનેકાન્તદૃષ્ટિ, એટલે કે અનેકધર્મસ્પર્શી દૃષ્ટિ, જે શુદ્ધ જિજ્ઞાસુ મધ્યસ્થ ભાવમાંથી પ્રગટે છે. વસ્તુમાં પરસ્પર વિરોધી ધર્મો અનુભવાય છે, પણ ખરી રીતે તે વિરોધી નથી, પણ ભિન્નભિન્ન અપેક્ષાએ પ્રમાણસિદ્ધ સંગતિ રાખતા હોય છે. અતઃ સત્યજિજ્ઞાસુએ મધ્યસ્થભાવ ધારણ કરી વ્યાપકદૃષ્ટિના અજવાળામાં એ સ્વીકારવા ઘટે. આ બાબતમાં બૌદ્ધ ધર્માચાર્ય ધર્મકીર્તિએ રમુજભર્યા શબ્દોમાં સરસ કહ્યું છે કે—

‘યદીદં સ્વયમર્થાનાં રોચતે તત્ર કે વયમ્ ? ’

(પ્રમાણવાર્તિક, ૨/૨૧૦)

અર્થાત્—પદાર્થોને જ જો અનેકધર્માત્મકત્વ પસંદ છે તો પછી તે આપણને ન ગમે તોયે આપણે શું કરી શકવાના હતા ?]

* When the virtue of Ahinsa consisting in wide friendship, is firmly practised, the mind becomes well-wisher of all embodied beings and turns out so watchful as not to do injustice to any other; consequently its course of thinking always proceeds to reconcile properly and reasonably, i.e. the mind keeps devoted to effecting compromise between two opponents holding divergent views.

In this lies the root of the growth of the Anekanta view. 21-22

દ્વાવિંશ:-પ્રકાશ:

૪૬૩

(૨૩)

મિત્રમિત્રવિચારાણાં વિમર્શેઽનેકકોણતઃ ।
પ્રાયઃ સાધયિતું શક્ય ઔચિત્યેન સમન્વયઃ ॥

* ભિન્ન ભિન્ન દૃષ્ટિકોણથી ભિન્ન ભિન્ન વિચારો પર
વિચાર કરતાં એ બધાનો ઉચિત રીતે સમન્વય પ્રાયઃ
સાધી શકાય છે. ૨૩

• It would mostly be possible to reconcile conflicting theories or thoughts duly, if they are properly pondered over from different stand-points.

23

૪૬૪

કલ્યાણભારતી

(૨૪)

મતભેદોત્થસંઘર્ષસમુત્થિતવિરોધિતા ।

અનેકાન્તદૃશા શામ્યેત્, સૌમનસ્યં મિથૌ ભવેત્ ॥

* અનેકાન્તદૃષ્ટિથી (વસ્તુને અનેક બાબુથી સ્પર્શ-
નારી વ્યાપક દૃષ્ટિથી) વસ્તુ કે વિચારને અવલોકવાના
પરિણામે મતભેદોના સંઘર્ષથી ઊભો થતો વિરોધભાવ
શમી જાય છે અને પરસ્પર સૌમનસ્ય પેદા થાય છે.

૨૪

* By virtue of the Anekanta view-the view widely
observing the aspects of an object, hostility arising
from the opposition between different views, can
be pacified and mutual good-heartedness, achieved.

24

દ્વાવિંશઃ-પ્રકાશઃ

૪૬૫.

(૨૫)

દૃષ્ટિબિન્દુવિશેષેણ સમન્વયસમુન્મુખી ।

કલ્યાણકારિણી વાણી વિશ્વમૈત્રીપ્રચારતઃ ॥

* બિન્નબિન્ન દષ્ટિબિન્દુ દ્વારા સમન્વયપરામણ્ય વાણી
માનવોમાં મૈત્રી સર્જી તેમને કલ્યાણપથ તરફ દોરે છે.

૨૫

* Speech inclining towards reconciliation through different stand-points, spreads friendship among the people and leads them to the way to well-being. 25

(૨૬)

તત્ત્વપ્રબોધઃ પ્રભવત્યહિંસયા તત્ત્વપ્રબોધાત્ પ્રભવત્યહિંસતા ।
 इत्थं विकासित्वममू अवाप्नुतः परस्परप्रेरणया सुयोग्यया ॥

* અહિંસાથી તત્ત્વજ્ઞાન અને તત્ત્વજ્ઞાનથી અહિંસા-
 આમ એ બન્ને એક-બીજાની યોગ્ય પ્રેરણાથી વિકસવર
 બને છે. ૨૬

[અહિંસક યા સમભાવને ધારણ કરી આપણે આપણા
 મનનાં દ્વાર સત્યરૂપ સૂર્યના પ્રકાશને આપણા આત્મ-
 મન્દિરમાં આવવા દેવા માટે હૃદયમાં ખુલ્લાં રાખીએ.
 બીજાના દષ્ટિબિન્દુને પણ સમભાવથી વિચારીએ અને
 તેમાં રહેલા સત્યાંશને સ્વીકારીએ. વસ્તુની ઘટમાન
 અનેક બાજુઓને, વસ્તુનાં ઘટતાં ભિન્નભિન્ન રૂપોને
 સ્વીકારીએ. વ્યાવહારિક અને પારમાર્થિક કલ્યાણલાભ
 માટેની માનવોચિત વૈચારિક પદ્ધતિ આ છે.]

* The good virtue of Ahinsa and philosophical
 insight produce and expand each other. 26

ત્રયોવિંશઃ પ્રકાશઃ

આત્મસિદ્ધિઃ

CHAPTER 23

Spiritual Achievement

(૧)

પરમેશઃ કૃપાસિન્ધુરિતિ યદ્યપિ ગીયતે ।

દુઃખં તુ પાપૈર્ભોક્તવ્યં નિજપાપફલાત્મકમ્ ॥

• પરમેશ્વર, જો કે દયાનો સાગર એ રૂપે ગવાય છે, તો પણ પાપી માણસોએ પોતાના પાપના ફળરૂપે દુઃખ તો ભોગવવું પડે જ છે. ૧

▪ Though God is eulogized as an ocean of compassion, yet sinners have surely to undergo miseries consequent on their sins. 1

૪૬૮

કલ્યાણભારતી

(૨)

નહિ પાપક્ષમાં કર્તુમીશ્વરોઽપીશ્વરોઽઙ્ગિનામ્ ।
 ઉત્તમં તુ તપઃ પાપપ્રતીકારાય કલ્પતે ॥

* હંશ્વર પણ પ્રાણીઓને એમના પાપની માફી આપવા સમર્થ નથી. હા, સુપવિત્ર ઉત્તમ તપથી પાપનો પ્રતીકાર થઈ શકે છે. ૨

* Even God is not able to pardon or nullify sins of those who have committed sins. Of course, the best austerities are able to remedy them. 2

ત્રયોવિંશઃ-પ્રકાશઃ

૪૬૯

(૩)

અભુક્તાન્યપિ પાપાનિ ક્ષીયન્તે વિમલાત્મનામ્ ।
આત્મસાધનયા સમ્યક્પ્રાયશ્ચિત્તસ્વરૂપયા ॥

* ભોગવ્યા વગર પણ પાપ ક્ષીણ થાય છે-આન્તરિક
પશ્ચાત્તાપપૂર્ણ સુયોગ્ય પ્રાયશ્ચિત્તથી. ૩

* Sins even without being undergone, can be
destroyed through proper atonement with inner
repentance for one's sins. 3

(૪)

ईशोपासनया श्रेयोमार्गसंचरणात्मना ।
कल्याणसिद्धिर्भवतीत्यर्थे तस्य कृपालुता ॥

* અતઃ પરમ કલ્યાણરૂપ ઈશ્વરની સન્માર્ગવિહરણ-
રૂપ ઉપાસનાથી કલ્યાણસિદ્ધિ થાય છે એ અર્થમાં
ઈશ્વરનું કૃપાલુપણું સમજવું ઘટે. ૪

* Devotion to God, is, really speaking, devotion to the auspicious path of welfare, whereby one can achieve one's welfare. In this sense is the graciousness of God to be taken. 4

(५)

अन्यथा विश्वकल्याणभावात् तस्य निरन्तरात् ।
अभविष्यदितः पूर्वमेव सर्वं जगत् सुखि ॥

* नहि तो, धृश्वरनी कल्याणुदृष्टि सभत्र विश्व पर
हमेशां सतत वडेती होवाथी जगतूना अधा प्राणीओनुं
कल्याणु पूर्वे क्यारनुं य थर्ध गयुं होत. ५

* Otherwise, as God's sentiment of universal good
is ceaselessly flowing, the world would have been
blessed long ago. 5

(૬)

સ્વર્ણં શુદ્ધં યથાસ્તીહ શુદ્ધ આત્મા ભવેત્ તથા ।
સ એવ પરમાત્મેતિ સ્યાદીશ્વરસમર્થનમ્ ॥

* જેમ દુનિયામાં મલિન સુવર્ણ છે, તેમ શુદ્ધ-
ઉજ્જવલ બનેલું સુવર્ણ પણ છે, એ પ્રમાણે મલિન
આત્માઓમાં જે પ્રયત્નશીલ થાય છે તે આત્મા શુદ્ધ
(પૂર્ણ શુદ્ધ) થઈ શકે છે. આમ પૂર્ણ શુદ્ધ આત્માનું
પણ અસ્તિત્વ હોઈ શકે છે. અને એ (પૂર્ણ શુદ્ધ
આત્મા) જ પરમાત્મા છે—ઈશ્વર છે. આમ ઈશ્વરનું
અસ્તિત્વ સિદ્ધ કરી શકાય છે. ૧

त्रयोविंशः-प्रकाशः

४७३

* As there is impure gold, so there is pure gold too; in this way as there are impure souls, so there can exist pure souls too. Those very souls (the absolutely pure souls) are Paramatmas (Supreme Beings). Thus is proved Ishvara. 6.

[The consciousness (Chiatanya) of those Paramatmas, is one, i.e., equally pure and supreme so- from this stand-point One Ishvara can also be proved.]

(૭)

રાગાદ્યા નષ્ટુમર્હન્તિ ચયાપચયધર્મકાઃ ।
યન્ નષ્ટાઃ સ આત્મેશ્વરેશ્વરસમર્થનમ્ ॥

* રાગદ્વેષ વગેરે દોષો વધે છે, ઘટે છે એ સ્પષ્ટ છે, એ ઉપરથી, વિરોધી તત્ત્વનો પ્રભાવ પૂર્ણરૂપે પ્રસરતાં તે સમૂળગા નષ્ટ થઈ શકે છે એમ સિદ્ધ થાય છે. (વધઘટવાળી ટાઢ સખત તાપ પડતાં સમૂળગી નષ્ટ થાય છે, તેમ વધઘટવાળા રાગ-દ્વેષ દોષો વિરોધી તત્ત્વનું પ્રબળ ઓજસ પ્રસરતાં સર્વથા નષ્ટ થઈ શકે છે.)

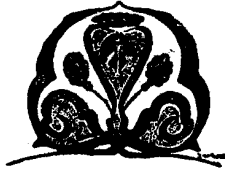
જે આત્મામાં એ દોષો સર્વથા નાશ પામ્યા છે એ વિશુદ્ધ આત્મા પરમાત્મા છે—ઈશ્વર છે. આમ ઈશ્વરનું અસ્તિત્વ પ્રમાણિત કરી શકાય છે ૭

• The impurities of the soul, such as attachment, hatred etc., may be totally destroyed, since they are of the nature of increase and decrease. (As cold of the nature of increase and decrease, is removed in toto by the intensity of heat, so the above-said impurities of the nature of increase and decrease, too can be in toto destroyed by the opposite force of the spiritual practice.) The soul, the impurities of which are destroyed in toto, is Paramatman (Supreme Being). Thus is proved Ishvara. 7

(૮)

યથા પ્રકાશરૂપત્વં ભવત્યાદર્શં ઉજ્જવલે ।
તથા પ્રકાશરૂપત્વં ભવત્યાત્મનિ નિર્મલે ॥

* જેમ દર્પણુ ઊજળું થતાં પ્રકાશરૂપ અને છે, તેમ
આત્મા નિર્મલ થતાં પ્રકાશરૂપ અને છે. ૮
(દર્પણુના દૃષ્ટાંતે મલિન આત્માનું શુદ્ધ-ઉજ્જવલ
થવું સમજી શકાય છે, અને શુદ્ધ (પૂર્ણ શુદ્ધ)
આત્મા જ તો પરમાત્મા છે.)

* As a mirror being cleansed becomes a reflector,
so a soul being absolutely purified, becomes the
embodiment of the lustre of knowledge. 8

[By the example of a mirror it can be clearly
understood that an impure soul can be absolutely
pure, and it is itself Ishvara (the Supreme Spirit).]

ત્રયોવિંશ:-પ્રકાશ:

૪૭૭

(૯-૧૦)

પ્રાપ્ત્યં સત્પરલોકસ્ય જનાઃ સ્યુઃ સત્પ્રવૃત્તયઃ ।
 દુષ્કૃત્યતો નિવૃત્તાશ્ચ મિયાઽઽમુષ્મિકદુર્ગતેઃ ॥
 ઇતિ સ્વીકરણે સ્પષ્ટમાત્મકર્માન્યજન્મનામ્ ।
 અસ્તિ વૈયક્તિકં શ્રેયસ્તથા સામાજિકં પરમ્ ॥
 (યુગ્મમ્)

* ભવાન્તરમાં સદ્ગતિ પ્રાપ્ત થાય એ ધરાહે માણસો સત્કર્મશીલ બને છે અને રખેને મરણોત્તર દુર્ગતિ મળે એ ભયથી પાપાચરણ કરતાં અટકે છે.

આમ, આત્મા, કર્મ અને પુનર્જન્મના સ્વીકારમાં વૈયક્તિક તેમજ સામાજિક હિત સ્પષ્ટ રહ્યું છે. ૯-૧૦

• In order to attain a good grade in the next world, persons become inclined to good or pious acts and cease to commit sin through fear of a bad grade after death.

Thus in believing the existence of the soul, Karma and rebirth, obviously lies well-being individual as well as social. 9-10

(૧૧)

“ચિરધ્વસ્તં ફલાયાલં ન કર્માતિશયં વિના” ।

ઈત્યાલલાપોદયનાચાર્યઃ કર્મોપપત્તયે ॥

* ઉદયનાચાર્યે (પોતાના ‘ન્યાયકુસુમાંજલિ’ ગ્રંથમાં) કહ્યું છે કે નષ્ટ થઈ ગયેલી ક્રિયા (સારી કે ખરાબ) પોતાના સંસ્કાર પાડ્યા વગર સુખ-દુઃખરૂપ ફળ આપવા સમર્થ નથી. આ રીતે એમણે કર્મને સાબિત કર્યું છે. ૧૧

[મતલબ કે ક્રિયા સારી કે ખરાબ, તરત નષ્ટ થઈ જાય છે, પણ તે પોતાનો રંગ જેને આપણે ‘સંસ્કાર’ કહીએ, જીવમાં એવો મૂકી જાય છે કે જે થોડા કે લાંબા વખત પછી પોતાનું સુખ-દુઃખરૂપ ફળ જીવને લોગવાવે છે. એ જ રંગ કે સંસ્કારને કર્મ યા પુણ્ય-પાપ કહેવામાં આવે છે. એ જ લાગ્ય, નસીબ અથવા દૈવ છે.]

* The celebrated author Udayana says in his Nyayakusumanjali, proving the existence of Karma-“ चिरध्वस्तं फलायालं न कर्माविशयं विना ”. i. e., an action destroyed long ago, would not be able to give its fruit without laying its impressions on its doer-the jiva. 11

(Every action, though frail, is fruitful, because it lays its impressions upon its doer-the jiva and the impressions make the jiva experience their fruit at the time of their maturity. Thus an action good or evil, though destroyed long ago, would give its fruit good or evil to its doer-the jiva through its impressions. Thus on the ground that actions are unfailing, the existence of Karma as well as rebirth is validly proved.]

(૧૨-૧૩-૧૪)

સુખદુઃખાગમે જાનંસ્તે સ્વકર્મસમુદ્ભવે ।
 નહિ માદ્યેન્ન શોચેચ્ચ, સમત્વાય ક્ષમેત ચ ॥
 યથાત્મા મે તથા સર્વેઽપ્યાત્માન ઇતિ નિશ્ચયાત્ ।
 જાયતે જ્ઞો જગન્મિત્રં સર્વસેવાં કરોતિ ચ ॥
 હત્યેવમાત્મવાદસ્ય કર્મવાદસ્ય ચ સ્ફુટમ્ ।
 ઉપયોગિત્વમસ્ત્યેવ સર્વકલ્યાણસિદ્ધયે ॥

(ત્રિભિર્વિશેષકમ્)

* સુખદુઃખનું આગમન જે થાય છે તે પોતાના કર્મથી થાય છે એમ બાણુતો સુજ્ઞ જન સુખના આગમન પર ભરત થતો નથી કે કુલાતો નથી અને દુઃખના આગમન પર શોકાર્ત થતો નથી, કિન્તુ સમત્વ રાખવા સમર્થ થાય છે. ૧૨

ત્રયોવિંશતઃ-પ્રકાશઃ

૪૮૧

* જેવો મારો આત્મા છે તેવા બધા આત્માઓ છે એવો નિશ્ચય થતાં સુજનનું માનસ વિશ્વબન્ધુ બને છે અને સર્વાની સેવા કરવા ઉદ્વેગિત થાય છે. ૧૩

* આમ, આત્મવાદ અને કર્મવાદની ઉપયોગિતા સ્પષ્ટ છે, જે સર્વાના કલ્યાણ માટે છે. ૧૪

* A wise person considers the approach of happiness or misery, as the result of his own Karma, so he does not get elated at the time of happiness, nor dejected in miserable condition. but is enabled to be equanimous. 12

* Being assured that one's own soul is alike the souls of others. one mentally realizes universal brotherhood and becomes pleased for serving others. 13

* Thus is the theory of soul and Karma, clearly useful for the benefit of the universe. 14

૪૮૨

કલ્યાણભારતી

(૧૫)

શ્રદ્ધાનમાત્મનો, ભૂયો જન્મનઃ કર્મણસ્તથા ।
 દુઃખાગમે સુચિત્તસ્ય સમર્પયતિ ધીરતામ્ ॥

* આત્મા, પુનર્જન્મ અને કર્મ વિષેની શ્રદ્ધા
 દુઃખના વખતે સુસ માણસને ધૈર્ય સમર્પે છે. ૧૫

* Faith in soul, rebirth and Karma bestows courage and patience on the person who is good-minded, when distress befalls him. 15

ત્રયોવિંશ:-પ્રકાશ:

૪૮૧

(૧૬)

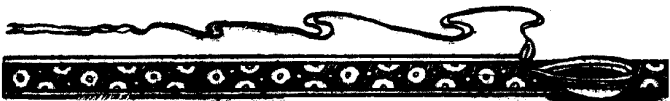
एकेन विहितं पुण्य-पापं नान्येन युज्यते ।

अतोऽवसीयते जीवाः सन्ति सर्वे पृथक् पृथक् ॥

* એકે કરેલું પુણ્ય પાપ બીજાની સાથે જોડાતું નથી, એને જ લોગવવાતું હોય છે, બીજાને નહિ. આ ઉપરથી જણાય છે કે બધા જીવો જુદા જુદા છે ૧૬

[એકતું પુણ્ય-પાપરૂપ “કર્મ” બીજા સાથે જોડાતું હોય તો પુણ્યશાલી સન્તોનાં પુણ્ય “કર્મો”થી જગત સુખી થવા પામે. અથવા પાપીઓનાં પાપ “કર્મો”થી જગત અધોગતિમાં પડે. પણ એમ બનતું નથી એ હકીકત છે. અહીં ધ્યાનમાં રાખવું ઘટે કે હુઃખીને એના “કર્મ” ઉપર છોડી દેવાનો નથી, પણ એના હુઃખના નિવારણ માટે યથાશક્તિ ઉદ્યત થવું એ માણસનું પરમ કર્તવ્ય છે. હુઃખદ “કર્મ” યોગ્ય પ્રયત્નથી ભેદાઈ પણ શકે છે. રોગી હાલતમાં ઈલાજ કરીએ જ છીએને અને એની સફલતા પણ જોવાનાં આવે જ છેને. નિઃસન્દેહ “દયા ધર્મ કા મૂલ છે”, “પરોપકારઃ પુણ્યાય” વગેરે સદ્વચનો જીવનસિદ્ધિનાં ઉચ્ચતમ સૂત્રો છે.]

• Merit or sin acquired by one, is not connected with another, i.e. only he who earns merit or sin, has to experience the fruit of the merit or of the sin, not another. There-upon it can be easily understood that all the souls are separate. 16

[Every soul gets happiness of misery according to its own Karma. One's Karma, good or bad, gives its fruit to one's self, not to another. If one's Karma gives its fruit to another, then by the high-souled saints' exaltation of merit the universe would be lifted up, or would be degraded by the wicked men's intensity of sin. One rises or falls by one's own actions. Good actions raise one and bad ones degrade. One has to rise by one's own effort only. So persons desiring elevation of exaltation, must endeavour to amass the sublime wealth of pure and pious actions according to their abilities. This wealth is the only means for the achievement of ever-lasting happiness unalloyed with misery.

It is here to be necessarily borne in mind that humanity lies in being merciful. It is the supreme duty of man that he should sympathize with the miserable and should try to relieve them of their distress, but they should not be left to their Karmas.

Such Karmas are numerous as may be destroyed through proper effort, so it is our essential duty to try to remove or lessen another's distress. He who is careless of doing this duty and leaves a miserable person to his Karma though able himself to remove or abate his annoyance. is an offender. "दया धर्मका मूल है" (Compassion is the source of Dharma) is a well-known and memorable precept.]

૪૮૬

કલ્યાણભારતી

(૧૭-૧૮)

યદ્યંશભૂતા આત્માનં એકસ્ય પરમાત્મનઃ ।
 તેષાં બહૂનાં માલિન્યાન્ન સ્યાચ્શુદ્ધઃ સ જાતુ તત્ ॥
 સ્વતન્ત્રવ્યક્તિભૂતાસ્તજ્જીવાઃ સર્વે પૃથક્ પૃથક્ ।
 ઉક્તા નાના વ્યવસ્થાતઃ 'કળાદ'ઋષિણાઽપિ ચ ॥

* જીવોને એક પરમાત્માના (ધર્મરના યા પ્રદાના)
 અંશ માનવામાં આવે તો ઘણા ઘણા જીવો મલિન
 હોવાથી (મલિન જીવોની સંખ્યા શુદ્ધ જીવો કરતાં
 હંમેશાં બહુ મોટી જ રહેતી હોવાથી) પ્રદા તત્વ
 હંમેશાં અશુદ્ધ જ રહેવાનું.

માટે પોતપોતાનું સ્વતન્ત્ર વ્યક્તિત્વ ધરાવનાર બધા
 જીવો પૃથક્ પૃથક્ છે. એમ હોય તો જ તેમના ભિન્ન-
 ભિન્ન કર્મ અનુસાર તેમની ભિન્ન-ભિન્ન પ્રકારની
 જીવનદશાની ઉત્પત્તિ થઈ શકે. મહર્ષિ કણાદનું
 “વ્યવસ્થાતો નાના” સૂત્ર પણ એ જ જણાવે છે.

૧૭-૧૮

त्रयोविंशः-प्रकाशः

४८७

• If it is believed that all the souls are the separate parts of Brahma, then Brahma would always remain impure, since the number of impure souls always remains infinitely more than that of the pure ones in Samsara,

So the souls have their distinguished individuality and each one of all the (embodied) souls, has a distinct and diverse condition of life according to its distinct and diverse Karmas.

So it is rightly established that all the souls are separate.

Says this the great sage Kanada too in the Sutra
“व्यवस्थातो नाना”. 17-18

(૧૯)

અહંત્વં ચ મમત્વં ચ શ્રેયઃ કલ્યાણવાહિ ચેત્ ।
અધોગતિસ્વરૂપં ચ મદમોહવિકારિ ચેત્ ॥

* અહંત્વ અને મમત્વ નો કલ્યાણસ્થાને હોય તો શ્રેયસ્કર છે, અને નો અભિમાન તથા મોહરૂપ હોય તો અધોગતિકારક છે. ૧૯

(અર્થાત્ હું સચ્ચિદાનન્દ પરબ્રહ્મસ્વરૂપ છું એવું વિશુદ્ધ આત્મલક્ષી અહંત્વ કલ્યાણરૂપ છે, અને હું મોટો પંડિત, મોટો શ્રીમન્ત, મોટો આચાર્ય, મોટો નેતા અથવા મોટો થોદ્ધો એવું અહંકારરૂપ અહંત્વ આત્માની અધોગતિરૂપ છે. એ જ પ્રમાણે, જગતના પ્રાણીમાત્ર સાથેનું મમત્વ એ કલ્યાણરૂપ છે, અને મારું મકાન, મારી દોલત, મારાં સ્ત્રી-પુત્ર એવું મોહરૂપ મમત્વ કલ્યાણવિરોધી છે.)

* Egoism and mineness, if on the auspicious ground, are propitious, and if of the nature of arrogance or delusion, bring on downfall. 19

[Egoism (अहम्भाव) if touching the pure Self, is auspicious, and if pride or arrogance, is injurious to spiritual good, Similarly, mineness (ममत्व), if touching all the living beings of the universe, is propitious, and if illusory attachment or delusion, is hurling the self down.]

(૨૦)

સ્વાધીનાત્મસુખાધ્વાનં ત્યક્ત્વા નૈસર્ગિકં શુભમ્ ।
મોહાન્ધલીભવન્નજ્ઞઃ કર્દમેષુ નિમજ્જતિ ।

* આત્માનું સુખ જે સ્વાધીન છે તેનો નૈસર્ગિક
કલ્યાણરૂપ માર્ગ છોડી અજ્ઞાની માણસ મોહાન્ધ બની
કાઠવમાં ખુંચે છે. ૨૦

* Alas, an ignorant person being blinded by infatuation, fast sticks in mud-like objects (worldly pleasures or evil passions) abandoning the path to self-dependent spiritual happiness, which is natural and auspicious ! 20

ત્રયોવિશઃ-પ્રકાશઃ

૪૧૧

(૨૧)

અન્તઃપ્રબોધતો દોષદૂરીકારેણ જાયતે ।
આત્મશુદ્ધિસ્તતઃ શક્તિઃ પ્રકટીભવતિ સ્વયમ્ ॥

* અન્તર્ભાગરણના બળે પોતાના દોષોને દૂર કરવામાં આવે ત્યારે આત્મશુદ્ધિ થાય છે, અને આત્મશુદ્ધિ થતાં આત્મશક્તિ સ્વયં પ્રગટ થાય છે [શુદ્ધિમાંથી શક્તિ.]

૨૧

* By virtue of introspecting inwardly, defects or vices are removed and thereby the purity of the soul is achieved, and there-upon is spontaneously revealed the inner or divine power. 21

(૨૨-૨૩)

મ્લાનો દીપકકાચસ્વેન્નાન્તર્જ્યોતિઃ પ્રકાશતે ।

સ્વચ્છો દીપકકાચસ્વેદન્તર્જ્યોતિઃ પ્રકાશતે ॥

તથા મલીમસે ચિત્તે નાન્તર્દેવવિચારણમ્ ।

વિશુદ્ધિમતિ ચિત્તે ચ સ્યાદન્તર્દેવદર્શનમ્ ॥

* જ્ઞાનસની અન્દર સ્વચ્છ પ્રકાશ છે, પણ ઉપરનો કાચ સ્વચ્છ ન હોય તો અન્દરની જ્યોત દેખાતી નથી. ઉપરનો કાચ સ્વચ્છ હોય તો અન્દરની જ્યોત દેખાવાની.

એ પ્રમાણે ચિત્ત મલિન હોય તો અન્દરના દેવનો જ્ઞાત સુદ્ધાં આવતો નથી, પણ ચિત્ત વિશુદ્ધ અને છે ત્યારે અન્દરના દેવનાં દર્શન થાય છે. ૨૨-૨૩

* As an outer glass being dirty, the light inside a lantern does not shine, but the glass being cleansed the light shines.

So, the mind being dark, even a conception of the inner deity does not rise, but the mind being purified in toto, the inner deity is perceptibly seen.

22-23

(૨૪)

વિદ્યાપ્રસૂતિચારિત્રં તેન મોક્ષોઽધિગમ્યતે ।
અપ્યર્ણવપૃથુવિદ્યા વન્ધ્યા ચારિત્રવર્જિતા ॥

* વિદ્યામાંથી ચારિત્ર પ્રસવે છે અને ચારિત્રથી મોક્ષ
પ્રમાય છે. વિદ્યા ફરિયા જેટલી વિશાળ હોય, પણ
ચારિત્રહીન હોય તો વાંઝણી છે. ૨૪

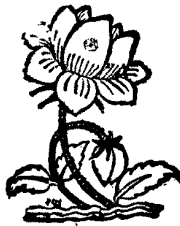

* Right knowledge generates right conduct whe-
reby is acquired emancipation. Knowledge even
wide like a sea. is fruitless, if it is not endowed
with right conduct. 24

૪૯૪

કલ્યાણમારતી

(૨૫)

પ્રસ્ફુટત્યઙ્કુરો બીજાત્, કલેશ્ચ કુસુમં યથા ।
સદ્બોધતસ્તથા ભાવ્યં પરિવર્તેન વર્તને ॥

* જેમ ખીજમાંથી અંકુરો ફૂટે છે, અથવા કળીમાંથી કુસુમ ખીલે છે, તેમ સાચું સમજાયા પછી વર્તનમાં પરિવર્તન થવું જોઈએ, અર્થાત સદ્બોધમાંથી ચારિત્ર પ્રગટવું જોઈએ. ૨૫

* As a sprout buds from a seed, or as a flower blossoms from a bud, so from right understanding, good character should turn out. 25

त्रयोविंशः—प्रकाशः

४९५

(२६)

नौषधस्य प्रशस्त्या स्यात् फलं तत्सेवनं विना ।
न धर्मस्य प्रशस्त्या स्यात् फलं तत्पालनं विना ॥

* औषधनां गुणगान करवाभां आवे पणु अेतुं यथा-
योग्य सेवन करवाभां न आवे तो इलप्राप्ति थती नथी,
तेम धर्मनां गुणगान करवाभां आवे पणु अेतुं यथा-
योग्य आचरण करवाभां न आवे तो कल्याणसिद्धि
थाय नहि. २६

* As a medicine though being praised, does no
good without being properly used, so Dharma
though being praised, does no good without being
properly performed. 26

૪૯૬

કલ્યાણભારતી

(૨૭)

વિનાઽઽન્નપાદપં નામ્નં વિના ધર્મં સુખં નહિ ।
 इति श्रद्धावानसम्पन्नो धर्मं चरित सन्ततम् ॥

* આંખા વગર કેરી નહિ અને ધર્મ વગર સુખ નહિ. એ પ્રકારની શ્રદ્ધા ધરાવતો મનુષ્ય હમેશાં ધર્મપરાયણ રહે છે. ૨૭

* In the absence of a mango-tree there is no mango-fruit, similarly in the absence of Dharma there is no happiness. Having such a faith a person always conducts himself righteously. 27

ત્રયોવિંશઃ-પ્રકાશઃ

૪૧૭

(૨૮)

મહાઘનસમૃદ્ધોઽપિ મહાલયનિવાસ્યપિ ।
કલ્યાણમાર્ગહીનસ્તેન્નૂનં દુર્ગત-દુર્ભગઃ ॥

* મોટો ધનાઢ્ય હોય અને મોટા મહેલમાં નિવાસ કરતો હોય, પણ જો કલ્યાણમાર્ગથી દૂર હોય તો તે ખરેખર દરિદ્ર અને દુર્ભાગી છે. ૨૮

* A man though possessing immense wealth and dwelling in a great palace, is, no doubt, indigent and unfortunate, if he does not live a righteous life. 28

૪૯૮

કલ્યાણભારતી

(૨૯)

સદ્ગુણા વાસ્તવં વૃત્તં વાસ્તવં ચાસ્તિ જીવિતમ્ ।
સમ્મુહ્ય ભૌતિકદ્રવ્યે તદુપેક્ષી વિમૂઢધીઃ ॥

* સદ્ગુણો એ જ સાચું દ્રવ્ય છે અને સાચું જીવન છે. ભૌતિક ધનમાં મોહિત થઈ જે એની ઉપેક્ષા કરે છે તે મૂઢખુદ્ધિ છે. ૨૯

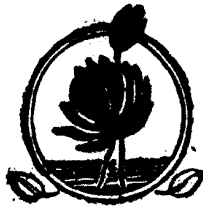
* Real wealth or real living is virtuousness. He is foolish who being infatuated by earthly wealth, disregards it (the real wealth or the real living).

29

ત્રયોવિંશ:-પ્રકાશ:

૪૯૯

(૩૦)

જ્ઞાનસ્ય મક્તેસ્વાચારેઽવતારે ફલયોગિતા ।

કર્મણ્યનવતીર્ણાન્તુ વૃથા સત્યોઽપિ ભાવનાઃ ॥

* જ્ઞાન અને ભક્તિનું સાક્ષ્ય એ કાર્યરૂપે પરિણમે
એમાં છે. શુભ ભાવના પણ કાર્યમાં જો ન ઊતરે તો
વૃથા છે. ૩૦

* Knowledge or worship is fruitful when it is
put into action, otherwise even good thoughts or
reflections are invain. 30

(૩૧)

મુકરં નામ કાસ્ત્રોપદિષ્ટકર્તવ્યશિક્ષણમ્ ।
પરંતુ દુષ્કરં તસ્ય જીવને સ્વેડવતારણમ્ ॥

* શાસ્ત્રોએ કર્તવ્યમાર્ગનો જે બોધ આપ્યો છે તે સમજવો અથવા ઉપદેશવો સહેલો છે, પણ તેને પોતાના જીવનમાં ઉતારવો એ દુષ્કર છે. ૩૧

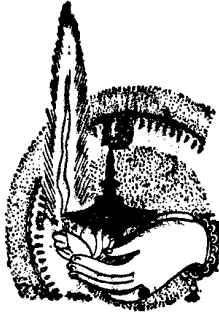

* It is easy to know or teach the duties enjoined by scriptures, but it is difficult to put the knowledge about them, into practice. 31

त्रयोविंशः-प्रकाशः

५०१

(३२)

भूयिष्ठयापि सम्पत्त्या सुखमस्ति न बाह्यया ।
गुणसम्पत्तिरेवाद्या निष्कलेशस्थायिशर्मण ॥

* बाह्य सम्पत्ति गमे तेरही धणी या मोटी होय,
पण येथी सुख प्राप्य नथी. व्याकुलता वगैरुं स्थायी-
सुख तो मात्र आध्यात्मिक गुणसम्पत्तिथी न प्राप्य छे.

३२

* Real happiness is not attainable from external riches however great they be. Only the wealth in the form of spiritual virtues, is the source of happiness-steady as well as unalloyed with misery.

32

(૩૩)

યથા યથાઽઽમનઃ શુદ્ધિઃ સચ્ચારિત્રેણ વર્ધતે ।
આનંદવીર્યવિજ્ઞાનૈઃ સ ચકાસ્તિ તથા તથા ॥

* જેમ જેમ આત્માની શુદ્ધિ સમ્યક્ ચારિત્ર દ્વારા વધતી જાય છે, તેમ તેમ આત્મા જ્ઞાન, વીર્ય અને આનન્દની મહાવિભૂતિથી દેદીપ્યમાન બનતો જાય છે.

૩૩

* The more the purity of the soul is increased through right conduct, the more the soul is brightened by knowledge, power and bliss. 33

ત્રયોવિંશઃ-પ્રકાશઃ

૫૦૩

(૩૪)

ઉત્તરોત્તરકલ્યાણસમુત્કર્ષોપલબ્ધયે ।

મનુષ્યમુત્સાહયતિ પ્રજ્ઞમધ્યાત્મભાવના ॥

* અધ્યાત્મભાવના સુર મનુષ્યને ઉત્તરોત્તર કલ્યાણ-સમૃદ્ધિ મેળવવા પ્રેરનારું કરે છે. (અને કલ્યાણ-સાધનમાં અધિક અધિક ઉત્તર થતો જતો એ મહાભાગ અન્તે કલ્યાણના ઉચ્ચતમ શિખર પર આરૂઢ થાય છે.)

૩૪

* Spiritual reflections instigate a wise person to go on progressing in the attainment of welfare. 34

(૩૫)

અલ્પજ્ઞઃ શ્રમકર્માઽપિ યદિ સદ્ગુણગૌરવઃ ।
મહદ્ભ્યોઽપ્યધિકારિભ્યો વિદ્વદ્ભ્યશ્ચ વિશિષ્યતે ॥

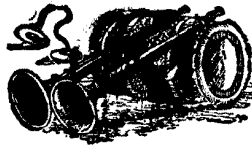
* અલ્પશિક્ષિત અને શ્રમજીવી માણસ પણ જો સદ્-
ગુણવિભૂતિસમ્પન્ન હોય તો તે મોટા વિદ્વાનોથી પણ
અને જાણીતા હોદ્દો ધરાવનારોથી પણ ચડિયાતો છે.

૩૫

* Even a man knowing little and living on labour,
if endowed with the sublimity of good virtues, is
morally higher than those possessing great erudi-
tion or a great office. 35

(૨૬)

વેદિકા આર્હતા બૌદ્ધા હસ્લામિ જરસ્થોસ્તિના ।
+ એશાવ્ચ સંતઃ સદ્બુદ્ધિવૃત્તાઃ સંત્યેકભૂમિકાઃ ॥

* વૈદિકો, જૈનો, બૌદ્ધો, ઇસ્લામીઓ, પારસીઓ, ખ્રિસ્તીઓ વગેરે બધા સદ્બુદ્ધિ અને સહાયરણી હોતાં (સત્ય, અહિંસાની ભાવના અને તદનુરૂપ સદાચરણથી સમ્પન્ન બનતાં) એક ભૂમિના, એક વર્ગના, એક ધર્મનાં બની બાય છે. ૩૬

* Vaidikas, Jainas, Bauddhas, Mahomedans, Parsees, Christians—all turn out of the same Dharma. having been endowed with the good sentiments of Ahinsa (good feeling or compassion to every living being) and truthfulness, and endowed with character fit for those sentiments, 36

+ ईश 'ईशु (काइस्ट), तस्य भक्ता ऐशाः (क्रिश्चियन्स) ।

(૩૭)

મનુષ્ય એકં યદિ સંશ્રયેત

પરાપકારાકરણં સદૈવ ।

તત્પુણ્યયોગોઽપિ ભવેદત્તં તં

નેતું સુખિત્વં પરમં ચ ભદ્રમ્ ॥

* માણસ જે બીજાનું ખુરું ન કરવું એ જ એક વાતને સંપૂર્ણપણે વળગી રહે તો એટલા સદ્વર્તનથી પણ એ સુખી થાય જ, અને એવો સમગ્ર કંમલ: વિકાસમાં આગળ વધીને કલ્યાણની ઉચ્ચતમ ભૂમિ પામવાનો. ૩૭

* If a person adheres to one thing, namely not to do ill to another, he is sure to be happy even by only this good behaviour, and he is, by the merit of this virtue, entitled to the highest ground of welfare. 37

(૩૮)

बहिरात्माऽनात्मज्ञो विद्वानात्मानमन्तरात्मा च ।
नीरागो निष्कर्मा पूर्णविशुद्धः स एव परमात्मा ॥

* જેને આત્માની સમજ નથી તે બહિરાત્મા છે, જેને આત્માની સમજ છે તેમજ કલ્યાણસાધનના માર્ગે વિહરે છે તે અન્તરાત્મા છે, અને એ જ અન્તરાત્મા સ્વવિકાસના અભ્યાસમાં આગળ વધી જ્યારે વીતરાગ, કર્મમુક્ત (નિરાવરણ) તથા પૂર્ણવિશુદ્ધ બને છે ત્યારે પરમાત્મા બને છે. ૩૮

* He who does not know the soul, is बहिरात्मा (out of the region of the soul), he who has understood the soul and follows the path of its welfare, is अन्तरात्मा (devoted to spiritual welfare) and he who has been dispassionate, freed from all the Karmic forces and absolutely purified is परमात्मा (the Supreme Spirit). 38

चतुर्विंशः प्रकाशः

उपदेशस्युतिः

CHAPTER 24

Memory of Advice

(१)

विषण्णो मा भव स्मृत्वा भूतकालिकमूर्खताः ।
किन्तु त्वमद्यप्रमृति प्रबुध्य सुखवान् भव ॥

* अगाऊ थर्येली भूर्णताओने याद करी विषाद न
कर, પણ હવે આજથી જાગૃત થા અને વિવેકયુક્ત
વર્તન રાખી સુખી થા. ૧

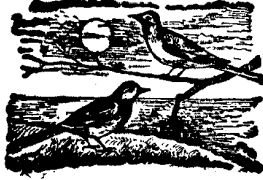

* Remembering your actions of foolishness done
in the past be not dejected, but be prudent from
today and be happy. 1

चतुर्विंशः-प्रकाशः

५०९

(२)

येन केनापि संघर्षमवमानं कुतोऽपि वा ।
जातं विस्मृत्य शान्तः स्याः शमो हि सुखमंदिरम् ॥

* अगाઉ કેઈની સાથે સંઘર્ષમાં આવવાનું થયું
હોય અથવા કેઈના તરફથી અપમાન થયું હોય તેને
ભૂલી જા અને ચિત્તમાં શાન્તિને ધારણ કર. કેમ કે
શમભાવ એ સુખનું મંદિર છે. ૨

• Forget into what collisions you came with any
or what insults you had to suffer from any, and
be quiet, since quietude is an abode of happi-
ness. 2

(૩)

અલ્પીક્રિયા નિજેચ્છાનાં સર્વેષામુપયોગિની ।
વિશેષેણ દરિદ્રાણામશાન્તિર્હિ હ્રસેત્ તતઃ ॥

* પોતાની ઇચ્છાઓને ઓછી કરવી એ બધાને માટે
હિતાવહ છે અને દરિદ્ર માણસોને માટે આસ કરીને,
કેમ કે એથી એમની વ્યાકુલતા ઓછી થાય છે. ૩

* It is useful for all to lessen their desires and
especially for the poor, because thereby their trou-
bles or agitations are lessened. 3

(૪-૫)

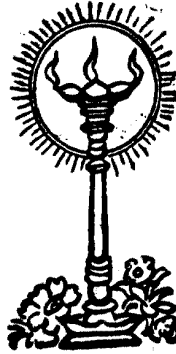
અન્યસ્ય ભાગ્યં શ્વલિં ચેન્નાપકર્તું ક્ષમિષ્યસે ।
 અન્યથા સ્વત્પ્રયસ્નેન વિનાપિ સ પતિષ્યતિ ।
 તત્ કિં વૃથેષ્યન્નન્યસ્મૈ કુરુષે પાપબન્ધનમ્ ? ।
 પરદ્રોહક્રિયા નૂનં સ્વસ્ય પાતાય જાયતે ॥

* બીજા માણસનું નસીબ જોરાવર હશે તો તું તેનો વાળ પછી વાંકો નહિ કરી શકે, અને જો તેનું ભાગ્ય નબળું હશે તો તે પોતાની મેળે પડવાનો—તારા પ્રયત્ન વગર પછી.

માટે બીજા પર ઇર્ષ્યા કરવી એ વૃથા જ છે, અને વધારામાં એથી પાપ બંધાય છે. ખરેખર પરદ્રોહનું કાર્ય પ્રથમ પોતાને જ નીચે પાડે છે ૪-૫

• You will not be able to do ill to him whose luck is strong, and if his luck is weak, he will, of his own accord, fall down without any effort of yours. 4

• So why do you, to no purpose, envy another and incur sin ? A man's attempt to injure another, surely results in downfall of himself. 5

चतुर्विंशः-प्रकाशः

५१३

(३)

समुत्कर्षे विचाराणां समुत्कृष्येत जीवनम् ।
अपकर्षे विचाराणामपकृष्येत जीवनम् ॥

* વિચારો ઉત્કર્ષગામી થતાં જીવન ઉત્કર્ષગામી બને
છે અને વિચારો અધોગામી થતાં જીવનની અધોગતિ
થાય છે. ૬

* Thoughts being upward, life begins to advance,
and they being downward, it is degraded. 6

(૭)

બુભૂષતિ યથા મર્ત્યઃ શક્નોતિ ભવિતું તથા ।
વિવેકપરિપૂતેન વિચારાચારવર્ચસા ॥

* મનુષ્ય જેવો બનવા ચાહે તેવો બની શકે છે—
વિવેકયુક્ત વિચારબળ તેમજ આચરણબળના સહયોગથી.

૭

* A person can be so as he wishes to be-by the
co-operation of the powers of thinking as well as
conduct sanctified by discrimination. 7

चतुर्विंशः-प्रकाशः

५१५

(८)

पर्याप्तिमात्मरक्षार्थमयुञ्जानस्य पौरुषम् ।
पातेऽधिकं स्वदौर्बल्यमपराधि स्वकर्मतः ॥

* જે પ્રલોભનની સામે પોતાના આત્માની રક્ષા માટે પુરતું બળ લગાવતો નથી તે પડે છે અને એમાં એના 'કર્મ' કરતાં એની માનસિક દુર્બલતાનો વધારે વાંક છે.

૮

* He who does not use his sufficient strength to protect his self against seductive temptations, falls, and in this fall of his mental weakness is an offender more than his Karma. 8

(९-१०-११-१२)

उद्यमो भाग्यमानेतुं प्राकट्यमुपयुज्यते ।
भाग्यवादो निरुद्धे नो उद्यम किन्तु पोषति ॥

उद्यमो भाग्यतो भाग्यमुद्यमादिति तौ मिथः ।
वर्तेते गाढसम्बन्धौ जयोऽन्यस्य बलीयसा ॥

समीचीनप्रकारेण भाग्यवादविभावनात् ।
प्रातिकूल्ये मनः शान्तिं दधात्यतिमनाविशत् ॥

तथैव सुखसंयोगं पुण्यात् प्राप्तं विभावयन् ।
भगवत्सेवया प्राप्तान्नम्रः स्यादनहंकृतिः ॥

* ભાગ્યને પ્રાકટ્યમાં લાવવા માટે ઉદ્યમની ઉપયોગિતા છે. ભાગ્યવાદ ઉદ્યમને રોકતો નથી, પણ એને આવકારે છે.

ઉદ્યમથી ભાગ્ય અને ભાગ્યથી ઉદ્યમ એમ એ બે પરસ્પર ગાઢ સમ્બન્ધવાળાં છે. અને એ બેમાં જે બલવત્તર હોય તે બીજા પર જય મેળવે છે. (ભાગ્ય બલવત્તર હોય તો ઉદ્યમનું નથી ચાલતું અને ઉદ્યમ બલવત્તર હોય તો ભાગ્ય નબળું પડી જાય છે)

ભાગ્યવાદની સમજણુ યથાર્થરૂપે હોય તો પ્રતિકૂલ પરિસ્થિતિમાં મન ઉદ્ભવેગથી ન ઘેરાતાં શાન્તિમાં રહી શકે છે.

અને એ જ પ્રમાણે સુખના વખતે સુખને ભગવત્-સેવાથી મળેલા પુણ્યનું ફળ સમજવામાં આવે તો માણસ અભિમાની ન બનતાં નમ્ર બને છે.

૬-૧૦-૧૧-૧૨

[જે કંઈ સત્કર્મ કરીએ કે સદ્ગુણની સાધના કરીએ એ ભગવત્પૂજન છે. આમ પુણ્યનું ઉપાર્જન ભગવત્પૂજનથી છે એ સમજી શકાય છે]

* Exertion is useful in the manifestation of good luck. The theory of Fate does not deny the usefulness of exertion, but welcomes it.

Fate and exertion both are inter-dependent and mutually closely connected. Of course, which may be the more powerful of them, defeats the other.

The idea of fate being truly taken into consideration, mind being not agonized by grief, can remain quiet even at the time of adversities.

And likewise even at the time of happiness, happiness being considered as the result of merit earned by devotion to God, man would not be elated with pride and become gentle. 9-10-11-12

[Whatever good action we do or whatever virtue we observe is the adoring of God. Thus the earning of merit is due to God-adoration.]

चतुर्विंशः-प्रकाशः

૫૧૯

(૧૩)

वीरपूरुषवद् यो हि जनो जानाति जीवितुम् ।
मर्तुं प्रज्ञालवच्चासौ धन्योऽस्ति कुशली कृती ॥

* જે વીર પુરુષની જેમ જીવી બાણે છે અને પ્રાણ
પુરુષની જેમ મરી બાણે છે તે પુણ્યશાલી ધન્ય છે,
કૃતાર્થ છે. ૧૩

* He is meritorious, successful and blessed, who
knows to live like a hero and also to die like a
wise man. 13

(૧૪-૧૫)

રોગાદિદુઃખાક્રાન્તોઽપિ યોઽન્યામ્યર્ણે ન શોચતિ ।
 વિભર્તિ સ્વમનઃસ્વાસ્થ્યં સત્કરોત્યાગતાન્ સ્મિતૈઃ ॥
 સ ધીરઃ સહનો નૂનમાધ્યાત્મિકપરાક્રમઃ ।
 યમાલોક્ય લઘુભૂતદુઃખાઃ સ્યુર્દુઃખિનોઽપરે ॥
 (યુગ્મમ્)

* જે શરીરના રોગો અને બીજાં દુઃખોથી આક્રાન્ત
 છતાં કોઈની આગળ પોતાનું દુઃખ રોતો નથી, પોતાનું
 માનસિક સ્વાસ્થ્ય જાળવી રાખે છે અને મળવા આવ-
 નારાઓને પોતાના મુખ પરના સ્મિતથી સત્કારે છે,

એવો સહનશીલ ધીર મનુષ્ય ખરેખર આધ્યાત્મિક
 પરાક્રમવાળો છે, જેને જોઈને બીજા દુઃખીઓનું પણ
 દુઃખ હળવું થઈ જાય છે. ૧૪-૧૫

• That courageous and enduring man is, indeed, a spiritual hero who though overcome by diseases and other miseries, does not grieve over them before others, who preserves his mental quietude, who receives those who come to see him, with a smile, and on seeing whom other distressed men's distress would be lessened. 14-15

૫૨૨

કલ્યાણભારતી

(૧૬-૧૭-૧૮)

જીવનં મે વૃથા યાતમિતિ તામ્યતિ મે મનઃ ।
 નેદાનીં ચાપિ ચેતામિ તેનાહમધિકં વ્યથે ॥
 એતાદૃશ મુવાણોઽપિ મોહાવેશવશીકૃતઃ ।
 બલેઽપિ નિષ્કેલીભૂય સ્વયમેવ પતત્યધઃ ॥
 સ્વસ્થીભૂય પરં કિઞ્ચિન્ચિન્તયેચ્છાન્તિતઃ સ ચેત્ ।
 તદાન્તઃ શક્તિસંભારપ્રતીતેદૃશ્યિતો ભવેત્ ॥

(ત્રિમિવિશેષકમ્)

* માફં જીવન અર્થ ગયું એનું મને દુઃખ છે,
 અને હજી પણ હું ચેતતો નથી એ માટે હું વધારે
 વ્યથિત છું—

આવા ઉદ્દગારો કાઢતો મોહાકાન્ત માણસ બળ
 છતાં નિર્બળ બની હાથે કરી નીચે પડે છે. પણ જો
 તે ક્ષણભર સ્વસ્થ બની શાન્તિથી ચિન્તન કરે તો તેને
 પોતાની અન્દરનો શક્તિસંભાર કેવો મહાન છે એની
 પ્રતીતિ થશે અને પ્રતીતિ થતાં તેનું ઉત્થાન થશે.

૧૬-૧૭-૧૮

* "I am dejected at the thought that my life has gone fruitless; and I am more grieved that I do not wake still."

Uttering suchwise an ignorant man suppressed by the excitement of Moha, falls down himself, being weak even though having spirit.

But if, being quiet he ponders steadily for a while, he will be able to perceive his inner store of powers and by this perception he will rise up.

16-17-18

(૧૯-૨૦-૨૧)

ભૌતિકાદ્ભુતવિજ્ઞાનપ્રયોગાવિષ્કતેરપિ ।
 ન નશ્યેયુર્ન શુલ્ક્યેયુરાત્મકર્મપુનર્ભવાઃ ॥
 આત્માનઃ કર્મસંયુક્તાઃ સદસત્કર્મબન્ધતઃ ।
 સદસદ્ગતિયોગેનાસાદયન્તિ સુખાસુખમ્ ॥
 જીવાઃ સત્કર્મભૂયિષ્ઠા ભૂયિષ્ઠં સુખમિય્રતિ ।
 સર્વકર્મક્ષયાન્મોક્ષમાત્મકૈવલ્યલક્ષણમ્ ॥

* ભૌતિક વિજ્ઞાનપ્રયોગના ગમે તેવા અદ્ભુત
 આવિષ્કારો થવા પામે તો એ આત્મા, કર્મ અને પુન-
 ર્જન્મ નથી નાશ પામવાનાં, નથી સુકાવાનાં.

કર્મયુક્ત આત્માએ સારા પુરા કર્મબંધને લીધે
 શુભ-અશુભ ગતિમાં જાય છે અને સુખ-દુઃખ પામે છે.

સત્કર્મબહુલ સન્માનવો પોતાના ઉચ્ચતમ પુણ્યના
 બળે મરણોત્તર ઉચ્ચતમ સુખને પ્રાપ્ત કરે છે. અને
 સર્વ કર્મોથી મુક્ત બનેલા આત્માએ આત્મકૈવલ્યરૂપ
 મોક્ષને પ્રાપ્ત કરે છે. ૧૯-૨૦-૨૧

* The discoveries of material science even though exciting an excessive miracle, can neither negative nor lower the existence of soul. Karma and rebirth.

Souls united with Karmas. go to a good or bad grade after death according to the good or bad Karmas incurred by them and get happiness or misery.

Those souls which are abounding in good Karmas, obtain happiness of the highest type; and those freed from all their Karmas, attain Moksha. Moksha is the soul's freedom from all the bondage of Karma. This freedom is the soul's absolute purity which has no least connection with any foreign matter. 19-20-21

(२२-२३-२४-२५)

आत्महत्यामधीरीसन् करोति जन आपदि ।
परन्तु पूर्वपापानि हन्यन्ते नात्महत्यया ॥

तस्मात् तथाविधे कष्टे धैर्यमाधाय सन्मतिः ।
बैराग्यमार्गं विमलं संश्रयेत् पूर्णशर्मणे ॥

मृतवानात्मघातेनाऽनाहतैर्निजपाप्मभिः ।
परत्र दुर्गतिं याति भूयो दुःखमुपैति च ॥

स्वशरीरं यदि त्याज्यं त्याज्यं नो आत्महत्यया ।
किंतु शुद्धतपस्यातः सा हि पूर्णसुखावहा ॥

ચતુર્થિઃ શઃ-પ્રકાશઃ

૫૨૭

* માણસ દુઃખ આવતાં ધીરજ ગુમાવી આવેશને વશ થઈ આત્મહત્યા કરી ખેસે છે, પણ આત્મહત્યા કરવાથી પોતે કરેલાં પાપોની હત્યા થતી નથી.

માટે તથાકૂપ કષ્ટ આવતાં સમજી માણસે ધીરજ રાખી દુઃખમુક્તિનો કાઈ સાચો રાહ લેવો ઘટે. છેવટે વૈરાગ્યમાર્ગનો આશરો તો પૂર્ણ સુખકારી છે જ. (પણ આત્મહત્યાનો મહાદુઃખકારી અધમ માર્ગ નહિ લેવો.)

આત્મઘાત કરનારનું શરીર હણાયું છે, પણ એથી એણે કરેલાં પાપ તો હણાયાં નથી, એટલે એ પાપોના પ્રતાપે એ મરીને દુર્ગતિમાં પટકાઈ ફરીને દુઃખની ખાડીમાં પડવાનો.

શરીર જો ત્યાગવું હોય તો આત્મઘાત કરીને નહિ, પણ શુદ્ધ તપનો માર્ગ ગ્રહણ કરીને. કેમકે એ માર્ગ પૂર્ણ સુખકારક છે. ૨૨-૨૩-૨૪-૨૫

* At the approach of a calamity, a person losing his patience and being subject to the out-burst of affliction, commits suicide, but at such a crisis he should understand that by the destruction of his body the sins previously incurred by him, are not destroyed.

So, at such a distressful time, a person being courageous, should resort to some true way of relief from the misfortune, or at last the good path of renunciation which is sure to bestow full happiness, is just open to any one; but the worst way of suicide is quite unadvisable and undesirable.

चतुर्विंशः-प्रकाशः

५२९

• He who dies by committing suicide, likely goes to a bad grade after death because of his evil meditation and suffers pain there again because of his sins which were not destroyed at the time of his destruction of his body.

If the body is to be abandoned should be abandoned not by suicide, but by the practice of good and auspicious austerities which is sure to lead to permanent and perfect happiness.
22-23-24-25

५३०

कल्याणभारती

(२६-२७-२८)

आत्मसाक्षात्कृतिनूँ न दुष्करा योगिनामपि ।
आत्मप्रतीतिमूलं वापेक्ष्यते साधनाऽखिला ॥

अमृतं स्यादनुष्ठानमात्मभानपुरस्कृतम् ।
ईदृक्षसाधनो धीर आत्मदर्शनमर्हति ॥

द्रष्टव्यं विद्यते नान्यदात्मदर्शन उदगते ।
आत्मद्रष्टा हि पूर्णत्वं प्राप्तः परम ईश्वरः ॥

ચતુર્વિંશ:-પ્રકાશ:

૫૩૧

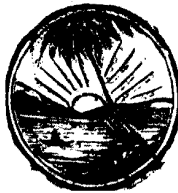
● આત્મસાક્ષાત્કાર યોગીઓને પણ દુષ્કર છે. (એ છેલ્લી ઉચ્ચતમ સાધનાનું અન્તિમ ક્ષણ છે.) સાધકની સાધના આત્મપ્રતીતિગર્ભિત આત્મલક્ષી હોય છે અને ક્રમશઃ વિકસતી જાય છે.

કોઈ પણ ક્રિયા કે અનુષ્ઠાન આત્મભાનયુક્ત હોય તો જ કલ્યાણકારી થઈ શકે છે. અને એવી સાધના-વાળો મહાભાગ આગળ વધીને આત્મદર્શન (આત્મ-સાક્ષાત્કાર) મેળવવા અધિકારી થાય છે.

આત્મદર્શન (આત્મસાક્ષાત્કાર) થતાં પછી દર્શન કરવા જેવું કશું જ રહેતું નથી. આત્મદ્રષ્ટા ખરેખર પૂર્ણતાને પ્રાપ્ત થયે છે અને એ જ પરમ ઇશ્વર છે.

૨૬-૨૭-૨૮

• The direct perception (**असाधार**) of the soul is difficult to be attained even by great sages. Every good practice must be with the view of the Soul. Only then it can be really auspicious. And by such practice one becomes in course of time, entitled to the direct valid knowledge of the Soul,

The soul being directly realized, nothing remains to be realized. The Self-seer is, Indeed, possessed of Perfection and the Supreme Being.
26-27-28

चतुर्विंशः-प्रकाशः

५३३

(२९)

निर्माहि देवालयमन्तरङ्ग* !
विश्वेश्वरं स्थापय भक्त्या ।
तमर्च वर्तस्व तदाज्ञया च
निस्तारमार्गः सुधियोऽयमेव ॥

* હે ભદ્ર ! તારા અન્તર્હૃદયમાં દેવાલયનું નિર્માણ કર, એમાં ભક્તિભાવથી પરમેશ્વરને સ્થાપિત કર, તેનું ભાવોદ્ભાસથી અર્ચન કર અને તેની આજ્ઞા અનુસાર ચાલ. સમગ્ર વ્યથામાંથી મુક્ત થવાનો આ જ માર્ગ છે.

૨૯

* Creat a temple in your heart, install there the Supreme Spirit worshipfully, adore Him piously and conduct yourself according to His injunction.

This is the only way to the attainment of emancipation from all misery. 29

* 'अङ्ग' सम्बोधने

પચ્ચવિંશઃ પ્રકાશઃ

અન્તિમ ઉદ્ગારઃ

CHAPTER 25

Last Word

(૧)

જગજ્ઞાનીહિ નિઃસારં નાટકં સ્વલ્પકાલિકમ્ ।
ત્યક્ત્વા તન્મોહમારોહ મહામાનવવર્તનીમ્ ॥

* જગત્ એક થોડા વખત માટેનું નિઃસાર નાટક છે
એ તું સમજ અને એના ઉપરના મોહને છોડી દઈ
મહામાનવના મહાન્ માર્ગ પર ચાલવાનું શરૂ કર. ૧

* Know this world to be a drama-shortlived and
insignificant, forsake your attachment towards it
and begin to tread the path of great men. 1

પચ્ચવિંશઃ-પ્રકાશઃ

૫૩૫

(૨)

કસ્મિન્નપિ સમાયાતે સુખે ત્વં મા સ્મ વિશ્વસીઃ ।
સદ્ધો ગચ્છેત્ તદાગત્ય, તદ્ રમસ્વાત્મસાધને ॥

* કોઈ પણ સુખ પ્રાપ્ત થતાં તેના પર વિશ્વાસ રાખીશ નહિ. કેમકે સુખ આવે છે અને ફડાકામાં ચાલ્યું જાય છે. માટે શુદ્ધ આત્મસાધનામાં રમમાણુ બન. એ જ અખંડ શાન્તિ અને પરમ સુખનો માર્ગ છે. ૨

* Do not rely on any (worldly) happiness which you have got or get, because it comes and soon vanishes. Indulge in the delight of spiritual sentiments if you long for uninterrupted peace and lofty happiness. 2

૫૩૬

કલ્યાણભારતી

(૩)

આસાદિતે સુખે તુષ્ય, દુઃખં ક્ષાન્ત્યા સહસ્વ ચ ।
અનેન વર્ત્મનાત્માનં કુર્વીયા ઝઘ્વગામિનમ્ ॥

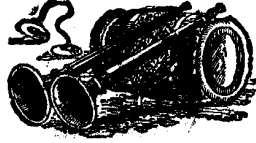

* પ્રાપ્ત થયેલા સુખમાં સન્તોષ ધારણ કર અને દુઃખને
શાન્તિથી સહન કર. આ રીતે વર્તાવાથી તુ તારા
આત્માને ઝઘ્વગામી બનાવી શકીશ. ૩

* Be satisfied with happiness being at hand and
endure misery present or if any comes, with
courage and quiet. By this way you will be able
to go upwards. 3

(૪)

રાગતો દૂરવર્તિત્વં તથા સત્કર્મશીલતા ।

મનઃસંયમનોપાયઃ સુખાય કુશલાય ચ ॥

* રાગથી (રાગના વાતાવરણથી) દૂર રહેવું, તેમજ સત્કાર્યમાં (સ્વાધ્યાય તથા પરોપકાર પ્રવૃત્તિમાં) લાગ્યા રહેવું. આ યેથી (આ યેના સહયોગથી) મનનું સંયમન સાધી શકાય છે. મનના સંયમનનો આ ઉપાય સુખ તેમજ કલ્યાણને માટે છે. ૪

* To be far from the atmosphere of illusory attachment and to be devoted to good acts, is the way to the restraint of mind, which tends to happiness as well as welfare. 4

(૫)

અસ્મિન્નુપાયે સતતં યથાવત્ પરિશીલતે ।
આત્મા યાતિ પરાં શુદ્ધિં પરાં ચ મુદમક્ષયામ્ ॥

* મનના સંયમનના આ ઉપાયનો અભ્યાસ જો સમ્યક્ પ્રકારે સતત થતો રહે તો તેના પરિણામ-સ્વરૂપ, આત્માની શુદ્ધિ વધતી જાય છે, વધતાં વધતાં પૂર્ણતાએ પહોંચે છે અને એ ઉચ્ચતમ અવસ્થામાં ઉચ્ચતમ આનન્દની પ્રાપ્તિ થાય છે. ૫

* The above-said means for the restraint of mind, being constantly and properly practised, the soul gets perfect purity and perfect joy. 5

(૬)

દુઃખં સંસહતે યોઽન્યહિતસાધનહેતવે ।
સમર્જન્તિ સ સદ્ધર્માયં તતોઽનલ્પસુખપ્રદમ્ ॥

* જે પુણ્યશાલી મનુષ્ય અન્યના હિત માટે દુઃખ
સહન કરે છે તે તે દુઃખથી અનેકગણું સુખ આપનારું
સદ્ધર્માય ઉપાળે છે. ૬

* That good man who endures misery for the
benefit of others, earns a merit giving happiness
much more than that misery. 6

(૭-૮)

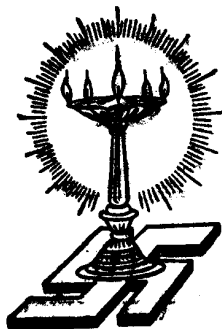
જ્ઞાનસમ્પત્સુખં સ્થાયિ, સમીચીનં, સ્વતન્ત્રકમ્ ।
 વૃદ્ધસ્યૈકાકિનો રોગાક્રાન્તસ્યાપિ ચ શાન્તિદમ્ ॥
 બાહ્યોપાધિસુખં નાશિ કલુષં પરતન્ત્રકમ્ ।
 વૃદ્ધસ્યૈકાકિનો રોગાક્રાન્તસ્ય ચ સુદુર્લભમ્ ॥

* જ્ઞાનસમ્પત્તિમાંથી પ્રાપ્ત થતું સુખ સ્થાયી, સમી-
 ચીન અને સ્વતન્ત્રરૂપ હોય છે, જે વૃદ્ધને, એકલ-
 વાયાને અને રોગીને પણ શાન્તિ આપી શકે છે,
 બ્યારે બાહ્ય ઉપાધિમાંથી મેળવાતું સુખ નાશવાન,
 મલિન અને પરાધીનરૂપ હોય છે અને એ વૃદ્ધને,
 એકલવાયાને અને રોગીને મળવું મુશ્કેલ હોય છે.

૭-૮

• The happiness secured from the good wealth of right knowledge or understanding is steady, good and independent, and proves peaceful even to an old, solitary and diseased person; while the happiness attained from worldly matters, is perishable, impure and dependent, and is difficult to be attained by an old, solitary and diseased person. 7-8

(૯)

जनो भवति निस्तेजा असीमीचीनचर्यया ।
बुद्धिमानपि नेताऽपि कलावानपि धन्यपि ॥

* માણુસ પોતાના અનુચિત વર્તનથી નિસ્તેજા બને છે—એ ચાહે બુદ્ધિમાન (વિદ્વાન) હોય, નેતા હોય, કલાદ્ય હોય અથવા ધનાદ્ય હોય. ૬

* A man loses his position of dignity by his misbehaviour even though he be intelligent (or erudite), a leader, an artist, or rich. 9

૧૪૪

કલ્યાણભારતી

(૧૧)

જેનૌડિન્યસ્યં પરાધીનતયા હીનેતયાઽથવા ।

કુર્વોળો મત્સંનામલ્પ ઓગસ્યુદ્ધત-નિષ્કૃપઃ ॥

* પીઝના થોડા વાંકમાં તે પરાધીન યા હીન હોવાને
લીધે તેને ધુતકારનાર માણસ ઉદ્ધત અને નિષ્કૃષ્ણ છે.

૧૧

* A person who reviles another on his little fault, on account of his being dependent or wretched, is insolent and pitiless. 11

પચ્ચવિંશઃ-પ્રકાશઃ

૫૪૫

(૧૨)

શાસ્ત્ર્યા પ્રબોધનેઽન્યસ્યાપરાધે સૌઘવં ભવેત્ ।
કિન્તુ ક્રુદ્ધવા તિરસ્કારૈ દુષ્પરીણામ ઉદ્ભવેત્ ॥

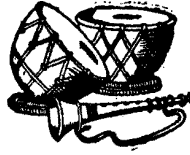
* માણસની ભૂલ થતાં તેને શાન્તિથી સમજાવાય તો તેની તેના પર સારી અસર થાય છે, પણ ક્રોધ કરીને તેનો તિરસ્કાર કરતાં તેનું પરિણામ માઠું આવે છે

૧૨

* By serenely advising another on his having done some guilt, a good result is brought, but by angrily reproaching him, is brought a bad one, 12

(૧૩)

અનુકૂલે જને સર્વો ભવેત્ સદ્વ્યવહારભાક્ ।
કિંતુ યઃ પ્રતિકૂલેઽપિ સમ્યાચારઃ સ શસ્યતે ॥

* અનુકૂલ માણુસની તરફ બધા સદ્વ્યવહાર બતાવે
છે, પણ જે પ્રતિકૂલ માણુસ તરફ પણ સભ્યતા બતાવે
છે તે પ્રશંસાહર્ છે. ૧૩

* Every man shows a good behaviour to him who is favourable to him, but it is, indeed, praiseworthy to show a good behaviour even to an unfavourable man. 13

પચ્ચવિંશ:-પ્રકાશ:

૧૪૭

(૧૪)

મિતભાષિત્વસમ્યત્વે શાન્તિભદ્રે પ્રયચ્છતઃ ।

બહુભાષિત્વવૈયાસ્યે કલેશાભદ્રે પ્રયચ્છતઃ ॥

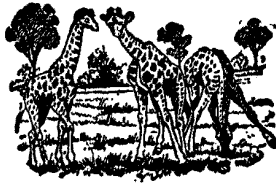

* મિતભાષીપણું અને સમ્યતા શાન્તિ આપે છે અને ભદ્રંકર અને છે, જ્યારે બહુભાષીપણું અને ઉદ્વેગતાઈ કલેશકારક થાય છે અને અભદ્ર-અશુભ પરિણામ નિપજાવે છે. ૧૪

* Speaking little or measured words and politeness give peace and auspiciousness, while talkativeness and impudence cause disturbance and inauspiciousness. 14

(૧૫)

પાપાચરણગુપ્તત્વાત્ પ્રખ્યાતોઽપીવ સજ્જનઃ ।
નોત્કર્ષં ન સુખં યાતિ, ન કાર્યં સદસદ્ વૃથા ॥

* માણસ એનાં પાપાચરણની ગુપ્તતાને લીધે લોકોમાં
સન્માન તરીકે જાણીતો થાય છે, પણ એમ છતાં ન
સમુન્નત થઈ શકે છે, ન સુખી. સત્, અસત્ પોતાનો
ભાગ ભજવ્યા વગર રહેતાં નથી. ૧૫

* A man though vicious, can become famous
among the people on account of the secrecy of
his sins, nevertheless he does not get good
advancement nor happiness. An act good or bad
cannot but show its influence. 15

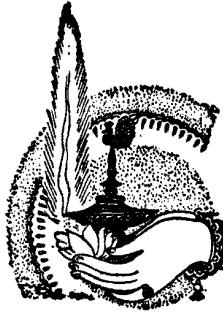
(૧૬)

તદાપિ બહુ, ચેત્ કુર્યાજ્જનઃ સ્વસ્યૈવ શોધનમ્ ।
નહિ પ્રમાર્જની મ્લાના સ્વચ્છં કુર્વોત મદિરમ્ ॥

* માણસ ખીજું કંઈ ન કરે અને પોતાની જાતનું જ શોધન-શુદ્ધીકરણ કરે (પોતાની જાતને જ સુધારે) તો એ ધણું છે. મેલી સાવરણી મકાનને સ્વચ્છ કરી શકતી નથી. (તેમ સહાયરણ્યહીન માણસ જે પોતે સુધર્યો નથી તે બીજાને શું સુધારી શકવાનો હોતો ? ખરેખર પહેલી જરૂરીયાત આત્મસુધારણાની છે. પ્રખર વિદ્વાન્ કે વક્તાની સુંદર વક્તૃતા કરતાં આસ્ત્રિશાસ્ત્રીનું મૌન વધારે સારી અસર નિપજાવે છે.) ૧૬

* It is also very much if a person tries to improve his self. (It is the first desideratum for one to be devoted to growing better.) It is clear that a broom, if dirty, cannot clean houses, etc. 16

[Really speaking, impressions of silence of a pious and righteous man, are likely stronger than those of high eloquence of a great orator. The strength of pure life is far better than an oral one.]

પચ્ચવિંશઃ-પ્રકાશઃ

૫૫૧

(૧૭)

વિશુદ્ધાયાઃ પ્રવૃત્તેર્વા નિવૃત્તર્વાઽવલમ્બનમ્ ।
કલ્પતે પૂર્ણભદ્રાય નાન્યઃ પન્થાસ્તુ વિચ્ચતે ॥

* વિશુદ્ધ પ્રવૃત્તિ યા વિશુદ્ધ નિવૃત્તિ એ જ પરમ
કલ્યાણનો માર્ગ છે. એ સિવાય બીજો કોઈ કલ્યાણ-
માર્ગ નથી. ૧૭

* Devotion to spotless and pious activity or dis-
continuance of worldly acts and emotions, is the
path to the absolute welfare. There is no path
other than this for being fully blessed. 17

(૧૮)

નિવૃત્તિમાધુર્યકરી પ્રવૃત્તિઃ
 પ્રવૃત્તિસામર્થ્યકરી નિવૃત્તિઃ ।
 શુભે પ્રવૃત્તિસ્ત્વશુભાન્નિવૃત્તિ-
 રિત્યેવમન્યોન્યહિતે દમે સ્તઃ ॥

* પ્રવૃત્તિ (એની પછી લેવામાં આવતી) નિવૃત્તિને
 મધુર બનાવનારી છે, અને નિવૃત્તિ (એની પછી ચાલુ
 કરવામાં આવતી) પ્રવૃત્તિને સતેજ કરનારી છે. પ્રવૃત્તિ
 શુભમાં કરવાની છે અને નિવૃત્તિ અશુભથી લેવાની છે.
 આમ પ્રવૃત્તિ અને નિવૃત્તિ-ચાહે ભિન્નકાલીન હોય અથવા
 સહભાવી હોય-બન્ને એકબીજાને હિતાવહ છે. ૧૮

[પ્રવૃત્તિ અને નિવૃત્તિ પરસ્પરનાં સુમેળ સાથે
 જીવનમાં રહે એ જ સાચું અથવા ઉત્તમ જીવન છે.
 બાકી નિવૃત્તિ એના ખરા વખતે એની મેળે ઉપાસ્ય
 બની જાય છે]

पञ्चविंशः—प्रकाशः

५५३

• Activity (प्रवृत्ति) sweetens cessation (निवृत्ति) and cessation (निवृत्ति) strengthens activity (प्रवृत्ति). Activity is with regard to righteousness and cessation is to be taken from unrighteousness. Thus activity and cessation (प्रवृत्ति and निवृत्ति) either at different times or at the same time, are beneficial to each other. 18

[Generally speaking, it is a wise life where activity and cessation exist harmoniously. Cessation when its right time comes, embraces or occupies life, of its own accord.]

(૧૯)

જ્ઞાતે સદોષે સ્વમતે જહાતિ તત્
 કિમીયમગ્યાશ્રયતે ચ સન્મતમ્ ।
 સત્યાનુગઃ સત્યવિચારપક્ષકૃત્
 સ એવ કલ્યાણવિભૂતિમર્હતિ ॥

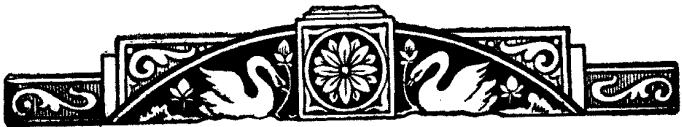

* સત્યનો અનુયાયી, સત્યનો પક્ષકાર સર્જીત પોતાનું
 મન્તવ્ય ખોટું જણાતાં તેને ત્યજી દે છે અને કોઈનું
 પક્ષ યથાર્થ મન્તવ્ય સ્વીકારે છે. (માનવ તરીકેની આ
 શ્રેષ્ઠ લાયકાત છે.) આવો મનુષ્ય જ કલ્યાણવિભૂતિની
 પ્રાપ્તિનો અધિકારી છે. ૧૯

* He who is follower of truth and in favour of
 it, abandons his faith pertaining to some religious
 or logical thought, when he comes to perceive it
 to be wrong, and accepts a right conception of
 any other. Such a good person alone is entitled
 to the attainment of the sublime state of welfare.

19

(૨૦)

वपुर्मलं क्षालयितुं यतन्ते
 सदाऽवधानेन जनाः समग्राः ।
 परन्तु मोहस्य मनोमलस्याऽ-
 पनोदशीलो हि यथार्थसाधुः ॥

* દુનિયાના બધા માણસો પોતાના શરીરનો મેલ
 ખાળવામાં હમેશાં કાળજી રાખે છે, પણ પોતાના
 મનનો મેલ જે મોહ તેને ખાળવામાં જે પ્રયત્નશીલ
 છે તેજ સાચો સાધુ છે. ૨૦

* All the people of the world always wash their
 bodily dirt carefully, but he who is intent upon
 cleansing his mental dirt namely Moha (delusion),
 is a real ascetic or saint. 20

(૨૧)

જનો રામોપાસી પ્રપઠતુ તતો ન્યાયપરતાં
 જનઃ કૃષ્ણોપાસી પ્રપઠતુ તતઃ કર્મપટુતામ્ ।
 જનો બુદ્ધોપાસી પ્રપઠતુ તતઃ કાર્શ્નિકતાં
 જનો વીરોપાસી પ્રપઠતુ તતઃ સંયમિતતામ્ ॥

* રામનો ઉપાસક રામની પાસેથી
 ન્યાયપરાયણ બનવાનું શીખે,
 કૃષ્ણનો ઉપાસક કૃષ્ણની પાસેથી
 કર્મકુશલતાનો પાઠ શીખે,
 બુદ્ધનો ઉપાસક બુદ્ધની પાસેથી
 કરુણાશીલ થવાનું શીખે,
 મહાવીરનો ઉપાસક મહાવીરની પાસેથી
 સંયમી બનવાનું શીખે.

૨૧

पञ्चविंशः-प्रकाशः

५५७

- Let Rama's devotee learn from him to be just and upright.

Let Krishna's devotee learn from him the performance of good and useful actions.

Let Buddha's devotee learn from him to be compassionate.

Let Mahavira's devotee learn from him to be endowed with self-restraint. 21

(૨૨)

અસ્માભિઃ શુભસાધનક્ષમમિદં માનુષ્યમાસાદિતં
 યદ્દૌર્લભ્યમશૈષધર્મગુરવઃ સમ્યક્ સમાચક્ષતે ।
 તત્ કર્તવ્યપથં નિરંતરસુખશ્રીશ્રેણિવિશ્રાણકં
 બુદ્ધ્વા સુષ્ટુ સદા તદાચરન્તો ભૂયાસ્મ ધન્યા વયમ્ ! ॥

* કલ્યાણસાધનમાં સમર્થ સાધનભૂત થઈ શકે એવું
 મનુષ્યત્વ આપણને મળ્યું છે કે જેનું દૌર્લભ્ય સંસારના
 બધા ધર્માચાર્યો એક અવાજે ઉદ્ઘોષે છે, તે આપણે
 નિરંતર સુખકારક હોય એવો કર્તવ્યમાર્ગ જરોખર
 સમજી લેવો જોઈએ અને સમજીને આચરણમાં મૂકવો
 જોઈએ. આમ કરીને આપણે ધન્ય બનીએ. ૨૨

* We have obtained the good birth as a human being which can be most useful in accomplishing welfare and which is announced as difficult of attainment by the heads of all religions, so we must rightly understand our propitious duty—the giver of permanent happiness, and put it into practice. May we be thus blessed ! 22

(૨૩)

સ્વાન્તઃસુખાય મયકા વિહિતોઽલ્પ એષ
સ્વાધ્યાય આત્મકુશલૈકપદીં પ્રવક્તા ।
ઈહેજનયા રચનયા વિનતસ્તથાપિ—
પ્રજ્ઞાઃ પ્રસન્નમનસો મયિ સન્તુ સન્તઃ ! ॥

* કલ્યાણમાર્ગદર્શક આ અલ્પ સ્વાધ્યાય મેં સ્વાન્તઃ-
સુખાય (મારા પોતાના માનસિક સુખ માટે) કર્યો.
છતાં એક બીજી ઇચ્છા પણ આ સાથે થઈ આવે છે,
જે નમ્રભાવે રજૂ કરું છું, તે એ કે આ રચનાના
યોગે પવિત્ર જ્ઞાનચારિત્રવિભૂષિત સન્તો મારા પર
કૃપાલુ બની દષ્ટિપ્રસાદ કરે ! ૨૩

• I have done this little (sacred) study (સ્વાધ્યાય)
indicating the way to well-being, for my own
happiness of mind. Nevertheless, being humble.
I wish in consequence of this composition that
the good of the best wisdom and conduct, may
be pleased with me. 23

५६०

कल्याणभारती

इति

स्वर्गत-सुविख्यातप्रभावक-जैनाचार्य-
श्रीविजयधर्मसूरीगुरुदेवचरणोपासि-लघुशिष्य-

मुनिन्यायविजय-

विरचिता

कल्याणभारती

વિ ચાર પી યૂ પ

આ બધો 'મેળો' ચાર દિવસનું પ્રદર્શન છે, એના મોહમાં રૂપી માણસ લાન ભૂલી જાય છે અને કામ-ક્રોધ-લોભના કાદવમાં ખૂંચી જઈ કર્તવ્યબ્રષ્ટ થાય છે, પરિણામે એ અહીં તો અશાન્તિ લોગવેજ છે, પણ મરણોત્તર ભાવી જીવનમાં પણ એને લાંબા કાળ સુધી બહુવિધ દુઃખોમાં પટકાવું પડે છે.

નિઃસન્દેહ, કામ-ક્રોધ-લોભના ચક્કરમાં પડી પોતાનું અનન્ત સનાતન ધન શુભાવવું એના જેવી ભયંકર મૂર્ખતા બીજી કોઈ નથી.

સમગ્ર શુભ-અશુભના મૂળમાં વિચારનું જ પ્રાધાન્ય છે, માટે અશુભને ડામવા વિચારને સુધારીએ. એમાં જ આન્તરિક શાન્તિ છે, અને એમાં જ સ્વ-પરના કલ્યાણની ચાવી છે.

—મુનિ ન્યાયવિજય

સાધના મુદ્રણાલય—દાણાપીઠ : ભાવનગર